

14 Bijlagen

Bijlage 1: Beslissing overname plan-m.e.r.-plicht

verplichtingen inzake plan-milieueffectrapportage over ruimtelijke uitvoeringsplannen van de bevoegde overheid.

Met de gewestplanherziening van 18 november 1992 kreeg het huidige terrein de bestemming "Golfterrein".

De golfclub wil een uitbreiding met 9 holes (totaal van 27 holes) realiseren op een andere locatie dan de nog niet ingenomen percelen met de bestemming golfterrein. Dit voorstel omvat een grondruil. Hiervoor is de opmaak van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan nodig. Volgens de gegevens van de aanvraag is Golf & Countryclub De Palingbeek CV de enige aanvrager van de vergunningen voor dit project.

In het Ruimtelijk structuurplan Vlaanderen en in het golfmemorandum I en II en in het afwegingskader voor verblijfsrecreatie op golfterreinen worden de ontwikkelingsperspectieven voor golfterreinen en voor verblijfsrecreatie op golfterreinen geformuleerd. Vanwege de grote oppervlakte die 18-holes golfterreinen beslaan, behoren zij tot de hoog-dynamische toeristisch-recreatieve infrastructuur die een uitspraak op Vlaams niveau behoeven. Hoogdynamische toeristisch-recreatieve voorzieningen zijn essentieel elementen van de stedelijke gebieden. Ten aanzien van de lokalisatie van bijkomende terreinen in het buitengebied gelden de ruimtelijke voorwaarden die worden gesteld aan de hoog-dynamische toeristisch-recreatieve infrastructuur. Dit betekent ook dat de 18-holes golfterreinen worden ingeplant in gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen.

De uitbreiding van het golfterrein met 9 holes werd opgenomen in het Eerste Golfmemorandum.

De voorziene uitbreiding van het golfterrein zal mogelijk geïntegreerd worden in het RUP Ieperboog-Zuid.

Uw aanvraag tot overname van de verplichtingen inzake plan-milieueffectrapportage voor het voormeld voorgenomen gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan wordt ingewilligd onder de volgende voorwaarden:

- tijdens de procedure wordt de doelstelling, reikwijdte en detailleringsgraad van het voorgenomen RUP beschreven in overleg met het departement RWO, ruimtelijke planning;
- alle documenten die opgemaakt worden in het kader van deze plan-milieueffectrapportage worden naar ruimtelijke planning gestuurd voor advies vooraleer die documenten naar andere instanties of naar de dienst Mer gestuurd worden;
- deze overname van de verplichtingen inzake plan-milieueffectrapportage is van toepassing voor zover de procedure van verzoek tot ontheffing, onderzoek tot m.e.r. of plan-MER gestart wordt binnen zes maanden vanaf heden.

Uw contactpersoon voor het verder verloop van de procedure is:

Liese Bongaerts

liese.bongaerts@rwo.vlaanderen.be

Telefoonnummer: 02 553 62 89

Deze beslissing wordt ter informatie doorgestuurd naar de dienst Mer.

Hoogachtend,

Peter Cabus
secretaris-generaal

Aandachtspunt:

Milieueffectrapportage is ingevolge artikel 4.1.1., § 1, 1° van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid: de procedure die al dan niet leidt tot het opstellen en goedkeuren van een milieueffectrapport over een voorgenomen actie en in voorkomend geval tot het gebruik ervan als hulpmiddel bij de besluitvorming omtrent deze actie.

Indien u hierbij toelating krijgt tot het overnemen van de verplichtingen inzake plan-milieueffectrapportage over een voorgenomen ruimtelijke uitvoeringsplan verbindt dit de Vlaamse Regering niet om de vaststellingsprocedure voor een gewestelijk RUP op te starten. De plan-milieueffectrapportage is een hulpmiddel bij de besluitvorming en vormt een onderdeel van ruimer onderzoek dat moet gebeuren vooraleer een vaststellingsprocedure voor een gewestelijk RUP daadwerkelijk gestart wordt.

Privacywaarborg

De gegevens die u meedeelt, worden opgeslagen in een of meer bestanden. Ze kunnen bewaard worden bij de gemeente, bij de provincie of bij de gewestelijke administratie bevoegd voor de ruimtelijke ordening.

De bestanden zijn nodig voor de behandeling van uw dossier en kunnen ook gebruikt worden voor statistieken of wetenschappelijke doeleinden. U hebt het recht om uw gegevens in deze bestanden in te kijken en zo nodig de verbetering ervan aan te vragen.

Bijlage 2: Passende Beoordeling uitbreiding golfterrein Palingbeek en heraanleg holes
1 en 10

Lidstaat: België - Vlaams gewest	Datum:	02/06/2015
Informatie aan de Europese Commissie inzake plan/projectontwikkeling in Natura 2000 vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) en habitatrictlijngebieden (SBZ-H) in navolging van artikel 6 van de Habitatrictlijn (Richtlijn 92/43/EEG)		
Naam en code betrokken Natura 2000-gebied:	☐ een SBZ-V aangeduid onder de Vogelrichtlijn: ☒ een SBZ-H aangemeld onder de Habitatrictlijn: BE2500003 - Westvlaams Heuvelland ☐ een gebied waar een prioritair habitat voorkomt	
Titel en locatie betreffend plan / project:	Passende beoordeling in kader van de uitbreiding van de Golf- en Countryclub De Palingbeek te Hollebeke (Ieper)	
Documentatie overgemaakt:	☒ ter informatie (art. 6, lid 4, 1 ^e alinea) of: ☐ voor opinieverstrekking (art. 6, lid 4, 2 ^e alinea) <i>indien negatieve impact op prioritair habitattypen en plan/project niet van publiek belang is inzake veiligheid, volksgezondheid, milieumaatregelen</i>	
Bevoegde nationale instantie:	Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)	
Adres:	Koning Albert II laan 20, bus 8 1000 - Brussel	
Contactpersoon - algemeen:	Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)	
Telefoon:	+32 (0)2 553 81 02	
Telefax:	+32 (0)2 553 81 05	
e-mail:	anb@vlaanderen.be	
Contactperso(n)en(en) - betreffend SBZ:	ANB West-Vlaanderen	
Telefoon:	+32 (0)50 24 77 40	
Telefax:	+32 (0)50 24 77 45	
e-mail:	wvl.anb@vlaanderen.be	
Opdrachtgever:	Golf- en Countryclub 'De Palingbeek'	
Adres:	Eekhofstraat 14 8902 Hollebeke-Ieper	
Telefoon:	+32 (0)57 20 04 36	
Telefax:	+32 (0)57 21 89 58	
e-mail:	golfpalingbeek@skynet.be	
Document opgemaakt door:	ARCADIS Belgium nv	
Adres:	Kortrijksesteenweg 302 9000 Gent	
Contactpersoon:	Tine Degezelle	
Telefoon:	+32 (0)9 242 44 44	
Telefax:	+32 (0)9 242 44 45	
e-mail:	t.degezelle@arcadisbelgium.be	

Passende beoordeling van de gevolgen van het plan of project voor het NATURA 2000-gebied

1. Beschrijving van SBZ en plan/project

1.1. Beschrijving SBZ (referentiesituatie en huidige situatie)

In het kader van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn werden Speciale Beschermingszones (SBZ) aangeduid door de Vlaamse Regering, die samen het NATURA 2000-netwerk vormen. Artikel 36ter § 3 van het Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (Vlaamse regering, 2002) stelt dat een vergunningsplichtige activiteit die, of een plan of programma dat, afzonderlijk of in combinatie met één of meerdere bestaande of voorgestelde activiteiten, plannen of programma's, een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone kan veroorzaken, dient onderworpen te worden aan een passende beoordeling wat betreft de betekenisvolle effecten voor de speciale beschermingszone. De goedkeuring van de vergunning, het plan of programma kan slechts gebeuren indien de uitvoering ervan geen betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken kan veroorzaken, eventueel door het opleggen van voorwaarden.

De Golf- en Countryclub 'De Palingbeek' te Hollebeke (Ieper) wenst uit te breiden met 9 holes en moet hiervoor ook de renovatie van twee holes (1 en 10) uitvoeren. Het project bestaat uit de eigenlijke aanleg en exploitatie van deze uitbreiding en de renovatie van hole 1 en 10.

Voor de renovatie van hole 1 en 10, die noodzakelijk is in functie van de herconfiguratie van de holes, moet een stukje bos gerodid worden, gelegen in het Habitatrichtlijngebied 'BE 2500003 - Westvlaams Heuvelland'. In voorliggende Passende Beoordeling wordt nagegaan of de uitbreiding met 9 holes en de ontbossing een significant negatief effect kan veroorzaken op deze Speciale Beschermingszone. Gezien het project een ontbossing betreft, is in kader van het Bosdecreet boscompensatie verplicht. Het formulier 'Compensatiemaatregelen bij ontbossing' wordt als aparte nota bij deze passende beoordeling gevoegd en kan teruggevonden worden in **bijlage 4**.

De passende beoordeling voor de ontbossing werd reeds door het Agentschap voor Natuur en Bos informeel goedgekeurd. Voorliggende passende beoordeling is bijgevolg volledig hierop gebaseerd en waar nodig aangevuld met de mogelijke effecten als gevolg van de uitbreiding van de golf met 9 holes.

De passende beoordeling en het boscompensatieformulier zullen bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd worden.

De passende beoordeling bevat volgende elementen:

- een beschrijving van deze Speciale Beschermingszone en van de relevante elementen uit het voorgenomen plan;
- een beschrijving van de te verwachten effecten, voor zover bestaande gegevens dit toelaten;
- een overzicht van de mogelijke milderende maatregelen.

1.1.1. Criteria van de aanwijzing van de gebieden

Habitatrichtlijngebied "Westvlaams Heuvelland"

Gebiedscode: BE 2500003

Volgnummer: 1-11

Oppervlakte: 1878 ha

Lengtegraad: 2°46'0"E

Breedtegraad: 50°46'30"N

Het Habitatrichtlijngebied "Westvlaams Heuvelland" spreidt zich uit over de gemeenten Heuvelland, Ieper, Poperinge, Vleteren en Zonnebeke. De situering van dit Habitatrichtlijngebied is terug te vinden op **kaart 1**.

Kaart 1: Situering van het project (rode zone) in het SBZ-H BE2500003 'Westvlaams Heuvelland'.

Dit gebied werd aan de Europese Commissie voorgesteld met mededeling van volgende gegevens: "Het West-Vlaams Heuvelland wordt gekenmerkt door een gevarieerd landschap met talrijke bossen (met een belangrijk aandeel oud bos), bronnen, beekvalleien (met relictten van halfnatuurlijke graslanden), relictten van droge en natte heide en veel kleine landschapselementen (poelen, oude bomenrijen en houtkanten, ...)."

De afbakening van deze Speciale Beschermingszone (SBZ) werd bekrachtigd door het Besluit van de Vlaamse regering van 24 mei 2002. Deze Speciale Beschermingszone werd intussen door de beschikking van de Europese Commissie van 7 december 2004 officieel aanvaard zoals het werd aangemeld. Dit gebied werd als Habitatrictlijngebied aangeduid op basis van het voorkomen van volgende habitats en soorten:

Habitats (Bijlage I Habitatrictlijn):

- 4010 Noordatlantische vochtige heide met *Erica tetralix*
- 4030 Droge heide (alle subtypen)
- 6430 Voedselrijke ruigten
- 9120 Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei, rijk aan epifyten (*Quercion robori-petraeae* of *Ilici-Fagenion*)
- 9130 Beukenbossen van het type *Asperulo-Fagetum*
- 9160 Eikenbossen van het type *Stellario-Carpinetum*
- 91E0* Alluviale bossen met *Alnion glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) – **prioritair habitatype**¹

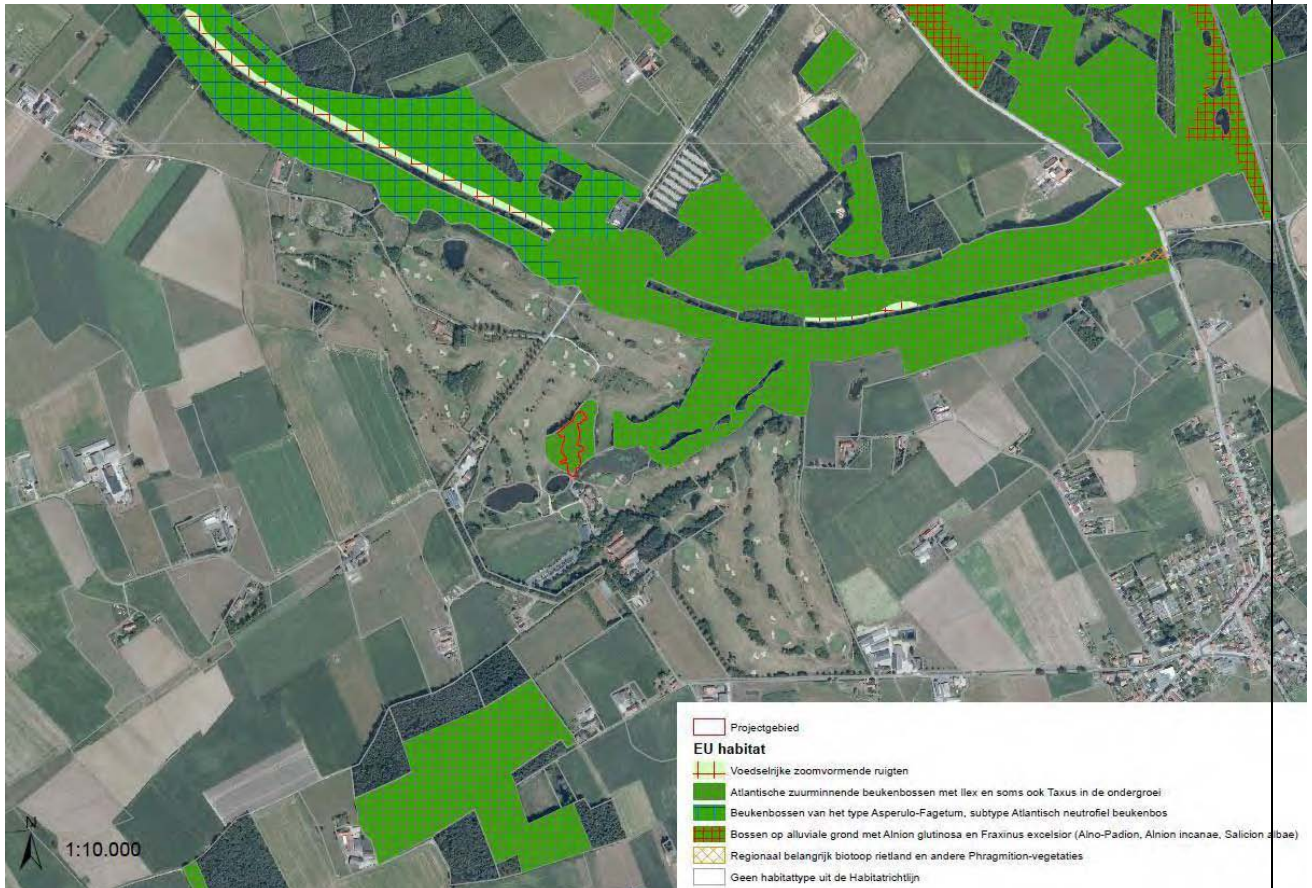
¹ Prioritaire habitats zijn habitats die gevaar lopen te verdwijnen, die voor een belangrijk deel binnen Vlaanderen zijn gelegen en waarvoor Vlaanderen dus een belangrijke verantwoordelijkheid draagt voor het instandhouden van dit type.

Amfibieën en reptielen (Bijlage II Habitatrichtlijn):

- 1166 Kamsalamander (*Triturus cristatus*)

Het golfterrein De Palingbeek ligt deels binnen het deelgebied 6 van dit Habitatrichtlijngebied: BE2500003-6 'Palingbeek, Vierlingen en Gasthuisbossen'. Het actueel aanwezige Europese habitat dat voorkomt op de locatie van het project is aangeduid op de habitatkaart als: 'Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei, rijk aan epifyten (*Quercion robori-petraeae* of *Illici-Fagenion*) (code: 9120) en is geen prioritair habitattype (kaart 2).

Kaart 2: Europees beschermde habitats die voorkomen in de omgeving van het projectgebied.

Het bosbestand is een bosnipper tussen hole 1 en hole 18. In september 2010 werden alle bomen in het bosperceeltje geïnventariseerd en in kaart gebracht door Krist Calmeyn (greenkeeper golfclub De Palingbeek) en Erik De Waele (tuin- en landschapsarchitect). De situering van de opgemeten bomen uit dit bosbestand kunnen teruggevonden worden in **bijlage 1**.

Uit deze inventarisatie blijkt dat het bosbestand bestaat uit acacia, Amerikaanse eik, berk, beuk, els, es, gewone esdoorn, haagbeuk, kogelesdoorn, lijsterbes, mammoetboom, noorse esdoorn, schietwilg, tamme kastanje, winterlinde, zomereik, zomerlinde, hybride zwarte populier. De bosnipper is eerder een zwak ontwikkelde vorm van het habitattype 9120 en bestaat voor een groot deel uit jonge bomen, exoten, spontaan ontwikkeld op een bodem met veel restanten van puin. Er is zo goed als geen ondergroei aanwezig (**foto 1**). Er dienen een 80-tal bomen gekapt te worden. In onderstaande tabel wordt de aantallen per soort weergegeven, voor de volledige bosnipper en voor de te ontbossen zone.

Boomsort	Aantal soorten in de volledige bosnipper	Aantal soorten in de te ontbossen zone
Acacia	66	24
Gewone esdoorn	60	16
Noorse esdoorn	57	3
Beuk	40	18

Berk	16	1
Amerikaanse eik	13	7
Zomereik	10	5
Els	8	0
Es	6	0
Hybride Zwarte populier	6	1
Tamme kastanje	4	3
Winterlinde	3	1
Haagbeuk	1	1
Kogelesdoorn	1	0
Lijsterbes	1	0
Mammoetboom	1	0
Schietwilg	1	1
Zomerlinde	1	0
Eindtotaal	295	81

Foto 1: Jong bosbestand met veel exoten en zo goed als geen ondergroei.

Het complex Vierlingen-Palingbeek-Oude Vaart Komen-Ieper is een belangrijk gebied voor amfibieën in het West-Vlaams Heuvelland. Het complex bestaat uit veel natte biotopen met o.a. een grote populatie Kamsalamander².

Het golfterrein zelf bevat een aantal poelen en vijvers. Deze zijn van belang voor amfibieën en libellen. Er ontwikkelde zich een aanzienlijke populatie Groene kikker. Ook Kamsalamander, Kleine watersalamander en Alpenwatersalamander worden er gezien. Verder zijn ook Gewone pad en Bruine kikker er talrijk aanwezig (mededeling Lieven Stubbe, 2006).

In april 2012 werd door Krist Calmeyn een inventarisatie uitgevoerd in de poelen en vijvers van het golfterrein. Hieruit blijkt de aanwezigheid van Kamsalamander in 3 poelen: 2 poelen aan hole 3 en 1 poel aan hole 6 (**figuur 1**). Verder werden nog Alpenwatersalamander en Kleine watersalamander aangetroffen in de poelen/vijvers aan hole 3, hole 6, hole 9 en hole 16.

De Kamsalamander (Bijlage II en Bijlage IV-soort) is een kenmerkende soort voor kleinschalige landschappen met een hoge diversiteit aan biotooptypen. De voortplantingsplaatsen zijn waterpartijen, bij voorkeur weinig of niet beschaduwde, relatief diepe en/of bevatten nagenoeg jaarrond water. De aanwezigheid van vissen heeft een nadelige invloed; de aanwezigheid van waterplanten is vereist. In de periode november-maart overwintert de soort aan land. Gunstige landbiotopen zijn vochtige bossen, struwelen, boomgaarden, vochtige en extensief beheerde weilanden, houtwallen, hagen (Decler et al., 2007).

² Zwaenepoel, A. & Dochy, O. (2003). Ontwerp-ecosysteemvisie voor het West-Vlaamse heuvelland. Onderzoeksopdracht mina. Afdeling Natuur: Brugge. 505 pp.

Figuur 1: Voorkomen van Kamsalamander op het golfterrein (inventarisatie april 2012 door Krist Calmeyn). Gele cirkels: poelen met Kamsalamander (incl. waargenomen aantallen); rode pijl: locatie van ontbossing.

Voor de aanwezige soorten en habitattypen waarvoor het SBZ-H werd aangewezen moet gestreefd worden naar een 'gunstige staat van instandhouding'. De specifieke instandhoudingsdoelstellingen en de knelpunten voor instandhouding van de aangemelde habitats en soorten worden onder § 1.1.2 beknopt beschreven.

Naast de habitats (Bijlage I) en soorten (Bijlage II) waarvoor het SBZ-H is aangemeld, dient in de passende beoordeling ook rekening gehouden te worden met de **soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn** die voorkomen in het gebied. De leefgebieden van deze Bijlage IV-soorten zijn beschermd over het volledige grondgebied Vlaanderen.

Van de in Vlaanderen voorkomende Bijlage IV-soorten zijn, naast de Kamsalamander (zie hoger), enkel de vleermuissoorten relevant. Door de afwisseling van waterpartijen, kanalen en andere landschapselementen vormt de ruime omgeving van het golfterrein (incl. Provinciaal Domein De Palingbeek) nl. een uitstekend leefgebied voor vleermuizen die vallen onder Bijlage IV. De vleermuissoorten die in de ruime omgeving van het golfterrein mogelijk voorkomen zijn (Zwaenepoel & Dochy, 2003): Meervleermuis, Franjestaart, Bosvleermuis, Baardvleermuis/Brandt's vleermuis, Watervleermuis, Ruige dwergvleermuis, Gewone dwergvleermuis, Rosse vleermuis, Laatvlieger, Gewone grootoorvleermuis. Op het golfterrein zelf werden in het verleden Gewone dwergvleermuis en Watervleermuis geregistreerd met de batdetector (mededeling Lieven Stubbe, 2006). Eveneens werd, minstens 7 jaar terug, 1 exemplaar Gewone dwergvleermuis aangetroffen in de oorlogsbunker op het golfterrein. In maart 2012 werd in diezelfde oorlogsbunker een Baardvleermuis aangetroffen (mond. med. Krist Calmeyn). De locatie van de oorlogsbunker kan teruggevonden worden op het plan in **bijlage 3**.

De specifieke instandhoudingsdoelstellingen en de knelpunten voor instandhouding van de relevante Bijlage IV soorten worden onder § 1.1.2 beknopt beschreven.

Uit de inventarisaties uitgevoerd door Krist Calmeyn (periode 2010-2012) blijkt dat het golfterrein en specifiek de locatie waar de ontbossing gepland is geen vogelsoorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn herbergt als broedvogel.

1.1.2 Instandhoudingsdoelstellingen

Inleiding

Art. 36ter §1 van het Natuurdecreet stelt dat de overheid in de speciale beschermingszones de nodige instandhoudingsmaatregelen moet nemen die steeds dienen te beantwoorden aan de ecologische vereisten van de habitats en soorten vermeld in de bijlagen I, II, III en IV van dit decreet. Het begrip 'instandhouding' wordt als volgt omschreven: het geheel van maatregelen die nodig zijn voor het behoud of herstel van habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding.

De staat van instandhouding van een habitat wordt gunstig beschouwd wanneer:

- het natuurlijke verspreidingsgebied van het habitat en de oppervlakte van het habitat binnen dat gebied stabiel zijn of toenemen;
- de nodige specifieke structuur en functies voor behoud op lange termijn bestaan en in de afzienbare toekomst vermoedelijk zullen blijven bestaan;
- de staat van instandhouding voor de typische soorten van dit habitat gunstig is.

De staat van instandhouding van een soort wordt als gunstig beschouwd wanneer:

- uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog altijd een levensvatbare component is van de habitat waarin de soort voorkomt en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- er een voldoende groot habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

De specifieke instandhoudingsdoelstellingen (S-IHD's) voor de SBZ-H 'Westvlaams Heuvelland' zijn beschreven in een definitief rapport³ en definitief goedgekeurd door de Vlaamse regering op 23 april 2014. Voor bijkomende informatie inzake de ecologische voorwaarden om de instandhoudingsdoelstellingen te bereiken, werd gebruik gemaakt van volgende rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO):

- Adriaens D., Adriaens T., Ameeuw G. (red.) (2008). Ontwikkeling van criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de habitatrichtlijnsoorten. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO.R.2008.35, Brussel).
- Paelinckx D., et al. (red.) (2009). Gewestelijke doelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.M.2009.6, Brussel, 669 p.

Instandhoudingsdoelstellingen moeten aangeven wat bereikt zou moeten worden om aan de algemene doelstellingen van de Habitatrichtlijn te voldoen. Voor zover de SBZ's zich niet in 'gunstige condities' of 'goede toestand' bevonden op het moment van de aanduiding, moet ernaar gestreefd worden om de gunstige staat van instandhouding te bereiken. Dit hoeft echter niet noodzakelijk de taak te zijn van de initiatiefnemer van een plan of project. Deze moet er echter wel voor zorgen dat op zijn minst aan het stand-still-principe en de zorgplicht wordt voldaan, met andere woorden dat de kwaliteit van deze beschermingszones niet afneemt maar ook dat het project of plan de evolutie naar een gunstige staat van instandhouding niet hypothekeert.

IHD's voor de relevante Europees te beschermen habitats en soorten

In wat volgt wordt per habitattypen en per soort of soortgroep, die (mogelijk) voorkomen in de nabijheid van het golfterrein, een samenvatting gegeven van voorkomen, actuele staat van instandhouding, trend, potenties en knelpunten, beschreven. De Kamsalamander wordt afzonderlijk besproken; de diverse beschermde vleermuissoorten worden als groep besproken. Verder wordt ingegaan op de instandhoudingsdoelstellingen en de prioritaire inspanningen die moeten worden geleverd.

³ Agentschap voor Natuur en Bos, S-IHD – rapport 14 – definitief rapport – Instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones BE 2500003 West-Vlaams Heuvelland (11/02/2011) (doc.nr. 02 14 01 02 110211).

9120 – Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei, rijk aan epifyten (*Quercion roburi-petraeae* of *Illici-Fagenion*) (Bijlage I)

- **Milieukarakteristieken:** deze eiken- en beukenbossen zijn het natuurlijk bostype van zwak lemige zandgronden. Het bostype komt voor op voedselarme en zure, droge tot min of meer vochtige minerale bodems.
- **Actuele oppervlakte:** ca. 440 ha
- **Actuele voorkomen:** Dit is actueel het meest voorkomende habitatype binnen het SBZ-H. De bossen van de leperboog, waartoe het deelgebied BE2500003-6 'Palingbeek, Vierlingen en Gasthuisbossen' behoort, komen voor op rijkere gronden en behoren vooral tot de Eiken-Beukenklasse. In deze zones werden de bossen op de BWK en op de habitatkaart⁴ gekarteerd als deels 9120 en deels 9130 (Beukenbossen van het type *Asperulo-Fagetum*).
- **Knelpunten:** Een ernstig knelpunt voor het habitatype is eutrofiëring, verzuring en verontreiniging. Inbreng van meststoffen en vervuiling, via waterrelaties (oppervlaktewater, grondwater) en N-depositie via de lucht is een probleem voor quasi alle tot doel gestelde habitats. Hoge N-depositie is vnl. voor de heischrale habitats een belangrijk knelpunt. Uitspoeling van nutriënten vanuit de landbouw is in deze context ook van belang. Dit speelt in alle deelgebieden. Boshabitats zijn niet steeds voldoende gebufferd en vertonen dan ook een hoge graad van verzuivering / verbraming. Samen met versnippering dient dit knelpunt prioritair aangepakt te worden.
- **Actuele staat van instandhouding:** Het habitatype is in een ongunstige staat van instandhouding voor nagenoeg alle criteria. Dit boshabitat is te sterk versnipperd, en het MSA⁵ van 40 ha wordt niet gehaald. Door deze versnippering zijn habitattypische faunasoorten grotendeels afwezig. Het aandeel dood hout is niet voldoende, wat te maken heeft met de jonge leeftijd van de bosbestanden (verwoesting tijdens WOI). Zowel boom- als kruidlaag scores onvoldoende door respectievelijk het voorkomen van exoten en de overwoekering met bramen. Er wordt geconcludeerd dat het habitatype zich in een gedeeltelijk aangetaste actuele staat van instandhouding bevindt.
- **Trend:** Ten opzichte van de periode van aanmelding kan gesteld worden dat er een positieve trend is in kwaliteit. Door het uitgevoerde bosbeheer is de kwaliteit van verschillende bossen verbeterd, zowel op vlak van structuurdiversiteit als aandeel inheemse soorten. Deze positieve trend zet zich nog steeds verder. Ook de oppervlakte zal op lange termijn toenemen o.a. dankzij uitgevoerde bebossingen of omvormingsbeheer van uitheemse bestanden. Deze bebossingen zorgen ook voor een verbeterde buffering.
- **Potenties:** Het PotNat-model geeft goede potenties voor dit habitatype in het SBZ-H, waaronder o.a. lokaal in de leperboog. Dit vertaalt zich ook duidelijk in het actueel verspreidingspatroon van dit habitatype.
- **Prioriteitstelling:** het SBZ-H is zeer belangrijk voor de realisatie van het habitatype 9120.
- **Oppervlakte-doelstelling:** Door omvorming van naaldbos en de evolutie van jonge bosaanplanten zal de oppervlakte van de types 9120 en 9130 toenemen met 140-170 ha, vnl. in het Helleketelbos BE2500003-2, de Gasthuisbossen BE2500003-6 en het Polygoonbos BE2500003-7. De realisatie van 2 boshabitatkernen waarin de types 9120 en 9130 voorkomen wordt beoogd. Hiervoor komen de deelgebieden Heuvelland BE2500003-1, de Sixtusbossen BE2500003-3 en de Palingbeek-Vierlingen-Gasthuisbossen BE2500003-6 het best in aanmerking. Aanvullend zijn kleinere uitbreidingen wenselijk in onder meer het deelgebied Polygoonbos BE2500003-7. Dit gaat in het totaal om bij benadering 200-280 ha aan bosuitbreiding, die verspreid over twee grote boskernen ingezet worden, en eventueel aangevuld door kleinere uitbreidingsinitiatieven in de andere deelgebieden. Kleinschaliger bosuitbreiding rond geïsoleerde boscomplexen. In totaal gaat het hier om een uitbreiding met ca. 70-100 ha van de types 9120 en 9130.
- **Kwaliteitsdoelstelling:** Verbetering van de kwaliteit door het toepassen van de Criteria Duurzaam Bosbeheer: geleidelijke omvorming naar inheemse loofhoutbestanden, voorrang geven aan spontane processen met toename van het aandeel dood hout en verhoogde structuurdiversiteit. Voldoende dood hout i.f.v. diverse vleermuissoorten, Zwarte specht. Voldoende aandacht voor boszomen en open plekken i.f.v. de Kamsalamander, Sleedoornpage, Kleine ijsvogelvinder, Keizersmantel, e.d.

⁴ Paelinckx, D., De Saeger, S., Oosterlynck, P., Demolder, H., Guelinckx, R., Leyssen, A., Van Hove, M., Weyembergh, G., Wils, C., Vriens, L., T'jollyn, F., Van Ormelingen, J., Bosch, H., Van de Maele, J., Erens G., Adams, Y., De Knijf, G., Berten, B., Provoost, S., Thomaes, A., Vandekerckhove, K., Denys, L., Packet, J., Van Dam, G. & Verheirstraeten, M. (2009). Habitatkaart, versie 5.2. Indicatieve situering van de Natura 2000 habitats en de regionaal belangrijke biotopen. Integratie en bewerking van de Biologische Waarderingskaart, versie 2. Rapport en GIS-bestand INBO.R.2009.4. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

⁵ MSA = Minimal Structural Area

- *Motivatie:* Het SBZ-H is zeer belangrijk voor het verwezenlijken van de G-IHD van dit habitatype. Realiseren 2 boshabitatkernen i.f.v. instandhouding van kernpopulaties van Wespandief, Zwarte specht, Middelste bonte specht en RL-soorten. Kleinschalige bosuitbreiding rond kleinere, geïsoleerde boscomplexen i.f.v. verhoogde buffering, behalen MSA, verbeterde verbinding en instandhouding van satellietpopulaties van o.a. Wespandief en andere habitattypische Rode Lijstsoorten. Uitbreiding van boshabitat i.f.v. migratieroutes voor vleermuizen, tussen objecten en foeragegebied.

Kamsalamander (*Triturus cristatus*) (Bijlage II en Bijlage IV)

- *Actuele populatie:* onvoldoende gekend
- *Actuele voorkomen:* In de Palingbeek en Vierlingen BE2500003-6 werd de Kamsalamander recent in enkele poelen waargenomen.
- *Knelpunten:* Versnippering, kleine oppervlakken en harde barrières zijn ernstige knelpunten voor de soort. Het land- en waterhabitat van de Kamsalamander is te sterk versnipperd in het SBZ-H. Bijgevolg zijn de voorkomende (relict)populaties geïsoleerd en is genetische uitwisseling of kolonisatie van nieuwe gebieden onmogelijk. Inteelt kan dan ook een probleem vormen met mogelijks lokaal uitsterven tot gevolg. Ook heide-, heischrale en boshabitats zijn klein en liggen geïsoleerd. Tussen deze “snippers” is er weinig tot geen uitwisseling – van bijv. habitattypische soorten – mogelijk. Naast versnippering dient ook het knelpunt eutrofiëring, verzuring, verontreiniging prioritair aangepakt te worden.
- *Actuele staat van instandhouding:* De soort bevindt zich momenteel in een ‘gedeeltelijk aangetaste’ actuele staat van instandhouding. Zeker is dat zowel het water- als het landhabitat meestal niet voldoende is om de soort in stand te houden. In het SBZ-H vertonen de meeste waterpartijen wel een of ander tekort (te veel beschaduwing, te weinig waterplanten, te veel vis, ...). Voorts zijn waterverontreiniging en -verstoring, aanwezigheid van vis en verstoring van het landbiotoop op te lossen knelpunten.
- *Trend:* De populatie Kamsalamander in het SBZ-H kende een achteruitgang t.o.v. de periode van de aanmelding.
- *Potenties:* Nagenoeg alle deelgebieden in het SBZ-H hebben goede potenties voor de soort, met uitzondering van het Polygoonbos BE2500003-7 en de Gasthuisbossen BE2500003-6 die een minder goede potentie hebben vanwege de vrij zandige bodem. De vraag blijft in hoeverre nieuwe (deel)gebieden gekoloniseerd kunnen worden, gelet op de sterke versnippering van de deelgebieden en het op vele plaatsen ontbreken van migratiecorridors tussen de deelgebieden (buiten SBZ-H).
- *Prioriteitstelling:* Het SBZ-H is zeer belangrijk voor de soort.
- *Populatiedoelstelling:* In deelgebieden met de beste potenties, of met actueel reeds een robuuste populatie, nl. de Palingbeek en Vierlingen BE2500003-6, Heuvelland BE2500003-1, Sixtusbossen BE2500003-3, de Galgebossen BE2500003-4 en Breemeersen BE2500003-8, dient de goede staat van instandhouding, nl. een populatie van > 50 adulten, nagestreefd te worden. Mits de aanleg van een reeks poelen is dit ook mogelijk in het deelgebied Breemeersen BE2500003-8 (op helling). In deelgebied BE2500003-2 Helleketelbos wordt een kleinere populatie van minimaal 20 adulten vooropgesteld.
- *Kwaliteitsdoelstelling:* In nagenoeg alle deelgebieden moet vooral de kwaliteit van het waterhabitat verbeterd worden. Verbindingselementen (KLE's) tussen de populaties moeten aanzienlijk uitgebreid worden om verdere kolonisatie te verbeteren en uitwisseling van genetische informatie te bevorderen.
- *Motivatie:* Het SBZ-H is in de G-IHD aangeduid als zeer belangrijk gebied voor de Kamsalamander. De soort verkeert actueel in een gedeeltelijk gedegradeerde staat van instandhouding. In verschillende deelgebieden zijn er nog (relict)populaties aanwezig en zijn er goede potenties tot het uitbouwen van robuuste populaties. Met het oog op het behoud van het areaal van de soort in Vlaanderen dienen maatregelen genomen te worden om de soort in stand te houden.

Vleermuizen (Bijlage IV)

De vleermuissoorten worden hieronder in 3 categorieën opgedeeld, op basis van hun habitatvereisten:

- Categorie 1: vleermuizen die hun zomerverblijfplaats in bossen hebben en als jachtgebied bij voorkeur moerassen en open water. Het gaat om Watervleermuis, Ruige dwergvleermuis en Rosse vleermuis (en evt. Bosvleermuis).
  - *Actuele populatie:* onvoldoende gekend
  - *Populatiedoelstelling:* Voor deze soorten wordt gestreefd naar een behoud van de bestaande populaties.
  - *Motivering:* Deze soorten hebben al vrij stevige populaties in de regio. Een uitbreiding van

- jachtgebieden (waterrijke gebieden) of een toename aan prooidieren in de bestaande jachtgebieden is niet direct te verwachten zodat een populatietoename evenmin te verwachten valt.
- *Kwaliteitsdoelstelling*: Beheer van bossen (en evt. oudere bomen buiten bosverband zoals dreven, parken) met bijzondere aandacht voor het behouden van bomen (ook exoten) met holten en scheuren die als kolonieverblijfplaats of overwinteringsplaats van vleermuizen kunnen dienen. Verbeteren van connectiviteit tussen de bestaande bosgebieden en waterrijke jachtzones. Actief biologisch beheer van de grotere waterpartijen met het oog op de toename van waterinsecten (bv. haften), het voedsel van deze groep vleermuizen.
  - **Categorie 2: vleermuizen die als jachtgebied bij voorkeur bossen en landschappen met een belangrijk aandeel houtige vegetatie hebben. Het gaat om Franjestaart, Gewone grootoorvleermuis en Baard/Brandts vleermuis.**
    - *Actuele populatie*: onvoldoende gekend
    - *Populatiedoelstelling*: Voor deze soorten wordt gestreefd naar een uitbreiding van de bestaande populaties door verbetering van de kwaliteit van de bestaande bossen en verbeteren van de connectiviteit tussen deze gebieden.
    - *Motivering*: Het SBZ-H is in de G-IHD aangeduid als zeer belangrijk gebied voor de Grootoorvleermuis. In het SBZ-H zijn voldoende potentiële overwinteringsobjecten aanwezig (oorlogsbunkers). Het SBZH vormt bovendien een geschikt jachtbiotoop voor de soort. Maatregelen t.b.v. deze soort zullen ook de Franjestaart en Baard/Brandts vleermuis ten goede komen.
    - *Kwaliteitsdoelstelling*: Beheer van bossen (en evt. oudere bomen buiten bosverband zoals dreven, parken) met bijzondere aandacht voor het behouden van bomen (ook exoten) met holten en scheuren die als kolonieverblijfplaats of overwinteringsplaats van vleermuizen kunnen dienen. Verdere evolutie naar meer structuurrijke oude bossen zal de geschiktheid als jachtbiotoop doen toenemen. Bocagelandschappen en wastines zijn rijk aan ongewervelden en landschapsstructuur. Dergelijke zones met veel KLE's kunnen in de buurt van verblijfplaatsen worden versterkt. Verbeteren van connectiviteit tussen de bestaande bosgebieden.
  - **Categorie 3: vleermuizen met een breed spectrum wat betreft jachtgebieden. Het gaat om Gewone dwergvleermuis en Laatvlieger.**
    - *Actuele populatie*: onvoldoende gekend
    - *Doelstelling*: Voor deze vleermuissoorten wordt gestreefd naar het behoud van de actuele populatie.
    - *Motivering*: Beide soorten zijn vrij algemeen in Vlaanderen.
    - *Kwaliteitsdoelstelling*: Behoud van de bestaande kwaliteit van de leefgebieden, behoud van connectiviteit tussen de gebieden.

Prioritaire inspanningen met het oog op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen

- De realisatie van meer kwalitatief hoogstaand boshabitat van de types 9120, 9130 en 91E0 door te zorgen voor een beter structuurkwaliteit met voldoende dikke bomen, inheemse soortensamenstelling, dood hout, een goed ontwikkelde struiklaag, bosranden en open plekken.
- De realisatie van bijkomend boshabitat van de types 9120, 9130 en 91E0 door omvorming van vnl. naaldbossen, zodat de boskernen in kwaliteit verbeteren en de hoeveelheid boshabitat toeneemt in oppervlakte.
- De realisatie van 300-420 ha bijkomend boshabitat van de types 9120, 9130 en 91E0 door bosuitbreiding, zodat de boskernen vergroten en beter gebufferd worden.

Deze 3 globale doelen voor het boslandschap worden in de volgende specifieke doelstellingen verder verfijnd:

- In het SBZ-H worden 2 grote boshabitatkernen beoogd, die een kernpopulatie van de habitattypische soorten van de bostypes 9120 en 9130 bevatten. Voor beide types samen wordt de realisatie van twee kwaliteitsvolle boskernen van elk ongeveer 300 ha nagestreefd door kwaliteitsverbetering, omvorming en bosuitbreiding. Deze boshabitatkernen worden best gerealiseerd ter hoogte van reeds bestaande grote of goed ontwikkelde boskernen. In die optiek zijn de zones die in aanmerking komen voor het realiseren van deze 2 boshabitatkernen: Sixtusbossen, Kemmelberg-Monteborg-Rodeberg en Palingbeek-Vierlingen-Gashuisbossen. Deze boshabitatkernen worden best via het verbinden van de bestaande bossen met kleine landschapselementen en kleinschalige bosuitbreiding gerealiseerd. Dit gaat in het totaal om bij benadering 200-280 ha aan bosuitbreiding, die verspreid over twee grote

boskernen ingezet worden, en eventueel aangevuld door kleinere uitbreidingsinitiatieven in de andere deelgebieden.

- Het degelijk bufferen van de kernen en het verbinden van deze grote kernen met kleinere kernen die satellietpopulaties vormen. Dit is een algemene doelstelling die voor de kleinere boskernen binnen de verschillende deelgebieden voorgesteld wordt.
- Uitbreiding bocagelandschap i.f.v. Kamsalamander en vleermuissoorten. Voor het uitbouwen van de kernpopulaties van Kamsalamander dient een netwerk van zowel water- als landhabitat aanwezig te zijn. De uitbreiding en het herstel van het bocagelandschap is in dat opzicht de meest geschikte maatregel om de kernpopulaties en de verbindingen tussen de populaties te realiseren. Het bocagelandschap is een halfopen landschap met wei-, hooiland en akkers, afgewisseld met veel KLE's (houtkanten, struweel, poelen, etc.). Naast het deelgebied Heuvelland leent ook het deelgebied Palingbeek-Vierlingen-Gasthuisbossen zich tot de uitbouw van een bocagelandschap. Hier is er weliswaar minder ruimte en het herstel van het bocagelandschap moet op kleinere schaal gezien worden, als verbinding tussen de Kamsalamanderpopulaties binnen en buiten SBZ-H. Het bocagelandschap is verder van essentieel belang als foerageergebied voor vleermuissoorten van de categorie 2 en als verbingsgebied tussen slaappleaats en foerageergebied voor vleermuizen van categorie 1 en 2.
- Verbetering waterkwaliteit van beken en bronnen.

1.1.3. Beschrijving integriteit van het gebied

Het SBZ-H 'BE2500003 – West-Vlaams Heuvelland' wordt gekenmerkt door een gevarieerd landschap met talrijke bossen en een belangrijk aandeel oud bos, bronnen, beekvalleien met relictten van halfnatuurlijke graslanden, heiderelictten en veel kleine landschapselementen (poelen, oude bomenrijen en houtkanten).

Naast de natuurfunctie heeft het Habitatrictlijngebied voornamelijk een landbouwkundig gebruik en heeft het een recreatieve functie.

De instroom van nutriënten vormt een aandachtspunt voor het Habitatrictlijngebied. Voornamelijk kleine, en bijgevolg minder gebufferde, gebiedjes kunnen onder druk staan van nutriëntenaanrijking en eutrofiëring. Met het oog op het milderen van deze externe factoren is het vnl. van belang de natuur in het SBZ-H zelf voldoende 'robuust' te maken – dus voldoende te bufferen.

1.1.4. Andere gebiedsgegevens

Aanwezige groengebieden, natuur- of bosreservaten:

- VEN-afbakeningen: Ten noordoosten van het golfterrein, op een gemiddelde afstand van ca. 1000 m, ligt het VEN-gebied 'De Ieperboog' (categorie GEN).
- Openbaar groengebied: het golfterrein grenst in het noorden aan het Provinciaal Domein De Palingbeek.
- Natuur-, bosreservaten: er liggen geen erkende natuur-, bosreservaten in de nabije omgeving van het golfterrein.

Natuurrichtplan, natuur- of bosbeheerplan:

- 'Ontwerp-ecosysteemvisie voor het West-Vlaamse Heuvelland' (onderzoeksopdracht MINA/105/00/01 opgemaakt door i.o.v. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AMINAL afdeling natuur – januari 2003). Het onderzoek kadert in de uitvoering van het Milieubeleidsplan 1997-2001 en maakt deel uit van de activiteiten beschreven in het Milieujaarprogramma 1999 van de Vlaamse regering.
- Natuurrichtplan voor de Speciale beschermingszones (SBZ) en de groene bestemmingsgebieden voor 'het Hoppeland van Poperinge en de Zuidelijke IJzervlakte' (definitief vastgesteld op 16/04/2008). Het golfterrein De Palingbeek behoort niet tot het studiegebied van het natuurrichtplan.
- Bosbeheerplan Ieperboog i.o.v. Bosgroep IJzer en Leie: Het beoogde stuk bos op het golfterrein wordt in het bosbeheerplan behandeld. Er wordt voorgesteld om aan de oostrand van dit bosje een bosrand aan te leggen.

1.2. Beschrijving plan of project

1.2.1. Samenvatting van het project of plan dat een effect heeft op het gebied:

De Golf- en Countryclub 'De Palingbeek' is gelegen in de gemeente Hollebeke (Ieper), in de Eekhofstraat 14.

Het golfterrein werd in 1990-1991 aangelegd in een voormalig kasteelpark. Na het kappen van populieren en uitvoeren van grondige bodemwerken, werd herzaaid en heraan geplant. Het biologisch zeer waardevol valleitje van de Palingbeek en enkele bosjes (10 ha) bleven onaangeroerd. De oude boomgaard werd behouden en er werden nieuwe hoogstamfruitbomen aangeplant. De beheerders van de Golfclub de Palingbeek proberen steeds om, waar er ruimte beschikbaar is, een natuurvriendelijk beheer en inrichting toe te passen (mededeling Lieven Stubbe, 2006).

Op basis van behoeftenonderzoek blijkt duidelijk dat er een grote behoefte is naar het uitoefenen van de golfsport in Vlaanderen. De behoeftenstudie geeft aan dat in het arrondissement Ieper voldaan wordt aan de behoefte, maar toch is er een vraag naar uitbreiding binnen de bestaande golfterreinen in dit arrondissement gezien de grote behoefte in de naburige arrondissementen. De Golf en Countryclub De Palingbeek moet daarnaast in de huidige situatie op wedstrijddagen greenfeespelers weigeren, gezien het terrein op deze piekdagen momenteel volledig volgeboekt is.

De voorziene uitbreiding om te voldoen aan deze behoeftevraag wordt bevestigd in de 'Bisnota aan de Vlaamse regering inzake de Opvolging van het Vlaams Golfmemorandum: Nieuwe Multifunctionele zones voor niet-lawaaierige buitensporten' (goedgekeurd door de Vlaamse regering op 20 juli 2006).

De uitbreiding met 9 holes wordt voorzien in een zone ten westen van het bestaande golfterrein. De westelijke uitbreidingszone bevindt zich volledig buiten Habitatrictlijngebied. Voor de realisatie van deze westelijke uitbreiding zal een zogenaamde grondenruil worden uitgevoerd, waardoor de netto-oppervlakte van het golfterrein met 3,9 ha zal verminderen, ten gunste van landbouwgebied (**figuur 3**). De gronden die momenteel niet in gebruik zijn als golfterrein (ca. 17,7 ha), kunnen dan planologisch omgezet worden naar landbouwgebied; de uitbreidingszone die momenteel in gebruik is als landbouwgebied, kan dan planologisch en op het terrein omgezet worden naar golfterrein (ca. 13,8 ha).

Deze westelijke uitbreiding wordt als enige haalbare alternatief beschouwd omwille van golftechnische en veiligheidsredenen. De lay-out van de westelijke uitbreiding volgt het huidige circuit van het golfspel. Indien de bestaande gronden die als golfgebied zijn aangeduid zouden ingericht worden, zou een volledige hertekening en heraanleg van de holes moeten gebeuren wat niet als een haalbaar alternatief wordt beschouwd. Ook de veiligheidsafstanden die moeten gehouden worden ten opzichte van de omliggende straten, laten niet toe om de resterende gronden die als golfgebied zijn aangeduid in te richten als aansluitend golfterrein.

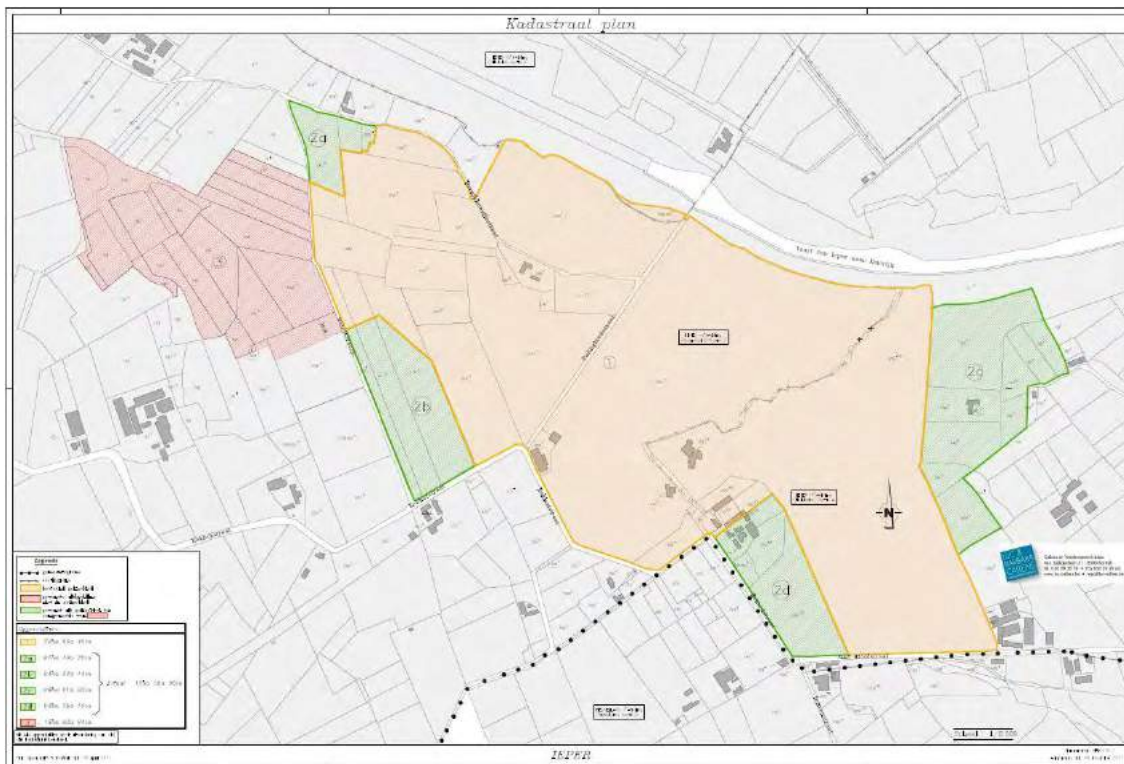
In een eerste fase worden hole 1 en hole 10 gerenoveerd. Het ontwerp van de renovatie van hole 1 en 10, alsook de aanleg van holes 19, 27 en 20 tot 26 (= westelijke uitbreiding) worden op **figuur 2** gevisualiseerd.

Het plan voor de uitbreiding van het golfterrein met 9 holes voorziet, naast de wettelijke boscompensatie, in minstens 1 ha bebossing (2 aaneengesloten gebieden van 0,6 en 0,4 ha) en een aantal kleine landschapselementen (solitaire bomen, bosjes, hagen). Ook zijn een aantal kleine en grotere vijvers voorzien.

Figuur 2: Ontwerpplan voor de renovatie van hole 1 en 10, de aanleg van holes 19 en 27 en van de holes 20 tot 26.

Figuur 3: Kadastraal plan met zones die in aanmerking komen voor de ruiloperatie in/uit golfgebied. Oranje = bestaand golfterrein (70ha 00a 45ca), rood = uitbreiding met gronden buiten golfterrein (13ha 82a 84ca), groen = gronden geschrapt uit golfterrein ter compensatie (17ha 58a 96ca).

Voorliggende Passende Beoordeling wordt opgemaakt in kader van de heraanleg van hole 1 (fase 1) en de uitbreiding van het bestaande golfterrein met 9 holes (fase 2).

Het stukje bos dat voor deze heraanleg van hole 1 gerooid moet worden, is gelegen in het Habitatrictlijngebied 'BE 2500003 - Westvlaams Heuvelland' (**kaart 1**). Het bosperceel is gekend bij het kadaster als IEPER 14^e Afdeling Voormezele Sectie C 293w en is eigendom van de golfclub (**bijlage 2**). De exacte oppervlakte van ontbossing bedraagt 40 a 99 ca. Het gaat om een strook van ca. 40 m breed en maximum 100 m lang. Het opmetingsplan met aanduiding van de geplande ontbossing kan teruggevonden worden in **bijlage 3**.

Gezien het project een ontbossing betreft, is in kader van het Bosdecreet een boscompensatie verplicht. Het formulier 'Compensatiemaatregelen bij ontbossing' wordt als aparte nota bij deze passende beoordeling gevoegd en kan teruggevonden worden in **bijlage 4**. De Golf- en Countryclub De Palingbeek wenst integraal in natura te compenseren. Hiervoor is reeds een overeenkomst met de Provincie West-Vlaanderen, het Agentschap voor Natuur en Bos en de Golf en Countryclub Palingbeek afgesloten, waarbij de Golf Palingbeek:

- Instaat voor het aanplanten van inheems bos op enkele percelen (8198 m²), gelegen binnen SBZ, maar niet in eigendom van de Golf. Deze aanplantingen gebeuren volgens een provinciaal beplantingsplan dat goedgekeurd werd door ANB.
- Enkele gronden die zij in eigendom heeft aangrenzend aan SBZ verkoopt aan de Provincie West-Vlaanderen (**bijlage 5**).

FASE 1: renovatie hole 1 en 10:

De aanleg fase 1 (renovatie van hole 1 en 10), waar de ontbossing deel van uitmaakt, valt uiteen in een aantal deelingrepen:

- Rooien van de bomen en verwijderen van de boomwortels;
- Egaliseren, zaaiklaar maken en inzaaien van het terrein;
- Aanleg van een nieuwe tee hole 1, inclusief aanleg beregening en drainage;
- Aanpassen van de bestaande hole 1 en 10: creëren van extra bunkers en aanpassingen van de layout van de fairway, inclusief het rooien van enkele jonge bomen, hernivelleren en inzaaien van gedeeltes van de fairways;
- Heraanleg van de nodige (onverharde en waterdoorlatende) wegenis van tee 1 naar fairway 1 en van fairway 18 naar green 18.

De strook bos zal gerooid worden en de wortels zullen verwijderd worden met behulp van een rupskraan. Het terrein zal daarna geëgaliseerd en zaaiklaar gemaakt worden. De fairway zal normaal gezien ingezaaid worden met het mengsel Bar Tee intensive van Barenburg. Dit is een mengsel van 40 % roodzwenkgras, 20 % veldbeemdgras en 40 % engels raaigras. Na verloop van tijd zal het engels raaigras uit de grasmat verdwijnen door de lage bemestingswaarde op de fairway. Eventueel wordt door de golf overwogen om voor dit specifiek in te zaaien stuk een ander mengsel (zonder engels raaigras en met eventueel struisgras) te gebruiken, om de ontwikkeling naar een schraalland (zonder bemesting) toe te laten i.p.v. een traditionele fairway.

De zones rond de fairway zullen beheerd worden als semirough of rough (zonder bemesting en met een lagere maaifrequentie). Er zal dus zo een bufferzone gecreëerd worden van minimum 5 m tussen het resterende bos en de nieuwe fairway.

Het verwachte meststofgebruik op de nieuwe fairway is extensief, in principe 2-3 beurten per jaar met een gekorrelde langzaamwerkende meststof. Enkel in de periode na inzaai kan dit iets frequenter zijn, tot een goede vestiging van het ingezaaide gras is bereikt: eventueel max. een 2-tal extra bemestingen met een organische of een startmeststof zijn dus mogelijk. De (semi)roughs zullen niet bemest worden.

Het verwachte pesticidengebruik op de nieuwe fairway zal zich beperken tot selectieve onkruidbestrijding, indien het aandeel onkruiden te groot wordt, met een maximum van 1 behandeling per jaar. In de (semi)roughs gebeurt in principe geen onkruidbestrijding, enkel grote hinder van klaver zou plaatselijk behandeld worden met selectieve herbiciden.

De aanleg fase 1 wordt gepland na het doorlopen van de volgende procedures: passende beoordeling, goedkeuring ontheffing van ontbossingsverbod en stedenbouwkundige vergunning. De aanleg zal

gebeuren ongeveer 1,5 jaar voor de ingebruikname.

FASE 2: westelijke uitbreiding met 9 holes

De westelijke uitbreiding met 9 holes valt uiteen in volgende projectingrepen:

- Aanlegfase
  - Afgraven van de teelaarde;
  - Vormgeving en inrichting van het terrein;
  - Inzaaien van het golfterrein;
  - Aanleg van verschillende vijvers en poelen en aanplanten van allerlei bomen en struiken;
- Exploitatiefase
  - In gebruik name van het golfterrein;
  - Onderhoud en beheer van het golfterrein (drainage, beregening, bemesting, gebruik van bestrijdingsmiddelen, maai- en ander beheer)

1.2.2 Relatie tussen het plan/project en de SBZ inzake:

Het project bestaat enerzijds uit het ontbossen van een strook bos van 40 bij 100 m (40a 99 ca), gelegen binnen de contouren van het SBZ-H Westvlaams Heuvelland (**kaart 1**) en anderzijds uit de uitbreiding van het bestaande golfterrein met 9 holes.

Op basis van de gekende projectingrepen (§ 1.2.1) en de beschrijving van de referentie en huidige situatie (§ 1.1) kunnen we besluiten dat het Europees beschermd habitatype 9120 'Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei', de Europees beschermde vleermuissoorten (Gewone dwergvleermuis, Gewone baardvleermuis, Watervleermuis) en de Kamsalamander een mogelijk effect kunnen ondervinden van het project: habitat- en biotoopverlies, afname van kwaliteit van (leef)habitat, versnippering/barrièrewerking. In § 2 worden deze mogelijke effecten op het Europees beschermd habitat en de Europees beschermde soorten besproken.

De effecten als gevolg van de westelijke uitbreiding van het golfterrein zullen voornamelijk positief zijn, namelijk aanleg van waterpartijen als potentieel habitat voor Kamsalamander, aanleg van kleine landschapselementen (bosjes, poelen, etc) als verbindingselementen voor vleermuizen. De andere effecten tijdens de aanlegfase (afgraven van teelaarde, vormgeving van het terrein, inzaaien van het terrein) zullen geen invloed hebben op het Habitatrichtlijngebied en de Europees beschermde soorten waarvoor het gebied is aangeduid.

De effecten tijdens de exploitatiefase, als gevolg van het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen zullen eveneens positief zijn. Het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen op golfterreinen is namelijk lager dan het gebruik in de landbouw. Gezien de ligging van de uitbreidingszone t.o.v. het SBZ-gebied, worden er als gevolg van dit onderhoud van het nieuwe golfgebied geen effecten verwacht op het Natura 2000 gebied.

In het plan-MER zijn twee varianten beschouwd naar het al of niet toepassen van fairwayberekening (geplande situatie en ontwikkelingsscenario). De effecten hiervan zullen enkel op projectniveau plaatsvinden. De beoordeling van dit effect zal in de volgende fase, bij opmaak van het verzoek tot ontheffing verder worden beschreven en beoordeeld. Voorliggende passende beoordeling heeft bijgevolg enkel betrekking op het planaspect en de ontbossing.

2. Effecten

Significant negatieve effecten

Geen significant negatieve of positieve effecten

Beoordeling van de negatieve effecten op het gebied⁶

2.1. Identificatie elementen/fasen van plan/project met mogelijke impact⁷

De mogelijke impact van het project wordt per uitvoeringsfase in onderstaande tabel weergegeven. Enkel de effecten die mogelijks een invloed kunnen hebben op de Natura 2000 habitats en soorten, worden hierbij besproken.

In paragraaf 2.2 wordt aangegeven of deze mogelijke impact al dan niet significant negatief (betekenisvolle aantasting) zal zijn.

Uitvoeringsfase	Projectingrepen	Mogelijke impact op EU habitats/soorten
Aanlegfase	Rooien van bos in kader van renovatie hole 1 en 10	Habitatverlies habitattype 9120 (direct effect) Biotoopverlies landbiotoop kamsalamander / verblijfplaats en foerageergebied vleermuizen (direct effect)
	Biotoopcreatie in uitbreidingszone	Creatie van nieuwe leefgebieden voor Kamsalamander Creatie van kleine landschapselementen als verbindingsassen voor vleermuizen
Exploitatiefase	Grondbeslag	Versnippering leefhabitat, barrièrewerking (indirect effect)
	Onderhoud en beheer (bemesting, beregening, drainage)	Impact op de kwaliteit van het habitattype 9120 en waterhabitat kamsalamander door inspoeling nutriënten, drainage en/of beregening (indirect effect)

2.2. Beoordeling van de significantie⁸ van de impact

(in relatie tot de instandhoudings-doelstellingen van het gebied en tot de structurele en functionele relatie in Natura 2000 netwerk)

In onderstaande paragrafen wordt de mogelijke impact op de EU-habitats en -soorten beschreven en beoordeeld.

Habitatverlies van EU-habitats (Bijlage I)

Het bostype dat permanent zal verdwijnen ten gevolge van de renovatie van hole 1 en 10 bestaat uit het, voor dit SBZ-H aangemeld, habitattype 9120 'Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei' en is een niet prioritair habitattype. De betreffende bosnipper tussen hole 1 en hole 18 betreft in werkelijkheid op het terrein een eerder zwak ontwikkelde vorm van het habitattype 9120: het bestaat grotendeels uit exoten en jonge bomen; er is zo goed als geen ondergroei.

Binnen het SBZ-H Westvlaams Heuvelland komt ca. 440 ha (23 %) van dit bostype voor. Dit is actueel het meest voorkomende habitattype binnen het SBZ-H. Door het project gaat maximaal 0,41 ha van dit habitattype permanent verloren, wat neerkomt op 0,02 % van dit bostype binnen het SBZ-H.

Het project leidt dus tot een zeer beperkt habitatverlies van het niet prioritair EU-habitattype 9120 (0,41 ha, 0,02 %). Bovendien voorziet het plan voor de uitbreiding van het golfterrein met 9 holes (**figuur 2**) in minstens 1 ha bebossing (2 aaneengesloten stukken van 0,6 en 0,4 ha). De inheemse boom- en struiksoorten die hierbij in aanmerking komen, zijn: Zomer- en Wintereik, Beuk, Es, Haagbeuk, Gelderse

⁶ Deze samenvatting dient specifieke aandacht te geven aan **de habitats en soorten waarvoor het gebied werd aangewezen voor het Natura 2000 netwerk** en geïllustreerd met het gepaste kaarten materiaal. Tevens kunnen de reeds goedgekeurde mitigerende maatregelen hierbij toegelicht worden.

⁷ Beschrijf, ingeval van positieve effecten, welke bijdrage het plan/project levert aan het behoud of herstel van een **gunstige staat van instandhouding*** van de betrokken habitat of soorten.

⁸ Indien de impact niet kan worden ingeschat, dient deze beoordeeld te worden als "mogelijke significante impact" (in achtneming "voorzorgsbeginsel").

roos, Hazelaar. Dit leidt tot een uitbreiding van min. 1 ha van het EU-habitatype 9120, wat in kader van het stand-still-principe en de zorgplicht positief kan beoordeeld worden. Verder voorziet het plan in de aanleg van een aantal kleine landschapselementen en een aantal kleine en grotere vijvers.

Op basis van bovenstaande bevindingen, wordt het zeer beperkte oppervlakteverlies van het niet prioritair EU-habitatype 9120 ten gevolge van de ontbossing als een niet significant negatief effect op de instandhoudingsdoelstellingen voor dit habitatype beoordeeld. Echter in het kader van het stand-still-principe, de zorgplicht en de bepalingen van het Bosdecreet is een volwaardige compensatie van dit verlies aan bosvegetatie noodzakelijk (boscompensatieformulier zie **bijlage 4**). Het betreft echter geen s.s. compensatie in het kader van de passende beoordeling.

→ Het project zal geen significant negatieve impact hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van de habitats van Bijlage I van het SBZ-H.

Biotoopverlies van EU-soorten (Bijlage II en Bijlage IV)

In de periode november-maart overwintert de Kamsalamander aan land. Geschikte landbiotopen voor de soort zijn structuurrijke bossen met een voldoende aanbod aan dood hout (beschutting). Geschikte waterhabitats zijn poelen, plassen met stilstaand, relatief diep water, zonder vissen, met waterplanten en weinig beschaduwd. Geschikte waterhabitats in de nabijheid van het landhabitat zijn noodzakelijk voor de voortplanting van de soort. Daarbij ligt een geschikt landhabitat binnen een straal van 50 m rondom het waterhabitat. Niet beboste delen rondom de poel worden sterk gemeden, terwijl beschutte plaatsen (gesloten vegetatie) worden opgezocht⁹.

Op basis van bovenstaande biotoopvereisten voor Kamsalamander en de verspreidingsgegevens van de soort op het golfterrein (**figuur 1**) wordt niet verwacht dat de bosnipper waar het project gepland is, een geschikt landhabitat is voor Kamsalamander. De bosnipper is geen structuurrijk bos en heeft een onvoldoende aanbod aan dood hout. Verder ligt de bosnipper te ver verwijderd van de poel waar Kamsalamander werd waargenomen. We kunnen bijgevolg concluderen dat er ten gevolge van het project geen leefgebied van Kamsalamander zal verdwijnen.

Voor vleermuizen kan de bosnipper een potentiële verblijfplaats en/of jachtgebied zijn.

Gewone baardvleermuis heeft als jachtgebied een voorkeur voor open zones in bosgebieden, jaagt langs brede bospaden, bosranden, beken, open plekken in het bos en in mindere mate ook in parken, tuinen, langs houtkanten en bomenrijen. Watervleermuis jaagt vrijwel uitsluitend boven beschut gelegen, open water en in mindere mate ook langs bospaden, open plekken in het bos en langs bomenrijen. Gewone dwergvleermuis is de meest algemeen voorkomende vleermuisensoort in Vlaanderen en jaagt in zeer diverse milieus zolang het landschap maar niet open is. Gewone baardvleermuis en Watervleermuis rusten in spleten en holtes (spechtengaten en loszittende schors) van oude bomen en overwinteren in ijskelders, oorlogsbunkers, ruïnes en andere koele ondergrondse ruimten. Gewone dwergvleermuis rust en overwintert op allerlei, vorstvrije beschutte plaatsen in gebouwen en jaagt in zeer diverse milieus, zolang het landschap maar niet open is.

Op basis van bovenstaande biotoopvereisten kunnen we besluiten dat de bosnipper met jonge, holteloze bomen geen kernleefgebied vormt voor de voorkomende vleermuissoorten. Het optimaal kernleefgebied situeert zich eerder ten noorden van het golfterrein, nl. in het Provinciaal Domein De Palingbeek. De oorlogsbunker op het golfterrein (**bijlage 3**) die sporadisch als winter- en/of zomerverblijfplaats dienst doet voor vleermuizen (1 ex. Gewone dwergvleermuis, 1 ex. Gewone baardvleermuis), zal door het project niet verdwijnen, maar blijft integraal behouden. We kunnen besluiten dat het project niet zal leiden tot een significant verlies van leefgebied (verblijfplaats en/of jachtgebied) voor de voorkomende vleermuissoorten.

→ Het project zal geen significant negatieve impact hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van de

⁹ Jehle, R. (2000). The terrestrial summer habitat of radio-tracked great crested newts *Triturus cristatus* and marbled newts *Triturus marmoratus*. Herpetological Journal 10: 137-142.

Malhmgren, J.C. (2002). How does a newt find its way from a pond? Migration patterns after breeding and metamorphosis in great crested newts (*Triturus cristatus*) and smooth newts (*T. vulgaris*). Herpetological Journal 12: 29-35

Decleer, K. (red.) (2007). Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen, Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, 584 p.

soorten van Bijlage II en IV van het SBZ-H.

Biotoopcreatie voor EU-soorten en habitats

Het plan voorziet in minstens 1 ha bebossing (2 aaneengesloten stukken van 0,6 en 0,4 ha), een aantal kleine landschapselementen (solitaire bomen, bosjes en hagen) en een aantal kleine en grotere vijvers (**figuur 2**). Dit komt neer op een effectieve uitbreiding van het bocagelandschap, wat als specifieke, prioritaire doelstelling werd opgegeven met het oog op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen (zie § 1.1.2). De uitbreiding van het bocagelandschap zal ten gunste komen van de populaties Kamsalamander en vleermuizen en de verbindingen tussen de populaties helpen realiseren.

Bij In de plan-MER worden enkele aanbevelingen gegeven aangaande het aanleggen van deze vijvers en poelen. Bij een optimale ontwikkeling en beheer van deze poelen, kan er op termijn een nieuwe habitat gecreëerd worden. Aangezien Kamsalamanders gebaat zijn bij de aanwezigheid van een groot aantal poelen in de onmiddellijke omgeving van elkaar, kan het aanleggen van deze nieuwe poelen bijdragen tot de creatie van nieuwe leefgebieden voor Kamsalamander.

Bij de inrichting van de uitbreidingzone, zullen nieuwe inheemse bomen en struiken aangeplant worden in de roughs en semi-roughs. Deze nieuwe beplantingen zullen zich voornamelijk aan de rand, maar ook dwars doorheen het golfterrein worden aangeplant. Deze kleine landschapselementen kunnen eveneens bijdragen in het creëren van verbindingselementen en leefgebieden voor vleermuizen en andere fauna.

→ Het project zal door creatie van nieuwe leefgebieden een positieve impact hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van de soorten van Bijlage II en IV van het SBZ-H.

Versnippering leefhabitat / barrièrewerking van EU-soorten (Bijlage II en Bijlage IV)

Barrièrewerking en versnippering kan optreden in de exploitatiefase en hangt samen met biotoopverlies. Leefgebieden, die doorkruist en daardoor versnipperd worden, kunnen te klein worden als leefgebied of niet meer overbrugbaar zijn voor bepaalde soorten (barrièrewerking). Mogelijke barrièrewerking bij vleermuizen kan optreden wanneer de te ontbossen zone de vliegroutes van de vleermuizen doorkruist en de resterende bossnippers daardoor niet meer overbrugbaar zijn om verplaatsingen toe te laten. Hiaten van minder dan 150 m in landschapselementen zijn hierbij overbrugbaar. Anderzijds kan randverstoring soms zo groot zijn dat de rust in de kern van het leefgebied niet meer verzekerd kan worden. De bossnipper blijkt geen kernleefgebied te zijn voor Kamsalamander en vleermuizen (zie § biotoopverlies) en de te ontbossen zone is max. 40 m breed. We verwachten bijgevolg geen significant negatief versnipperingseffect van het leefhabitat en barrière-effect bij de Europees beschermde soorten Kamsalamander en vleermuizen ten gevolge van het project. Bovendien blijft de zone die ontbost wordt makkelijk overbrugbaar voor alle diersoorten die in het gebied voorkomen. Versnippering en barrièrewerking wordt bijgevolg als een niet significant negatief effect beoordeeld.

→ Het project zal geen significant negatieve impact hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van de soorten van Bijlage II en IV van het SBZ-H.

Verslechtering kwaliteit EU-habitats (Bijlage I) en leefgebied van EU-soorten (Bijlage II en Bijlage IV)

Verslechtering van de kwaliteit van het EU-habitat 9120 en van de voortplantingsplaatsen van Kamsalamander door potentiële inspoeling van nutriënten door bemesting wordt niet verwacht. Het meststofgebruik op de nieuwe fairway zal weliswaar hoger zijn dan in de huidige toestand onder bos, maar is nog altijd erg laag: extensieve bemesting van 2 – 3 bemestingsbeurten per jaar. Het verwachte meststofgebruik voor de fairway is ca. 70 kg per ha; de (semi)roughs zullen niet bemest worden. Specifiek voor de te ontbossen zone (ca. 0,3 ha excl. (semi)roughs) komt dit dan neer op ca. 21 kg. Tevens zal er gebruik gemaakt worden van een gekorrelde langzaam werkende meststof. Deze langzaam werkende meststoffen anticiperen beter op de voedingsbehoefte van de grasmat, waardoor uitspoeling van overtollige voedingsstoffen geminimaliseerd wordt. De uitspoeling van nutriënten naar de waterpartijen ten zuiden van de ontbossingszone zal bijgevolg minimaal zijn. Verder worden aan de rand van de nieuwe fairway (semi)roughs voorzien, die niet bemest zullen worden en die zo als bufferzone dienen tegen potentiële inspoeling van nutriënten in het habitattypen 9120. Ook het geplande pesticidgebruik in de te ontbossen zone zal zeer laag zijn en zich beperken tot selectieve onkruidbestrijding indien nodig, met een

maximum van 1 behandeling per jaar.

Op basis van bovenstaande wordt bijgevolg niet verwacht dat er een significant negatieve afname zal optreden van de kwaliteit van het EU-habitatype 9120 en van de kwaliteit van potentiële voortplantingsplaatsen voor Kamsalamander ten gevolge van de ontbossing.

In de uitbreidingszone wenst de golf een ander beregenings- en drainagesysteem toe te passen dan het geval is in het huidige golfgebied. Hierbij worden in het plan-MER twee situaties onderzocht (geplande situatie en ontwikkelingsscenario). Gezien de ligging van de bestaande poelen waar Kamsalamanders voorkomen, wordt er bij de uitbreiding van het golfgebied (met of zonder berekening) geen significant negatief effect verwacht op Kamsalamander. De poelen staan niet in verbinding met de bestaande grote vijvers waaruit gepompt wordt en liggen hydrologisch geïsoleerd van deze vijvers. In de toekomstige situatie blijft dit zo. Een jaarlijkse uitdroging van de poelen wat nefast is voor de Kamsalamander populatie als gevolg van het nieuwe drainage- en beregeningssysteem, wordt niet verwacht.

→ Het project zal geen significant negatieve impact hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van de habitats van Bijlage I en van de soorten van Bijlage II en IV van het SBZ-H.

Conclusie

We kunnen besluiten dat het project geen significant negatieve impact zal hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van de habitats (Bijlage I) en soorten (Bijlage II en IV) van het SBZ-H 'Westvlaams Heuvelland'.

2.3. Mitigerende maatregelen

Milderende maatregelen zijn maatregelen om de significant negatieve effecten van een plan/project tijdens of na de uitvoering te beperken of zelfs te neutraliseren waardoor de natuurwaarden niet verloren gaan

Vermits er voor de uitbreiding van het golfterrein en de renovatie van hole 1 en 10 geen betekenisvolle aantasting (dus geen significant negatief effect) van de natuurlijke kenmerken van het SBZ-H wordt verwacht, dringen zich in kader van de passende beoordeling geen milderende maatregelen op die de significant negatieve impact dienen te reduceren.

Toch vermelden we volgende bemerkingen, aanbevelingen waar aandacht aan moet besteed worden bij de heraanleg en de exploitatie van de hole 1:

Bufferzone

De zones rond de nieuwe fairway zullen sowieso door de golf beheerd worden als semirough of rough, zonder bemesting en met een extensieve maaifrequentie. Zo wordt er een bufferzone gecreëerd van minstens 5 m breedte tussen het resterende bos en de fairway. Er wordt voorgesteld om in het resterende bos, aan de rand ervan, inheemse struikvormige soorten (Hazelaar, Gelderse roos, Haagbeuk) aan te planten zodat zich een meer geleidelijke gradiënt kan ontwikkelen tussen het opgaande bos en de (semi)roughs. Dit zal een positief effect met zich meebrengen voor vleermuizen en voor het EU-habitat 9120. Vleermuizen zullen hierbij gebaat zijn omdat zo een meer gevarieerde bosstructuur ontstaat met meer insecten. Verder zullen de (semi)roughs samen met de struiken fungeren als bufferzone tegen potentiële inspoeling van nutriënten/pesticiden in het EU-habitat 9120, dat gevoelig is voor eutrofiëring.

Inzaai met een schraal graslandmengsel

Het is normaal voorzien dat de ontboste strook zal ingezaaid worden met een grasmengsel van roodzwenkgras, veldbeemdgras en engels raaigras. Om de ontwikkeling naar een eerder schraal grasland toe te laten wordt aanbevolen om, specifiek voor deze strook, een zaadmengsel te gebruiken met struisgras i.p.v. engels raaigras. Dit schraal grasland kan dan evolueren naar een soortenrijk grasland van het Struisgrasverbond, dat behoort tot het EU-habitatype 6230 '*Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)*' (Declerck et al., 2007). Door het project verdwijnt weliswaar een zeer beperkte oppervlakte bos van het EU-habitatype 9120, maar door de inzaai van de strook met een schraal graslandmengsel kan een nieuw, open ruimte EU-habitatype (6230) ontstaan. Dit graslandtype heeft praktisch geen meststoffen nodig, wat dan weer de potentiële instroom van nutriënten naar de waterhabitats en de EU-habitats (9120) minimaliseert.

Uitbreiding bocagelandschap

Het plan voor de uitbreiding van de golf met 9 holes (**figuur 2**) voorziet sowieso minstens 1 ha bebossing

(2 aaneengesloten stukken van 0,6 en 0,4 ha). De inheemse boom- en struiksoorten die hierbij in aanmerking dienen te komen, zijn: Zomer- en Wintereik, Beuk, Es, Haagbeuk, Gelderse roos, Hazelaar om zo de uitbreiding van het EU-habitatype 9120 te helpen realiseren. Verder worden een aantal kleine landschapselementen (solitaire bomen, bosjes, hagen) en een aantal kleine en grotere vijvers voorzien. Dit komt neer op een effectieve uitbreiding van het bocagelandschap, wat als specifieke, prioritaire doelstelling werd opgegeven om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren (zie § 1.1.2). Deze uitbreiding van het bocagelandschap zal ten gunste komen van de populaties Kamsalamander en vleermuizen en de verbindingen tussen de populaties helpen realiseren.

Behoud en vleermuisvriendelijke inrichting oorlogsbunker

In de huidige toestand fungeert de oorlogsbunker (**bijlage 3**) sporadisch als verblijfplaats voor vleermuizen. Het is sowieso voorzien in het project dat de oorlogsbunker tijdens en na de werken behouden blijft. Om deze oorlogsbunker aantrekkelijker te maken als verblijfplaats voor vleermuizen wordt een vleermuisvriendelijke inrichting van dit bouwwerk aanbevolen zoals het plaatsen van een deur met een invliegopening, het vrijmaken van de vliegtoegang, voorzien van voldoende wegkruipmogelijkheden voor vleermuizen, dichten van eventuele tochtgaten, het voorzien van een laag aarde om zo te zorgen voor de juiste omstandigheden met een betere buffering van temperatuur en vochtigheid.

Verdieping poelen in functie van Kamsalamander

Uit de inventarisatie in april 2012 van de poelen/vijvers op het golfterrein is gebleken dat deze potenties hebben voor Kamsalamander. Daarom zal de golfclub voorzien in een verdieping van een drietal poelen die momenteel ongeschikt zijn voor Kamsalamander wegens te ondiep (**figuur 4**). Het creëren van geschikte voortplantingspoelen zal de populaties Kamsalamander ten goede komen.

Figuur 4: Situering van de poelen op het golfterrein waar Kamsalamander in april 2012 werd waargenomen (geel) en van de poelen die zullen verdiept worden in functie van Kamsalamander (roze).

Luik 3, 4 en 5 enkel in te vullen bij significante negatieve effecten

3. Alternatieve oplossingen

Indien milderende maatregelen niet volstaan om de significant negatieve effecten te minimaliseren, dan moet gezocht worden naar alternatieve oplossingen (wijzigen van het plan/project).

Niet van toepassing

4. Dwingende redenen van openbaar belang

Indien er geen alternatieve oplossingen bestaan, moet aangetoond worden dat het plan of project omwille van 'dwingende redenen van groot openbaar belang' dient gerealiseerd te worden. Dit kan enkel onder welbepaalde voorwaarden en mits het nemen van gepaste compenserende maatregelen.

Niet van toepassing

5. Compenserende maatregelen

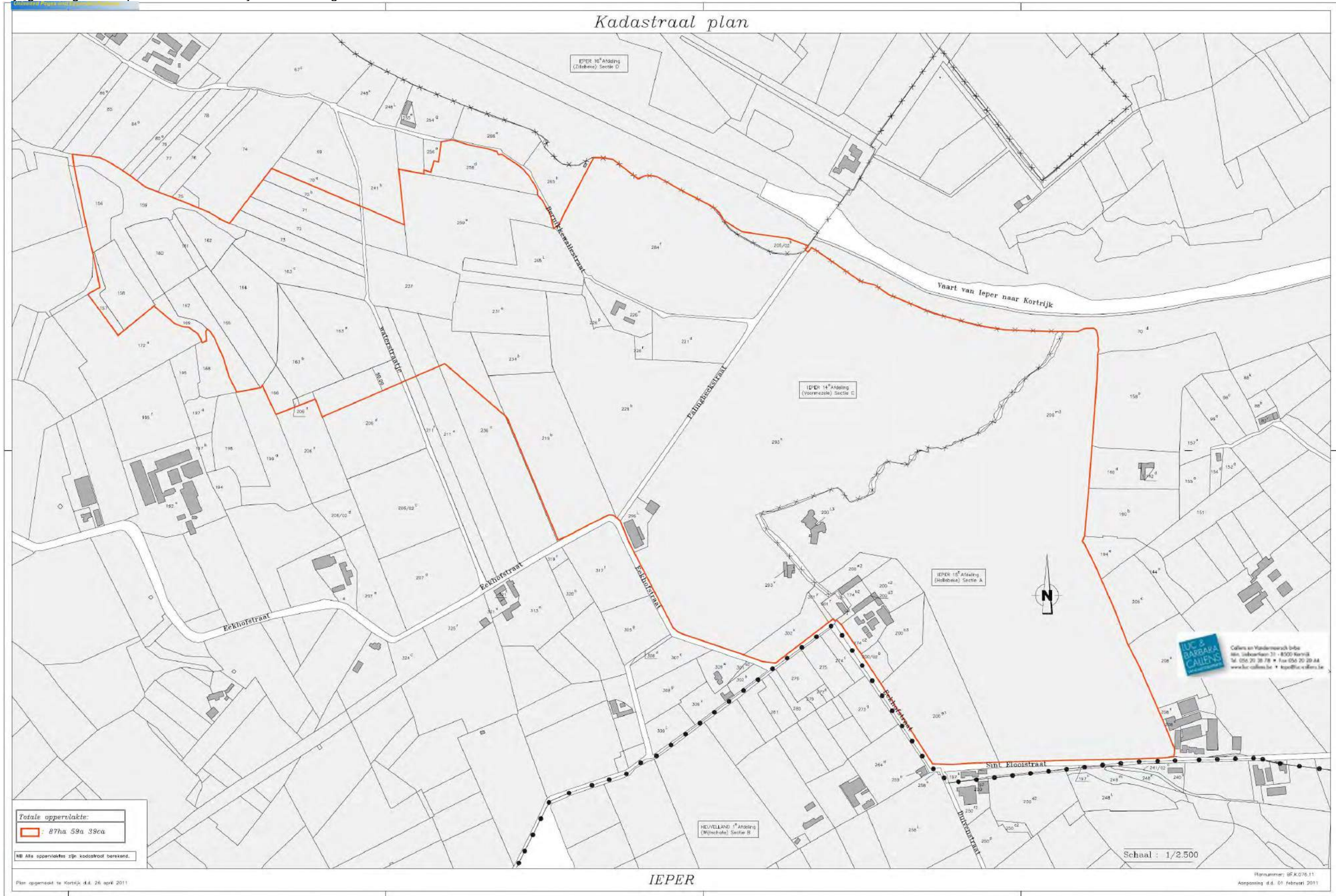
Indien het plan of project significant negatieve effecten zal hebben op de instandhoudingsdoelstellingen en er voor de realisatie van het plan of project 'dwingende redenen van groot openbaar belang' kunnen worden ingeroepen, dan dienen compenserende maatregelen te worden genomen. Compenserende maatregelen dienen enkel als 'laatste redmiddel' te worden beschouwd.
De Europese Commissie wordt hiervan op de hoogte gebracht.

Niet van toepassing

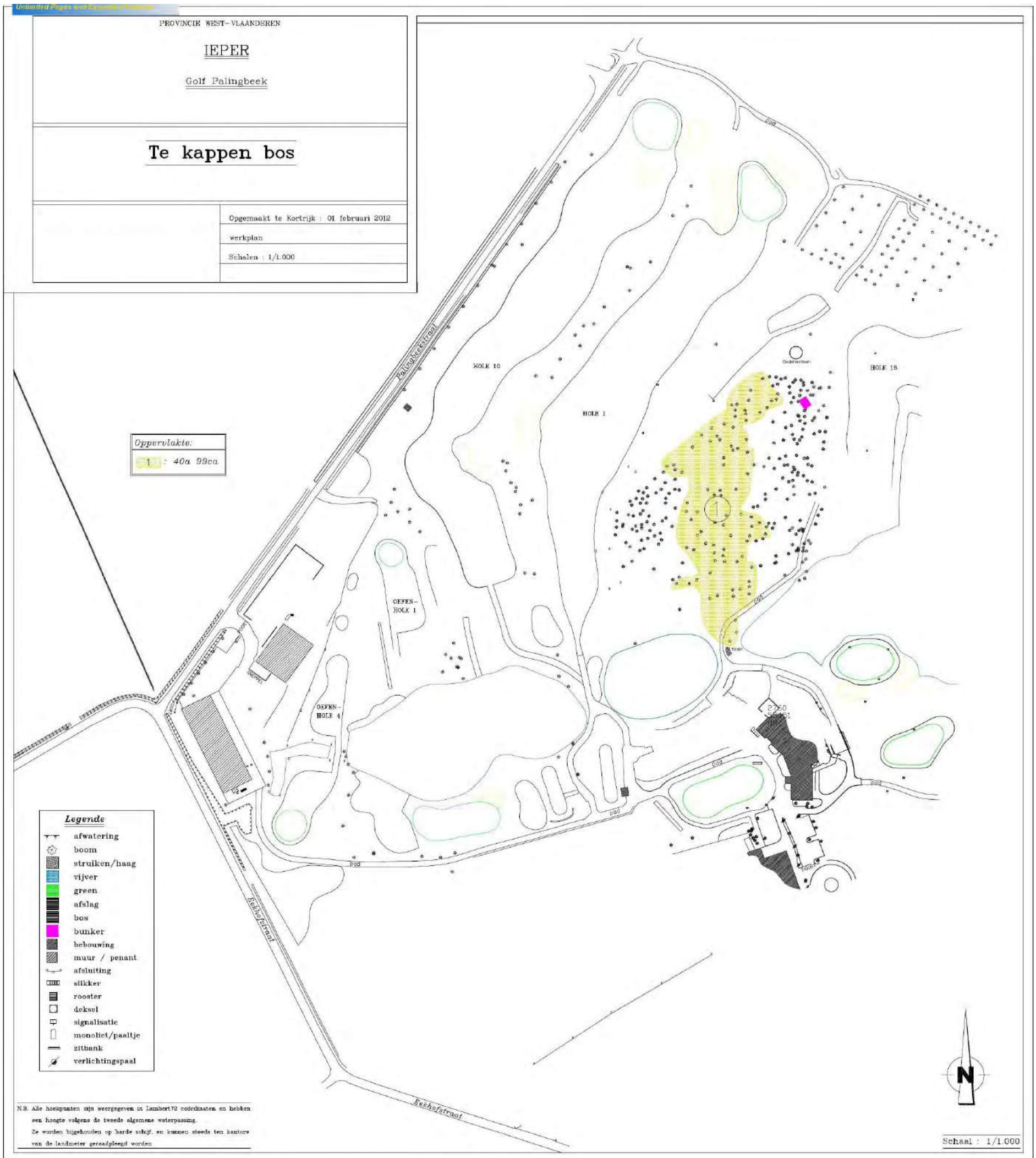

IEPER

Bijlage 4: Formulier 'Compensatiemaatregelen bij ontbossing'

COMPENSATIEMAATREGELEN BIJ ONTBOSSING

Formulier, in te vullen door de aanvrager van een stedenbouwkundige vergunning tot ontbossing

---

Ik, ondergetekende,..... woon
in..... en wens over te gaan
tot de ontbossing van het (de) perce(e)l(en), gelegen te Hollebeke (Ieper), Golf- en Countryclub De
Palingbeek.

Verplicht in te vullen:

rijksregisternummer

--	--	--	--	--	--

--	--	--

--	--

ondernemingsnummer .....

Ontbossing met het oog op woningbouw

---

*In te vullen door de aanvrager van de stedenbouwkundige vergunning tot ontbossing, indien er ontbost
wordt met het oog op woningbouw*

Het (de) perce(e)l(en) waarop de ontbossing met het oog op woningbouw plaatsheeft, heeft een oppervlakte
van .....m² en is gelegen in¹⁰:

- een zone met de bestemming woongebied in de ruime zin
- een zone met een daarmee gelijk te stellen bestemming: .....

De te ontbossen oppervlakte bedraagt.....m².

Aangezien de oppervlakte van het (de) perce(e)l(en) waarop de ontbossing met het oog op woningbouw
plaatsheeft, kleiner is dan twaalf aren wordt de aan de stedenbouwkundige vergunningsplicht onderworpen
ontbossing vrijgesteld van de compensatieplicht voor de eerste vijf aren.

*Ik verklaar op erewoord dat ik een natuurlijke persoon ben en op datum van de aanvraag noch reeds de
volle eigendom van een woning heb noch reeds een vrijstelling van de compensatieplicht voor dit (deze)
perce(e)l(en) of enig ander perceel heb verkregen.*

Opgemaakt te.....
op.....
De aanvrager (handtekening)

---

¹⁰ Duid aan wat van toepassing is.

Details te ontbossen percelen

In te vullen door de aanvrager van de stedenbouwkundige vergunning tot ontbossing

Het (De) te ontbossen perce(e)l(en) he(bben)eft de volgende gegevens:

Kadastrale percelen (IEPER 14 ^e afdeling Voormezele), sectie C	Oppervlakte (m ²)	Oppervlakte bos (m ²)	Te ontbossen opp. (m ²)		Compensatie- factor ¹¹	Opp. (m ²) resterend ³ X Compensatiefactor
			Opp.(m ²) vrij- stelling	Opp. (m ²) resterend ¹²		
293w	205821	4099	0	4099	3	12297
De totaal te compenseren oppervlakte op deze percelen bedraagt :						12297 m ² = (1)

Het bosbestand waar een strook van 4099 m² ontbost zou worden, is een bossnipper gelegen tussen hole 1 en hole 18 op de terreinen van de Golf- en Countryclub De Palingbeek (Hollebeke-Ieper) (figuur 1, figuur 2). Het boscotoop is aangeduid op de Biologische Waarderingskaart (versie 2) als een biologisch zeer waardevol zuur eikenbos (BWK-code: qs). De bossnipper is een jong bosbestand met veel exoten en er is zo goed als geen ondergroei aanwezig. In onderstaande tabel worden de aantallen per boomsoort weergegeven voor de volledige bossnipper en voor de te ontbossen zone.

Gezien de ontbossing zich situeert in het Habitatrictlijngebied Westvlaams Heuvelland werd tevens een passende beoordeling opgemaakt.

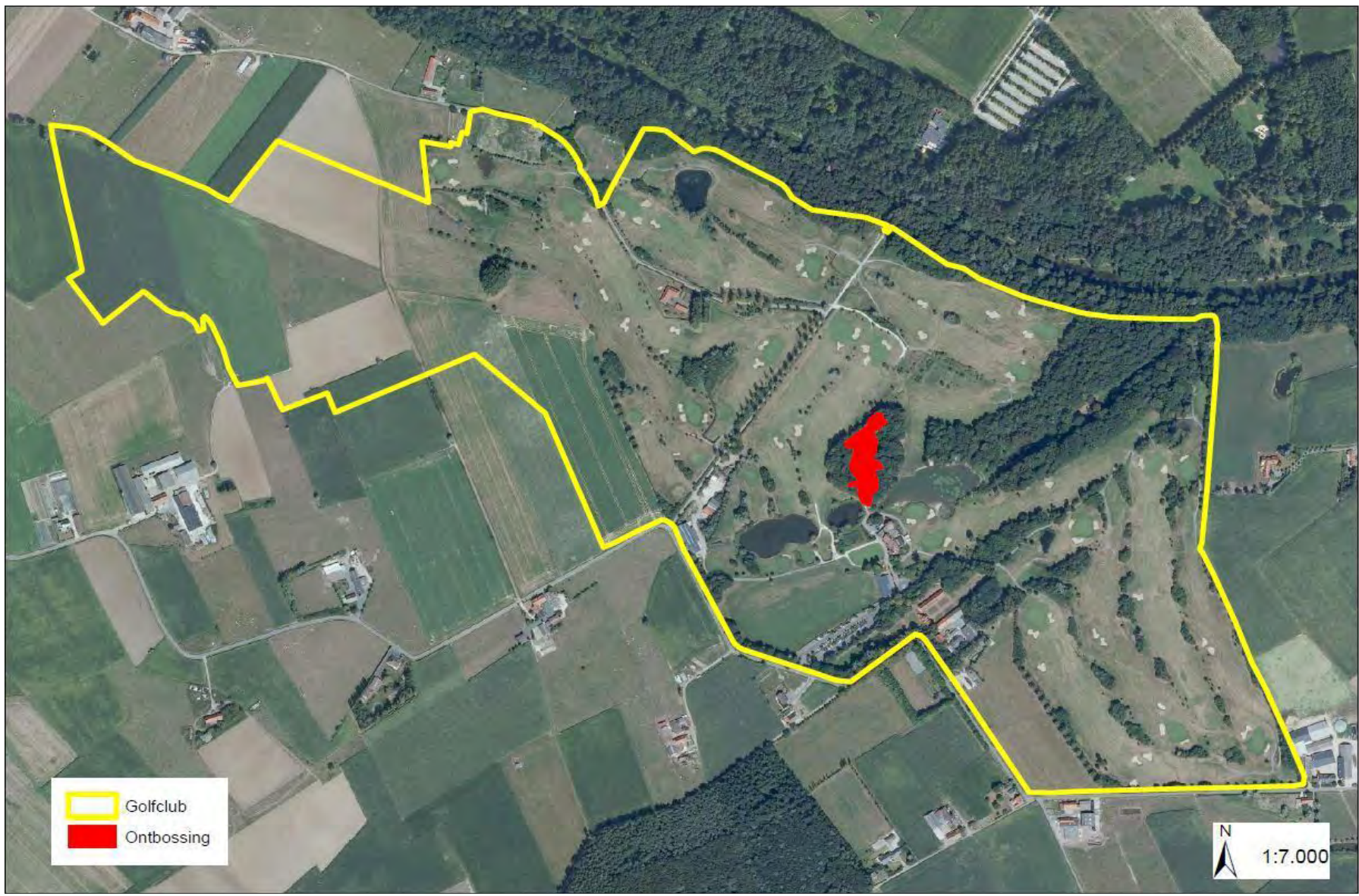
Boomsoort	Aantal soorten in volledige bossnipper	Aantal soorten in te ontbossen zone
Acacia	66	24
Gewone esdoorn	60	16
Noorse esdoorn	57	3
Beuk	40	18
Berk	16	1
Amerikaanse eik	13	7
Zomereik	10	5
Els	8	0
Es	6	0
Hybride Zwarte populier	6	1
Tamme kastanje	4	3
Winterlinde	3	1
Haagbeuk	1	1
Kogel'esdoorn	1	0
Lijsterbes	1	0

¹¹ Compensatiefactor = 3: bossen met aanwezigheid van één of meerdere Europees te beschermen boshabitats
Compensatiefactor = 2: inheems loofbos, waarvan het grondvlak uit minstens 80 % inheems loofhout bestaat;
Compensatiefactor = 1,5: gemengd bos (naald- en loofhout), waarvan het grondvlak inheems loofhout tussen 20 en 80 % ligt; Compensatiefactor = 1: niet-inheems loofbos en/of naaldbos, waarvan het grondvlak uit minstens 80 % nietinheems loofhout, naaldhout of een menging hiervan bestaat

¹² De resterende oppervlakte = de te ontbossen oppervlakte min de oppervlakte waarvoor een vrijstelling wordt bekomen

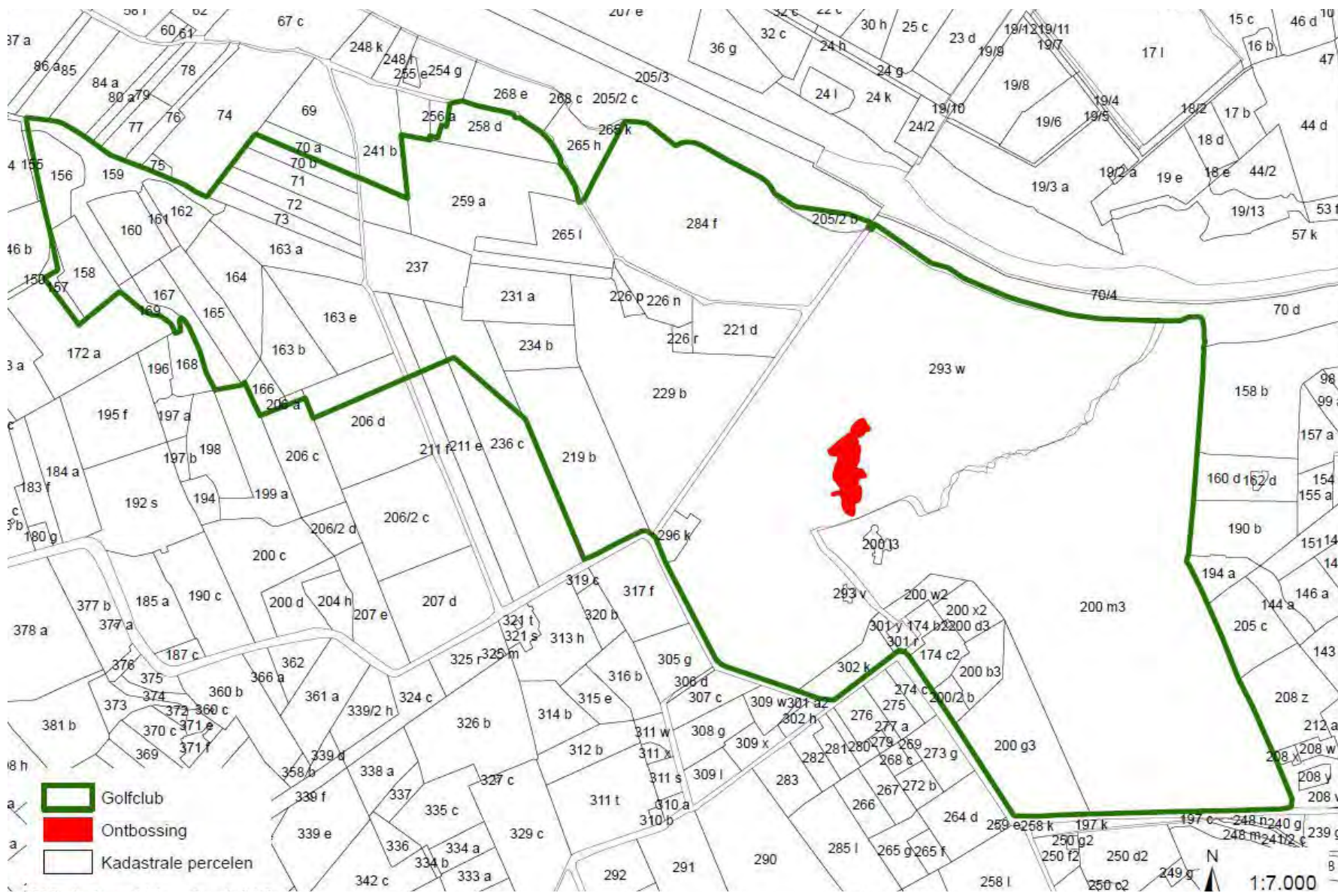
Boomsoort	Aantal soorten in volledige bossnipper	Aantal soorten in te ontbossen zone
Mammoetboom	1	0
Schietwilg	1	1
Zomerlinde	1	0
Eindtotaal	295	81

Figuur 1: Situering van de ontbossing (rood) op de Golf- en Countryclub De Palingbeek (geel).

Figuur 2: Kadastraal plan van de Golf- en Countryclub De Palingbeek (groen) met aanduiding van de ontbossing (rood).

Ik verklaar hierbij aan de compensatieplicht conform art. 90bis van het bosdecreet van 13 juni 1990 te voldoen¹³:

- ~~1. uitsluitend door het betalen van een bosbehoudsbijdrage voor de volledige te compenseren oppervlakte
In te vullen: LUIK 1, punt 1~~
- 2. uitsluitend door het uitvoeren van een compenserende bebossing voor de volledige te compenseren oppervlakte
In te vullen: LUIK 2
- ~~3. uitsluitend door het uitvoeren van een compenserende bebossing voor de volledige te compenseren oppervlakte via een verbintenis van een derde
In te vullen: LUIK 3~~
- ~~4. door de combinatie: bosbehoudsbijdrage + compenserende bebossing
In te vullen: LUIK 1, punt 2 + LUIK 2~~
- ~~5. door de combinatie: bosbehoudsbijdrage + compenserende bebossing via een derde
In te vullen: LUIK 1, punt 2 + LUIK 3~~
- ~~6. door de combinatie: bosbehoudsbijdrage + compenserende bebossing + compenserende bebossing via een derde
In te vullen: LUIK 1, punt 2 + LUIK 2 + LUIK 3~~
- ~~7. door de combinatie: compenserende bebossing + compenserende bebossing via een derde
In te vullen: LUIK 2 + LUIK 3~~

---

¹³ Duid aan wat van toepassing is.

LUIK 1: BOSBEHOUDSBIJDRAGE: enkel in te vullen wanneer de compensatie volledig of gedeeltelijk via het betalen van een bosbehoudsbijdrage wordt verricht

In te vullen door de aanvrager van de stedenbouwkundige vergunning tot ontbossing

1. Als de compensatieplicht volledig via het betalen van een bosbehoudsbijdrage wordt uitgevoerd

Ik verklaar hierbij aan de compensatieplicht conform art. 90bis van het bosdecreet van 13 juni 1990 te voldoen door het betalen van een bosbehoudsbijdrage.

Deze bosbehoudsbijdrage bedraagt:

1,98 EUR per m² x .....m² (1) = ...EUR

Opgemaakt te .....,
op .....,
De aanvrager (handtekening)

Voor akkoord,
op .....,
Voor het Agentschap voor Natuur en Bos,

2. Als de compensatieplicht gedeeltelijk via een compenserende bebossing wordt uitgevoerd, al dan niet via een derde, en voor de resterende compensatie een bosbehoudsbijdrage wordt betaald

De oppervlakte van de gedeeltelijke compenserende bebossing bedraagt .....m² en zal worden beplant volgens bijgevoegd bebossingsplan.

Ik verklaar naast het uitvoeren van een gedeeltelijk compenserende bebossing, voor de resterende compensatie een bosbehoudsbijdrage te betalen.

Deze resterende bosbehoudsbijdrage bedraagt:

1,98 EUR per m² x het gedeelte van (1), dat niet via een bebossing wordt gecompenseerd:
.....m². = ...EUR

Opgemaakt te .....,
op .....,
De aanvrager (handtekening)

Voor akkoord,
op .....,
Voor het Agentschap voor Natuur en Bos,

LUIK 2: Compenserende bebossing: enkel in te vullen als volledig of gedeeltelijk aan de compensatieplicht wordt voldaan via een bebossing, uitgevoerd door de aanvrager

---

1. Indien de aanvrager zelf de compenserende bebossing geheel of gedeeltelijk uitvoert

In te vullen door de aanvrager van de stedenbouwkundige vergunning tot ontbossing.¹⁴

De Golf- en Countryclub De Palingbeek wenst integraal in natura te compenseren.

De bebossing zal worden uitgevoerd op de percelen in eigendom van de Golf- en Countryclub De Palingbeek met kadastrale nummers:

Kadastrale percelen	Kadastrale oppervlaktes (m²)
173	3050
174	16030
175d	822
178b	3130
179a	5340
180	7930
<i>TOTAAL</i>	<i>36302</i>

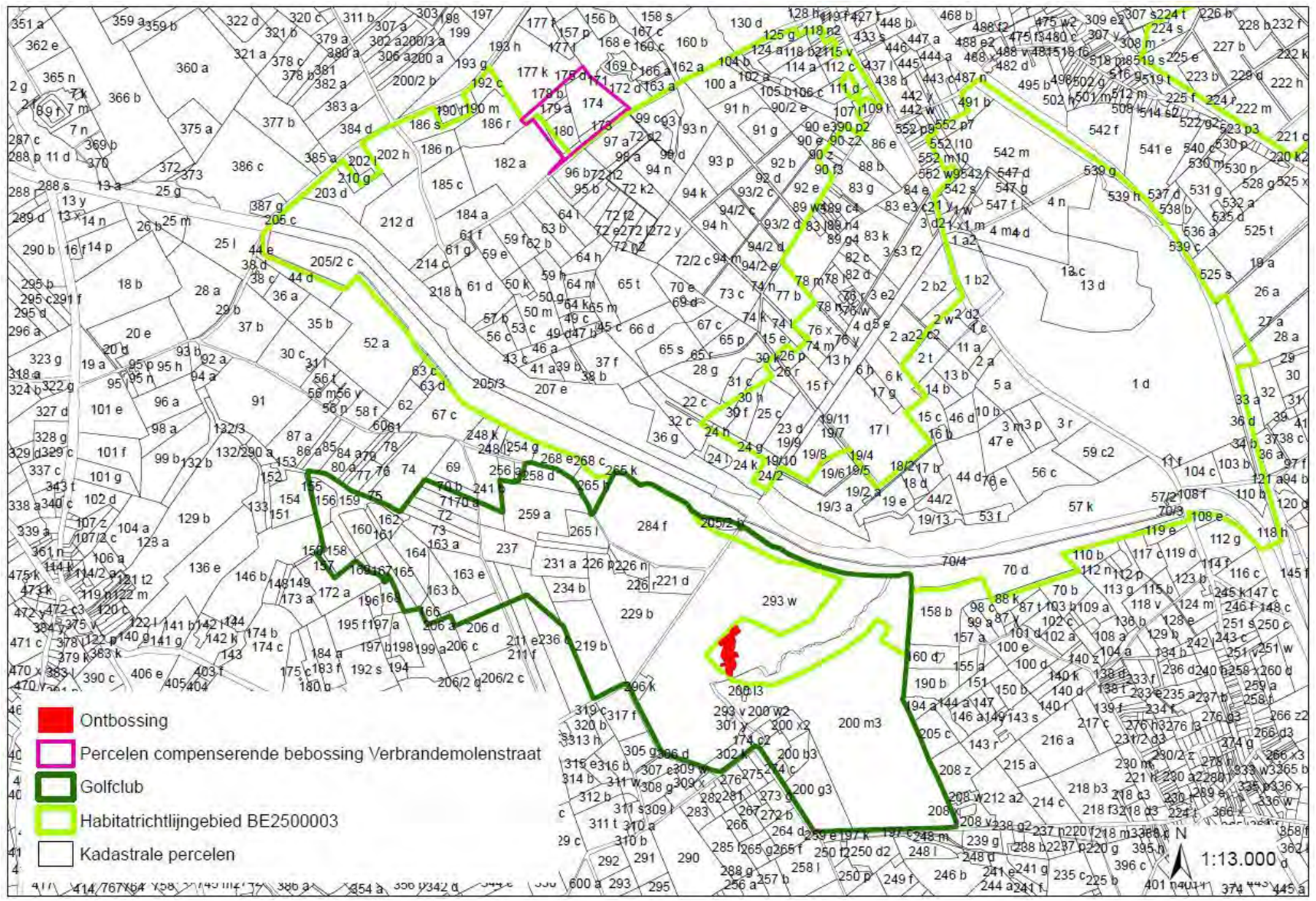
Deze percelen zijn gelegen in de Verbrandemolenstraat te Ieper en hebben een totale oppervlakte van 36302 m². Deze percelen zijn momenteel niet bebost, maar in landbouwgebruik (akker). Ze grenzen aan het Habitatrictlijngebied BE2500003 – Westvlaams Heuvelland (figuur 3, figuur 4).

De golfclub heeft een principesakkoord met de Provincie West-Vlaanderen afgesloten om al deze percelen (totale oppervlakte van 36302 m²) te bebossen in kader van compenserende bebossing, mits aanplant van een boszoom, en ze daarna te verkopen aan de Provincie West-Vlaanderen.

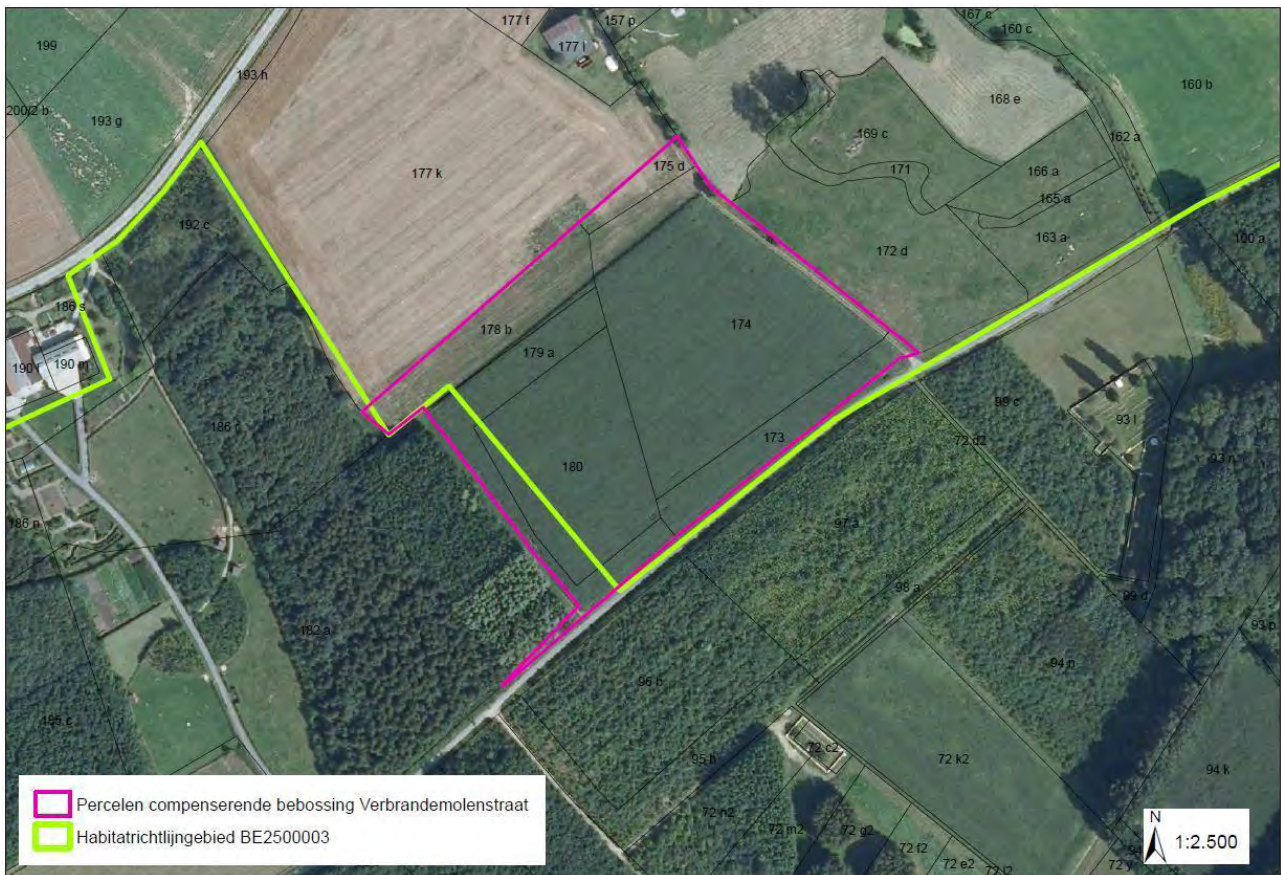
¹⁴ Bij een ontbossing in het kader van een natuurinrichtingsproject, in de zin van artikel 47 van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende natuurbehoud en natuurlijk milieu, moet de aanvrager dit luik, op het moment van de aanvraag van de stedenbouwkundige vergunning, niet invullen, zolang aan de voorgestelde compensatie wordt voldaan binnen de wettelijke termijn.

Figuur 3: Kadastraal plan met de percelen voor compenserende bebossing (roze) in de Verbrandemolenstraat.

Figuur 4: Detailsituering van de percelen voorgesteld voor compenserende bebossing (roze) in de Verbrandemolenstraat.

Deze percelen hebben de volgende bestemmingen volgens de geldende plannen van aanleg of ruimtelijke uitvoeringsplannen:

- Gewestplan: landschappelijk waardevol agrarisch gebied (hoofdcode: 0901);
- Gemeentelijk RUP: niet van toepassing;
- Provinciaal RUP: niet van toepassing;
- Gewestelijk RUP: niet van toepassing;
- BPA: niet van toepassing.

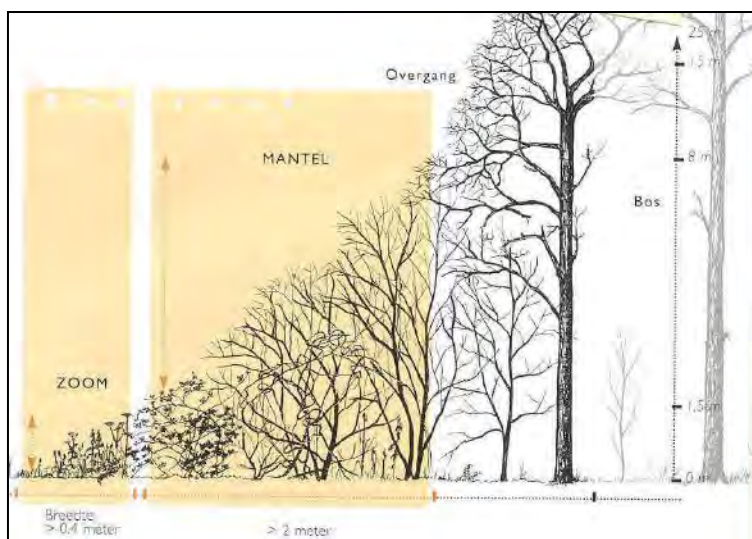
De oppervlakte van de compenserende bebossing bedraagt 36302 m² (roze omlijnende zone op figuur 4) en zal volledig worden beplant volgens onderstaand voorstel van bebossingsplan.

BEBOSSINGSPLAN

De compensatie wordt uitgevoerd als een geleidelijke en golvende bosrand van gemiddeld 10 m breed waarin een overgang gecreëerd wordt van bos naar het open landschap:

- Ca. 1 m zoom maaibeheer (langsheen openbare weg)
- Ca. 2 m zoom ruigtebeheer
- Ca. 3 m mantel struiklaag
- Ca. 4 m mantel boomlaag

Onderstaande figuur 5 geeft een schematische weergave van een typische bosrand.

Figuur 5: Schematische weergave van een typische bosrand.

Boom- en struiksoorten		Oppervlakte per soort	Hoeveelheid plantsoen	Plantverband (...m x ...m)	Leeftijd en afmetingen
Bomen	Wintereik	0,7 ha	1750 ex.	2 x 2	1+; 20-40
	Beuk	0,7 ha	1750 ex.		
	Es	0,5 ha	1200 ex.		
	Zomereik (bos en mantel)	0,5 + 0,1 ha	1200 + 250 ex.		
	Haagbeuk (mantel)	0,1 ha	250 ex.		
Struiken	Haagbeuk	0,32 ha/soort	1270 ex./soort	0,5 x 0,5	1+; 10-20
	Gelderse roos				
	Hazelaar				

Ik voeg hierbij (verplicht toe te voegen):

1° een kopie van de eigendomstitel van de percelen;

→ Alle percelen die voorgesteld worden voor compenserende bebossing (figuur 4) zijn eigendom van de Golf- en Countryclub De Palingbeek:

Eigenaar: Vennootschap Holim

Adres: Eekhofstraat 14, 8902 Hollebeke

2° een situeringsplan schaal

→ situering van de ontbossing zie figuur 1 (schaal 1/7000)

→ situering van de voorgestelde percelen voor compenserende bebossing zie figuur 4 (schaal 1/2500)

3° een kopie van het kadastraal plan

→ kadastraal plan van de ontbossing zie figuur 2 (schaal 1/7000)

→ kadastraal plan van de voorgestelde percelen voor compenserende bebossing zie figuur 3 (schaal 1/13000)

4° een situatieschets van het beplantingsplan (ruimtelijke boomsoortenverdeling);

→ De bebossing bestaat uit:

- een kern waar de geselecteerde hoogstammige bomen groepsgewijs (per 8 exemplaren) worden ingeplant om op termijn een intieme menging te bekomen
- aan drie zijden (zuid/oost/noord) een mantel-zoom met een breedte van 10 m waarin de geselecteerde struik- en boomsoorten in groepsgewijze menging (per 4 exemplaren) worden aangeplant.

→ Er wordt met inheems plantgoed gewerkt van aanbevolen herkomst.

5° een kopie van alle wettelijk vereiste vergunningen, adviezen en machtigingen die noodzakelijk zijn om over te gaan tot de bebossing van de percelen waarop de compenserende bebossing zal worden uitgevoerd.

→ Vergunning tot bebossing werd nog niet verkregen (noch aangevraagd), maar de aanvrager zal deze procedure opstarten in overleg met het Agentschap voor Natuur en Bos.

Ik verklaar op erewoord dat de voorgestelde bebossingswerken niet in strijd zijn met de erfdiensbaarheden die rusten op de percelen in kwestie en dat de percelen niet reeds buiten het kader van artikel 90bis van het bosdecreet van 13 juni 1990 moeten worden bebost of herbebost, ingevolge een gerechtelijke beslissing of een contractuele of eenzijdige verbintenis.

Ik verbind mij ertoe de ambtenaren van het Agentschap voor Natuur en Bos toe te laten zich ter plaatse te begeven om het terrein in kwestie vooraf te onderzoeken of er de uitgevoerde bebossingen te beoordelen.

Ik verbind mij ertoe toe te laten dat het Agentschap voor Natuur en Bos, indien het na een controle ter plaatse, binnen vijf jaar na het afleveren van het attest, bedoeld in artikel 10 van het besluit van de Vlaamse regering van 16 februari 2001 tot vaststelling van nadere regels inzake compensatie van ontbossing en ontheffing van het verbod op ontbossing, vaststelt dat de aanplanting niet geslaagd is, een beroep kan doen op derden voor het uitvoeren van de bebossing en de kosten voor het uitvoeren van deze werkzaamheden en van het onderhoud gedurende vijf jaar na de aanplanting op mij kan verhalen.

Opgemaakt te ..... ,
op.....
De aanvrager, (handtekening)
(voorafgegaan door "Gelezen en goedgekeurd")

Voor akkoord,
op .....
Voor het Agentschap voor Natuur en Bos,

LUIK 3: Compenserende bebossing: enkel in te vullen als volledig of gedeeltelijk aan de compensatieplicht wordt voldaan via een bebossing waarvoor een derde zich garant stelt

In te vullen door de aanvrager van de stedenbouwkundige vergunning tot ontbossing

Ik, ondergetekende, ... woon in ..... en verklaar hierbij aan de compensatieplicht conform art. 90bis van het bosdecreet van 13 juni 1990 te voldoen door het afsluiten van een overeenkomst met ..... wonende te .....

De oppervlakte van de compenserende bebossing waarvoor onderstaande zich garant stelt bedraagt .....m².

BEBOSSINGSPLAN

Boom- en struiksoorten	Oppervlakte per soort	Hoeveelheid plantsoen	Plantverband (...m x ...m)	Leeftijd en afmetingen

Ik voeg hierbij (verplicht toe te voegen):

- 1° een kopie van de eigendomstitel van de percelen;
- 2° een situeringsplan schaal 1/25.000;
- 3° een kopie van het kadastraal plan;
- 4° een situatieschets van het beplantingsplan (ruimtelijke boomsoortenverdeling);
- 5° een kopie van alle wettelijk vereiste vergunningen, adviezen en machtigingen die noodzakelijk zijn om over te gaan tot de bebossing van de percelen waarop de compenserende bebossing zal worden uitgevoerd.

Ik verbind mij ertoe de ambtenaren van het Agentschap voor Natuur en Bos toe te laten zich ter plaatse te begeven om het terrein in kwestie vooraf te onderzoeken of er de uitgevoerde bebossing te beoordelen.

Ik verbind mij ertoe toe te laten dat het Agentschap voor Natuur en Bos, indien het na een controle ter plaatse, binnen vijf jaar na het afleveren van het attest, bedoeld in artikel 10 van het besluit van de Vlaamse regering van 16 februari 2001 tot vaststelling van nadere regels inzake compensatie van ontbossing en ontheffing van het verbod op ontbossing, vaststelt dat de aanplanting niet geslaagd is, een beroep kan doen op derden voor het uitvoeren van de bebossing en de kosten voor het uitvoeren van deze werkzaamheden en van het onderhoud gedurende vijf jaar na de aanplanting op mij kan verhalen.

In te vullen door de derde die compenserende bebossing gaat uitvoeren

Ik, ondergetekende, ... woon in ..... en stel mij garant om een compenserende bebossing conform de bepalingen van dit besluit uit te voeren.

Deze compenserende bebossing zal worden uitgevoerd op het (de) perce(e)l(en), gelegen te ..... met kadastra(a)l(e) nummer(s):
.....
.....

De bebossing zal worden uitgevoerd volgens bovenstaand voorstel van bebossingsplan.

Deze percelen hebben volgende bestemmingen volgens de geldende plannen van aanleg of ruimtelijke uitvoeringsplannen:
.....
.....
.....

Ik verklaar op erewoord dat de voorgestelde bebossingswerken niet in strijd zijn met de erfdienstbaarheden die rusten op de percelen in kwestie en dat de percelen niet reeds buiten het kader van artikel 90bis van het bosdecreet van 16 juni 1990 moeten worden bebost of herbebost, ingevolge een gerechtelijke beslissing of een contractuele of eenzijdige verbintenis.

Ik verbind mij ertoe de ambtenaren van het Agentschap voor Natuur en Bos toe te laten zich ter plaatse te begeven om het terrein in kwestie vooraf te onderzoeken of er de uitgevoerde bebossing te beoordelen.

Ik verbind mij ertoe toe te laten dat het Agentschap voor Natuur en Bos, indien het na een controle ter plaatse, binnen vijf jaar na het afleveren van het attest, bedoeld in artikel 10 van het besluit van de Vlaamse regering van 16 februari 2001 tot vaststelling van nadere regels inzake compensatie van ontbossing en ontheffing van het verbod op ontbossing, vaststelt dat de aanplanting niet geslaagd is, een beroep kan doen op derden voor het uitvoeren van de bebossing en voor het onderhouden ervan gedurende 5 jaar na de aanplanting.

Opgemaakt te ..... ,
op.....
De aanvrager, (handtekening)
(voorafgegaan door "Gelezen en goedgekeurd")

De derde die garant staat voor de compensatie,
(handtekening)
(voorafgegaan door "Gelezen en goedgekeurd")

Voor akkoord, op .....
Voor het Agentschap voor Natuur en Bos,

LUIK 4: Door het Agentschap voor Natuur en Bos aangepaste compensatiemaatregelen

---

In te vullen door het Agentschap voor Natuur en Bos indien de door de aanvrager voorgestelde compensatie door het Bosbeheer niet in overeenstemming met dit besluit wordt beoordeeld.

Het Agentschap voor Natuur en Bos verleent zijn akkoord met de voorgestelde compensatie onder de voorwaarde dat de volgende aangepaste compensatiemaatregelen in acht worden genomen.

1. Aanvullende bosbehoudsbijdrage

De aanvullende bosbehoudsbijdrage bedraagt .....**EUR.**

Reden van aanpassing:

.....
.....
.....
.....

Op.....
Voor het Agentschap voor Natuur en Bos,

2. Compenserende bebossing

AANGEPAST BEBOSSINGSPLAN VOOR COMPENSERENDE BEBOSSING

Boom- en struiksoorten	Oppervlakte per soort	Hoeveelheid plantsoen	Plantverband (...m x ...m)	Leeftijd en afmetingen

Reden van aanpassing:

.....
.....
.....

Op.....
Voor het Agentschap voor Natuur en Bos,

Stilzwijgende goedkeuring

Vermelding, aan te brengen door de vergunningverlenende overheid, indien het formulier niet binnen de termijn conform artikel 8, eerste lid van het besluit van de Vlaamse regering van 16 februari 2001 tot vaststelling van nadere regels inzake compensatie van ontbossing en ontheffing van het verbod op ontbossing werd teruggezonden.

Door het niet tijdig terugzenden van het formulier door het Agentschap voor Natuur en Bos, wordt het compensatievoorstel, conform artikel 8, vierde lid van het besluit van de Vlaamse regering van 16 februari 2001 tot vaststelling van nadere regels inzake compensatie van ontbossing en ontheffing van het verbod op ontbossing, geacht stilzwijgend te zijn goedgekeurd.

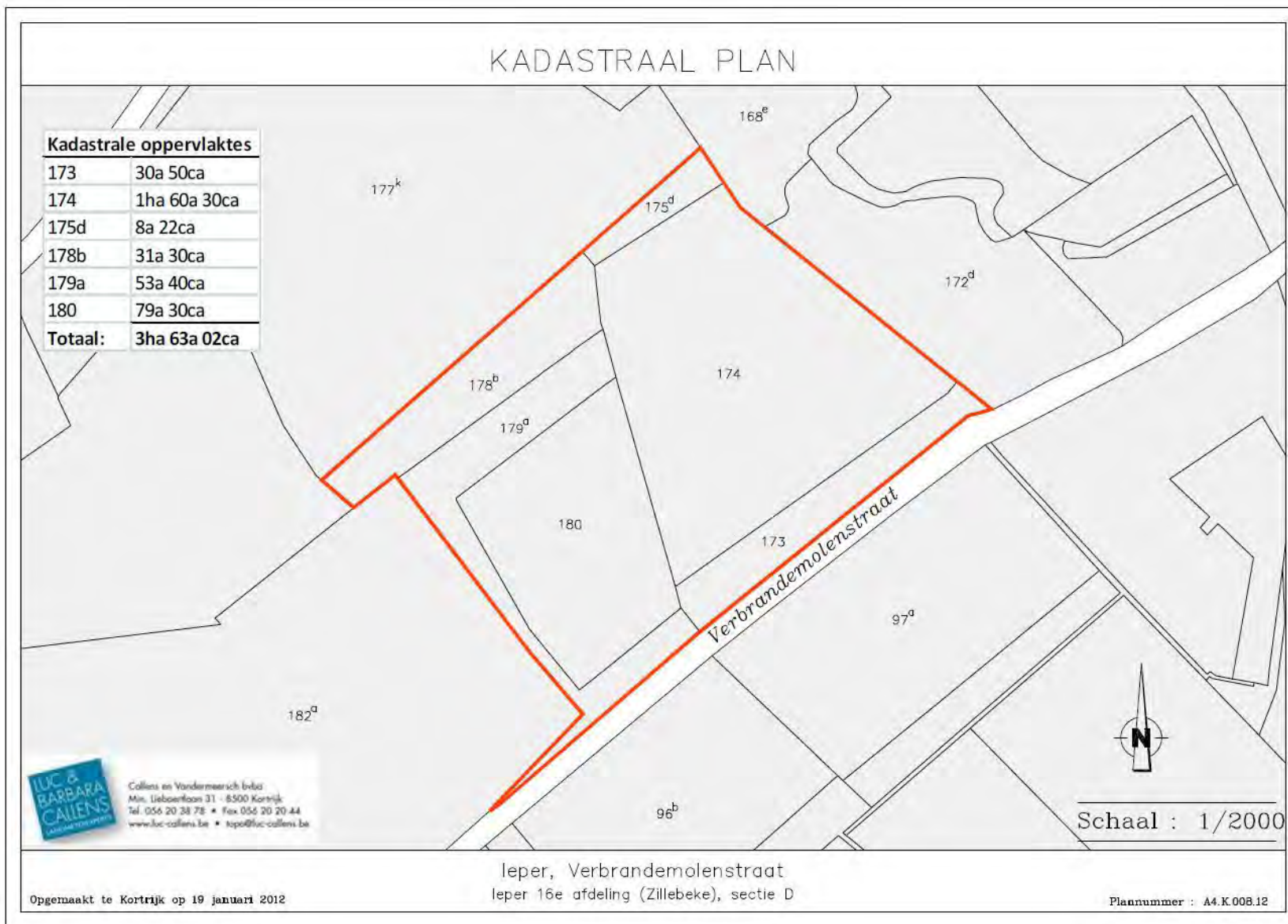
Te ondertekenen door de vergunningverlenende overheid.

Op.....
Voor de vergunningverlenende overheid,

De bosbehoudsbijdrage zoals opgegeven in LUIK1, of indien ze werd aangepast door het Bosbeheer, vermeld in LUIK 4, punt 1, moet binnen de in artikel 8, vijfde lid van het besluit van de Vlaamse regering van 16 februari 2001 tot vaststelling van nadere regels inzake compensatie van ontbossing en ontheffing van het verbod op ontbossing opgelegde termijn, betaald worden via bijgevoegd overschrijvingsformulier.

Deze termijn bedraagt 4 maanden, te rekenen van de datum waarop krachtens de wetgeving inzake ruimtelijke ordening van de stedenbouwkundige vergunning mag gebruik worden gemaakt.

Bijlage 5: Kadasterplan Verbrandemolenstraat: percelen die in aanmerking kunnen komen voor boscompensatie.

Bijlage 3: Behoeftenonderzoek Golfsport in Vlaanderen

BEHOEFTEONDERZOEK GOLFSPORT IN VLAANDEREN

JANUARI 2004

STUDIE UITGEVOERD IN OPDRACHT VAN DE VLAAMSE MINISTER VAN SPORT

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	5
DEEL I: BEVRAGING VAN DE ACTOREN	7
HOOFDSTUK 1: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE	7
1. De populatie	7
2. Algemene onderzoeksaanpak	8
3. De golfsport	8
3.1. Een korte definiëring	8
3.2. Types van golfinfrastructuren	9
HOOFDSTUK 2: DE FEDERATIE	13
1. Methodologie	13
2. Inventarisatie en evolutie van het aantal clubs en leden	13
2.1. Clubs	14
2.2. Leden	14
2.3. Evolutie van het aantal clubs	18
2.4. Evolutie van het aantal leden	22
2.5. Evolutie van het aantal clubs en leden	23
3. Werking en golfinfrastructuur	24
3.1. Structuur van de Vlaamse Vereniging voor Golf	24
3.2. (Potentiële) beoefenaars op wachtlijsten en verdoken beoefenaars	25
3.3. Evaluatie van de gebruikte golfinfrastructuur	26
3.4. Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen in Vlaanderen of Brussel	28
4. Vooruitzichten inzake eigen werking	30
4.1. Verdere uitbouw op Vlaams niveau	30
4.2. Vooruitzichten inzake de golfsport in Vlaanderen	31
4.3. Witte golfer	31
4.4. Knelpunten	32

HOOFDSTUK 3: DE CLUBS	33
1. Methodologie	33
2. Kenmerken van de clubs en het ledenbestand	35
2.1. Algemeen overzicht	35
2.2. Het ledenbestand	37
2.3. Belgische of Vlaamse leden bij clubs buiten Vlaanderen of Brussel	38
3. Capaciteit van de bestaande golfinfrastructuur	39
3.1. De huidige capaciteit van de golfinfrastructuur	39
3.2. Evaluatie van de huidige bezettingsgraad	41
3.3. (Potentiële) beoefenaars op wachtlijsten en verdoken beoefenaars	43
3.4. Vooruitzichten inzake de capaciteit	43
3.5. Knelpunten	44
4. Vooruitzichten inzake de werking van de clubs	44
4.1. Vooruitzichten inzake eigen ledenbestand	45
4.2. Vooruitzichten inzake 'greentees'	47
4.3. Witte golfer	48
5. Evaluatie en vooruitzichten inzake de golfsport in Vlaanderen of Brussel	49
5.1. Evaluatie van het huidige aanbod aan golfterreinen in Vlaanderen of Brussel	49
5.2. Voorwaarden bij het lokaliseren van golfterreinen	50
5.3. Exploitatie van deze terreinen	51
5.4. Multifunctionele sportterreinen	51
HOOFDSTUK 4: BEOEFENAARS	53
1. Methodologie	53
1.1. De onderzoekspopulatie	53
1.2. De steekproef	53
1.3. Ondervragingsmethode	54
2. Resultaten	54
2.1. Profielbeschrijving	55
2.2. Manier van golfbeoefening en frequentie	55
2.3. Beoefening als lid van één (of meerdere) club(s) in Vlaanderen of Brussel	59
2.4. Beoefening als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel	67

2.5.	Baoetening als 'greentee' of als lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel	73
2.6.	Evaluatie en vooruitzichten inzake persoonlijke uitoefening	76
HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES		97
1.	Conclusies vanuit de vraag en aanbod	97
1.1.	Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst	97
1.2.	Gebruik en evaluatie van de golfinfrastructuur in Vlaanderen of Brussel	97
2.	Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen	97
DEEL II: HET BEHOEFTEPLAN		115
HOOFDSTUK 1: GEOGRAFISCHE DEKKING VAN DE HUIDIGE GOLFTERREINEN		117
HOOFDSTUK 2: BEPALING VAN DE BEHOEFTE AAN GOLFTERREINEN IN VLAANDEREN		121
1.	Demografische evolutie	121
1.1.	Uitgangspunten	122
1.2.	Prognose	122
2.	Evolutie van de participatiegraad	123
2.1.	Uitgangspunten	123
2.2.	Prognose	124
3.	Evolutie in de speelfrequentie	127
4.	Geraamd aantal spelronden	128
5.	Confrontatie met terreincapaciteit en behoeftebepaling	129
6.	Toewijzing van de benodigde extra terreinen aan de Vlaamse provincies	135
7.	Benodigde extra oppervlakte	141

HOOFDSTUK 3: AANBEVELINGEN VOOR DE ORGANISATIE VAN GOLFTERREINEN IN VLAANDEREN	147
1. Locatie en planning van golfterreinen	147
2. Exploitatie van golfterreinen	149
3. Multifunctioneel karakter van golfterreinen	150
4. Principe van de witte golfer	151

INLEIDING

Eén van de doelstellingen van het sportbeleid is zoveel mogelijk mensen in Vlaanderen zo regelmatig mogelijk te laten sporten op ieders prestatieniveau, in kwaliteitsvolle omstandigheden en dit met uitdrukkelijke vrijwaring van de integriteit van de sport.

De ontwikkeling van een aangepast sportaanbod dat waarborgen biedt tot sportbeoefening op recreatief, competitief en topniveau vormt een belangrijk instrument voor het voeren van een doeltreffend (top)sportbeleid. Dit sportaanbod moet van een kwalitatief hoogstaand niveau zijn, in kwaliteitsvolle omstandigheden (infrastructuur, begeleiding, regelgeving) ter beschikking zijn en goed gespreid zijn over heel Vlaanderen. Hierbij dient aandacht te gaan naar een planmatige aanpak van de infrastructuurinplanting en -uitbouw alsook een stimulatie van een optimaal gebruik van de aanwezige sportinfrastructuur.

Op 19 juli 2002 besliste de Vlaamse regering dat vooreerst zij nog een beslissing neemt met betrekking tot een ruimteaanpraak vanuit een bepaalde toeristische, recreatieve en sportsector, er eerst een kader moet zijn rond de ruimtelijke aanspraken waarbij de minimale behoeften in rekening worden gebracht.

Ook in het geval van de golfsport is het van belang dat alle aspecten die de kwaliteit van dit specifiek aanbod bepalen verbeterd en versterkt worden met inachtnahme van randvoorwaarden op het vlak van ruimtelijke ordening en milieu. Om dit in kaart te brengen, laat de Vlaamse overheid een onderzoek uitvoeren naar de behoeften op het vlak van de golfsport in Vlaanderen.

De doelstelling van dit onderzoek is tweeledig:

- de beoefening van de golfsport te inventariseren en de toekomstige behoeften en noden te onderzoeken;
- de behoeften van de golfsport te bepalen op het vlak van infrastructuur voor de volgende 10 jaar en aanbevelingen te formuleren met betrekking tot de geografische spreiding en de exploitatievormen om aan de huidige en toekomstige behoeften te kunnen voldoen.

Het geheel van de bekomen informatie, resultaten en aanbevelingen zal worden neergeschreven in een ontwerp van "Infrastructuurplan Golfsport Vlaanderen".

Wij starten dit document met een overzicht van de manier van aanpak, meer bepaald de onderzoeksmethodologie. In deel I: Bevraging van de actoren, beschrijft WES Onderzoek & Advies tevens de resultaten van de inventarisatiefase, meer bepaald de meningen en evaluaties van de federatie in hoofdstuk 2, van de Vlaamse golfclubs in hoofdstuk 3 en van de Vlaamse actief spelende golfers in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 behandelt kort de conclusies hieromtrent. Wij eindigen dit behoefteonderzoek met het behoefteplan in deel II.

DEEL I: BEVRAGING VAN DE ACTOREN

HOOFDSTUK 1: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

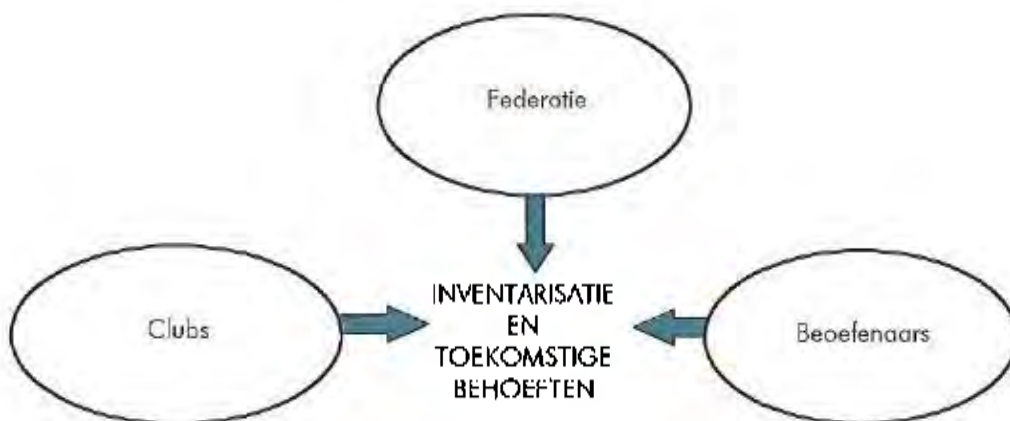
Het doel van dit onderzoek is een overkoepelend beeld van de sporttak golf in Vlaanderen te bekomen, de bestaande infrastructuur te evalueren en te inventariseren om zo een inzicht te krijgen in toekomstige ontwikkelingen en wensen. In onderstaande paragrafen beschrijven wij achtereenvolgens de populatie en de algemene onderzoeksaanpak. Wij eindigen dit hoofdstuk met een korte definiëring van de golfsport.

1. De populatie

Om de gestelde doelstellingen te bereiken, focust het onderzoek zich op de drie betrokken partijen in de wereld van de golfsport in Vlaanderen, namelijk de federatie die in Vlaanderen de golfsport organiseert en/of promoot, de clubs die naast de organisatie en/of promotie van de golfsport eveneens een golfinfrastructuur beheren of uitbaten en de beoefenaars.

Een behoefteonderzoek moet de problematiek bekijken vanuit al deze invalshoeken. Onderstaand schema illustreert de algemene onderzoeksaanpak.

Schema van de algemene onderzoeksaanpak

Om geen belanghebbenden uit het oog te verliezen, werd in eerste instantie de federatie, namelijk de Vlaamse Vereniging voor Golf (VVG), onderworpen aan een analyse. Het gesprek met de VVG resulteerde vervolgens in een overzicht van het aantal clubs. Gesprekken met de VVG en clubs gaven een overzicht van de gebruikte golfterreinen. Dit werd vervolgens aangevuld met een enquête van de Vlaamse actief spelende golfers op de golfterreinen zelf.

2. Algemene onderzoeksaanpak

Zowel de VVG als een groot aantal clubs werden onderworpen aan een persoonlijk gesprek. De resterende clubs kregen de kans hun mening te uiten in een schriftelijke enquête. De beoefenaars werden geënquêteerd in een aantal golfclubs.

De structuur van de vraagstelling was grotendeels dezelfde voor de federatie en clubs. Het doel van de enquête bij de aanbieders is een overkoepelend beeld van deze sporttak te verkrijgen, te peilen naar het gebruik en de evaluatie van bestaande infrastructuur en inzicht te krijgen in toekomstige ontwikkelingen en wensen. Een belangrijk aandachtspunt is de verwachte evolutie inzake werking. Dit is een belangrijke input voor de uitwerking van een aantal scenario's en de gevraagde prognose in de komende jaren.

Daarnaast resulteerde het onderzoek in een inventarisatie van organisaties betrokken bij de beoefening van golfsport in Vlaanderen zoals de federatie en clubs, en de daarvoor ter beschikking staande infrastructuur. Het doel van deze inventarisatie is de geografische spreiding van deze infrastructuur en clubs over Vlaanderen na te gaan en de confrontatie met de spreiding van beoefenaars. Deze inventarisatie zal per doelgroep verder verduidelijkt worden in de hiernavolgende ondordelen.

In de volgende twee hoofdstukken geven wij de standpunten van de sector weer. Deze komen niet noodzakelijk overeen met de WES-inzichten.

Het onderzoek is gericht op de golfsport. In het hiernavolgende punt definiëren wij kort deze sporttak om onduidelijkheden te vermijden.

3. De golfsport

3.1. Een korte definiëring

Golf is een sport waarbij de spelers met behulp van een golfclub een bal in een gat ('hole') doen terechtkomen en dit in een zo klein mogelijk aantal slagen.

Golf draagt, in zijn huidige vorm, een Schotse stempel. De eerste golfbanen ontstonden aan de Schotse Oostkust en de eerste regels werden op 14 mei 1754 te St.-Andrews opgesteld. Tijdens de 19e eeuw lagen de Schotten aan de basis van het verspreiden van de golfsport over de hele wereld. De werkelijke oorsprong wordt evenwel tot op de dag van vandaag nog steeds betwist.

De eerste golfbaan in België en Vlaanderen werd aangelegd in Antwerpen (Kapellen) in 1888. Dit is de start van de moderne golfsport in onze contreien¹.

Het golfspel gebeurt alleen of in ploegen, tegen één of meerdere tegenstanders. Dit kan tijdens aan vrij (recreatief) of georganiseerd (lessen, initiaties, wedstrijden, ...) golfspel. Elke golfer kan op zijn niveau spelen met of tegen een andere golfer en dit door een 'handicap'systeem.

---

¹ Ontdek de golfsport in Vlaanderen, Vlaamse Vereniging voor Golf, 2003, 48 blz.

Een golfer kan zijn sport beoefenen als lid van een club, alsook met een 'greentee'. Naargelang het beleid in een golfclub worden diverse mogelijkheden van lidmaatschap aangeboden. De meest voorkomende zijn het lidmaatschap als 'full member' en als 'weeklid'. Weekleden spelen dan enkel op wekdagen, 'full members' kunnen zowel in de week als tijdens het weekend spelen, alsook deelnemen aan wedstrijden in het weekend. Daarnaast bestaat tevens de mogelijkheid om de golfsport te beoefenen als 'green-fee'. Dit wil zeggen dat een lid van een golfclub op een ander golfterrein een parcours kan lopen mits betaling van een 'fee' voor het huren van de 'green'.

Een parcours lopen van, in de meeste gevallen, 9 of 18 holes betekent dat de golfer een ronde speelt van 9 of 18 holes. Deze parcours kunnen afzonderlijke golfterreinen zijn of gecombineerd worden binnen een golfterrein.

Golf kan beoefend worden op verschillende types van golfinfrastructuren die in het volgende punt worden verduidelijkt.

3.2. Types van golfinfrastructuren

In dit onderdeel verduidelijken wij de gebruikte terminologie in verband met de terreinen voor de golfsport. Golf kan immers beoefend worden op verschillende types van golfinfrastructuren. Internationaal kunnen drie types golfinfrastructuur onderscheiden worden¹²:

- **Golfschool (met of zonder een beperkt aantal holes) (type I)**

Projecten voor golfscholen (driving range en oefenstations) kunnen maximaal een oppervlakte hebben van 5 ha. Een golfschool in combinatie met een beperkt aantal oefenholes heeft maximaal een oppervlakte van 8 ha.

Een project voor een golfschool wordt, gezien zijn beperkte oppervlakte, als een zachte, laagdynamische vorm van recreatie gedefinieerd.

Een driving range of oefenbaan is een grasveld waarop de golfer, vanaf een afslagmat een reeks ballen slaat. De golfers staan op één rij aan de breedte van het veld opgesteld en lopen de bal niet achterna zodat het grasveld niet betreden wordt. Een driving range heeft gewoonlijk een lengte van 220 tot 300 m, de breedte varieert naargelang het aantal afslagplaatsen. Er kunnen ook verschillende niveaus met afslagplaatsen worden gebouwd in verdiepingen. Een driving range heeft twee functionaliteiten: beginners kunnen er de beginselen van de golftechniek aanleren en meer ervaren golfers kunnen er hun techniek bijwerken. Bij sommige driving ranges treft men ook een oefengreen aan en/of een aantal oefenholes. Putting en chipping kunnen op deze speciaal daarvoor aangelegde oefenstations aangeleerd en geoefend worden.

Kleine golfstructuren, zoals een driving range maar ook pitch en putt (kleine golfholes van ongeveer 50 tot 100 m), zijn uitermate geschikt om op een laagdrampelige wijze kennis te maken met de golfsport. Omwille van de relatief beperkte investeringskost van de golfschool kan de turfing voor het publiek laag blijven. De "golfscholen" zijn ook zeer geschikt voor initiaties van jeugdgroepen en verenigingen. Zelfs een kleine golfschool is of kan een ideale buffer zijn tegen voortschrijdende verstedelijking.

¹ VERNEERT Marc, 'Baloefstudie voor golf in Vlaanderen', Vlaamse Vereniging voor Golf, 2002, 8 blz.

² Het Vlaams Golfmercurium: duurzaam sturen op hoofdlijnen via het realiseren van golfterreinen met multifunctioneel medegebruik voor niet-lawaaiige buitensporten, De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Ruimtelijke Ordening, Wetenschappen en Technologische Innovatie, juni 2003, 24 blz.

Deze zachte vorm van recreatie genereert geen hinder voor omliggende functies en is daardoor ook uiterst geschikt voor diverse vormen van aansluitend medegebruik (zoals wandelen, vissen, natuurbeleving, wonen, industrie...).

▪ 9 holes-banen (type II)

Dit type van golfinfrastructuur omvat 9 volwaardige holes (par 3, par 4 en par 5) met een minimum speellengte van 1.830 meter en een oppervlakte groter dan 8 ha en kleiner dan 40 ha. Naargelang de lengte en de moeilijkheidsgraad worden de holes ingedeeld in verschillende pars, namelijk par 3: lengte tussen 0 en 229 meter, par 4: lengte tussen 201 en 457 meter en moeilijker dan par 3, par 5: lengte van meer dan 402 meter en moeilijker dan par 4. Dit type van infrastructuur kan eveneens als zachte vorm van recreatie gedefinieerd worden. Ook dit type kan bijdragen tot het behoud en/of de versterking van een groene open ruimte op lange termijn. Deze vorm van recreatie genereert relatief beperkte hinder voor omliggende ruimtelijke functies en is daardoor ook uiterst geschikt, mits de nodige ruimte voorzien is, voor diverse vormen van medegebruik (zoals wandelen, vissen, natuurontwikkeling en -beleving, ...).

▪ 18 holes en groter (type III)

Dit type golfterrein wordt omwille van de grotere oppervlakte in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen beschouwd als hoogdynamische recreatie. De totale oppervlakte die wordt ingenomen door een klassieke 18 holes-baan is als volgt: (voor een 9 holes-baan kunnen deze cijfers gedeeld worden door 2):

Afslagzones (tees)	circa 1 ha
Greens	circa 1 ha
Fairways (en lange fairways)	circa 12,5 ha
Rough ¹	circa 12 ha
Practice (driving range, puttinggreen)	circa 3 ha
Parking en gebouwen	circa 0,5 ha
Zones buiten het spel en roughs	circa 10-40 ha
Totaal	circa 40-70 ha

Het ruimtebeslag van de bespeelde zones (greens, tees en fairways met semi-rough) ligt voor een 18 holes-baan relatief vast. De onbespeelde zones daarontogen zijn variabel qua oppervlakte. In Vlaanderen kan men stellen dat de golfbanen gemiddeld 60 ha groot zijn en bijgevolg een 30 ha omvatten aan 'zones buiten spel' en roughs. Het is dus voor toekomstige projecten een belangrijk gegeven dat hoe meer ruimte het totaalproject omvat hoe meer plaats voor 'zones buiten spel' en voor natuurontwikkeling of recreatief medegebruik beschikbaar wordt.

Voor de bestaande en nieuwe terreinen zullen de afslagzones ('tees'), de 'greens', de 'fairways' (+ 'semi-roughs'), de 'practice' ('driving range', 'puttinggreen') en de parkings en gebouwen in functie van de golf in de ruimtelijke uitvoeringsplannen worden opgenomen als 'golfzone'.

¹ De 'rough' kent nog een aantal extra golftechnische eisen dan 'zones buiten spel en roughs'. Omwille van deze reden is een onderscheid gemaakt.

Het is aangewezen dat deze zones, zeker bij nieuwe terreinen en waar mogelijk bij bestaande terreinen, multifunctioneel worden ingevuld voor niet-lawaaierige buitensporten (vissen, wandelen, paardrijden, fietsen, ...) waarbij verbindingssassen kunnen worden uitgebouwd naar de omgeving. Een voorwaarde is dat deze multifunctionele zones voor niet-lawaaierige sporten niet interfereren met het golfspel (te bepalen via een inrichtings- en beheersplan). Ook naar onderhoudskosten dienen er afspraken gemaakt te worden.

HOOFDSTUK 2: DE FEDERATIE

Een eerste luik van het onderzoek betreft de enquêtering van de federaties die de golf-sport organiseren of promoten in Vlaanderen.

Vooreerst verduidelijken wij de gebruikte methode tot bevraging en analyse van de federaties, daarna inventariseren wij kort het aantal en de evolutie van de clubs en leden van de federaties, gevolgd door een beschrijving van de resultaten van het persoonlijk gesprek met de Vlaamse Vereniging voor Golf.

1. Methodologie

In de populatie van federaties in België vinden wij onder andere de Koninklijke Belgische Golffederatie (KBGF) terug alsook de Vlaamse Vereniging voor Golf (VVG), l'Association Francophone de Golf (AFG) en de Professional Golfers Association of Belgium (PGA).

Finaal is echter maar één federatie echt betrokken bij de beoefening, organisatie en promotie van de golf-sport in Vlaanderen, namelijk de Vlaamse Vereniging voor Golf (VVG). De populatie van federaties is hierdoor duidelijk omlijnd.

Wij startten met het contacteren van de federatie die vervolgens persoonlijk werd bezocht door twee WES-medewerkers. Tijdens dit individuele diepte-interview werd de vragenlijst opgenomen in bijlage 1 gebruikt als leidraad.

Wij analyseerden volgende elementen:

- informatie over de federatie waaronder een inventarisatie en evolutie van het aantal clubs en leden;
- het gebruik en evaluatie van de bestaande sportinfrastructuur;
- toekomstige ontwikkelingen en wensen inzake infrastructuur;
- toekomstige ontwikkelingen en wensen inzake werking.

In de volgende paragrafen geven wij de standpunten van de federatie weer. Deze komen niet noodzakelijk overeen met de WES-inzichten.

2. Inventarisatie en evolutie van het aantal clubs en leden

In deze paragraaf schetsen wij een beeld van het aantal clubs en leden in juli 2003 gevolgd door een evolutie van de clubs en leden over de laatste vijf jaar, namelijk van 1998 tot en met 2002.

2.1. Clubs

In dit puntje geven wij een overzicht van de verschillende Vlaamse clubs (inclusief Brusselse clubs) en golfterreinen in juli 2003 per provincie gecombineerd met jaar van oprichting, type terrein, aantal holes en de structuurbepalende functie volgens de Vlaamse Vereniging voor Golf, Het Vlaams Golfmemorandum en Golf, een milieueffectstudie. Enkele detailgegevens werden ook aangepast in navolging van de contacten met de respectievelijke golfclubs (zie tabel 1).

Zoals u kan opmerken in tabel 2 zijn er in Vlaanderen 44 clubs. Het grootste aantal clubs, namelijk 24, zijn clubs van het type III, dit wil zeggen clubs met een terrein van minimum 18 holes groot. Het aantal 9 holes-terreinen of terreinen van het type II bedraagt 8. Vlaanderen telt op dit ogenblik 12 terreinen van het type I, dit zijn voornamelijk golfscholen met een beperkt aantal holes op hun terrein. Als wij de Brusselse clubs erbij tellen komen wij aan een aantal van 46 clubs in Vlaanderen of Brussel.

Tabel 2
Clubs en golfterreinen in Vlaanderen (inclusief Brusselse clubs), per type en per provincie, juli 2003

Provincie	Type I	Type II	Type III	Totaal	Totaal in %
West-Vlaanderen	1	1	5	7	15,2
Oost-Vlaanderen	5	0	2	7	15,2
Antwerpen	4	4	8	16	34,8
Vlaams-Brabant	2	2	5	9	19,6
Limburg	0	1	4	5	10,9
Brussel	0	1	1	2	4,3
Totaal	12	9	25	46	100,0
Totaal in %	26,1	19,6	54,3	100,0	100,0

Als wij het totaal aantal golfclubs en -terreinen bekijken in tabel 1 vinden wij een grote concentratie terug van golfclubs in de provincie Antwerpen. Er is verder een significant aantal golfclubs in de provincies Vlaams-Brabant, West- en Oost-Vlaanderen. Het aantal golfclubs in Limburg en Brussel is beperkter.

Als wij de structuur van de terreinen bekijken per provincie, stellen wij vast dat de meeste terreinen in de provincie Oost-Vlaanderen golfscholen zijn terwijl in de andere provincies en vooral in West-Vlaanderen en Limburg type III-terreinen het vaakst voorkomen.

2.2. Leden

Eind 2002 hadden **25.096 actieve golfers** een federatiekaart van de Vlaamse Vereniging voor Golf. Onder actieve golfers wordt het aantal golfers met een federatiekaart van de VVG verstaan uit clubs in Vlaanderen inclusief Vlamingen in de twee Brusselse clubs.

Aan de federatie werd ook gevraagd naar het aantal spelers die in opleiding zijn en degenen die reeds een golfvaardigheidsbewijs (GVB) hebben behaald. Elke golfer die lid is van een Vlaamse club moet in principe zijn federatiekaart aankopen bij de Vlaamse Vereniging voor Golf. Bij de federatiekaarten kan er een onderscheid gemaakt worden naar juniors, volwassenen en stagiairs (in opleiding). Deze verschillen worden weerspiegeld in een verschillend tarief.

Tabel 1
Clubs en golfterreinen in Vlaanderen (inclusief Brusselse clubs), juli 2003

Naam	Jaar oprichting	Provincie	Gemeente	Type terrein	Aantal holes	Structuurbepalende functie
Royal Zoute Golf Club	1899	West-Vlaanderen	Knokke-Zoute	3	36	Parkgebied (habitatrichtlijngebied)
Damme Golf & Country Club	1987	West-Vlaanderen	Sijsele-Damme	3	18 + 9pp	Gebied voor dagrecreatie, landschappelijk waardevol agrarisch gebied en agrarisch gebied
Koninklijke Golf Club Oostende	1903	West-Vlaanderen	De Haan	3	18	Natuurgebied (habitatrichtlijngebied)
Waregem Golf Club	1988	West-Vlaanderen	Waregem	3	18	Golfzone
Ieper Open Golf	1995	West-Vlaanderen	Ieper	2	9	Ontginningsgebied met nabestemming recreatie
Golf & Country Club "De Palingbeek"	1992	West-Vlaanderen	Hollebeke-Ieper	3	18	Golfzone
Westgolf	1995	West-Vlaanderen	Westende	1	6	Dagrecreatiegebied
Golfclub Aalst "De Kluizen"	2002	Oost-Vlaanderen	Aalst	1	6pp	Dagrecreatiegebied
Golf & Country Club Oudenaarde	1971	Oost-Vlaanderen	Oudenaarde	3	27	Golfzone
Royal Latem Golf Club	1909	Oost-Vlaanderen	St.-Martens-Latem	3	18	Golfzone
Golf Club Krokkebaas	1995	Oost-Vlaanderen	Buggenhout	1	6pp	Verblijfrecreatie
Golfschool Beveren	1991	Oost-Vlaanderen	Killo-Beveren	1	6pp	Koppelingsgebied
Golfschool Gent	2001	Oost-Vlaanderen	Drongen	1	0	Recreatiegebied
Executive Club Private Golf	1996	Oost-Vlaanderen	Zwijnaarde	1	9 pp	Parkgebied
Royal Antwerp Golf Club	1912	Antwerpen	Kapelven	3	27	Golfzone
Antwerp Golf School	1987	Antwerpen	Aartselaar	1	6	Agrarisch gebied
Brasschaat Open Golf & Country Club	1989	Antwerpen	Brasschaat	2	9 + 9pp	Golfzone
Bossenstein Golf & Polo Club	1988	Antwerpen	Broechem	3	27	Parkgebied en landschappelijk waardevol agrarisch gebied
Cleydael Golf Club	1987	Antwerpen	Aartselaar	3	18	Parkgebied en landschappelijk waardevol agrarisch gebied
Dragon Golf Bornem	2002	Antwerpen	Bornem	1	6 pp	Dagrecreatiegebied
Edegemse Golf Club "De Drie Eycken"	1989	Antwerpen	Edegem	2	9	Agrarisch gebied
Kempense Golf Club	1990	Antwerpen	Mol-Rauw	3	18	Golfzone

Tabel 1
Clubs en golfterreinen in Vlaanderen (inclusief Brusselse clubs), juli 2003 (vervolg 1)

Naam	Jaar oprichting	Provincie	Gemeente	Type terrein	Aantal holes	Structuurbepalende functie
Lilse Golf Club	1989	Antwerpen	Lille	2	9	Agrarisch gebied
Golf Club Inter Mol	1985	Antwerpen	Mol	2	9	Gebied voor vestiging van kerncentrales
Golf Club Witbos	1965	Antwerpen	Noorderwijk	3	13	Militair gebied
Golfcentrum Puurs	2002	Antwerpen	Puurs	1	6pp	Dagrecreatiegebied
Ant. Int. Golf & Country Club Rinkven	1981	Antwerpen	's Gravenwezel	3	27	Golfzone
Steenhoven Golf & Country Club	1986	Antwerpen	Postel (Mol)	3	18 + 6pp	Landschappelijk waardevol agrarisch gebied en bosgebied
Ternesse Golf & Country Club	1976	Antwerpen	Wommelgem	3	27	Golfzone
Golfschool "De Wijnvelden"	2003	Antwerpen	OLV Waver	1	6pp	Dagrecreatie
Keerbergen Golf Club	1968	Vlaams-Brabant	Keerbergen	3	18	Gebied voor dagrecreatie en een deeltje woonpark
Brabantse Golf Club	1986	Vlaams-Brabant	Melsbroek	3	18	Golfzone
Golf & Business Club Kampenhout	1989	Vlaams-Brabant	Kampenhout	3	18 + 3pp	Golfzone
Duisburg Military Golf Club	1972	Vlaams-Brabant	Duisburg	2	9	Militair domein
Overijse Golf Club	1986	Vlaams-Brabant	Overijse	2	9	Agrarisch gebied/bosgebied
Golf Club Steenpoel	1986	Vlaams-Brabant	Itterbeek	1	9pp	Golfzone
Koninklijke Golf Club van België	1906	Vlaams-Brabant	Tervuren	3	27	Parkgebied en deels natuurgebied (habitatrichtlijn)
Winge Golf & Country Club	1988	Vlaams-Brabant	St.-Joris-Winge	3	18 + 6pp	Landschappelijk waardevol agrarisch gebied en natuurgebied
Golf Practice St-Genesius-Rode	1997	Vlaams-Brabant	St.-Genesius-Rode	1	0	Waterwinningsgebied
Flanders Nippon Golf & Business Club Hasselt	1987	Limburg	Hasselt	3	27	Parkgebied
Limburg Golf & Country Club	1966	Limburg	Houthalen	3	18	Gebied voor dagrecreatie
Golfforum	1993	Limburg	Lummen	2	9	Recreatiegebied
Spiegelven Golf Club	1988	Limburg	Genk	3	18	Golfzone
Millennium Golf Club	2001	Limburg	Paal-Beringen	3	18 + 9pp	Gebied voor dagrecreatie
Royale Amicale Anderlecht Golf Club	1988	Brussel	Anderlecht	3	18	
Brusselse Golf Club Academy & Training Center	1987	Brussel	Brussel	2	9	

BRON: Vlaamse Vereniging voor Golf; Het Vlaams Golfmemorandum en Golf, een milieueffectstudie.

pp = Pitch & Putt, oefenholes van een veel kortere lengte dan klassieke competitieholes.

In 2002 waren er in totaal 737 leden die een opleiding volgden. Hiervan waren 52 leden nog junior en 685 volwassenen. Ongeveer 24.359 leden hadden een volledig lidmaatschap waaronder 2.617 juniors en 21.742 volwassenen. Hierbij dient nog een korte bemerking te worden gemaakt. Een stagekaart geldt bij de VVG maar voor één jaar. Na deze periode moet je overgaan naar een volledig lidmaatschap ook al heb je het golfvaardigheidsbewijs nog niet gehaald. Dit wil zeggen dat het aantal stagiairs hoger kan liggen dan het hier opgegeven aantal.

Voor de leeftijdsstructuur van de actieve leden grijpen wij terug naar cijfergegevens van eind 2002. Zoals tabel 3 weergeeft zijn de meeste leden ouder dan 50 jaar (51,8%). 37,6% of 9.444 beoefenaars zijn volwassenen tussen 22 en 49 jaar, 2.669 beoefenaars waren jonger dan 22 jaar of zijn met andere woorden juniors (10,6%). Deze tabel bewijst tevens dat de golfsport nog steeds een sporttak is die voornamelijk door mannen wordt beoefend.

Tabel 3
Aantal actieve leden van de Vlaamse Vereniging voor Golf, naar leeftijd, 2002, VVG

Leeftijd	Mannen	Vrouwen	Totaal	Totaal in %
Juniors, tot 21 jaar	1.791	878	2.669	10,6
Adults 22-49 jaar	5.971	3.473	9.444	37,6
Senioren 50-54 jaar	2.316	1.531	3.847	15,3
Senioren 55-64 jaar	3.115	2.245	5.360	21,4
Supersenioren 1-64 jaar	2.450	1.326	3.776	15,1
Totaal	15.643	9.453	25.096	100,0

Aan de Vlaamse Vereniging voor Golf werd tevens de vraag gesteld naar de herkomst van hun actieve leden. Omwille van vertrouwelijkheidsredenen kan geen informatie worden vrijgegeven inzake herkomst (adres) van de respectievelijke leden.

Tabel 4 geeft een idee over de herkomst van de leden met ledenkaart op basis van de provincie waar de club gelogd is waarbij de leden zijn aangesloten. Op deze manier krijgen wij een inzicht in de verdeling van het aantal leden over de verschillende provincies eerder dan een duidelijk beeld van de woonplaats van de leden.

Meer dan 8.700 beoefenaars spelen in een club uit de provincie Antwerpen. Dit komt overeen met 35% van het totaal aantal beoefenaars. De verdeling is vrij gelijk over de rest van Vlaanderen. In de andere Vlaamse provincies zijn telkens tussen 3.100 en 4.700 spelers actief.

Tabel 4
Aantal actieve leden van de Vlaamse Vereniging voor Golf, naar provincie van de respectievelijke clubs, 2002, VVG

Provincie	2002	In %
West-Vlaanderen	4.434	17,7
Oost-Vlaanderen	3.923	15,6
Antwerpen	8.757	34,9
Vlaams-Brabant	4.748	18,9
Limburg	3.144	12,5
Brussel	90	0,4
Totaal	25.096	100,0

Volgens de federatie mogen wij verder aannemen dat ongeveer 90% van het totaal aantal actieve leden van een club afkomstig is uit een straal van 20 à 30 km rond de club of ongeveer op 30 minuten reisafstand.

2.3. Evolutie van het aantal clubs

Aan de Vlaamse Vereniging voor Golf werd een overzicht gevraagd van het aantal clubs dat zij overkoepelen en de evolutie hierin over de laatste vijf jaar, meer bepaald van 1998 tot en met juli 2003 (zie tabel 5).

Tabel 5
Evolutie van het aantal clubs en golfterreinen in Vlaanderen (inclusief Brusselse clubs), juli 2003, VVG

Jaar	Aantal clubs in Vlaanderen	Aantal clubs in Vlaanderen en Brussel
1998	38	40
1999	38	40
2000	38	40
2001	39	41
2002	43	45
Juli 2003	44	46

In de jaren 1998, 1999 en 2000 merken wij een stagnatie van het aantal clubs. Een reden hiervoor is onder andere een beslissing van de Vlaamse regering in 1989 waarbij beslist werd dat golfterreinen enkel in een zogenaamde 'golfzone' konden worden aangelegd. Het probleem hierbij was dat er nauwelijks vrije golfzones beschikbaar waren, zodat er geen ruimte was voor de aanleg van bijkomende terreinen. In 2000 kwam hier verandering in naar aanleiding van een juridisch precedent, meer bepaald kwamen nu ook recreatiegebieden in aanmerking voor de aanleg van golfterreinen. Zodoende kwam er in 2001 en 2003 respectievelijk één club bij, in 2002 openden vier nieuwe clubs hun deuren.

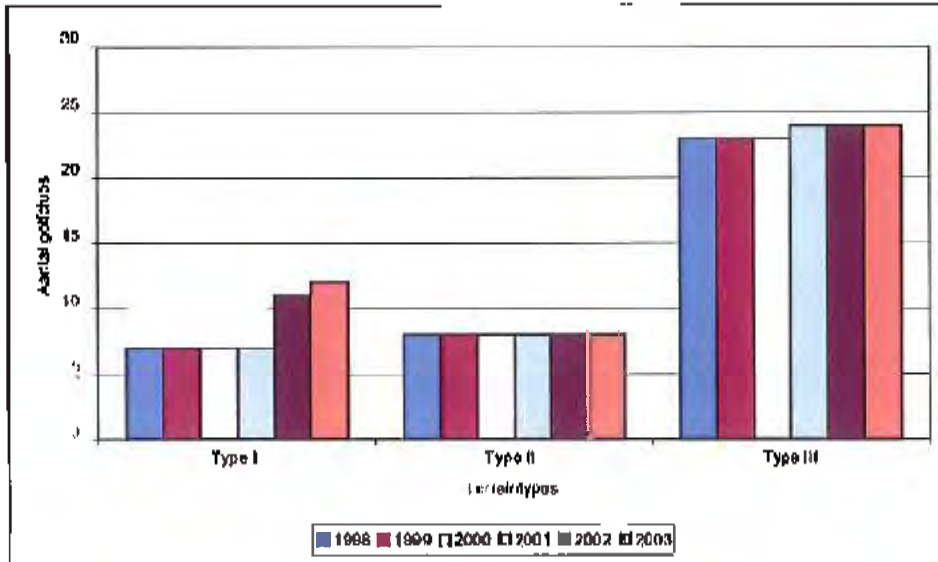
Als wij de evolutie bekijken naar het type club, kunnen wij constateren dat de laatste drie jaar er vijf golfscholen zijn bijgekomen en één 18 holes-terrein. Deze evolutie zien wij ook duidelijk in grafiek 1.

In de grafieken 2 tot en met 6 geven wij de evolutie van het aantal clubs per provincie. Wij doen dit niet voor de Brusselse clubs aangezien hun aantal de laatste vijf jaar gelijk gebleven is, namelijk twee clubs (respectievelijk een type II- en type III-terrein).

Hierbij kunnen wij opmerken dat het aantal clubs in West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant stagneert over de laatste 5 jaar. In de provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen kwamen uitsluitend golfscholen bij. Enkel in Limburg is in 2001 een nieuw 18 holes-terrein geopend.

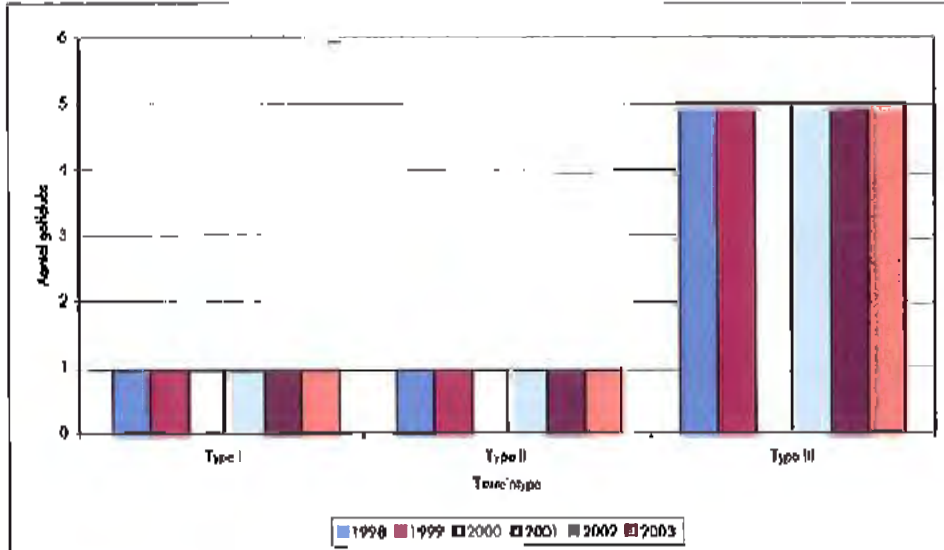
Grafiek 1

Evolutie van het aantal golfclubs in Vlaanderen, naar type, juli 2003, VVG (in absolute aantallen)

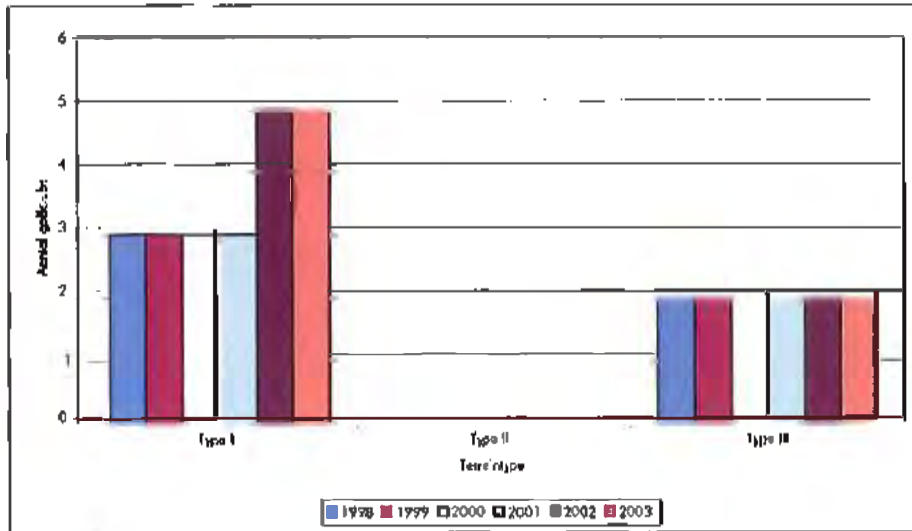
Grafiek 2

Evolutie van het aantal golfclubs in West-Vlaanderen, naar type, juli 2003, VVG (in absolute aantallen)

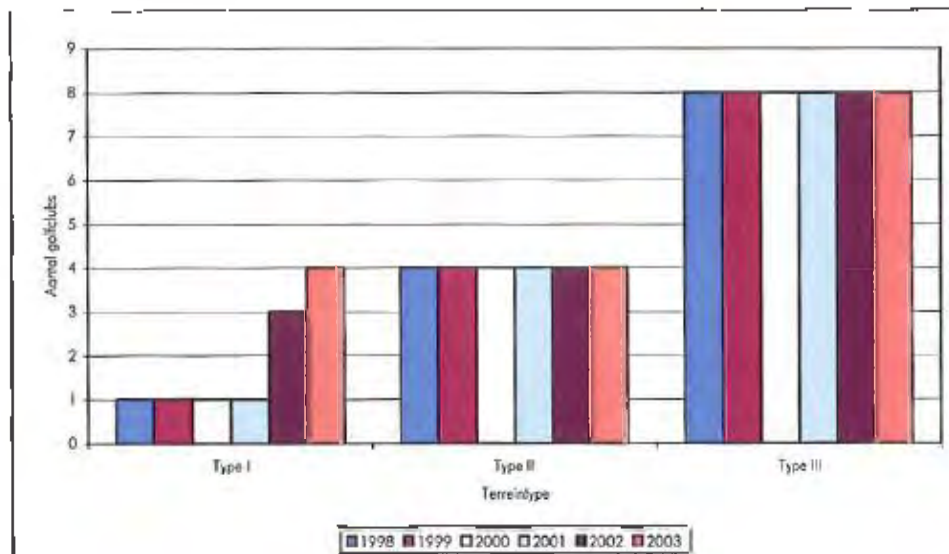
Grafiek 3

Evolutie van het aantal golfclubs in Oost-Vlaanderen, naar type, juli 2003, WG (in absolute aantallen)

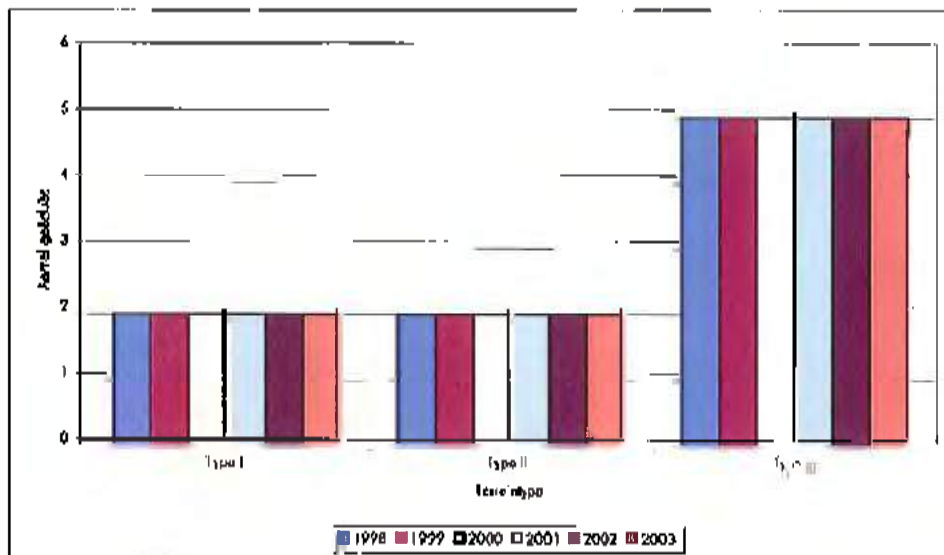
Grafiek 4

Evolutie van het aantal golfclubs in Antwerpen, naar type, juli 2003, WG (in absolute aantallen)

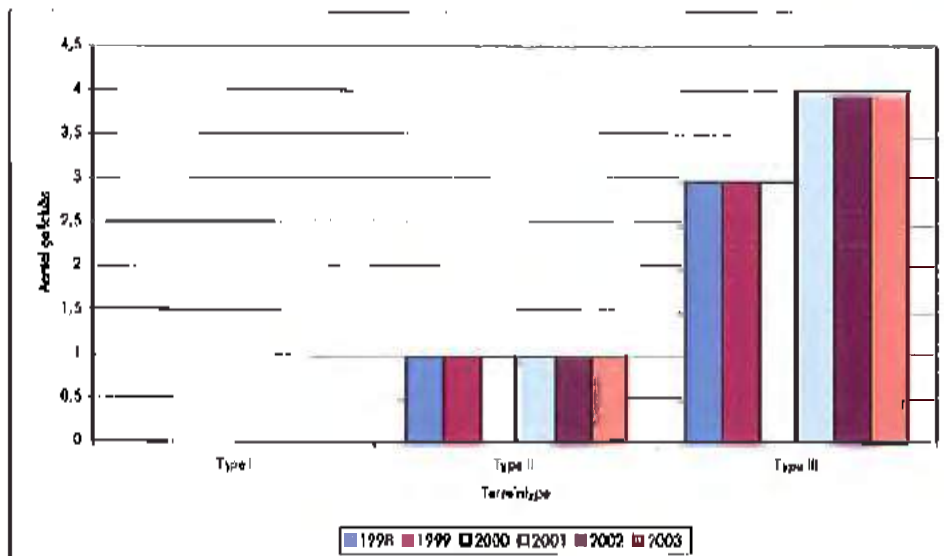
Grafiek 5

Evolutie van het aantal golfclubs in Vlaams-Brabant, naar type, juli 2003, WG (in absolute aantallen)

Grafiek 6

Evolutie van het aantal golfclubs in Limburg, naar type, juli 2003, WG (in absolute aantallen)

2.4. Evolutie van het aantal leden

Aan de Vlaamse Vereniging voor Golf werd tevens een overzicht gevraagd van het aantal actieve leden in functie van leeftijd en dit over de laatste 5 jaar. Wij kunnen echter enkel de laatste twee jaar vergelijken aangezien niet meer cijfergegevens beschikbaar waren (zie tabel 6).

Tabel 6

Evolutie van het aantal actieve leden van de Vlaamse Vereniging voor Golf, naar leeftijd, 2001-2002, VVG

Leeftijd	2001				2002			
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Totaal in %	Mannen	Vrouwen	Totaal	Totaal in %
Juniors, tot 21 jaar	1.607	835	2.442	10,7	1.791	878	2.669	10,6
Adults 22-49 jaar	5.615	3.339	8.954	39,1	5.971	3.473	9.444	37,6
Senioren 50-54 jaar	1.722	1.217	2.939	12,8	2.316	1.531	3.847	15,3
Senioren 55-64 jaar	2.847	2.037	4.884	21,4	3.115	2.245	5.360	21,4
Supersenioren +64 jaar	2.413	1.243	3.656	16,0	2.450	1.326	3.776	15,1
Totaal	14.204	8.671	22.875	100,0	15.643	9.453	25.096	100,0

Wij stellen vast dat er zowel bij de mannen als bij de vrouwen in elke leeftijdscategorie een stijging was tussen 2001 en 2002. Deze stijging was vooral opmerkelijk bij de senioren tussen 50 en 54 jaar (+31% tegenover gemiddeld +10%).

In tabel 7 wordt de evolutie over de laatste vier jaar (1999-2002) weergegeven van het aantal Vlaamse en Brusselse leden, naar provincie van de clubs waarvan ze lid zijn. Wij kunnen hier geen onderscheid maken tussen de leden van de VVG en de Waalse tegenhanger AFG aangezien deze verenigingen niet bestonden vóór 2002. Tot 2002 werd de golfsport in België gecoördineerd door de Koninklijke Belgische Golffederatie die alle golfclubs in België vertegenwoordigde.

Tabel 7

Evolutie van het aantal actieve Vlaamse en Brusselse leden, naar provincie van de respectievelijke clubs, 1998-2002, KBGF (in absolute aantallen) (a)

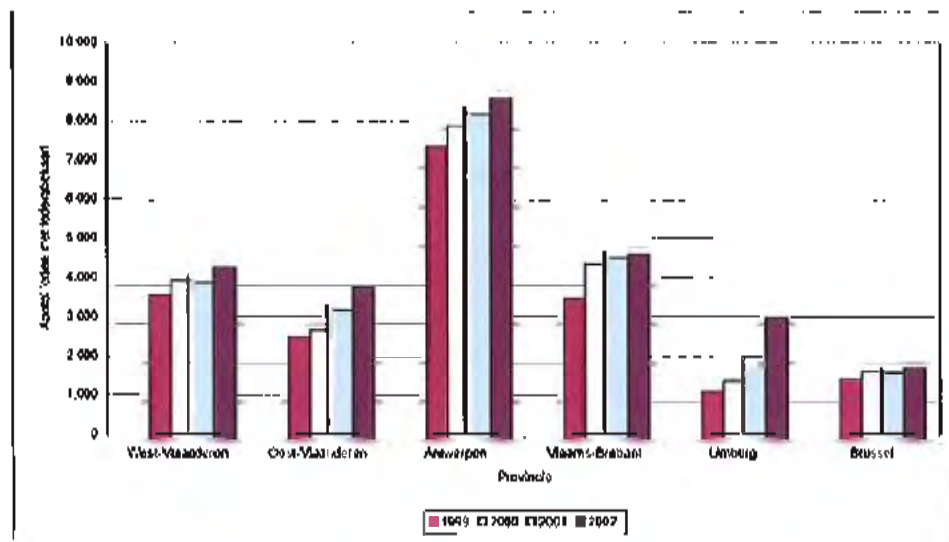
Provincie	1998	1999	2000	2001	2002
West-Vlaanderen		3.732	4.117	4.049	4.434
Oost-Vlaanderen		2.662	2.831	3.342	3.923
Antwerpen		7.537	8.064	8.363	8.757
Vlaams-Brabant		3.639	4.520	4.681	4.748
Limburg		1.244	1.527	1.957	3.144
Brussel		1.568	1.761	1.749	1.846
Totaal	18.900	20.382	22.820	24.141	26.852

(a) Om de vergelijking te kunnen treffen over de laatste vier jaar maken wij gebruik van de cijfergegevens van de Koninklijke Belgische Golffederatie. Bij deze cijfers zijn eveneens een aantal Franstalige Brusselaars opgenomen. Dit verklaart het verschil in totalen met tabel 4.

Tabel 7 en grafiek 7 duiden op een nagenoeg continue stijging van het aantal leden van clubs in elke provincie. De stijging was opmerkelijk in de provincie Limburg en eveneens hoog in de provincies Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen. De toename was het kleinst in de provincies West-Vlaanderen en Antwerpen.

Grafiek 7

Evolutie van het aantal actieve Vlaamse en Brusselse leden, naar provincie van de respectievelijke clubs, 1999-2002, KBGF (in absolute aantallen)

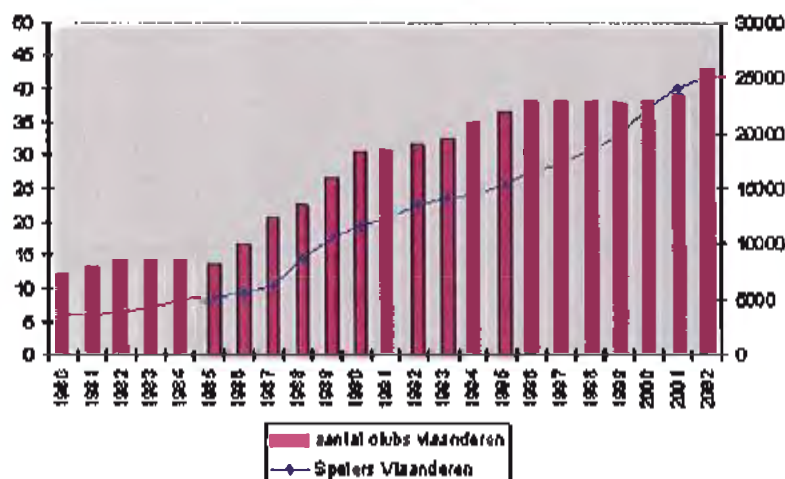

2.5. Evolutie van het aantal clubs en leden

In grafiek 8 wordt de evolutie weergegeven van het aantal spelers en clubs in Vlaanderen in de periode 1980-2002. Men kan vaststellen dat de groei van het aantal clubs zich vooral situeert in de jaren 1986 tot 1995. In de periode 1995-2000 werden geen clubs meer gecreëerd in Vlaanderen. Sinds 2001 zijn er evenwel vijf golfscholen bijgekomen en één 18 holes-terrein¹.

Grafiek 8

Evolutie van het aantal golfclubs en spelers in Vlaanderen, 2002, VVG (in absolute aantallen)

¹ VERNEERT Marc, 'Behoeftestudie voor golf in Vlaanderen', situatie 2001, Vlaamse Vereniging voor Golf.

Naar aantal golfers toe blijkt uit de grafiek de aanhoudende groei van deze groep. Hierdoor steeg het participatiepercentage of het aantal golfers uitgedrukt als % van de Vlaamse bevolking van 0,32% in 1998 tot 0,42% in 2002.

Als wij kijken naar een mogelijk verband tussen de beschikbaarheid van het aantal golf-terreinen en het stijgende ledenaantal kunnen wij opmerken dat er, enerzijds, een natuurlijke aangroei is van het aantal Vlaamse golfers, opmerkelijk ook in de periode 1997-2000. Anderzijds is er een impact tussen de beschikbaarheid van het aantal golf-terreinen en de groei van het aantal golfers. Indien er in een periode golf-terreinen bijkomen, zien wij een meer dan lineaire stijging in het aantal Vlaamse golfers.

3. Werking en golfinfrastructuur

In dit onderdeel verduidelijken wij de resultaten van het persoonlijk gesprek met de administratieve coördinator van de Vlaamse Vereniging voor Golf.

Eerst en vooral lichten wij de structuur toe van de VVG, gevolgd door de visie met betrekking tot het aantal beoefenaars op wachtlijsten en het aantal verdoken beoefenaars en de evaluatie van de gebruikte infrastructuur, om te eindigen met de vooruitzichten inzake behoefte aan terreinen in Vlaanderen of Brussel en de werking van de federatie.

3.1. Structuur van de Vlaamse Vereniging voor Golf

De Vlaamse Vereniging voor Golf is een vzw opgericht in 2002 met een dagelijks bestuur bestaande uit een administratieve coördinator, een sporttechnische coördinator, alsook administratieve en sporttechnische medewerkers. In totaal werken 5 personen (4 voltijds en 1 halftijds) binnen het dagelijks bestuur van de federatie.

Het dagelijks bestuur wordt gecontroleerd en begeleid door de raad van beheer die gevormd wordt door voorzitters en vertegenwoordigers van tien Vlaamse golfclubs.

Verder zijn er ook nog een aantal commissies actief ter ondersteuning van de doelstellingen van de VVG zoals bijvoorbeeld de sportcommissie, de commissie ruimtelijke ordening en milieu, en de medische commissie. Er zijn eveneens werkgroepen voor de verschillende groepen spelers zoals heren, dames en senioren.

De Vlaamse Vereniging voor Golf stelt de volgende missie voorop¹:

"De Vlaamse Vereniging voor Golf heeft als doelstelling efficiënt en dynamisch samen te werken met alle clubs, golfspelers, kandidaat-spelers en betrokken instanties om zo de golfsport op een breder en hoger niveau te brengen in Vlaanderen. Samen een goede score neerzetten is dan ook haar motto. De 'mission statement' wordt als volgt geformuleerd: het ononderbroken streven naar een kwantitatieve (1) en kwalitatieve (2) ontwikkeling van golf in Vlaanderen, d.w.z.:

¹ www.golflaanderen.be

- o *het stimuleren van de numerieke groei van spelers en banen enerzijds, en*
- n *het verzekeren van de integrale kwaliteitszorg van de sport anderzijds. Dit betekent het bevorderen van het speelniveau en sportieve resultaten, de garantie voor veiligheid op de baan en respect voor regels en etiquette, het verzorgen van een adequate educatie, het respecteren van de ecologische en stedenbouwkundige randvoorwaarden met eerbied voor de natuur waarin deze sport plaatsvindt."*

Met de opmaak van een globaal beleidsplan wil de VVG duidelijke stappen ondernemen naar het openen en democratiseren van de golfsport. Dit wil men bewerkstelligen aan de hand van promotiecampagnes, media-acties, stimulatie van openheid binnen de clubs, jeugdwerking, ... (voor meer info zie www.golfvlaanderen.be).

De werking van de Vlaamse Vereniging voor Golf is niet opgedeeld naar provincie maar vertegenwoordigt wel de Vlaamse clubs in de respectievelijke provincies.

Elke golfer die lid is van een Vlaamse club moet in principe een federatiekaart aankopen bij de Vlaamse Vereniging voor Golf. Bij de federatiekaarten kan er een onderscheid gemaakt worden naar juniors, volwassenen en stagiairs (in opleiding).

3.2. (Potentiële) beoefenaars op wachtlijsten en verdoken beoefenaars

Aan de federatie werd de vraag gesteld hoeveel Vlaamse beoefenaars op wachtlijsten staan bij de Vlaamse clubs. De Vlaamse Vereniging voor Golf heeft evenwel geen kennis van het aantal beoefenaars op wachtlijsten bij de clubs. Hetzelfde geldt met betrekking tot het aantal 'greenfees'.

Vervolgens werd de vraag gesteld hoeveel Vlaamse beoefenaars golfen zonder aangesloten te zijn bij een club in binnen- of buitenland. Wat dit aantal verdoken Vlaamse beoefenaars betreft wordt verwezen naar het onderzoek van de heer Versluys: 'De liberalisering van de federale golflicentie' (Versluys Filip, Leuven, 2000). In dit onderzoek wordt gesteld dat het aantal gekende clubleden een vrij correcte schatting oplevert van de totale golfparticipatie in België vermits het in principe noodzakelijk is lid te zijn van een golfclub om een federale licentiekaart te krijgen en om op diverse banen te kunnen spelen.

Dit belet niet dat een aantal "verdoken" golfspelers de golfsport toch beoefenen zonder licentie van de federatie en zonder aangesloten te zijn bij een club. Deze groep doet de reële vraag nog verhogen. Schattingen gewagen van 5.000 tot 10.000 extra 'zwarte' spelers'. Ter vergelijking, in Nederland spreekt de heer Hank Heyster, directeur van de Nederlandse Golf Federatie (NGF), ondanks het sinds geïntroduceerde licentiesysteem van de vrije golfer, over 10.000 tot veeleer 20.000 niet-geregistreerde golfspelers op een totaal van 140.000 geregistreerde spelers.

De federatie is zich ook bewust van het feit dat in sommige gevallen leden een aantal holes wensen te lopen met vrienden, familieleden of kennissen die geen federatiekaart hebben of kunnen voorleggen. Dit is eveneens een vorm van verdoken beoefening.

Op de vraag of er bij de federatie gebieden in Vlaanderen gekend zijn waar veel ongeorganiseerd wordt gegolfd, antwoordt de federatie dat het mogelijk is dat (fervente) golfers oefenen in hun achtertuin of op voetbalvelden.

¹ VERSLUYS Filip, De liberalisering van de federale golflicentie, Leuven, 2000.

3.3. Evaluatie van de gebruikte golfinfrastructuur

Aan de federatie werd de vraag gesteld hoe zij het huidige aanbod aan diverse type terreinen golfinfrastructuur in Vlaanderen of Brussel evalueert.

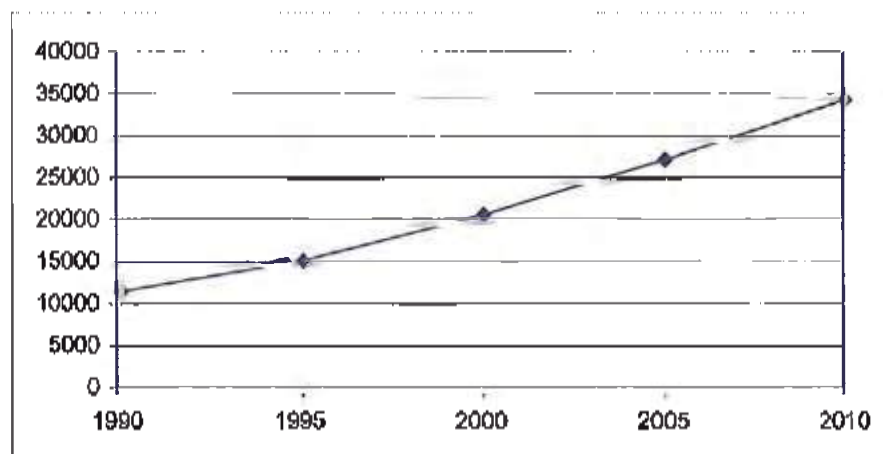
Volgens de federatie is er een tekort aan terreinen. Als basis voor deze visie wordt de nota van de VVG¹ aangehaald waarin een projectie terug te vinden is tot het jaar 2010. In de hiernavolgende punten geven wij de voornaamste conclusies uit deze nota. Deze nota is echter gebaseerd op gegevens die slechts reiken tot het jaar 2000, ondertussen waren er reeds een aantal verschuivingen.

De behoeftestudie voor golf in Vlaanderen uitgevoerd door de VVG geeft aan dat onder andere uit de documenten 'Golf in Vlaanderen' (AROL, 1990), 'Inpassing van golf in het ruimtelijk beleid in Vlaanderen' (Mens en Ruimte, 1997) en 'Behoeftestudie en spreiding voor additionele golfterreinen in Vlaanderen' (KRGF, 1999) blijkt dat er nood en vraag is naar meer golfterreinen in Vlaanderen.

Grafiek 9 geeft het toekomstig aantal golfspelers in Vlaanderen weer indien de groeitrend geobserveerd in grafiek 8 zich doortrekt. Ook de participatiegraad wordt verwacht nog te stijgen tot ongeveer 0,7% gezien de huidige achterstand van België op de omringende landen en het in deze landen bereikte niveau. In dit geval zullen er tegen 2010 ongeveer 34.800 golfspelers zijn in Vlaanderen. Volgens de Vlaamse Vereniging voor Golf is het aanbod aan terreinen daarvoor onvoldoende.

Grafiek 9

Prognose tot 2010 van het aantal golfspelers in Vlaanderen, 2001, VVG (in absolute aantallen)

¹ VERNEIRT Marc, 'Behoeftestudie voor golf in Vlaanderen', situatie 2001, Vlaamse Vereniging voor Golf.

Ook andere, meer actuele kwalitatieve gegevens ondersteunen deze visie van groei:

- naast de genoteerde permanente stijging en de verwachte, toekomstige groei van het aantal golfers ziet men recent ook een ander fenomeen opduiken, namelijk de wachtlijsten in sommige clubs. De vraag overtreft blijkbaar het aanbod en geïnteresseerden hebben blijkbaar de mogelijkheid niet meer om hun sport uit te oefenen¹;
- het tekort aan golfinfrastructuur wordt voornamelijk ervaren tijdens de organisatie van wedstrijden door de WVG. Voor deze wedstrijden moet de federatie een beroep doen op bestaande golfterreinen. Deze zijn echter meer en meer bezet zodat de federatie nog moeilijk ergens terecht kan;
- dezelfde situatie vindt men terug bij de golfscholen. Golfscholen moeten akkoorden sluiten met grotere terreinen om de praktische proeven te kunnen laten afleggen door hun leden opdat deze hun GVB kunnen behalen. Dit wordt met de dag moeilijker;
- er doen zich ook twee andere evoluties voor in de huidige bezetting van de Vlaamse terreinen:
  - in bepaalde gevallen kunnen wij spreken over een overbezetting van het terrein. Dit capaciteitstekort wordt evenwel niet op alle dagen van de week ervaren. Op wekdagen kampen terreinen met een onderbezetting in tegenstelling tot het weekend wanneer de terreinen op volledige bezetting draaien. Weekends zijn bijgevolg moeilijke momenten om als groep of met een 'greenfee' te gaan spelen op een golfterrein dat niet het eigen clubterrein is,
  - ook het gewenste karakter van de club bepaalt de bezetting van een terrein. Er zijn clubs die het aantal leden bewust beperkt houden. Er kunnen dus nog 'greenfees' of groepen worden toegelaten maar deze clubs weigeren te werken met reservatiesystemen. Het terrein blijft bijgevolg voorbehouden aan leden, en 'greenfees' of groepen kunnen er moeilijk terecht;
- het tekort aan terreinen leidt tot een onevenwicht tussen vraag en aanbod waardoor de prijzen in de meeste gevallen stijgen.

Tevens de types terreinen werden in deze studie even geëvalueerd. Volgens de federatie waren er te weinig golfscholen en 9 holes-terreinen. Mensen willen hun sport beoefenen op een betaalbare wijze. De ideale manier om op een democratische wijze de golfsport te laten uitoefenen is door de creatie van kleinere terreinen zoals 9 holes terreinen of golfscholen.

Dit type aanbod is immers prijsvriendelijk, minder tijdsintensief en minder fysiek belastend (ouderen, kinderen,...). Zij kunnen ook op een kleinere oppervlakte worden gecreëerd en de onderhoudskosten liggen lager. Deze kleinschalige golfstructuren kunnen een belangrijke rol spelen in de brede ontwikkeling van de golfsport.

Men mag echter ook niet vergeten dat deze personen ook competities wensen te spelen. Dit is enkel mogelijk als men een 18 holes-parcours loopt. Dit wil zeggen, op een 18 holes-golfbaan of tweemaal een 9 holes-golfbaan. Het aanbod moet navonant aanwezig zijn.

---

¹ De Vlaamse Vereniging voor Golf heeft evenwel geen kennis van het aantal beoefenaars op wachtlijsten bij de clubs maar is zich wel bewust van het bestaan van wachtlijsten.

3.4. Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen in Vlaanderen of Brussel

In dit onderdeel wordt ingegaan op de vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen in Vlaanderen of Brussel, namelijk hoeveel extra terreinen dienen te worden voorzien, waar dienen deze golfterreinen te komen, aan welke voorwaarden moeten deze terreinen voldoen en hoe moeten deze geëxploiteerd worden. Wij eindigen dit onderdeel met de visie van de federatie inzake multifunctionele sportterreinen.

3.4.1. Hoeveel extra terreinen dienen te worden voorzien en waar dienen deze te komen?

Het hiernavolgende antwoord resulteert tevens uit de projectie die de WG maakte naar 2010 waarbij er twee scenario's worden gebruikt:

- de stijging van het aantal actieve Vlaamse leden vertrekkend van de groei;
- het nastreven van de verhouding zoals deze bestond in Nederland: 18 holes per 100.000 inwoners.

In deze studie, situatie in 2001, werd uitgegaan van een algemeen aanvaarde capaciteit van 600 spelers per 18 holes. Indien de trend zich verder zette, zou er in 2010 een behoefte zijn aan 58 18 holes-golfterreinen in Vlaanderen. Deze behoefte aan nieuwe holes kan opgevangen worden door de aanleg van 18 holes-golfterreinen maar ook door de aanleg van terreinen met 9 holes of minder. Daarom is het volgens de WG beter de behoefte uit te drukken in een totaal aantal holes. In 2000 waren er 567 holes in Vlaanderen en werd een behoefte geconstateerd aan 1.049 holes tegen 2010.

Als de behoefte aan 482 bijkomende holes voor 2010 wordt ingevuld, dan krijgt men in 2010 ook in Vlaanderen een aanbod van één 18 holes-terrein voor 100.000 mensen. In dit geval zal het golfaanbod in Vlaanderen in 2010 gelijk zijn aan de Nederlandse situatie in 2000.

Volgende tabel geeft de verdeling van de begrootte behoefte tegen 2010 per provincie weer rekening houdend met de spreiding van het bestaande golfaanbod en de gewenste situatie van één 18 holes-terrein per 100.000 inwoners. Uit deze tabel blijkt de behoefte aan additionele holes in elke provincie. Ze is zowel in absolute aantallen als relatief het grootst in de provincie Oost-Vlaanderen, gevolgd door West-Vlaanderen en Limburg. De provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant kennen ook een vraag naar bijkomende golfstructuren die echter beperkter is in relatieve termen.

	Aantal inwoners	Bestaand aantal golfterreinen (2000)	Bestaand aantal holes (2000)	Prognose van het aantal holes in 2010	Aantal te plannen holes tegen 2010	% stijging 2000-10
West-Vlaanderen	1.100.000	7	105	198	93	89
Oost-Vlaanderen	1.350.000	4	60	243	183	305
Antwerpen	1.600.000	13	207	288	81	39
Vlaams-Brabant	1.000.000	9	132	180	48	36
Limburg	780.000	4	63	140	77	122

Een tweede belangrijk uitgangspunt, naast de bevolkingsconcentratie, is de afstand die een golfer aflegt tot de golfbaan. In deze studie werd een radius van 20 km gehanteerd. In België met haar uitstekend wegennet is dit waarschijnlijk een onderschatting (men hanteert soms het tijdsriterium van een half uur in plaats van het aantal km).

Voor bepaalde regio's zoals de Kust is de eerder genoemde behoefte wellicht een onderschatting door de effecten van de tweede verblijven en het toerisme. In deze regio's zijn niet alleen het aantal inwoners belangrijk maar bijkomend zijn ook het aantal tweede verblijven en toeristen bepalende factoren.

In bijlage 2 vindt u een verdere uitsplitsing van de behoefte per arrondissement, verduidelijkt met een aantal kanttekeningen.

3.4.2. Voorwaarden waaraan deze terreinen moeten voldoen

De algemeen geldende voorwaarden voor alle terreinen zijn de volgende:

- het terrein moet alle dagen opengesteld worden;
- het terrein moet goed bereikbaar zijn maar natuur en stille primieren in sommige gevallen op bereikbaarheid;
- eveneens belangrijk zijn de accommodatie zoals douches, een clubhuis, bar, ...;
- verder dient een afweging te worden gemaakt tussen dag- en verblijfsactiviteiten. Men kan zich de vraag stellen of de mogelijkheid om te overnachten moet voorzien worden. Op dit ogenblik voorzien slechts een minimaal aantal terreinen in logiesaccommodatie, onder andere in Genk en in Ranst;
- op de terreinen moet gestreefd worden naar een goede mix van activiteiten, dit wil zeggen zowel vrij als georganiseerd golfspel;
- terreinen moeten aandacht hebben voor de jeugd, dit uit zich in kleine zaken zoals het voorzien van speciale tees, kortere afstand naar de hole, ... Op dit ogenblik zijn er hieromtrent geen concrete problemen op de bestaande terreinen.

3.4.3. Exploitatie van deze terreinen

Wij stelden aan de federatie eveneens de vraag hoe een terrein moet geëxploiteerd worden.

Aangezien de federatie het openen en democratiseren van de golfsport in haar beleidsplan heeft opgenomen moeten volgens haar de clubs zo open mogelijk zijn.

Er moet gestreefd worden naar grote terreinen en clubs waar spelers worden toegelaten met een GVB-niveau (momenteel zijn de eisen te hoog). De creatie van grote terreinen met een democratisch karakter (onder andere geen instappeld) moet tevens gestimuleerd worden, eventueel door publieke investeringen.

3.4.4. Multifunctionele sportterreinen

De federatie staat positief tegenover het idee van multifunctionele sportterreinen. De golfsport kan hier samengaan met andere niet-lawaaierige sporten zoals wandelen, fietsen, vissen, paardrijden, ... De federatie stelt ook zijn eigen clubs voor om de multifunctionaliteit te overwegen. Enkele bestaande terreinen zoals bijvoorbeeld in Oude-naarde en Paal-Beringen bieden reeds de mogelijkheid tot recreatief medegebruik. De clubs bapalen evenwel zelf of ze hierop wensen en kunnen ingaan.

Aan het creëren van multifunctionele terreinen worden een aantal voorwaarden gesteld, zoals:

- er moet organisatorisch goed afgesproken worden;
- de grootte van het terrein: sommige terreinen zijn uitgebouwd op een minimum aan ha, in dergelijke gevallen is het onmogelijk om mogelijkheden te voorzien voor andere sporten. Bijvoorbeeld, als er een spelzone nodig is van 30 à 35 ha en het terrein is niet groter dan 40 ha, dan is recreatief medegebruik niet mogelijk. Als wij spreken over een terrein van 70 ha kan men wel mogelijkheden voor recreatief medegebruik creëren zoals bijvoorbeeld in Paal-Beringen waar er een ligweide is, een surfclub, wandelwegen, ruiterroutes, ...;
- een intelligent design waarbij rekening gehouden wordt met:
  - de veiligheid voor elke sporter en recreant,
  - het recreatieve medegebruik mag de rust en stilte voor de golfers zelf niet verstoren.

4. Vooruitzichten inzake eigen werking

Bij de federatie werd vervolgens nagegaan welke vooruitzichten men heeft met betrekking tot de eigen werking. Vier elementen werden terzake behandeld met name de verdere uitbouw op Vlaams niveau, de vooruitzichten in Vlaanderen naar de toekomst toe, de evaluatie van het Nederlandse principe van 'witte golfer' en de knelpunten waarmee men geconfronteerd wordt.

4.1. Verdere uitbouw op Vlaams niveau

De gewenste toekomstige ontwikkelingen zijn vastgelegd in het beleidsplan van de Vlaamse Vereniging voor Golf.

Centraal in dit beleidsplan staat het openen en democratiseren van de golfsport in Vlaanderen. Dit wenst men te bewerkstelligen aan de hand van:

- promotiecampagnes, media-acties, website, nieuwsbrief, ... naar iedereen toe, dus beoefenaars, niet-beoefenaars, naar de jeugd toe, naar scholen toe, ... Het is hierbij de bedoeling om de golf te "branden" en het negatieve imago weg te werken. Iedereen moet weten wat golf is!
- het stimuleren van een beleid van openheid binnen de clubs;
- aandacht voor de jeugdwerking: ondersteuning van de jeugd die wenst te golfen, onder meer door de creatie van een aangepast aanbod waarbij de jongeren of hun ouders niet te veel moeten betalen.

4.2. Vooruitzichten inzake de golfsport in Vlaanderen

In eerste instantie wordt erop gewezen dat het aantal golfscholen is gestegen. Het is logisch dat de betrokkenen vervolgens lid willen worden van een grotere club. Als het aanbod echter niet navolgens stijgt, zal het aantal personen op wachtlijsten groeien en ook de prijs voor lidgelden en 'greenfees' verhogen. Dit is een niet-wenselijke situatie. Bij de aanleg van nieuwe golfscholen moet er dus steeds rekening mee gehouden worden dat ook nieuwe 9 holes- of 18 holes-terreinen worden voorzien waar de nieuw gevormde spelers terecht kunnen.

Verder ziet men de golfsport meer en meer verjongen. Een keerzijde van de medaille is de nood voor de jeugd om op een betaalbare wijze te kunnen spelen.

Indien er meer recreanten zullen zijn, is de basis groter om ook professionele spelers te rekruteren. Dit zal bijdragen tot de uitstraling van de Vlaamse golfsport.

4.3. Witte golfer

Bij de federatie werd ook even getoetst naar het standpunt met betrekking tot het principe van 'witte golfer'.

Een 'witte golfer' is een niet aan een club verbonden beoefenaar. Deze golfer heeft zowel een federatiekaart als een golfvaardigheidsbewijs (CVB) en kan via 'greenfees' op verschillende terreinen spelen. Dit systeem laat in principe toe om de instapdrempel voor de golfsport te verlagen.

Voor- en nadelen van het principe werden even op een rijtje gezet:

- voordelen van witte golfer:
  - openen van de golfsport naar een breed publiek,
  - geen drempel aangezien een lidmaatschap bij een club niet meer hoeft,
  - betere bezetting van de daluren;
- nadeel van witte golfer:
  - heeft meestal een sportief lager niveau,
  - heeft meestal minder kennis van regels (bijvoorbeeld veiligheid),
  - creëert trager spel,
  - verhoogt de terreinbezetting,
  - kan niet genieten van de clubsfeer (witte golfers zijn eerder eenzamen),
  - er zijn bovendien onduidelijkheden rond het handicapbeheer (door wie, hoe, ...),
  - er is geen controleorgaan (tucht).

Als gevolg van deze diverse voor- en nadelen is er momenteel geen consensus betreffende dit dossier binnen de VVG.

4.4. Knelpunten

Het tekort aan golfterreinen is op dit moment het voornaamste knelpunt van de federatie.

De federatie wil meewerken aan het golfmemorandum met als eerste prioriteit het streven naar rechtszekerheid voor de huidige terreinen. Verder ziet de VVG het als haar taak bij de aanleg en creatie van nieuwe golfterreinen als tussenpersoon te fungeren met steden en gemeenten.

HOOFDSTUK 3: DE CLUBS

Een tweede luik van het onderzoek betreft de enquëtering van de populatie van golfclubs die de sport organiseren of promoten in Vlaanderen of Brussel.

Vooreerst verduidelijken wij de gevolgde methode tot bevraging en analyse van de clubs, vervolgens wordt een korte beschrijving gegeven van de clubs en het ledenbestand. Het grootste deel van dit hoofdstuk handelt over de capaciteit, de vooruitzichten inzake de werking van de geïnterviewde clubs alsook over de evaluatie en vooruitzichten van de geënquëteerde clubs inzake de golfsport in Vlaanderen of Brussel.

1. Methodologie

Via de federatie konden wij de clubs in Vlaanderen in kaart brengen, gedetailleerd volgens Vlaamse regio en type terrein. Om dieper in detail te kunnen gaan is een enquëtering van de clubs evenwel noodzakelijk.

Volgens de Vlaamse Vereniging voor Golf waren 46 Vlaamse clubs (inclusief Brussel) actief in juli 2003. In principe dient elke club aangesloten te zijn bij een federatie.

Al deze clubs werden telefonisch gecontacteerd ter verduidelijking van het onderzoek en ter motivatie voor deelname. Wij kregen acht negatieve reacties op deze contactname. Redenen om niet mee te werken aan het onderzoek waren onder andere: wij hebben een te beperkt aantal Vlamingen die lid zijn van onze (Brusselse) club, wij richten ons naar een specifiek publiek of wij hebben gewoon geen interesse om aan dit onderzoek mee te werken.

De resterende 38 clubs werden schriftelijk en persoonlijk gecontacteerd. Een representatieve steekproef binnen de Vlaamse clubs, namelijk 17 clubs, werd aan een face-to-face interview onderworpen. De keuze van deze clubs gebeurde op basis van de criteria Vlaamse provincie (en Brussel) waar het terrein gelegen is en op basis van type terrein (zie ook tabel 8). De resterende 21 Vlaamse clubs ontvingen een vragenlijst. Na rappellering ontvingen wij 15 volledig ingevulde enquêtes terug.

Via de vooropgestelde methodologie werden uiteindelijk 32 clubs geënquëteerd. Valgende types terreinen zijn vertegenwoordigd in de steekproef:

- 9 golfscholen (met of zonder een beperkt aantal holes);
- 5 9 holes-terreinen;
- 18 terreinen van 18 holes of meer.

De vragenlijst die u terugvindt als bijlage 3 kan in grote lijnen worden vergeleken met de vragenlijst voorgelegd aan de federaties waarbij onder andere volgende elementen worden geanalyseerd:

- algemene informatie over de club;
- de capaciteit van hun terrein;
- vooruitzichten inzake de werking van de club;
- de visie van de club inzake het huidig aanbod aan terreinen (types I, II en III) in Vlaanderen of Brussel en toekomstige behoeften aan golfterreinen of extra holes in Vlaanderen of Brussel.

In de volgende paragrafen geven wij de resultaten van de bevraging van de clubs weer.

Tabel 8
Overzicht van het aantal golfclubs, naar Vlaamse provincie en Brussel, en type terrein, juli 2003

	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Antwerpen	Limburg	Vlaams-Brabant	Brussel
Type I	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Westgolf 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Golfclub Aaist ▪ "De Kluizen" ▪ Golfschool Gent ▪ Golfschool Beveren ▪ Golf Club Krokkebaas ▪ Executive Club-Private Golf 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Antwerp Golf School ▪ Dragon Golf Bornem ▪ Golfcentrum Puurs ▪ Golfschool "De Wijnvelden" 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Golf Practice Sint-Genesius-Rode ▪ Golf Club Steenpoel 	
Type II	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ieper Open Golf 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Brasschaat Open Golf & Country Club ▪ Edegemse Golf Club "De Drie Eycken" ▪ Golf Club Witbos ▪ Lilse Golf Club ▪ Golf Club Inter Mol 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Golfforum 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Duisburg Military Golf Club ▪ Overijse Golf Club 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Brusselse Golf Club Academy & Training Center
Type III	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Royal Zoute Golf Club ▪ Damme Golf & Country Club ▪ Koninklijke Golf Club Oostende ▪ Waregem Golf Club ▪ Golf & Country Club "De Palingbeek" 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Golf & Country Club Oudenaarde ▪ Royal Latem Golf Club 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Royal Antwerp Golf Club ▪ Bossenstein Golf & Polo Club ▪ Cleydael Golf Club ▪ Kempense Golf Club ▪ Ant. Int. Golf & Country Club Rinkven ▪ Steenhoven Golf & Country Club ▪ Terneuse Golf & Country Club 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Flanders Nippon Golf & Business Club Hasselt ▪ Limburg Golf & Country Club ▪ Spiegelven Golf Club ▪ Millennium Golf Club 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Keerbergen Golf Club ▪ Brabantse Golf Club ▪ Golf & Business Club Kampenhout ▪ Koninklijke Golf Club van België ▪ Winge Golf & Country Club 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Royal Amicale Anderlecht Golf Club

2. Kenmerken van de clubs en het ledenbestand

In de volgende paragrafen vindt u vooreerst een algemeen overzicht van het aantal geënquêteerde clubs naar provincie en type terrein alsook een beschrijving van enkele kenmerken. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van het aantal leden. Indien zich opmerkelijke verschillen voordoen tussen de clubs naar provincie en type zal dit eveneens verduidelijkt worden. Omwille van vertrouwelijkheidsredenen zullen de clubs niet bij naam worden genoemd.

Tenslotte werd er naast de inventarisatie van de leden van de respectievelijk clubs in Vlaanderen of Brussel eveneens bij Waalse, Nederlandse en Franse clubs in de grensstreek gepolst naar het aantal Belgische en meer bepaald Vlaamse leden en de evoluties hieromtrent.

2.1. Algemeen overzicht

Via de vooropgestelde methodologie werden uiteindelijk 32 van de 46 clubs geënquêteerd. De verschillende geënquêteerde clubs worden in tabel 9 verdeeld naar provincie en type terrain.

Tabel 9
Aantal geënquêteerde clubs, naar type en provincie, november 2003

Provincie	Type I	Type II	Type III	Totaal
West-Vlaanderen	1	1	4	6
Oost-Vlaanderen	5	0	2	7
Antwerpen	3	2	6	11
Vlaams-Brabant	0	1	3	4
Limburg	0	1	3	4
Brussel	0	0	0	0
Totaal	9	5	18	32

Wij detailleren dit verder in tabellen 10 en 11 met de analyse van het aantal holes zowel van de 32 geënquêteerde clubs als van de andere Vlaamse clubs en van beide Brusselse clubs.

Tabel 10
Aantal holes van geënquêteerde en niet-geënquêteerde clubs, naar type, november 2003

Aantal holes	Type I	Type II	Type III	Totaal
Aantal holes pitch & putt (a)	39	9	28	76
Aantal volwaardige holes (a)	12	49	387	448
Aantal holes pitch & putt (b)	15	0	9	24
Aantal volwaardige holes (b)	0	45	126	171
Totaal aantal holes pitch & putt (c)	54	9	37	100
Totaal aantal volwaardige holes (c)	12	94	513	619

(a) Deze gegevens zijn afkomstig van de verzamelde data bij de geïnterviewde clubs.

(b) Deze gegevens zijn afkomstig van de clubs die niet deelnamen aan dit onderzoek.
Bron: www.golflvlaanderen.be

(c) Deze gegevens vormen het totaal van het aantal holes bij 44 Vlaamse en 2 Brusselse clubs.

Tabel 11
Aantal holes van geëquipteerde en niet-geëquipteerde clubs, naar provincie, november 2003 (a)

Provincie	Aantal holes pitch & putt	Aantal volwaardige holes	Totaal
West-Vlaanderen	13	123	136
Oost-Vlaanderen	27	45	72
Antwerpen	33	217	250
Vlaams-Brabant	18	117	135
Limburg	9	90	99
Brussel	0	27	27
Totaal	100	619	719

(a) Deze gegevens vormen het totaal van het aantal holes bij 44 Vlaamse en 2 Brusselse clubs.

In totaal beschikken de 46 clubs in Vlaanderen en Brussel over 719 holes waarvan 619 volwaardige en 100 pitch & putt, met name oefenholes van een veel kortere lengte dan klassieke competitieholes. Deze pitch & putt holes komen voornamelijk voor bij type I-terreinen aangezien dit intrinsiek verbonden is met de kenmerken van een golfschool met name, enerzijds, het opleiden van potentiële golfers en, anderzijds, gebonden aan een kleinere oppervlakte.

Het grootste aantal holes is overeenkomstig het groot aantal golfterreinen in de provincie Antwerpen terug te vinden (250). Het aantal holes in West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant bedraagt ongeveer de helft. De aantallen zijn nog kleiner in Limburg en Oost-Vlaanderen.

Naar uitbating vinden wij meestal dezelfde voorzieningen terug, bij de ene club al meer uitgebreider dan bij de andere. Zo is er in vele gevallen een oefenterrein (met driving range) voorzien, een pitching green en putting green. Verder is er meestal een bar of restaurant, alsook een golfwinkel (al dan niet uitgebreid).

De meeste terreinen kennen geen sluitingsdag. Het clubhuis kan wel één dag in de week gesloten zijn. Verder worden er in de week, naast de andere competities, ook exclusieve speelmomenten voorzien voor 'ladies', 'seniors' of 'men'. In sommige clubs wordt het jeugdbeleid gestimuleerd en verder uitgewerkt.

Tenslotte informeerden wij naar de grootte van het golfterrein in zijn totaliteit alsook hoe groot de bespeelbare ruimte is. Algemeen kan gesteld worden dat de grootte van het terrein varieert naar type terrein alsook binnen elk type. Gemiddeld gezien spreken wij over volgende groottes bij de geëquipteerde clubs:

- type I-terreinen hebben een oppervlakte van 4 tot 11 ha (gemiddeld 7,4 ha) waarvan 86% bespeelbaar terrein is;
- type II-terreinen hebben een oppervlakte van 14 tot 28 ha (gemiddeld 21,8 ha) waarvan gemiddeld iets meer dan twee derden bespeelbaar is;
- terreinen van 18 holes of meer hebben een oppervlakte van 40 tot 127 ha (gemiddeld 65 ha voor een 18 holes-terrein en 73 ha voor een 27 holes-terrein) waarvan gemiddeld iets minder dan twee derden bespeelbaar is.

Bij elk van de types terreinen kunnen wij opmerken dat naarmate het terrein groter wordt het percentage niet-bespeelbare ruimte stijgt. Toen wij informeerden naar de ideale oppervlakte voor verschillende types van terreinen, antwoordden enkele gesprekspartners het volgende:

- minimum 8 ha voor golfscholen. Van zodra er extra holes bijkomen moet de oppervlakte navenant stijgen, bijvoorbeeld minimum 15 ha voor een golfschool met 6 volwaardige holes, de oppervlakte kan iets lager liggen als wij over pitch & putt holes spreken;
- minimum 20 à 25 ha voor een volwaardig 9 holes-terrein (15 à 16 ha bespeelbaar);
- minimum 50 à 65 ha voor een terrein van 18 holes of meer (35 à 40 ha bespeelbaar).

2.2. Het ledenbestand

In deze paragraaf schetsen wij een beeld van het aantal leden van de geënquêteerde clubs in juli 2003. Om een totaalbeeld te krijgen van het aantal leden werd een onderverdeling gemaakt in weekleden, 'full member' en niet-spelende leden. Het aantal 'greenfees' alsook het aantal personen op wachtlijsten worden respectievelijk in punt 3.2 en 3.3 behandeld.

De 32 geënquêteerde clubs telden ongeveer 22.700 spelende leden. Het merendeel is 'full member' (20.850), het aantal weekleden is beperkt tot ongeveer 1.850.

Als we vanuit een aantal verhoudingen een schatting maken van het aantal leden van de clubs die niet deelnamen aan de enquête, komen we tot een totaal spelend ledenbestand van ongeveer 30.300 personen in alle Vlaamse clubs, waarvan 28.300 'full members' en 2.000 weekleden. Dit totaal spelend ledenbestand ligt ongeveer 21% hoger dan het aantal opgegeven door de federatie (zie hoofdstuk 2). Hiervoor zijn volgende redenen onder andere aan te geven:

- de recentste cijfergegevens van de clubs met betrekking tot het ledenbestand dateren van juli 2003, deze van de federatie behandelen het volledige jaar 2002;
- naarmate beoefenaars later op het jaar lid worden van een club, gaat men minder over tot het aanschaffen van een federatiekaart. Mensen wensen geen volledig jaar te betalen aan de federatie als ze nog maar een aantal maanden te spelen hebben in dat respectievelijke jaar;
- sommige beoefenaars golfen zonder federatiekaart;
- volgens de federatie kan het aantal stagiairs (golfers in opleiding) hoger liggen bij de clubs. Dit omwille van het feit dat een stagiair na één jaar moet overgaan naar een volledig lidmaatschap ook al heeft men het golfvaardigheidsbewijs nog niet gehaald;
- dubbel lidmaatschap, golfers kunnen lid zijn van meerdere golfclubs, maar hebben hiervoor maar één federatiekaart nodig.

Ook werd geïnformeerd naar de herkomst van de actieve leden van elke club. Omwille van vertrouwelijkheidsredenen is het voor de clubs niet altijd mogelijk deze informatie ter beschikking te stellen. Een aantal clubs bevestigde de mening van de federatie waarbij wij mogen aannemen dat ongeveer 90% van het totale aantal actieve leden van een club afkomstig is uit een straal van 20 à 30 km rond de club of ongeveer op 30 minuten reisafstand.

2.3. Belgische of Vlaamse leden bij clubs buiten Vlaanderen of Brussel

Volledigheidshalve werd eveneens telefonisch contact genomen met clubs en golfterreinen in de naburige regio's, meer bepaald in het Waalse grensgebied en Brussel, in Zuid-Nederland (provincies Zeeland, Limburg en Noord-Brabant) en in Noord-Frankrijk (regio Nord - Pas-de-Calais). Op deze manier identificeerden wij het aantal Vlaamse beoefenaars die aldaar hun sport beoefenen. Aan deze terreinen werd de vragenlijst in bijlage 4 voorgelegd.

In de maanden augustus en september 2003 werkten de volgende clubs mee aan het onderzoek:

- 9 uit het Waalse grensgebied en Brussel waarvan 1 met een type II-terrein en 8 met een type III-terrein;
- 28 uit Zuid-Nederland, waarvan 1 met een type I-terrein, 11 met een type II-terrein en 16 met een type III-terrein;
- 11 clubs uit Noord-Frankrijk, waarvan 1 met een type I-terrein, 1 met een type II-terrein en 9 met een type III-terrein.

Wij vroegen aan de respondenten of en hoeveel actieve leden of golfers uit België en Vlaanderen (zowel 'full members' als weekleden) deel uitmaakten van hun ledenbestand.

17 van de 48 bevroegde buitenlandse en Waalse clubs hebben noch Belgische, noch Vlaamse golfers in hun ledenbestand. Van deze 17 clubs waren 16 clubs in Zuid-Nederland en 1 club in Noord-Frankrijk gesitueerd.

In totaal zijn 1.387 personen woonachtig in Vlaanderen lid van een club in Zuid-Nederland, 309 Belgen (onderscheid tussen Vlaanderen en Wallonië kon moeilijk worden gemaakt) lid van een club in Noord-Frankrijk en 850 Vlamingen lid van een club in Wallonië. Wij kunnen dus ramen dat minstens 2.546 Belgen/Vlamingen de golfsport op regelmatige basis beoefenen in het buitenland. In verhouding tot het aantal spelende leden van clubs in Vlaanderen en Brussel bedraagt dit ongeveer 8,4%.

Op de vraag of er een evolutie merkbaar is in het aantal Vlamingen binnen hun actief ledenbestand nu in vergelijking met vijf jaar terug ervoer 92% van de Nederlandse clubs geen opmerkelijke stijgingen of dalingen in het ledenbestand. De resterende Nederlandse clubs zagen het aantal Vlamingen toenemen.

56% van de ondervraagde Waalse clubs ziet het aantal Vlamingen toenemen binnen hun ledenbestand, bij de Franse clubs is dit 60%.

Naar de toekomst toe ziet 71% van de gecontacteerde clubs het verwachte aantal Vlamingen binnen hun totale aantal actieve leden binnen hier en 5 jaar stabiel blijven. Respectievelijk een Waalse en Franse club zien het aantal Vlamingen toenemen. Redenen hiertoe zijn onder andere het gebrek aan clubs in Vlaanderen. Een club in het Nederlandse Limburg ziet het aantal Vlamingen binnen zijn ledenbestand afnemen omwille van een toename aan terreinen in Vlaanderen.

Om te eindigen word bij de clubs die Vlamingen of Belgen in hun ledenbestand hebben nog even gepolst naar de reden waarom de Vlaamse of Belgische golfer lid is van hun golfclub. Wat is met andere woorden de meerwaarde voor een Vlaamse of Belgische golfer om daar te spelen. Wij bundelen de belangrijkste redenen in de volgende top 5:

- club/terrein is nabij de woonplaats van de Vlaamse/Belgische golfer (55%);
- er is een gezellige clubsfeer (16%);
- de club beschikt over een mooi terrein (16%);
- de leden hebben een vakantiewoning in de buurt (10%);
- het is goedkoper in onze club (10%).

3. Capaciteit van de bestaande golfinfrastructuur

In dit onderdeel lichten wij eerst en vooral de huidige capaciteit van de golfinfrastructuur toe, gevolgd door de evaluatie van deze capaciteit. Wij gaan ook even polsen naar de mening van de respectievelijke clubs inzake beoefenaars op wachtlijsten en verdoken beoefenaars. Wij eindigen met een vooruitzicht van de clubs met betrekking tot uitbreidingsmogelijkheden en mogelijke knelpunten.

3.1. De huidige capaciteit van de golfinfrastructuur

Aan de respectievelijke clubs werd de vraag gesteld wat het maximum aantal actieve leden is waarvoor jaarlijks spelmogelijkheid kan worden voorzien. Om een totaaloverzicht te krijgen van de praktische capaciteit van de volledige Vlaamse golfinfrastructuur worden de gegevens van de 32 Vlaamse golfclubs aangevuld met een berekend gemiddelde voor clubs die niet deelnamen aan dit onderzoek.

Een overzicht van de huidige (praktische, niet-theoretische) capaciteit van de golfinfrastructuur in Vlaanderen en Brussel naar type terrein en provincie vindt u terug in tabellen 12 en 13. Deze capaciteit wordt weergegeven als capaciteit voor de 'full members'. Ongeveer 35% of 11 op 32 geënquêteerde clubs stellen eveneens capaciteit ter beschikking voor weekleden. Dit ligt voor een grote meerderheid lager dan de capaciteit voor 'full members'. Omwille van deze reden beschouwen wij de capaciteit voor 'full members' als de maximale capaciteit.

Tabel 12

Huidige (praktische, niet-theoretische) capaciteit in Vlaanderen en Brussel voor 'full members', naar type terrein, november 2003, WES Onderzoek & Advies (eigen berekening, totaaloverzicht in absolute aantallen)

Omschrijving	Type I	Type II	Type III	Totaal
Capaciteit in Vlaanderen of Brussel voor 'full members'	7.390	6.250	20.150	33.790

Tabel 13

Huidige (praktische, niet-theoretische) capaciteit in Vlaanderen en Brussel voor 'full members', naar provincie, november 2003, WES Onderzoek & Advies (eigen berekening, totaal-overzicht in absolute aantallen)

Provincie	Totaal
West-Vlaanderen	4.920
Oost-Vlaanderen	4.790
Antwerpen	12.680
Vlaams-Brabant	6.200
Limburg	3.900
Brussel	1.300
Totaal	33.790

Bovenstaande tabellen geven een praktische maximumcapaciteit weer uitgedrukt in 'full members' van ongeveer 33.790 personen. Als wij dit vergelijken met het geraamde aantal 'full member' leden in alle clubs in Vlaanderen en Brussel midden 2003 stellen wij vast dat er nog een marge is van 5.490 'full members'. Van deze marge hebben type I-terreinen nog 29% ter beschikking, type II-terreinen 16% en type III-terreinen 12%. Naar Vlaamse provincie en Brussel vinden wij de volgende marges terug: 10% voor de provincie West-Vlaanderen, 7% voor Oost-Vlaanderen, 16% voor Antwerpen, 27% voor Vlaams-Brabant, 24% voor Limburg en 0% voor Brussel. Hieruit kunnen wij tevens concluderen dat alle terreinen ongeveer voor 84% bezet zijn, wat een hoog bezettingspercentage van deze structuren vertegenwoordigt.

Deze gegevens behandelen de praktische, niet-theoretische golfmogelijkheden op jaarbasis.

Als wij overgaan tot een theoretische capaciteit, vertrekken wij van deze op dagbasis. De theoretische capaciteit op dagbasis wordt bepaald door het totale aantal vertrekken per uur gecombineerd met de openingsuren per dag.

Het totale aantal vertrekken per uur wordt op de volgende manier berekend: vertrek van maximaal 4 beoefenaars om de 10 minuten. Hierbij wordt rekening gehouden met de veiligheid van de spelers alsook met het spelcomfort. Dit wil ook zeggen dat er op een terrein ongeveer 24 beoefenaars per uur kunnen golfen. In sommige gevallen ligt deze beoefening iets lager of hoger afhankelijk van het niveau van de beoefenaars. Beoefenaars met een lagere handicap kunnen bijvoorbeeld om de 8 minuten vertrekken met 4 spelers, enkele clubs laten vertrek om de 12 of 15 minuten toe. Wij kunnen evenwel concluderen dat een vertrek van 24 golfers per uur de meest voorkomende theoretische capaciteit is op een golfterrein.

Vervolgens wordt rekening gehouden met het mogelijke aantal uren per dag waarop spelmogelijkheid wordt geboden. De meeste gesprekspartners antwoorden op deze vraag dat de golfers spelen van zonsopgang tot zonsondergang. Openingsuren voor bezoekers worden in de meeste gevallen bepaald door de openingsuren van het secretariaat of clubhuis. Leden hebben eerder vrije toegang tot een terrein. In de zomerperiode kan een terrein openen om 8.00 of 9.00 uur 's morgens en sluiten omstreeks 20.00 à 21.00 uur 's avonds. In de winterperiode zijn er minder uren beschikbaar. Algemeen kan gesteld worden dat er in de zomerperiode ongeveer 10 uren kan gespeeld worden, in de lente en de herfst ongeveer 8 uren en 6 uren in de winter.

In de meeste gevallen zijn terreinen evenwel geen 365 dagen per jaar geopend. Bij de berekening van de totale jaarlijkse theoretische capaciteit wordt dus ook rekening gehouden met sluitingsdagen van een golfterrein door onder andere onderhoud of slechte weersomstandigheden. Golfterreinen in Vlaanderen worden evenwel niet gesloten tijdens een onderhoudsbeurt die meestal 's morgens zeer vroeg of 's avonds laat wordt uitgevoerd. Dit kan ook tijdens de openingsuren van een terrein. In een minderheid van de gevallen wordt dan een deel van het terrein gesloten maar niet volledig. Slechte weersomstandigheden zoals bijvoorbeeld sneeuwperiodes, overvloedige regen, wateroverlast of extreme vorst kunnen tot de sluiting van het terrein leiden. Dit gebeurt evenwel niet vaak. Wij berekenden een gemiddelde van ongeveer 6 dagen per jaar.

Uitzondering op de regel vinden wij terug bij twee type III-terreinen waar er bij wateroverlast ongeveer 30 dagen per jaar geen toegang tot het terrein verschaft wordt, één type II terrein sluit sowieso tussen 15 december en 15 januari en één terrein sprak over 60 sluitingsdagen op jaarbasis.

3.2. Evaluatie van de huidige bezettingsgraad

De evaluatie van de huidige bezettingsgraad wordt nagegaan aan de hand van het volgende:

- evaluatie van de eventuele overbezetting van het golfterrein;
- 'greentee'beleid;
- gebruik reservatiesysteem.

28 terreinen evalueerden de mogelijke **overbezetting** van hun golfterrein. 14 clubs of de helft van de antwoordende clubs gewogen van een overbezetting op huidig ogenblik. 3 clubs ervaren momenteel een beginnende overbezetting van hun terrein, 11 clubs of met andere woorden 39% ervaren nog geen overbezetting van hun terrein. Het gaat meer bepaald over 4 golfscholen en 7 type III-terreinen. Mogelijke redenen zijn onder andere:

- het maximum aantal leden is nog niet bereikt, onder andere aangezien de clubs nog maar onlangs zijn opgericht;
- of het ledenaantal wordt bewust constant gehouden.

De clubs die kampen met een (beginnende) overbezetting, situeren dit voornamelijk in de periode van april tot en met oktober en vooral in juli en augustus. Hierop zijn een aantal uitzonderingen merkbaar met name voor een aantal terreinen in de buurt van de grootsteden Antwerpen, Gent en Brussel. Volgens deze clubs trekken veel golfers weg uit de stad en neemt de bezetting af in die periode.

Unaniem wordt het weekend aangegeven als de periode met de grootste bezetting. Andere dagen met een relatief hoge bezetting zijn de men, senior of lady days alsook tijdens wedstrijden. De geconquêteerde clubs met een type III-terrein ervaren gemiddeld een overbezetting van een kleine 60 dagen per jaar. Voor type II-terreinen met overbezetting ligt dit gemiddeld tussen 40 en 50 dagen per jaar.

Naast de golfmogelijkheden voor leden is er op een golfterrein tevens mogelijkheid voor 'greenfees'. Met andere woorden leden van andere clubs of in minder mate 'witte golfers' kunnen een golfterrein voor een aantal uren afhuren ter beoefening van hun sport. In de meeste gevallen worden 'greenfees' toegelaten tijdens het volledige jaar. De werking van de clubs wordt beïnvloed door de leden, vandaar dat 'greenfees' vooral toegelaten worden in de perioden waarop er weinig eigen leden golfen (zie ook het belang van reservatiesystemen).

Een viertal clubs stellen voor het 'greenfee'beleid restrictiever te maken om eigen leden meer service en speelmogelijkheid te bieden. Dit doet men aan de hand van het oprukken van de prijs voor 'greenfees', een minimum spelniveau te eisen, 'greenfees' enkel toe te laten na een bepaald uur, ...

Als wij dit op weekbasis bekijken is er in de meeste gevallen geen probleem voor 'greenfees' om tijdens de week te golfen. Bij een viertal clubs kunnen 'greenfees' evenwel niet spelen tussen 11.00 en 14.00 uur aangezien deze periode voorbehouden is voor eigen leden. Anderzijds is het voor 'greenfee'spelers in veel gevallen ook niet mogelijk om:

- tijdens het weekend of op feestdagen te spelen;
- op een maandag te spelen aangezien het clubhuis in de meeste gevallen op maandag gesloten is;
- tijdens wedstrijden te spelen;
- op 'senior days', 'lady days' of 'men days' te spelen.

Een aantal verkregen cijfergegevens wijzen in dezelfde richting. Wij vroegen aan de clubs voor hoeveel 'greenfees' zij maximaal speelmogelijkheid kunnen voorzien op hun terrein. 16 clubs antwoorden op deze vraag. Drie stelden duidelijk hun terrein bij voorrang open te stellen voor de leden en gaan 'greenfees' te aanvaarden. In het weekend ligt de speelmogelijkheid voor 'greenfee' significant lager. De beschikbare speelmogelijkheden voor 'greenfees' in het weekend zijn in de meeste gevallen de helft minder dan tijdens de week. Cijfermatig kunnen wij het volgende concluderen:

- voor een type I-terrein worden gemiddeld 35 'greenfees' toegelaten op een weekdag, 35 op een zaterdag en 30 op een zondag;
- voor een type II-terrein is de verhouding 40, 30, 20;
- voor een type III-terrein kunnen ongeveer 60 beoefenaars met 'greenfee' spelen op een weekdag, 30 op een zaterdag en 15 op een zondag.

Tenslotte informeerden wij ook naar het gebruik van een **reservatiesysteem**. In totaal antwoorden 25 clubs op deze vraag. Een zestal clubs hebben geen reservatiesysteem, de meerderheid van de geïnterviewde golfclubs wel. Specificaties kunnen echter verschillen, meer bepaald:

- een negental clubs passen het systeem toe op alle dagen zowel voor leden als niet-leden. Op deze manier kan volgens hen een goede afweging worden gemaakt tussen leden en 'greenfees';
- een drietal clubs passen het ook alle dagen toe maar enkel voor bezoekers, niet-leden of 'greenfees';
- bij een tweetal clubs moeten zowel leden als niet-leden reserveren op zondag;
- bij drie andere clubs is reservatie vereist zowel op zaterdag als op zondag;
- een tweetal andere clubs passen dit enkel toe bij groepen (zowel in de week als in het weekend).

3.3. (Potentiële) beoefenaars op wachtlijsten en verdoken beoefenaars

Aan de clubs werd de vraag gesteld hoeveel Vlaamse beoefenaars ze op hun wachtlijsten staan hebben. Van de 32 geënquêteerde clubs hebben ongeveer 6 clubs of 19% een wachtlijst (exclusief het aantal weekleden die 'full member' wensen te worden). Als wij deze 6 clubs onderverdelen naar provincie, dan vinden wij telkens één club met wachtlijst terug in Vlaams-Brabant en Limburg, vier Antwerpse clubs sluiten dit rijtje.

Volgens provincie kunnen wij het volgende concluderen:

- Vlaams-Brabant:
  - 95% van de kandidaat-leden zijn afkomstig uit een straal van 20 km,
  - het merendeel situeert zich in de leeftijdscategorie tussen 30-55 jaar,
  - 10% beoefent de sport reeds op andere terreinen;
- Limburg:
  - 93% van de kandidaat-leden zijn afkomstig uit de provincie Limburg,
  - meer dan de helft zijn adults dames en heren;
- Antwerpen:
  - 72% van de kandidaat-leden zijn afkomstig uit de provincie Antwerpen, 23% uit Nederland, de resterende 5% kan evenredig verdeeld worden over de provincie Oost-Vlaanderen, de provincie Limburg en Brussel,
  - 45% zijn adults dames en heren, 39% bevindt zich in de leeftijdscategorie senioren, dames en heren, waarbij de heren telkens iets beter vertegenwoordigd zijn,
  - 43% gemiddeld beoefent de sport reeds op andere terreinen.

Op de vraag of er bij de clubs gebieden in Vlaanderen gekend zijn waar ongeorganiseerd wordt golfed, antwoorden enkele clubs dat het mogelijk is dat (fervente) golfers oefenen in hun tuin, op publieke bonen in de omstreken of op voetbalvelden. De meerderheid van de clubs heeft evenwel geen kennis van ongeorganiseerd golfen.

3.4. Vooruitzichten inzake de capaciteit

Bij elk van de geënquêteerde clubs werd vervolgens geïnformeerd naar de uitbreidingsmogelijkheden van hun terrein in het geval van het verkrijgen van de noodzakelijke goedkeuringen.

28% van de geënquêteerde clubs of met andere woorden 9 clubs op 32 hebben niet de mogelijkheid hun terrein uit te breiden. Bij drie clubs bestaat er nog onzekerheid. Al deze clubs bezitten nagenoeg allemaal een type III-terrein.

De overgrote meerderheid, namelijk acht van de negen geënquêteerde clubs die over een type I-terrein beschikken, voorzien uitbreiding. Dit zal extra speelmogelijkheid voorzien voor ongeveer 1.500 golfers, waarvan ongeveer de helft in de provincie Oost-Vlaanderen. Deze evolutie zal er ook toe bijdragen dat 3 clubs zullen overgaan naar een type II-terrein.

Ook bij de geëncquëteerde clubs met een type II-terrein worden bepaalde uitbreidingsmogelijkheden aangegeven. Dit zal extra speelbaarheid creëren voor ongeveer 1.800 golfers, waarvan ongeveer de helft in de provincie Antwerpen. Deze clubs met een type II-terrein zullen na de uitbreiding gaan behoren tot de hogere categorie van type III-terreinen.

8 van de 18 geëncquëteerde clubs met type III-terreinen hebben plannen tot uitbreiding van het terrein. Dit zal extra speelbaarheid voorzien voor ongeveer 1.600 golfers, vooral in de provincies Antwerpen en West-Vlaanderen. Er kan waarschijnlijk geen extra speelbaarheid voorzien worden op type III-terreinen in Limburg en Vlaams-Brabant.

3.5. Knelpunten

De federatie gaf reeds aan dat de onzekerheid rond het bestaan van een aantal clubs en terreinen het voornaamste knelpunt is. Voor een aantal clubs kwam in dit verband meer duidelijkheid met het huidige golfmemorandum. Zodoende gaven een aantal clubs aan geen knelpunten te ervaren. Dit geldt evenwel niet over de ganse lijn. Er zijn nog steeds clubs die in onzekerheid leven.

Bij een negentiental clubs kwamen volgende knelpunten voornamelijk ter sprake:

- de als overdreven ervaren betutteling van overheidswege (onder andere rond milieu en ruimtelijke ordening) waarbij onder andere:
  - een club stelde dat men soms het idee krijgt dat men een vervuilende grootindustrie is,
  - een drietal clubs eveneens aangaven dat er steeds bijkomende investeringen worden geëist om bijvoorbeeld in orde te zijn met de regelgeving naar milieu toe;
- de onwetendheid van de mensen (ook ambtenaren) zorgt voor een 'negatief' imago van de golfsport. De connotatie met elitaire sport komt nog teveel tot uiting;
- men moet te lang wachten op een vergunning ter creatie van een nieuw terrein of ter uitbreiding van een bestaand terrein.

Een club stelde het volgende:

"De Vlaamse overheid ligt aan de basis van het elitaire karakter van de golfclubs. Aangezien zij steeds moeilijk doet inzake het creëren van golfclubs, zijn er te weinig en liggen de prijzen (te) hoog".

4. Vooruitzichten inzake de werking van de clubs

Bij de clubs werd vervolgens nagegaan welke vooruitzichten men heeft met betrekking tot het eigen ledenbestand. Drie elementen werden terzake behandeld met name de verdere evolutie van het aantal leden en 'groenfees', en de evaluatie van het Nederlandse principe van 'witte golfer'.

4.1. Vooruitzichten inzake eigen ledenbestand

Om een beter zicht te krijgen op de toekomstige evolutie van het aantal golfers op Vlaams niveau werd aan elke club de vraag gesteld hoe zij het aantal leden binnen hun club zien evolueren. Hetzelfde werd gevraagd voor de kandidaat-leden en per leeftijds-categorie.

Meer dan de helft van het aantal geënuquëerde clubs (56%) voorziet nog een toename in het eigen ledenbestand. Dit geldt voornamelijk bij de type I- en III-terreinen waarbij het aantal leden gemiddeld zal stijgen met ongeveer 1.300 leden. Voor de type II-terreinen komen er circa 350 extra leden bij. Het stijgende ledenaantal zal zich voornamelijk voordoen in de provincies Antwerpen en Limburg, en in mindere mate in de provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant.

Reden voor deze toename zijn legio, met name:

- de golfsport wordt populairder;
- de associatie van de golfsport met rijk en elitair vervaagt en de sport wordt meer aanvaard;
- de golfsport wordt toegankelijker voor iedereen, er is een democratisering;
- de golfsport wordt democratischer;
- door eigen promotie;
- de golfsport wordt relatief gezien betaalbaarder;
- er is een groeiende interesse voor de sport;
- algemeen economisch herstel;
- positieve publiciteit voor de golfsport via club, VVG en KBGF;
- groeiende bekendheid van de club;
- in de respectievelijke club is er reeds een wachtlijst.

Indien het ledenbestand naar verwachting stabiel blijft, wat het geval is voor 13 geënuquëerde clubs, ligt de reden voornamelijk in het feit dat de club reeds zijn limiet aan leden bereikt of bijna bereikt heeft. Dit geldt in de meeste gevallen niet voor het aantal weekleden. Evenwel opperen steeds meer clubs om dadelijk naar het principe van 'full member' over te gaan.

Een enkele club (type I) voorziet een daling van het aantal leden. Redenen voor een afname liggen meestal in de economische situatie. Indien er zich bijvoorbeeld meer concurrenten in de buurt vestigen, wordt de rekruteringsgroep kleiner. Anderzijds gaven gesprekspartners aan dat de golfsport onderhevig is aan de economische toestand. Loopt de economie slecht, dan gaat het aantal leden lichtjes achteruit.

Volgens een negental clubs zal een stijgend aantal leden leiden tot een verzadiging van de club wat een wachtlijst en een respectievelijke toename van het aantal kandidaat leden met zich meebrengt.

Tenslotte informeerden wij bij de respectievelijke clubs naar de verwachte verschuiving in de leeftijdscategorieën van de actieve leden van hun club. Wij deelden de leeftijdscategorieën als volgt in:

- juniors, tot 21 jaar;
- adults dames, 22-49 jaar;
- adults heren, 22-54 jaar;
- seniors dames, 50-64 jaar;
- seniors heren, 55-64 jaar;
- ≥65 jaar.

Per vooropgestelde leeftijdscategorie analyseerden wij de evolutie.

Met betrekking tot de juniors, namelijk jongens en meisjes tot 21 jaar, voorziet meer dan de helft van de geënquêteerde clubs (59%) een verjonging van de sport. Er waren geen opmerkelijke verschillen naar type terrein en provincie. Volgens 6 clubs, allemaal met een type III-terrein, zal het aantal juniors gelijk blijven, 6 hadden geen mening en één club voorziet een afname van het aantal juniors.

Indien het aantal juniors stijgt worden voornamelijk volgende redenen opgesomd:

- meer en meer clubs voorzien in een jeugd- of familieprogramma;
- meer en meer jongeren starten met golf op jongere leeftijd;
- de golfsport wordt populairder bij jongeren.

Hierbij dienen wij evenwel een kanttekening te maken. Een aantal clubs stelt dat de jeugd in het algemeen meer geïnteresseerd is in groepssporten of meer 'actievere' sporten. Daarom zal de leeftijdsgroep van 18 tot 35 jaar blijvend ondervertegenwoordigd zijn in de golfsport. In die periode van het leven hebben mensen tevens andere prioriteiten zoals studies, gezin, andere financiële prioriteiten, ...

Iets minder dan de helft van de geënquêteerde clubs, met name 15 clubs, voorziet een toename in het aantal adults dames en heren in hun club. Een tiental clubs kan de evolutie niet inschatten, bij 6 clubs zal het aantal ongeveer gelijk blijven en één club voorziet een afname. Op basis van de antwoorden zou de stijging in deze leeftijdscategorie zich voornamelijk voordoen in de provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant.

Redenen voor een mogelijke toename binnen deze categorie zijn onder andere:

- de golfsport wordt populairder;
- de associatie van de golfsport met rijk en elitair vervaagt en de sport wordt meer aanvaard;
- mensen hebben meer en meer vrije tijd;
- de golfsport wordt toegankelijker voor iedereen, er is een democratisering;
- mensen wensen meer en meer te sporten;
- mond-tot-mondreclame.

Ook bij de jonge senioren, zowel dames als heren, voorziet meer dan 56% van het aantal geënquêteerde clubs een stijging. Volgens 6 clubs zal het aantal senioren gelijk blijven en acht clubs hebben hieromtrent geen mening. Er zijn geen opmerkelijke verschillen naar type terrein en provincie. Naast de eerder vermelde redenen van toename (zie adults) geven een aantal clubs aan dat senioren meer en meer actief zijn alsook meer en meer tijd wensen vrij te maken voor hobby's. Ook demografisch gezien stijgt de populatie jonge senioren.

Tenslotte komen wij bij de **superseniores** of met andere woorden bij de **domos** en heren van 65 jaar en meer. Ongeveer 11 clubs of 34% voorzien een toename in het aantal superseniores. Dit percentage ligt lager dan bij de andere leeftijdscategorieën. 15 clubs konden geen mening geven met betrekking tot deze evolutie, 4 clubs voorzien een stabilisatie en 2 clubs een afname. Er zijn geen opmerkelijke verschillen naar type terrein en provincie.

4.2. Vooruitzichten inzake 'greenfees'

60% van het aantal geënquêteerde clubs voorziet een toename in de verkoop van 'greenfees' op hun eigen terrein. Deze toename geldt voornamelijk voor type III-terreinen. Kleinere terreinen hebben in de meeste gevallen reeds een beperkt aantal 'greenfees' op hun terrein.

Redenen voor een toename in het aantal 'greenfees' zijn:

- optimaliseren van de waarde van het terrein;
- golfterrein krijgt meer naambekendheid;
- mensen willen meer 'greenfee' spelen omwille van de variatie;
- door verzadiging van andere terreinen;
- de golfsport wordt populairder;
- mensen willen meer 'greenfee' spelen omwille van een verbetering van het eigen spel-niveau;
- mensen willen op verschillende terreinen spelen;
- aantrekkingskracht mooie banen;
- toename golfbeoefenaars;
- leden van clubs met kleinere terreinen die graag eens op een 18 holes spelen;
- jeugdige spelers wensen ongebonden te golfen.

In iets meer dan 30% van de gevallen voorzien clubs geen toe- of afname van het aantal 'greenfees'. Dit omwille van het feit dat de meeste terreinen het aantal 'greenfees' op een gelijk niveau wensen te houden. Anderzijds hebben de meeste clubs, omwille van de grootte van het terrein, reeds een beperkt aantal 'greenfees' op hun terrein.

Twee clubs voorzien een afname van het aantal 'greenfees'. Volgens hen zijn 'greenfees', enerzijds, niet meer betaalbaar (omwille van een grote vraag en beperkt aanbod), anderzijds wensen deze clubs meer speelmogelijkheden voor hun leden in het nadeel van de 'greenfees'.

4.3. Witte golfer

Zoals bij de federatie werd ook bij de clubs even getoetst naar het standpunt met betrekking tot het principe van 'witte golfer'. De overgrote meerderheid staat eerder negatief tot zeer negatief (81%) tegenover het principe van de witte golfer. 9 clubs hebben zelfs een zeer negatieve attitude. Slechts 6 clubs vinden dit principe een positief gegeven.

Bij de clubs die het principe van witte golfer positief onthalen worden volgende voordelen weergegeven:

- het principe van de witte golfer kan de drempel om golf te spelen verlagen;
- het principe van de witte golfer is interessant voor de gebruiker, het geeft hem de mogelijkheid de golfsport te beoefenen (maar eigen leden moeten wel steeds voorrang krijgen);
- het principe van de witte golfer kan interessant zijn voor de jeugdige spelers. Zij wensen zich in eerste instantie niet te binden aan een club, ook al omdat het lidgeld in sommige gevallen te duur is. Eenmaal ouder kunnen zij vervolgens volwaardig lid worden van een club;
- het principe van de witte golfer is interessant voor de clubs, het kan de onderbezetting op sommige momenten of de 'dode' momenten opvullen;
- het principe van witte golfer is in orde als de controle op het spelniveau (handicap) en de kennis van de golfetiquette kunnen gegarandeerd worden.

Voor- en nadelen van het principe werden ook door de clubs die hier eerder negatief tot zeer negatief tegenover staan op een rijtje gezet:

- voordelen van witte golfer:
  - interessant voor de gebruiker aangezien het de drempel voor het beoefenen van de golfsport kan verlagen;
- nadeel van witte golfer (in volgorde van meest voorkomend):
  - er is geen controleorgaan (onder andere bezit golfvaardigheidsbewijs, etiquette, handicap, verzekering, ...),
  - heeft meestal minder kennis van de regels en de golfetiquette,
  - er zijn bovendien onduidelijkheden rond het handicapbeheer aangezien een witte golfer geen eigen club heeft (door wie, hoe, ...),
  - clubs hebben slechts bestaanszekerheid door het lidgeld van een vast aantal leden. Hoe kleiner de basis wordt van het vaste aantal leden hoe groter het lidgeld dat deze leden moeten betalen,
  - witte golfers zijn 'profiteurs', men wenst niet bij te dragen tot de dagelijkse (onderhouds)kosten van een golfterrein,
  - als een witte golfer gemiddeld 20 à 30 keer per jaar een 'greenfee' speelt is een lidmaatschap bij een club interessanter,
  - zal contraproductief werken, clubs gaan een hogere 'greenfee' vragen voor de witte golfers,
  - kan niet genieten van de clubsfeer (witte golfers zijn eerder onzaten),
  - creëert zijn eigen snobeffect, vaste leden zullen de witte golfers uitsluiten,
  - verhoogt de terreinbezetting.

¹ Een 'witte golfer' is een niet aan een club verbonden beoefenaar. Deze golfer heeft zowel een federatiekaart als een golfvaardigheidsbewijs (GVB) en kan via 'greenfees' op verschillende terreinen spelen. Dit systeem laat in principe toe om de instapdrempel voor de golfsport te verlagen.

Vier clubs haalden tevens aan dat er in Vlaanderen een verdoken vorm van 'witte golfer' bestaat, met name de leden van golfscholen die tevens als 'greenfees' op andere terreinen gaan spelen.

5. Evaluatie en vooruitzichten inzake de golfsport in Vlaanderen of Brussel

In dit onderdeel wordt ingegaan op de vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen in Vlaanderen of Brussel, namelijk de visie van de clubs inzake het huidige aanbod aan golfterreinen in Vlaanderen of Brussel, aan welke lokalisatievoorwaarden dient voldaan te worden en hoe moeten deze terreinen geëxploiteerd worden. Wij eindigen met de visie van de geënquêteerde clubs inzake multifunctionele sportterreinen.

5.1. Evaluatie van het huidige aanbod aan golfterreinen in Vlaanderen of Brussel

Aan de clubs werd de vraag gesteld hoe zij het huidige aanbod aan diverse type terreinen in Vlaanderen of Brussel evalueren.

Meer dan de helft van de geënquêteerde Vlaamse golfclubs gaven aan dat er in het algemeen een tekort is aan golfterreinen. Enkele gesprekspartners vulden deze visie aan met volgende meningen:

- meer en meer gaan golfclubs over tot wachtlijsten. De vraag overtreft blijkbaar het aanbod en geïnteresseerden hebben blijkbaar de mogelijkheid niet meer om hun sport uit te oefenen;
- golfscholen moeten akkoorden sluiten met grotere terreinen om de praktische problemen te kunnen laten afleggen door hun leden opdat deze hun GVB kunnen behalen. Dit wordt met de dag moeilijker en voornamelijk als men in groep wil spelen op een ander terrein;
- drie vierden van alle Vlaamse golfclubs passen strenge selectieprocedures toe indien iemand lid wenst te worden van hun club;
- het tekort aan terreinen leidt tot een onevenwicht tussen vraag en aanbod waardoor de prijzen (instappgeld, lidgeld, 'greenfee', ...) in de meeste gevallen stijgen;
- de laatste jaren werd aan stijging vastgesteld van het aantal golfscholen. Eenmaal golfers hun opleiding achter de rug hebben en een GVB hebben behaald, wenst, enerzijds, een deel van deze 'rabbits' lid te worden van een club met een groter terrein, anderzijds, lid te blijven van de golfschool en als 'greenfee' te gaan spelen op andere (grotere) golfterreinen. De stijging van het aantal golfscholen bracht evenwel geen stijging van het aantal 9 holes-terreinen of groter met zich mee. Waar moeten deze spelers naartoe na hun opleiding en indien zij lid wensen te worden van een golfclub met een groter terrein of als 'greenfee' wensen te spelen?

De meeste clubs beoordeelden het aanbod aan golfterreinen in Vlaanderen en Brussel in het algemeen en maakten meestal geen onderscheid naar type terreinen. Indien men toch een onderscheid maakte, dan werd het tekort voor de verschillende typen terreinen ervaren. In de provincie Antwerpen waren de meningen verdeeld ten aanzien van type I-terreinen: evenveel clubs gaven een tekort aan of beoordeelden het aantal als voldoende.

5.2. Voorwaarden bij het lokaliseren van golfterreinen

De algemeen geldende voorwaarden bij het lokaliseren en creëren van golfterreinen zijn volgens enkele geïnterviewde clubs de volgende:

- bij de creatie van golfterreinen moet de mogelijkheid voorzien worden om een volwaardig golfterrein met 18 holes of meer gradueel op te bouwen bijvoorbeeld starten met een 9 holes-terrein en dit na een aantal jaren (en de nodige ervaring) uit te breiden tot een volwaardig 18 holes-terrein of groter, waarbij volgende voorwaarden aanwezig zijn:
  - golfscholen zijn interessant omwille van diverse redenen:
    - golfscholen hebben drie functies:
      - geven de golfers de mogelijkheid hun GVB te behalen,
      - golfscholen zijn interessant om de drempel voor de golfsport te verlagen,
      - golfscholen bieden oefenmogelijkheden;
    - golfscholen zijn interessant aangezien zij geen groot terrein nodig hebben;
  - volgens een achttal geïnterviewde clubs mag men hier niet uit het oog verliezen dat indien men golfscholen creëert men ook 9 holes- of 18 holesterreinen moet voorzien. Eenmaal golfers hun opleiding achter de rug hebben en een GVB hebben behaald, wensen zij te golfen op een groter terrein;
  - 9 holes-terreinen zijn interessant zowel naar tijdsbesteding (2 uren) als naar budget, dus interessant voor beoefenaar en uitbater;
  - 27 holes-banen zijn een probleem want mensen komen niet om 9 holes te spelen, maar 18 holes. Dus zou er moeten van 18 holes dadelijk worden overgegaan naar 36 holes;
- bij het lokaliseren van terreinen moet er volgens een viertal golfclubs eerst gekeken worden naar een goede verdeling over de provincies zowel naar aantal als naar type terrein, dit onder andere om de leefbaarheid van de golfterreinen te garanderen alsook het gemak voor de beoefenaars. Het aantal inwoners is hierbij van belang, zo heeft men bijvoorbeeld in de provincie Antwerpen veel golfterreinen maar ook een grote bevolkingsdichtheid. Misschien moet men de golfterreinen voornamelijk creëren rond een stedelijk gebied;
- een tweetal clubs vragen een goede spreiding van het aantal golfterreinen per arrondissement;
- er moet gestreefd worden naar een goede verdeling van golfterreinen in Vlaanderen zowel naar type terrein als naar type uitbating. Met andere woorden er moet een goede verdeling bewerkstelligd worden in openbare banen en privé-banen. Voor elke 'type' speler, een 'type' terrein. Dit geldt ook naar leeftijdscategorieën, zo zal bijvoorbeeld in een regio met veel senioren eerder moeten gedacht worden aan een 9 holes-terrein.

Bijkomend werden ook een aantal opmerkelijke visies weergegeven:

"De meeste golfbanen in Vlaanderen zijn parkbanen. Zou het niet mogelijk zijn om twee vliegen in één klap te slaan en naast het creëren van golfbanen ook het restauratiebeleid te stimuleren. Waarom geen golfterreinen creëren in een kasteelpark."

"In Nederland had men een ander principe. Daar waren er eerst de terreinen en dan de golfspelers. Wij lopen achter."

5.3. Exploitatie van deze terreinen

Wij stelden aan de clubs de vraag hoe een terrein volgens hen het best geëxploiteerd wordt. Hierbij werd de volgende niet exhaustieve lijst van exploitatievormen voorgesteld:

- als privé-club/verenigingsbaan (met andere woorden een club gevormd door leden waarbij het terrein wordt uitgebaat door een vereniging met een significant aantal leden en een beperkt aantal 'greenfees');
- als privé-commerciële club (met andere woorden een terrein uitgebaat door een privé-persoon of -vereniging met een significant aantal leden en een groot aantal 'greenfees');
- als een publiek-private samenwerking (met andere woorden een samenwerking tussen een privé-partner en een publieke partner (gemeente, stad, ...));
- als een openbaar terrein (met andere woorden een terrein gecreëerd door een publieke partij (gemeente, stad, ...) waar je zomaar kan spelen tegen een kleine vergoeding.

De meerderheid van de clubs, met name 14 clubs, had een voorkeur voor de structuur van een privé-club/verenigingsbaan. Weinigen gaven een reden op maar enkelen stelden dat je op deze manier alles in eigen handen houdt en voorrang geeft aan het sportieve en het clubleven. Ook de beperking van het aantal leden in het voordeel van 'greenfees' werd als een beknopting van het clubleven en het sportieve aanzien.

Publiek-private samenwerking werd door een twaalfstal clubs als mogelijke exploitatievorm naar voren geschoven. Een tweetal clubs haalde evenwel als voorwaarde aan dat er een goed akkoord of overeenkomst tussen de betrokken partijen moet zijn. Een vijftal clubs zagen de samenwerking verdgaan dan bijvoorbeeld enkel het ter beschikking stellen van een stuk grond, in de richting van bijvoorbeeld het bijstaan in onderhoud. Dit kan de prijzen democratischer maken.

Uitbating als een privé-commerciële club bekoorde slechts een vijftal clubs. In de meeste gevallen ziet men de openheid naar 'greenfees' toe als een mogelijkheid 'gootjes' op te vullen.

Een openbaar terrein kwam slechts eenmalig voor. Sommige clubs vulden deze vraag aan met een paar concrete bedenkingen:

"Indien er meerdere exploitatievormen zullen zijn, krijgt men oneerlijke concurrentie. Bijvoorbeeld, openbare terreinen gaan altijd met verlies werken omwille van geen realistische vergoedingen. Een mogelijke oplossing zou zijn om andere clubs ook te subsidiëren".

"Alle vormen van verenigingen zijn goed als er maar meer aan de grote vraag kan voldaan worden".

5.4. Multifunctionele sportterreinen

Ook aan de clubs werd de vraag gesteld naar hun mening over multifunctionele sportterreinen, met name terreinen waar de golfsport kan samengaan met andere niet-lawaaiige sporten zoals wandelen, fietsen, vissen, paardrijden, ... 22 clubs waren hier positief tot zeer positief over, 10 negatief tot zeer negatief.

Opmerkelijke verschillen naar provincie konden niet worden geïdentificeerd. Als wij kijken naar het type terrein kunnen wij evenwel constateren dat de grotere terreinen, met name type III-terreinen, hier meer positief tegenover stonden. Terreinen waar reeds de mogelijkheid bestaat tot recreatief medegebruik waren eveneens meer positief.

De 22 clubs die positief tot zeer positief staan tegenover multifunctionele terreinen stellen wel een aantal voorwaarden, zoals (in volgorde van voorkomen):

- de veiligheid moet steeds gegarandeerd worden voor elke sporter en recreant;
- andere sporten mogen een golfterrein niet doorkruisen maar moeten erlangs bewegen, onder andere omwille van veiligheidsoverwegingen, rust en concentratie van de golfers zelf, ...;
- de grootte van het terrein: sommige terreinen zijn uitgebouwd op een minimum aan ha, in dergelijke gevallen is het onmogelijk om mogelijkheden te voorzien voor andere sporten. Als wij spreken over een extra aantal hectaren kan recreatief medegebruik overwogen worden;
- elke sporter en recreant zou kennis moeten hebben van de golfetiquette;
- het recreatief medegebruik mag de rust en stilte voor de golfers zelf niet verstoren;
- er moet organisatorisch goed afgesproken worden, men moet de sporten goed uit elkaar houden;

Een aantal clubs beschouwde recreatief medegebruik tevens als een manier om een betere aanvaardbaarheid/goodwill van de sport bij omwonenden te bekomen.

Redenen om recreatief medegebruik negatief of zeer negatief te onthalen waren de volgende:

- recreanten hebben geen besef van de golfetiquette;
- recreanten hebben geen besef van het belang van rust en stilte voor de golfers;
- een golfclub moet een golfclub blijven. Iedere sporttak vergt een aparte begeleiding en aparte uitbating;
- de golfsport is gevaarlijk;
- golf is een specifieke sport waarvoor stilte vereist is. Wandelaars, fietsers, ruiters brengen niet het nodige respect op voor de golfspelers en de infrastructuur van het golfterrein;
- golf als sport heeft een zeer specifiek karakter dat nauw verbonden is met de omgeving waarin de sport beoefend wordt. Andere elementen zouden dit karakter/deze omgeving kunnen 'storen'.

HOOFDSTUK 4: BEOEFENAARS

Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek betreft de enquête bij een representatieve steekproef van beoefenaars van de golfsport in Vlaanderen. Deze enquête heeft hoofdzakelijk tot doel het profiel van de beoefenaars in kaart te brengen, na te gaan hoe ze zelf aankijken tegen de beoefening van hun sport en wat hun verwachtingen zijn ten aanzien van het bestaande aanbod en eventueel nieuwe infrastructuur.

In dit hoofdstuk verduidelijken we vooreerst de methodologie van het onderzoek bij de beoefenaars, om vervolgens een overzicht te geven van de resultaten en een antwoord te bieden op bovenstaande vragen.

1. Methodologie

Om de onderzoeksmethodologie voor de enquête bij de beoefenaars te verduidelijken, moeten wij oog hebben voor drie aspecten, namelijk de definitie van de onderzoekspopulatie, de steekproeftrekking en de methode waarmee wij de geselecteerde steekproefpersonen ondervraagd hebben.

1.1. De onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit de beoefenaars van de golfsport in Vlaanderen, maar bepaald de Vlaamse actief spelende golfer. Volgens de Vlaamse Vereniging voor Golf betreft het in totaal iets meer dan 25.000 beoefenaars.

Coördinaten van de individuele golfers konden omwille van redenen van vertrouwelijkheid niet vrijgegeven worden. Wij konden voor de steekproeftrekking dus geen beroep doen op bestaande lijsten van golfers in Vlaanderen.

1.2. De steekproef

Uit deze onderzoekspopulatie werd een **representatieve steekproef** genomen van een **500-tal beoefenaars**.

Op een twintigtal geselecteerde golfterreinen in Vlaanderen werd gedurende één of meerdere dagen geënquêteerd. De aanwezige Vlaamse actief spelende golfers werden door WES-enquêteurs ad random aangesproken in het clubhuis en gevraagd om het enquêteformulier in te vullen. De enquêteurs leverden desnoods bijstand bij het invullen, haalden de ingevulde vragenlijsten op en controleerden ze op volledigheid.

Bij dit alles werd rekening gehouden met de twee volgende criteria: de spreiding van de steekproef over het grondgebied Vlaanderen en het type terrein (golfscholen, 9 holes of 18 holes en meer).

Wij gingen uit van de volgende quota:

- 95 beoefenaars van golfclubs gelegen in de provincie West-Vlaanderen;
- 115 beoefenaars van golfclubs gelegen in de provincie Oost-Vlaanderen;
- 140 beoefenaars van golfclubs gelegen in de provincie Antwerpen;
- 65 beoefenaars van golfclubs gelegen in de provincie Limburg;
- en 85 beoefenaars van golfclubs gelegen in de provincie Vlaams-Brabant.

Deze steekproefverdeling en -grootte laten toe om met een redelijke marge van betrouwbaarheid uitspraken te doen over profiel en behoeften in het algemeen en binnen gedefinieerde subgroepen in het bijzonder.

1.3. Ondervragingsmethode

De inhoud van de vraagstelling werd na een vijftal voorbereidende gesprekken met beoefenaars en na de goedkeuring van de begeleidingsgroep gefinaliseerd in de vragenlijst die opgenomen is als bijlage 5.

Aan de hand van deze vragenlijst werden uiteindelijk een 500-tal beoefenaars persoonlijk ondervraagd in hun respectievelijke golfclub. WES stuurde enquêteurs ter plaatse op de verschillende golfterreinen tijdens recreatieve perioden of wedstrijddagen.

De enquête werd opgebouwd rond volgende thema's:

- het demografisch en socio-economisch profiel van de beoefenaars: geslacht, woonplaats, leeftijd, samenstelling van het gezin, onderwijs- en beroepsniveau en aantal thuiswonende leden met een betaalde beroepsactiviteit;
- hun beoefening van de golfsport: hoogst behaalde niveau van sportbeoefening, is men lid van één of meerdere golfclubs in Vlaanderen of Brussel, beoefent men de golfsport als 'greenfee' in of buiten Vlaanderen en Brussel, en hoe vaak wordt de golfsport beoefend?
- hoe evalueert men het bestaande aanbod om de golfsport te beoefenen?
- wat is de maximale afstand tot een terrein die men wil afleggen? Heeft de geografische spreiding van terreinen een invloed op de participatie?
- wat zijn de verwachtingen van de beoefenaars van de golfsport met betrekking tot niveau en frequentie van beoefening, de eventuele bijkomende infrastructuur, ...

2. Resultaten

Bij de resultaten maken wij een onderscheid tussen de verschillende thema's van de ondervraging zoals hierboven omschreven.

---

¹ Bij het interpreteren van de resultaten dringen wij voor een aantal categorieën aan op voorzichtigheid omwille van het kleine aantal observaties.

2.1. Profielbeschrijving

Uit de profielschets in tabel 14 onthouden wij het volgende:

- golfsport is overwegend een mannenzaak (73,2% mannelijke beoefenaars tegenover 26,8% vrouwelijke);
- de belangrijkste provincie waar golfers woonachtig zijn, is Antwerpen (40,1%). Daarna volgen West-Vlaanderen (16,6%), Oost-Vlaanderen (15,5%), Vlaams-Brabant en Brussel (samen 15,9%) en Limburg 11,9%;
- bijna de helft van de beoefenaars is ouder dan 50 jaar (48,5%), de grootste groep beoefenaars binnen deze categorie situeert zich in de leeftijdscategorie van 55-64 jaar (22,5%). Beoefenaars in de leeftijdscategorie van 41-49 jaar maken 24,4% uit, deelnemers tot 40 jaar vertegenwoordigen 27,1%;
- 38,2% heeft een universitair diploma, iets meer dan 35% volgde hoger, niet-universitair onderwijs;
- 36,3% is kaderlid, ondernemer of heeft een vrij beroep, 16,1% is land- of tuinbouwar, zelfstandige handelaar of ambachtsman, 15,4% is arbeider, bediende of onderwijzer, bijna 14,4% is (brug)gepensioneerd, en 17,8% behoort tot de categorie andere niet-actieven (bijvoorbeeld student, werkloos, huisvrouw of -man, ...);
- beoefenaars van de golfsport behoren hoofdzakelijk tot de hogere sociale klassen¹ (84,1%);
- 43,6% van de respondenten behoort tot een gezin waarbij men minstens met twee een betalende beroepsactiviteit uitoefent;
- de grootste groep van beoefenaars maakt deel uit van een gezin zonder (thuiswonende) kinderen (40,6%).

Meer details zijn terug te vinden in tabel 14.

2.2. Manier van golfbeoefening en frequentie

Om een beeld te krijgen van de manier van golfbeoefening werden aan de respondenten de volgende vragen gesteld:

- bent u lid van één of meerdere golfclubs in Vlaanderen of Brussel?
- welk lidmaatschap heeft u bij deze club(s)?
- welk type golfterrein baten deze clubs uit?
- speelt u als 'greentee' op golfterreinen van clubs in Vlaanderen of Brussel?
- speelt u als 'greentee' of als lid van een club op golfterreinen van clubs buiten Vlaanderen en Brussel?
- wat is uw hoogst behaalde golfniveau op dit moment?

¹ De manier waarop de sociale klassen zijn bepaald is opgenomen als bijlage 6.

Tabel 14
Profiel van de Vlaamse actief spelende golfer, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		%
GESLACHT	Man	73,2
	Vrouw	26,8
PROVINCIE	West-Vlaanderen	16,6
	Oost-Vlaanderen	15,5
	Antwerpen	40,1
	Limburg	11,9
	Vlaams-Brabant	15,3
	Brussel	0,6
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	14,3
	35-40 jaar	12,8
	41-49 jaar	24,4
	50-54 jaar	18,9
	55-64 jaar	22,5
	65 jaar en ouder	7,1
HOOGST BEHAALDE DIPLOMA	Lager/hoger humanioraonderwijs	26,4
	Hoger, niet-universitair onderwijs	35,4
	Universitair	38,2
HUIDIG BEROEP	Arbeiders, bedienden en onderwijzend personeel	15,4
	Land- en tuinbouwers, zelfstandige handelaars en ambachtstui	16,1
	Kaderlid, ondernemer of vrij beroep	36,3
	(Brug)gepensioneerde	14,4
	Anders niet-actieven	17,8
SOCIALE KLASSE	A - Hoog	48,1
	B - Midden, hoog	36,0
	C - Midden, laag	10,7
	D/E - Laag	5,2
HUIDIGE SAMENSTELLING VAN HET GEZIN	Alleenwonende	13,9
	Gezin zonder (thuiswonende) kinderen	40,6
	Gezin met thuiswonende kind(eren), jongste kind 0-5 jaar	5,6
	Gezin met thuiswonende kind(eren), jongste kind 6-12 jaar	11,3
	Gezin met thuiswonende kind(eren), jongste kind 13-17 jaar	12,8
	Gezin met thuiswonende kind(eren), jongste kind 18 jaar en meer	15,8
AANTAL GEZINSLEDEN MET BETAALDE BEROEPS- ACTIVITEIT	0	24,9
	1	31,5
	2	34,7
	3 en meer	8,9
	Totaal	
Aantal respondenten in de steekproef		500

Bijna 94% van de ondervraagden speelt golf bij één club in Vlaanderen of Brussel. Bij deze respectievelijke clubs hebben nagenoeg alle golfers een lidmaatschap als 'full member' (98,9%) (zie tabel 15).

Tabel 15

Manier van beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer als lid van club(s) in Vlaanderen of Brussel, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		%
LID EEN/MEERDERE GOLF CLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	93,7
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	6,3
SOORT LIDMAATSCHAP BIJ EERSTE CLUB	Weeklid	1,1
	Full member	98,9
TYPE GOLF TERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	18,7
	Type II	16,0
	Type III	65,3
SOORT LIDMAATSCHAP BIJ TWEDE CLUB	Weeklid	15,3
	Full member	84,7
TYPE GOLF TERREIN VAN DE TWEDE CLUB	Type I	30,3
	Type II	21,6
	Type III	48,1
'GREENFEE' IN VLAANDE- REN/BRUSSEL	Ja	74,3
	Neen	25,7
LID/'GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	68,7
	Neen	31,3
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFSPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs/handicap hoger dan 36	8,7
	Handicap 36	5,7
	Handicap 35-25	28,3
	Handicap 24-10	50,2
	Handicap 9-0	7,3
	Professionele speler met wedstrijdstatuut	0,2
	Professionele golfer als trainer/lesgever	0,1
Totaal		100,0
Aantal respondenten in de steekproef		500

Deze clubs baten in 65,3% van de gevallen een golfterrein uit van 18 holes en meer, in 16% is het een golfterrein met 9 holes en 18,7% heeft een golfschool (al dan niet met een beperkt aantal holes).

Van de 6,3% van de respondenten die tevens lid zijn van een tweede club in Vlaanderen of Brussel beschikt 84,7% over een volledig lidmaatschap, 15,3% is weeklid. In 48,1% van de gevallen zijn dit clubs die een type III-terrein uitbaten. Wij dringen hierbij aan tot voorzichtigheid aangezien wij hier spreken over slechts 32 beoefenaars.

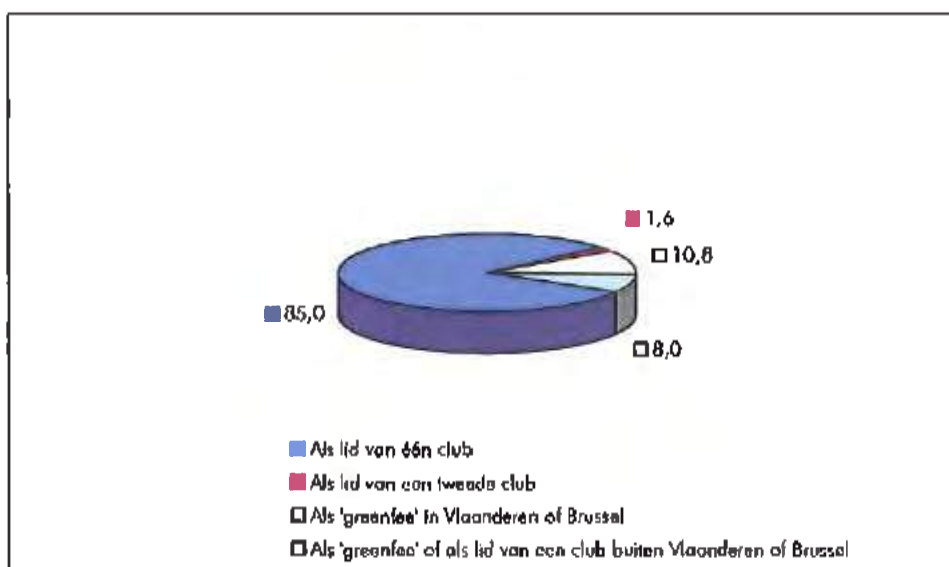
De meerderheid van de beoefenaars speelt zowel 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel (74,3%) als buiten Vlaanderen of Brussel (68,7%). Dit laatste geldt tevens als lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel.

Tenslotte informeerden wij eveneens naar het hoogst behaalde golfniveau. 8,2% van de respondenten beschikt over een Golf vaardigheidsbewijs of is in golfterminologie een 'rabbit' (handicap hoger dan 36), 34% beoefent de golfsport als recreant of heeft een handicap tussen 36 en 25. De resterende 57,8% betreft nagenoeg uitsluitend golfers op (recreatief) wedstrijd-niveau.

Ook de frequentie van beoefening werd bevraagd en geanalyseerd. Meer gegevens vindt u hieromtrent in figuur 1, waarbij wij kunnen concluderen dat de respondenten in totaal gemiddeld 105,4 spelronden per jaar spelen. Gemiddeld 85 van deze spelronden spelen zij in de club waar men het vaakst golft en gemiddeld iets minder dan twee spelronden per jaar als lid bij een tweede club, indien relevant.

Figuur 1
Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer, naar manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel speelt men gemiddeld bijna 11 spelronden per jaar en als 'greenfee' of als lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel gemiddeld acht spelronden.

Een bijkomende analyse geeft weer dat naarmate het niveau van sportbeoefening stijgt, meer bepaald een daling in de handicap, het gemiddelde aantal spelronden op jaarbasis stijgt bij elk van de vier categorieën.

In de hiernavolgende paragrafen zullen de drie voornaamste categorieën, met name golfen als lid van één of meerdere clubs, als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel, of als 'greenfee' of lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel, verder in detail behandeld worden.

2.3. Beoefening als lid van één (of meerdere) club(s) in Vlaanderen of Brussel

93,7% van de respondenten golft bij één club in Vlaanderen of Brussel. Dit percentage ligt relatief hoger bij de vrouwelijke golfers (97,8%) en bij de personen die in opleiding zijn voor een golfvaardigheidsbewijs of beginnende golfer zijn ('rabbit') (100%). Respondenten van 65 jaar en meer zijn relatief gezien het vaakst lid van nog een andere club (10,1%) (zie tabel 16).

Tabel 16

Lid van één of meerdere clubs in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

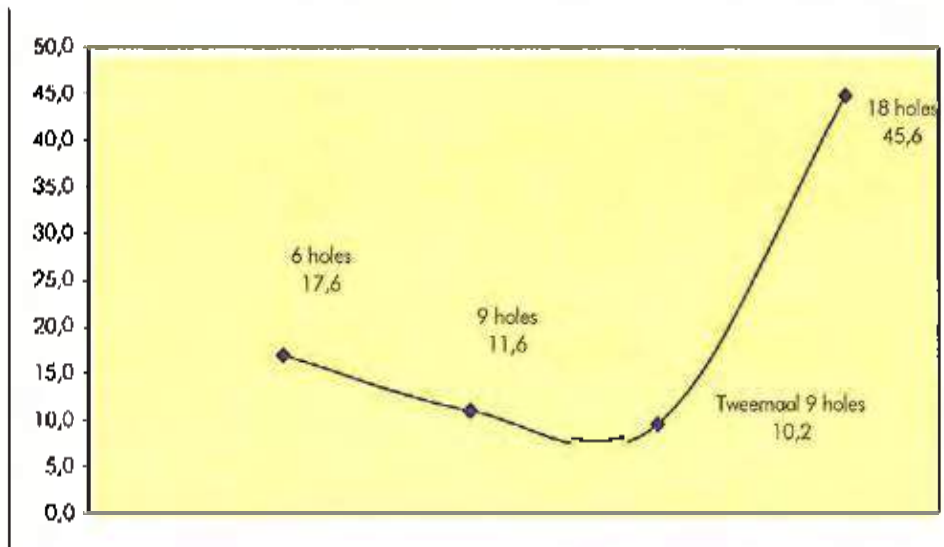
Omschrijving		Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT	Man	92,2	7,8	100,0	366
	Vrouw	97,8	2,2	100,0	134
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFS-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	100,0	0,0	100,0	41
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	94,7	5,3	100,0	170
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	92,2	7,8	100,0	289
PROVINCIE	West-Vlaanderen	95,6	4,4	100,0	84
	Oost-Vlaanderen	94,7	5,3	100,0	77
	Antwerpen	91,6	8,4	100,0	201
	Limburg	95,1	4,9	100,0	59
	Vlaams-Brabant/Brussel	95,1	4,9	100,0	79
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	93,5	6,5	100,0	71
	35-40 jaar	94,2	5,8	100,0	64
	41-49 jaar	92,5	7,5	100,0	123
	50-54 jaar	93,7	6,3	100,0	94
	55-64 jaar	96,1	3,9	100,0	113
	65 jaar en ouder	89,9	10,1	100,0	35
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	95,0	5,0	100,0	93
	Type II	95,2	4,8	100,0	80
	Type III	93,0	7,0	100,0	327
	Totaal	93,7	6,3	100,0	500

Aan de respondenten werd gevraagd het totaal aantal spelronden per jaar in hun club(s) te verdelen over het type parcours, de maanden van het jaar en de dagen van de week.

Gemiddeld speelt een golfer 85 spelronden per jaar op het terrein van zijn voornaamste club, dit wil zeggen de club waar hij het vaakst golft. Dit kan een 6 holes-, 9 holes-, tweemaal 9 holes- of 18 holes-parcours zijn. Gemiddeld gaat het over 18 spelronden per jaar van 6 holes, 12 van 9 holes, 10 keer tweemaal 9 holes en 46 keer 18 holes (zie figuur 2). Wij kunnen vervolgens concluderen dat de Vlaamse actief spelende golfer gemiddeld bijna elke week een 18 holes-parcours loopt.

Figuur 2

Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer bij zijn belangrijkste club, naar type parcours, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Als wij vervolgens de gemiddelde frequentie nagaan naar type parcours en enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, worden onder andere de volgende belangrijke verschillen geïdentificeerd (zie ook tabel 17):

- Het gemiddelde totale aantal spelronden op jaarbasis ligt relatief hoger bij:
  - de Vlaamse golfers die op (recreatief) wedstrijdniveau spelen of professioneel zijn (87 spelronden gemiddeld op jaarbasis),
  - de Vlaamse golfers woonachtig in de provincie Antwerpen (95 spelronden gemiddeld),
  - de respondenten van 55 jaar of ouder, met respectievelijk 97 spelronden gemiddeld op jaarbasis voor de golfers tussen 55 en 64 jaar oud en 124 spelronden voor golfers van 65 jaar en ouder¹,
  - de Vlaamse actief spelende golfers die lid zijn van een club met een type I-terrein (102 spelronden gemiddeld per jaar);
- het gemiddelde totale aantal spelronden op jaarbasis op een 6 holes-parcours ligt logischerwijs hoger bij:
  - 'rabbits' of golfers die hun golf vaardigheidsbewijs wensen te behalen (45 spelronden gemiddeld op jaarbasis),
  - de golfers woonachtig in de provincies Oost-Vlaanderen (19) en Antwerpen (29). Dit zijn tevens twee Vlaamse provincies met een significant aantal golfscholen;
  - vanzelfsprekend bij de leden van clubs met een type I-terrein;
- het gemiddelde totale aantal spelronden op jaarbasis op een 18 holes-parcours ligt hoger bij:
  - golfers op (recreatief) wedstrijdniveau of professionelen (58 spelronden gemiddeld op jaarbasis),

¹ Bij het interpreteren van de resultaten dringen wij voor een aantal categorieën aan op voorzichtigheid omwille van het kleine aantal observaties.

- de golfers woonachtig in de provincie Vlaams-Brabant en Brussel (65). In deze provincie en Brussel bevinden zich tevens een significant aantal type III-terreinen,
- de Vlaamse golfers tussen 55 en 64 jaar oud (57 spelronden) en van 65 jaar en ouder (72 spelronden gemiddeld).

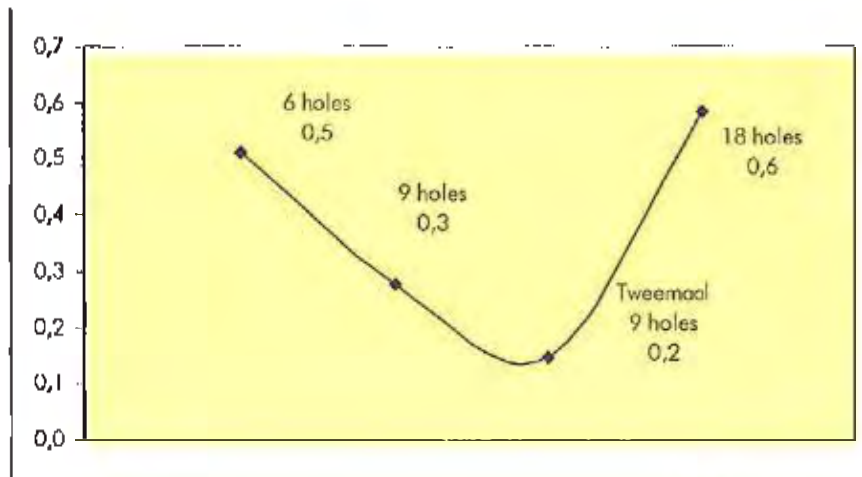
Tabel 17
Gemiddelde frequentie van de jaarlijkse beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer bij zijn belangrijkste golfclub in Vlaanderen of Brussel, naar type parcours, enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Gemiddeld aantal spelronden per jaar op een 6 holes-parcours	Gemiddeld aantal spelronden per jaar op een 9 holes-parcours	Gemiddeld aantal spelronden per jaar op een tweemaal 9 holes-parcours	Gemiddeld aantal spelronden per jaar op een 18 holes-parcours	Gemiddeld totaal aantal spelronden per jaar	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT	Man	17,9	10,8	10,2	46,7	85,6	363
	Vrouw	16,7	13,6	10,2	42,4	82,9	133
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFSPORT-BEOEFENING	Golfaardigheidsbewijs of robbit (hcp hoger dan 36)	44,9	11,9	1,1	14,1	72,0	41
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	28,0	13,7	10,9	31,8	84,4	168
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	7,7	10,4	11,2	57,9	87,2	284
PROVINCIE	West-Vlaanderen	13,0	15,8	13,3	35,9	78,0	82
	Oost-Vlaanderen	18,8	17,3	5,6	33,5	75,2	76
	Antwerpen	29,3	11,4	10,3	44,2	95,2	198
	Limburg	0,0	13,0	21,8	52,0	86,8	59
	Vlaams-Brabant/Brussel	5,4	0,9	2,2	64,7	73,2	79
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	21,1	10,5	4,2	40,8	76,6	71
	35-40 jaar	12,1	10,7	14,0	33,9	70,7	63
	41-49 jaar	16,6	12,5	12,3	39,9	81,3	122
	50-54 jaar	20,1	6,7	7,7	41,2	75,7	93
	55-64 jaar	16,8	10,9	12,9	56,8	97,4	112
	65 jaar en ouder	19,4	26,9	5,9	71,7	123,9	35
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	80,6	12,0	2,4	7,2	102,2	91
	Type II	11,0	21,9	47,3	6,3	86,5	80
	Type III	1,6	8,9	3,2	65,9	79,6	325
	Totaal	17,6	11,6	10,2	45,6	85,0	496

De 32 golfers die tevens lid zijn van een tweede club in Vlaanderen of Brussel spelen er iets minder dan tweemaal per jaar. Het betreft vooral een 18 holes-parcours (zie figuur 3).

Figuur 3

Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer in een tweede club, naar type parcours, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

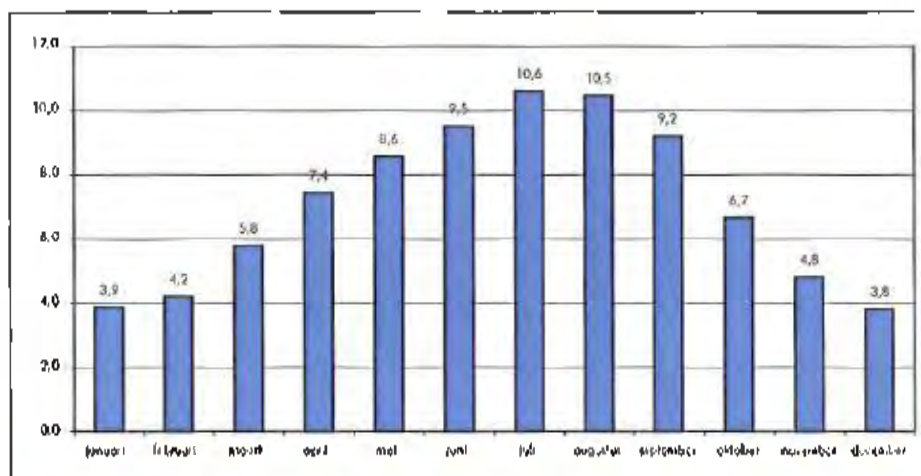
Als wij vervolgens even analyseren hoeveel tijd een spelronde gemiddeld in beslag neemt, constateren wij het volgende:

- één spelronde van 6 holes neemt gemiddeld iets meer dan 70 minuten in beslag;
- één spelronde van 9 holes neemt gemiddeld iets minder dan 2 uren in beslag, met name 114 minuten;
- golfers die één spelronde van 18 holes of tweemaal 9 holes spelen zullen ruim vier uren op het terrein zijn.

Een golfer beoefent gedurende alle maanden van het jaar zijn sport. In de winterperiode ligt de frequentie het laagst. De belangrijkste maanden zijn juli en augustus met gemiddeld bijna 11 spelronden. Ook in de maanden mei, juni en september ligt het gemiddelde vrij hoog met rond 9 spelronden per jaar (zie figuur 4 en tabel 18).

Figuur 4

Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer bij zijn belangrijkste club, naar maand in het jaar, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Tabel 18

Gemiddelde frequentie van de jaarlijkse beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer bij zijn belangrijkste golfclub in Vlaanderen of Brussel, naar maand in het jaar, enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden)

Omschrijving	Gemiddeld aantal spelronden in januari	Gemiddeld aantal spelronden in februari	Gemiddeld aantal spelronden in maart	Gemiddeld aantal spelronden in april	Gemiddeld aantal spelronden in mei	Gemiddeld aantal spelronden in juni	Gemiddeld aantal spelronden in juli	Gemiddeld aantal spelronden in augustus	Gemiddeld aantal spelronden in september	Gemiddeld aantal spelronden in oktober	Gemiddeld aantal spelronden in november	Gemiddeld aantal spelronden in december	Gemiddeld totaal aantal spelronden per jaar	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT														
Man	3,9	4,3	5,7	7,5	8,8	9,8	10,5	10,5	9,3	6,7	4,8	3,8	85,6	363
Vrouw	3,7	4,1	5,9	7,4	8,0	8,8	10,4	10,3	8,8	6,6	4,9	3,9	82,9	133
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFSPOORT-BEOEFENING														
Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	2,4	2,5	4,7	7	7,2	8,1	10,8	10,4	7,6	4,8	3,6	2,8	72,0	41
Golfer als recreant (hcp 36-25)	3,3	3,8	5,6	7,2	8,5	9,9	11,2	11,4	9,6	6,2	4,5	3,3	84,4	168
Golfer op (recreatief) wedstrijd-niveau of professioneel	4,4	4,8	6,0	7,7	8,8	9,5	10,1	9,9	9,2	7,2	5,2	4,3	87,2	284
PROVINCIE														
West-Vlaanderen	2,9	3,5	4,9	6,9	8,4	9,1	10,7	10,5	9,2	5,7	3,7	2,5	78,0	82
Oost-Vlaanderen	2,4	2,7	4,3	6,4	8,5	9,6	10,3	10,7	8,5	5,7	3,3	2,8	75,2	76
Antwerpen	4,3	4,7	6,7	8,5	9,4	10,7	11,7	11,7	10,2	7,4	5,6	4,3	95,2	198
Limburg	4,9	5,3	6,3	7,6	8,2	8,9	9,7	10,1	8,7	6,9	5,3	4,9	86,8	59
Vlaams-Brabant/Brussel	4,5	4,4	5,3	6,2	7,0	7,1	8,1	7,2	7,7	6,3	5,1	4,3	73,2	79
LEEFTIJD														
Tot 35 jaar	3,6	3,6	5,1	6,4	7,0	6,9	10,7	10,9	9,2	6,0	4,3	2,9	76,6	71
35-40 jaar	2,7	3,1	5,3	6,6	7,2	8,7	9,4	9,4	7,2	5,1	3,4	2,6	70,7	63
41-49 jaar	3,6	4,3	5,7	7,1	8,6	9,1	9,8	9,8	8,6	6,5	4,6	3,6	81,3	122
50-54 jaar	3,0	3,3	4,8	6,3	7,5	9,3	9,8	9,5	8,7	6,1	4,0	3,4	75,7	93
55-64 jaar	4,5	4,8	6,1	8,8	10,5	11,4	11,5	11,2	10,4	7,6	5,9	4,7	97,4	112
65 jaar en ouder	7,5	8,1	10,0	10,8	11,4	11,7	13,5	13,6	12,0	9,6	8,5	7,3	123,9	35
TYPE GOLFTER-REIN VAN DE EERSTE CLUB														
Type I	3,3	4,0	6,0	8,5	10,3	12,3	14,7	15,3	12,7	7,4	4,5	3,2	102,2	91
Type II	3,7	3,9	6,8	8,4	9,1	9,5	10,9	10,4	8,5	6,7	4,8	3,9	86,5	80
Type III	4,1	4,4	5,4	6,9	8,0	8,7	9,2	9,1	8,4	6,4	5,0	4,0	79,6	325
Totaal	3,9	4,2	5,5	7,4	8,6	9,5	10,6	10,5	9,2	6,7	4,8	3,8	85,0	496

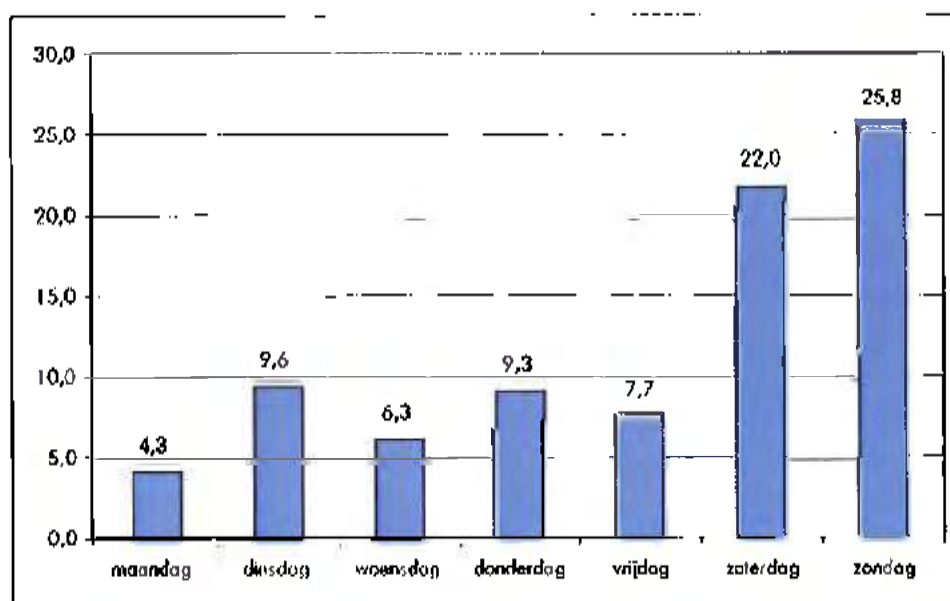

De belangrijkste dagen om de golfsport te beoefenen zijn de zondag, met gemiddeld 26 spelronden per jaar gevolgd door de zaterdag met 22 spelronden per jaar. In tweede orde zijn ook dinsdag, donderdag en vrijdag belangrijke speeldagen. Een belangrijke reden hiervoor is de organisatie van de 'senior days', 'lady days' of 'men days' die meestal op deze dagen vallen (zie figuur 5 en tabel 19). Tabel 19 geeft tevens weer dat de beoefening van de golfsport tijdens de week relatief hoger ligt bij type I-terreinen.

Tenslotte vroegen wij aan de respondenten als ze gingen golfen in hun belangrijkste club, vanuit welke plaats, met name woonplaats of tweede verblijf, ze doorgaans vertrokken. De enquête geeft aan dat 98,5% doorgaans vanuit de woonplaats vertrekt, 1,5% uit een tweede verblijf.

In het algemeen leggen de respondenten hierbij een gemiddelde afstand af van ongeveer 19 km in enkele richting (zie tabel 20). De gemiddelde afstand ligt iets hoger bij de respondenten die lid zijn van een type III-terrein (20 km gemiddeld), tussen 35 en 40 jaar oud zijn (20,1 km gemiddeld) en woonachtig zijn in West- of Oost-Vlaanderen (respectievelijk 22 en 20 km gemiddeld).

Figuur 5
Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer bij zijn belangrijkste club, naar dag in de week, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Tabel 19

Gemiddelde frequentie van de jaarlijkse beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer bij zijn belangrijkste golfclub in Vlaanderen of Brussel, naar dag in de week, enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden)

Omschrijving	Gemiddeld aantal keer op een maandag	Gemiddeld aantal keer op een dinsdag	Gemiddeld aantal keer op een woensdag	Gemiddeld aantal keer op een donder- dag	Gemiddeld aantal keer op een vrijdag	Gemiddeld aantal keer op een zaterdag	Gemiddeld aantal keer op een zondag	Gemiddeld totaal aantal spelronden per jaar	Aantal res- pondenten in de steekproef
GESLACHT									
Man	4,8	8,7	6,7	8,4	8,3	22,7	26,0	85,6	363
Vrouw	3,1	12,1	5,2	11,7	6,2	19,7	24,9	82,9	133
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFSPORT- BEOEFENING									
Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	4,3	11,6	6,6	10,0	5,7	19,3	14,5	72,0	41
Golfer als recreant (hcp 36-25)	5,4	10,5	7,4	10,3	8,3	19,1	23,4	84,4	168
Golfer op (recreatief) wed- strijdniveau of professioneel	3,7	8,7	5,4	8,6	7,7	24,2	28,9	87,2	284
PROVINCIE									
West-Vlaanderen	5,2	6,3	6,3	11,8	6,4	17,7	24,3	78,0	82
Oost-Vlaanderen	3,1	8,3	5,6	8,0	6,8	17,3	26,1	75,2	76
Antwerpen	6,0	12,2	7,6	9,7	9,8	24,1	25,8	95,2	198
Limburg	2,1	7,3	5,7	9,7	8,6	23,2	30,1	86,8	59
Vlaams-Brabant/Brussel	2,1	9,4	4,3	6,2	3,6	24,4	23,2	73,2	79
LEEFTIJD									
Tot 35 jaar	3,4	6,6	8,9	6,4	7,5	20,4	23,4	76,6	71
35-40 jaar	3,1	6,0	4,5	5,2	4,7	22,1	25,1	70,7	63
41-49 jaar	2,5	6,6	6,0	9,2	6,9	22,2	27,9	81,3	122
50-54 jaar	4,1	7,6	4,0	7,8	6,2	21,8	24,3	75,7	93
55-64 jaar	5,9	14,5	6,2	11,4	9,4	23,2	26,8	97,4	112
65 jaar en ouder	11,0	23,5	12,9	20,9	15,7	18,1	21,8	123,9	35
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB									
Type I	8,8	10,9	11,1	13,9	12,0	21,0	24,5	102,2	91
Type II	3,4	10,7	5,6	10,6	8,1	22,9	25,3	86,5	80
Type III	3,3	8,8	5,2	7,6	6,3	22,2	26,3	79,6	325
Totaal	4,3	9,6	6,3	9,3	7,7	22,0	25,8	85,0	496

Tabel 20

Afstand van vertrekplaats tot golfclub, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Minder dan 5 km	Tussen 5 en 10 km	Tussen 11 en 15 km	Tussen 16 en 20 km	Tussen 21 en 25 km	26 km en meer	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddeld aantal km
GESLACHT	Man	8,7	31,4	14,2	12,8	10,5	22,4	100,0	366	19,3
	Vrouw	9,2	33,7	20,6	10,9	8,7	16,9	100,0	134	16,6
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	15,5	28,1	13,1	8,4	19,4	15,5	100,0	41	17,3
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	7,5	39,7	13,7	14,9	7,2	17,0	100,0	170	16,7
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	8,5	28,3	17,2	11,4	10,5	24,1	100,0	289	19,9
PROVINCIE	West-Vlaanderen	7,7	21,0	14,4	11,7	9,9	35,3	100,0	84	22,4
	Oost-Vlaanderen	11,9	31,4	8,7	9,8	8,6	29,6	100,0	77	20,2
	Antwerpen	9,4	35,8	16,2	13,8	8,3	16,5	100,0	201	17,1
	Limburg	11,4	36,7	12,6	15,2	11,4	12,7	100,0	59	15,0
	Vlaams-Brabant/Brussel	4,1	30,4	25,2	9,5	15,2	15,6	100,0	79	19,7
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	10,8	25,3	22,6	7,4	14,4	19,5	100,0	71	18,6
	35-40 jaar	8,9	27,1	18,1	12,5	9,6	23,8	100,0	64	20,1
	41-49 jaar	11,2	32,9	11,6	12,8	8,5	23,0	100,0	123	19,2
	50-54 jaar	5,6	33,5	12,4	15,9	9,1	23,5	100,0	94	18,5
	55-64 jaar	7,7	35,7	17,6	10,0	10,4	18,6	100,0	113	17,7
	65 jaar en ouder	9,4	35,3	16,8	17,6	8,6	12,3	100,0	35	16,9
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	15,4	39,5	16,5	10,5	6,5	11,6	100,0	93	14,1
	Type II	17,7	26,8	16,4	6,3	12,1	20,7	100,0	80	17,9
	Type III	4,9	31,1	15,6	14,2	10,5	23,7	100,0	327	20,0
Totaal		8,9	31,9	15,9	12,3	10,0	21,0	100,0	500	18,6

2.4. Beoefening als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel

Buiten hun lidmaatschap bij één of meerdere clubs kunnen golfers tevens golfen als 'greenfee'. Met andere woorden, de golfers betalen een 'fee' aan een andere club dan hun 'home club' om gedurende een aantal uren het 'green' te huren en hun ronde te lopen. De enquête toont aan dat 74,3% van de respondenten tevens als 'greenfee' speelt in Vlaanderen of Brussel (zie tabel 21).

Aan de respondenten werd opnieuw gevraagd het totaal aantal spelronden per jaar als 'greenfee' op golfterreinen van clubs in Vlaanderen of Brussel te verdelen over het type parcours, de maanden van het jaar en de dagen van de week.

Als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel speelt men gemiddeld bijna 11 spelronden per jaar. Als een Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' speelt, loopt hij bijna altijd een 18 holes-parcours (zie figuur 6 en tabel 22).

De belangrijkste periode voor het beoefenen van de golfsport als 'greenfee' loopt vanaf de maand mei tot en met september waarbij de maanden juli en augustus de belangrijkste zijn met gemiddeld twee spelronden als 'greenfee' (zie figuur 7 en tabel 23).

De belangrijkste dagen om de golfsport te beoefenen als 'greenfee' zijn zaterdag, met gemiddeld 2,4 spelronden per jaar gevolgd door zondag met 2 spelronden per jaar. Daarnaast vertegenwoordigen de woensdagen, donderdagen en vrijdagen ook een belangrijk aandeel (zie figuur 8 en tabel 24).

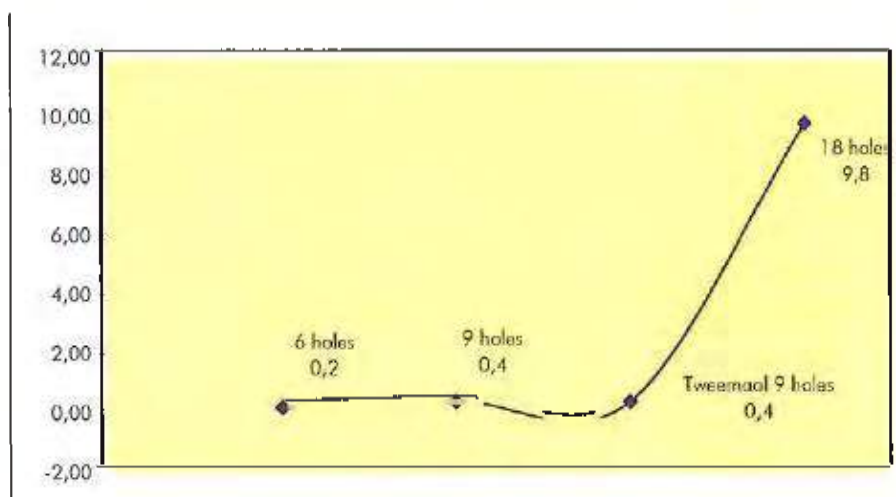
Tabel 21

Beoefening van een Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' op golfterreinen van clubs in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Ja	Neen	Totaal	Aantal res-pondenten in de steekproef
GESLACHT	Man	76,3	23,7	100,0	366
	Vrouw	69,0	31,0	100,0	134
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of robbit (hcp hoger dan 36)	28,7	71,3	100,0	41
	Golfer als recreant (hcp 36-26)	66,6	33,4	100,0	170
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	85,1	14,9	100,0	289
PROVINCIE	West-Vlaanderen	72,6	27,4	100,0	84
	Oost-Vlaanderen	64,7	35,3	100,0	77
	Antwerpen	78,7	21,3	100,0	201
	Limburg	74,0	26,0	100,0	59
	Vlaams-Brabant/Brussel	75,3	24,7	100,0	79
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	69,3	30,7	100,0	71
	35-40 jaar	68,0	32,0	100,0	64
	41-49 jaar	78,3	21,7	100,0	123
	50-54 jaar	69,8	30,2	100,0	94
	55-64 jaar	77,1	22,9	100,0	113
	65 jaar en ouder	85,3	14,7	100,0	35
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	72,0	28,0	100,0	93
	Type II	75,7	24,3	100,0	80
	Type III	74,7	25,3	100,0	327
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUBS IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	73,2	26,8	100,0	469
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	91,2	8,8	100,0	31
Totaal		74,3	25,7	100,0	500

Figuur 6

Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' op golfterreinen van clubs in Vlaanderen of Brussel, naar type parcours, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Tabel 22

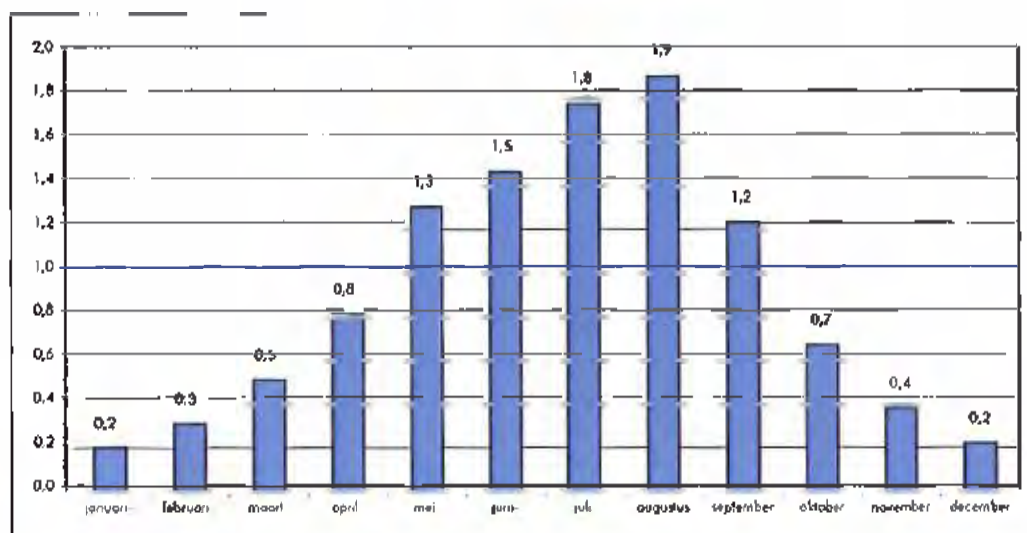
Gemiddelde frequentie van de jaarlijkse beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' in zijn totaliteit en op een volledig parcours van 18 holes van clubs in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Omschrijving	Gemiddeld aantal keer par jaar op een 18 holes-parcours	Gemiddeld totaal aantal keer par jaar	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT			
Man	10,1	11,0	355
Vrouw	8,9	9,7	129
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING			
Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	1,0	3,0	41
Golfer als recreant (hcp 36-25)	8,4	9,8	164
Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	11,8	12,3	277
PROVINCIE			
West-Vlaanderen	9,2	9,5	79
Oost-Vlaanderen	9,6	10,5	74
Antwerpen	11,3	12,8	191
Limburg	8,5	9,2	59
Vlaams-Brabant/Brussel	7,9	8,0	79
LEEFTIJD			
Tot 35 jaar	8,0	8,4	71
35-40 jaar	7,1	7,4	63
41-49 jaar	9,1	11,0	118
50-54 jaar	9,2	9,9	92
55-64 jaar	11,8	12,3	108
65 jaar en ouder	15,6	17,2	34
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB			
Type I	12,2	13,9	89
Type II	13,2	15,3	76
Type III	8,2	8,7	319
Totaal	9,8	10,8	485

Figuur 7

Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' op golfterreinen van clubs in Vlaanderen of Brussel, naar maand in het jaar, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

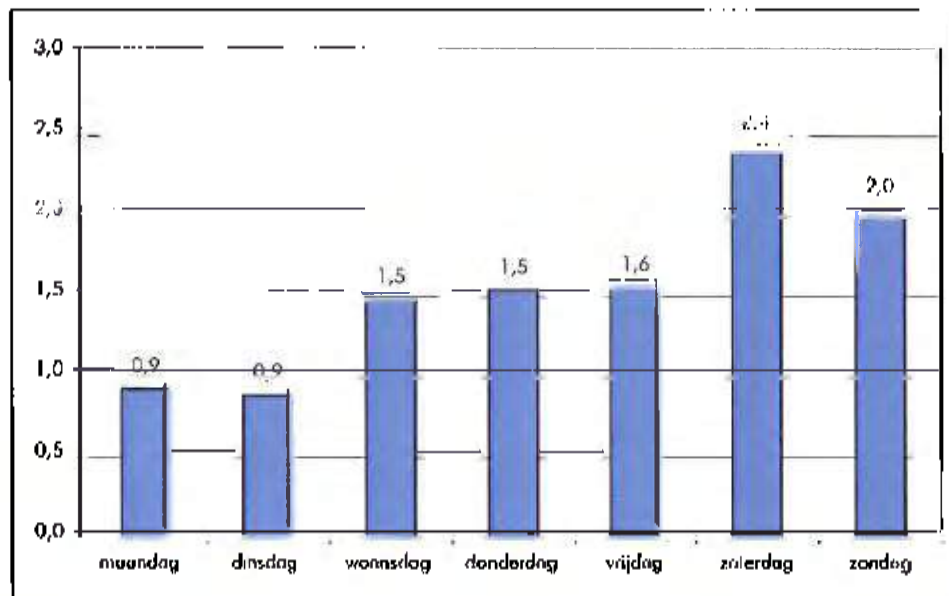
Tabel 23

Gemiddelde frequentie van de jaarlijkse beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' in de maanden mei tot en met september op golfterreinen van clubs in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Omschrijving		Gemiddeld aantal keer in mei	Gemiddeld aantal keer in juni	Gemiddeld aantal keer in juli	Gemiddeld aantal keer in augustus	Gemiddeld aantal keer in september	Gemiddeld totaal aantal keer per jaar	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT	Man	1,2	1,5	1,9	2,0	1,2	11,0	355
	Vrouw	1,2	1,4	1,4	1,4	1,2	9,7	129
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFSPOORTBEOEFENING	Golvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	0,2	0,2	0,4	0,7	0,5	3,0	41
	Golfer als recreant (hcp 36-75)	1,1	1,4	1,7	1,7	1,1	9,8	164
	Golfer op (recreatief) wedstrijd-niveau of professioneel	1,5	1,7	2,0	2,1	1,4	12,3	277
PROVINCIE	West-Vlaanderen	1,1	1,3	1,6	1,6	1,0	9,5	79
	Oost-Vlaanderen	1,4	1,6	1,4	1,8	1,4	10,5	74
	Antwerpen	1,4	1,7	2,2	2,2	1,4	12,8	191
	Limburg	1,1	1,3	1,8	1,7	1,0	9,2	59
	Vlaams-Brabant/Brussel	0,8	0,9	1,3	1,5	1,0	8,0	79
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	0,7	0,6	1,5	2,1	0,9	8,4	71
	35-40 jaar	1,0	1,2	1,4	1,4	0,9	7,4	63
	41-49 jaar	1,3	1,5	1,8	1,9	1,3	11,0	118
	50-54 jaar	1,3	1,4	1,6	1,6	1,3	9,9	92
	55-64 jaar	1,4	1,9	2,1	1,9	1,3	12,3	108
	65 jaar en ouder	2,0	2,4	2,3	2,4	2,0	17,2	34
TYPE GOLF TERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	1,7	1,9	2,0	2,5	1,7	13,9	89
	Type II	1,7	1,7	2,7	2,7	1,7	15,3	76
	Type III	1,0	1,3	1,5	1,5	1,0	8,7	319
Totaal		1,3	1,5	1,8	1,9	1,2	10,8	485

Figuur 8

Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' op golfterreinen van clubs in Vlaanderen of Brussel, naar dag in de week, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

De voornaamste redenen die leiden tot een beoefening van de golfsport als 'greenfee' op een ander terrein in Vlaanderen en Brussel zijn:

- ander terrein zorgt voor verandering, afwisseling (45,2%);
- golfen met vrienden, familie of klanten (11,5%);
- op uitnodiging (10,2%);
- behoefte om op een groter terrein (18 holes) te spelen (10,1%);
- door competitie, een toernooi of een georganiseerde activiteit (9,4%) (zie tabel 25)¹.

¹ Het totaal overschrijdt 100% omdat bepaalde respondenten meerdere redenen vernoemden en de percentages zijn uitgedrukt in functie van het aantal respondenten.

Tabel 24

Gemiddelde frequentie van de jaarlijkse beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' naar dag in de week op golfterreinen van clubs in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Gemiddeld aantal keer op maan- dag	Gemiddeld aantal keer op dins- dag	Gemiddeld aantal keer op woens- dag	Gemiddeld aantal keer op don- derdag	Gemiddeld aantal keer op vrijdag	Gemiddeld aantal keer op zoter- dag	Gemiddeld aantal keer op zondag	Gemiddeld totaal aantal keer per jaar	Aantal respon- den- ten in de steekproef
GESLACHT	Man	1,0	0,8	1,4	1,6	1,7	2,4	2,2	11,0	355
	Vrouw	0,8	1,0	1,7	1,3	1,2	2,5	1,5	9,7	123
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF- SPORTBEOEFENING										
	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	0,1	0,3	0,4	0,2	0,1	1,1	0,8	3,0	41
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	0,8	1,1	1,9	1,4	1,0	1,8	1,8	9,8	164
	Golfer op (recreatief) wedstrijd- niveau of professioneel	1,1	0,9	1,4	1,8	2,1	2,9	2,3	12,3	277
PROVINCIE	West-Vlaanderen	0,7	0,4	0,6	1,4	0,8	3,2	2,4	9,5	79
	Oost-Vlaanderen	1,1	1,0	2,1	1,5	1,4	2,6	1,8	10,5	74
	Antwerpen	1,3	1,2	2,1	1,8	2,1	2,2	2,2	12,8	191
	Limburg	0,6	1,0	0,7	1,9	1,2	1,9	1,9	9,2	59
	Vlaams-Brabant/Brussel	0,2	0,5	0,7	0,9	1,6	2,4	1,6	8,0	79
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	0,2	0,5	1,1	0,5	0,9	3,0	2,2	8,4	71
	35-40 jaar	1,0	0,3	0,7	1,1	1,5	2,0	1,5	7,4	63
	41-49 jaar	0,5	0,6	1,1	1,4	1,9	3,3	2,2	11,0	118
	50-54 jaar	0,7	0,6	1,1	1,6	1,1	2,1	2,5	9,9	92
	55-64 jaar	1,9	1,5	2,1	1,8	2,1	1,7	1,5	12,3	108
	65 jaar en ouder	1,1	2,5	4,4	4,3	1,2	1,2	2,5	17,2	34
TYPE GOLFTERRÉIN VAN DE EERSTE CLUB										
	Type I	1,8	1,1	2,2	1,8	1,8	3,6	2,4	13,9	89
	Type II	1,1	1,7	2,2	2,4	2,2	2,7	3,0	15,3	76
	Type III	0,6	0,6	1,1	1,2	1,4	2,0	1,7	8,7	319
Totaal		0,9	0,9	1,5	1,5	1,6	2,4	2,0	10,8	485

Tabel 25

Redenen om de golfsport te beoefenen als 'greenfee' op golfterreinen in Vlaanderen of Brussel, WES-enquête 2003 (in % van het aantal respondenten)

Redenen	%
Ander terrein, zorgt voor verandering, afwisseling	45,2
Golfen met vrienden, familie of klanten	11,5
Op uitnodiging	10,7
Behoeft om op een groter terrein (18 holes) te spelen	10,1
Competitie, toernooi, georganiseerde activiteit	9,4
Voor de gezelligheid en amusement	7,2
Ander terrein, zorgt voor verbetering eigen golfspel en hcp	7,1
Ander terrein, zorgt voor een sportieve uitdaging	6,2
Ontspanning	5,4
Tijdens een vakantie, reis of uitstap	4,5
Niet alle clubs zijn open bij bepaalde weersomstandigheden	3,8
Andere golfers/clubs leren kennen	3,6
Andere omgeving ontdekken	3,4
Om te golfen	3,3
(Mooiere) ligging van andere club	2,1
Interesse, passie	2,0
(Kortere) afstand	1,7
Te druk op eigen club	0,6
Anders	4,3
Totaal	141,6
Aantal respondenten in de steekproef	344

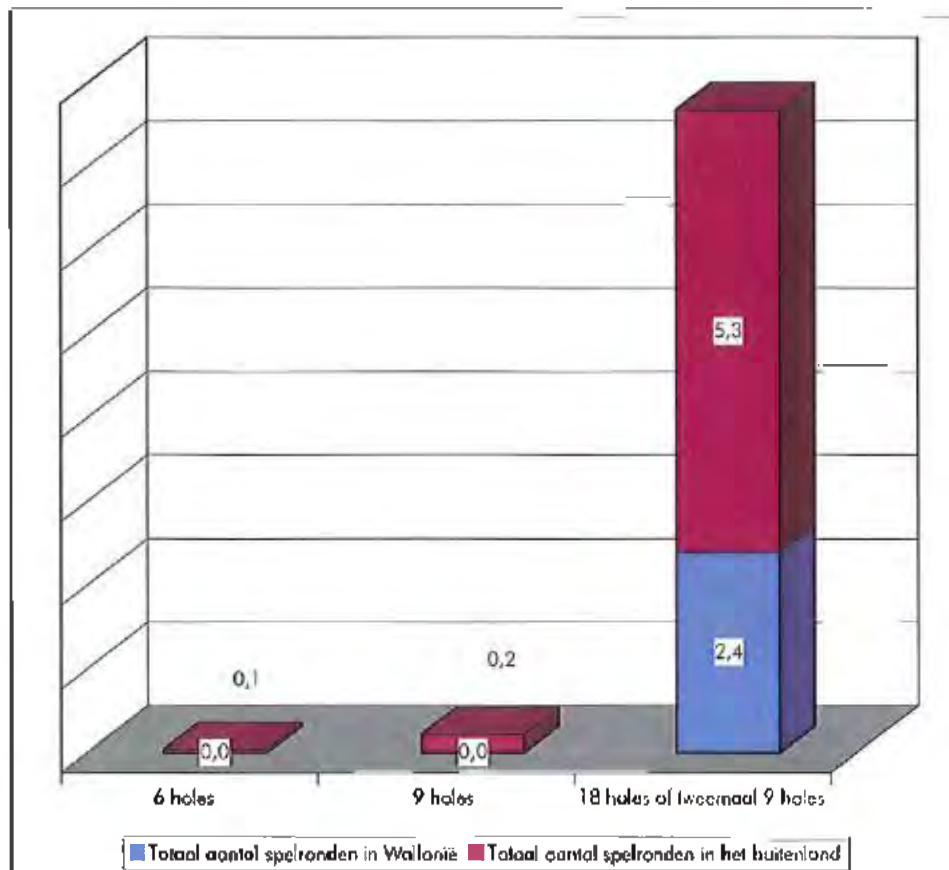
2.5. Beoefening als 'greenfee' of als lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel

Om tenslotte een beeld te krijgen van de volledige beoefening werd naast het aantal spelronden als lid van één of meerdere clubs en als 'greenfee' op terreinen in Vlaanderen of Brussel tevens geïnformeerd naar de beoefening als 'greenfee' of als lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel.

68,7% van de respondenten golft tevens als 'greenfee' of als lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel (zie tabel 26). Ze doen dit wel niet zo frequent, gemiddeld loopt een Vlaamse actief spelende golfer 8 spelronden buiten Vlaanderen en Brussel. Het betreft nagenoeg steeds een 18 holes-parcours of tweemaal 9 holes. Gemiddeld tellen wij 2,4 spelronden in Wallonië en 5,3 in het buitenland (zie figuur 9).

Figuur 9

Gemiddelde beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' of als lid van een club op golfterreinen buiten Vlaanderen of Brussel, naar type parcours, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Een vakantie, reis of uitstap (56,4%) wordt als voornaamste reden vermeld om de golfsport te beoefenen als 'greenfee' of als lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel. In tweede rangorde is ook de afwisseling een veelvermelde reden (23,9%). Andere redenen vindt u eveneens terug in tabel 27.

Tabel 26

Beoefening als 'greenfee' of als lid van een club of op golfterreinen van clubs buiten Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Ja	Neen	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT	Man	69,9	30,1	100,0	366
	Vrouw	65,4	34,6	100,0	134
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFSPOORTBEOEFENING	Golf vaardigheidsbewijs of robbit (hcp hoger dan 36)	32,4	67,6	100,0	41
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	60,0	40,0	100,0	170
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	79,0	21,0	100,0	289
	West-Vlaanderen	65,8	34,2	100,0	84
PROVINCIE	Oost-Vlaanderen	68,0	32,0	100,0	77
	Antwerpen	68,4	31,6	100,0	201
LEEFTIJD	Limburg	67,9	32,1	100,0	59
	Vlaams-Brabant/Brussel	75,3	24,7	100,0	79
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Tot 35 jaar	66,6	33,4	100,0	71
	35-40 jaar	64,7	35,3	100,0	64
	41-49 jaar	73,3	26,7	100,0	123
	50-54 jaar	61,6	38,4	100,0	94
	55-64 jaar	71,7	28,3	100,0	113
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	65 jaar en ouder	74,1	25,9	100,0	35
	Type I	65,9	34,1	100,0	93
	Type II	67,3	32,7	100,0	80
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Type III	69,9	30,1	100,0	327
	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	68,3	31,7	100,0	469
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	75,4	24,6	100,0	31
	Ja	80,3	19,7	100,0	370
	Neen	35,4	64,6	100,0	130
	Totaal	68,7	31,3	100,0	500

Tabel 27

Redenen om de golfsport te beoefenen als 'greenfee' of als lid van een club op golfterreinen buiten Vlaanderen of Brussel, WES-enquête 2003 (in % van het aantal respondenten)

Redenen	%
Tijdens een vakantie, reis of uitstap	56,4
Ander terrein, zorgt voor verandering, afwisseling	23,9
Golfen met vrienden, familie of klanten	7,5
(Mooiere) ligging van andere club	5,9
Voor de gezelligheid en amusement	5,1
Competitie, toernooi, georganiseerde activiteit	4,9
Ontspanning	4,2
Andere omgeving ontdekken	3,4
Ander terrein, zorgt voor een sportieve uitdaging	3,2
Ander terrein, zorgt voor verbetering eigen golfspel en hcp	3,0
Op uitnodiging	3,0
Behoeft om op een groter terrein (18 holes) te spelen	2,9
Tekort aan terreinen in Vlaanderen/Brussel, meer terreinen elders	2,8
Niet alle clubs zijn open bij bepaalde weersomstandigheden	2,4
Om te golfen	2,1
Andere golfers/clubs leren kennen	1,6
Interesse, passie	1,3
Andere	3,5
Totaal	137,1
Aantal respondenten in de steekproef	312

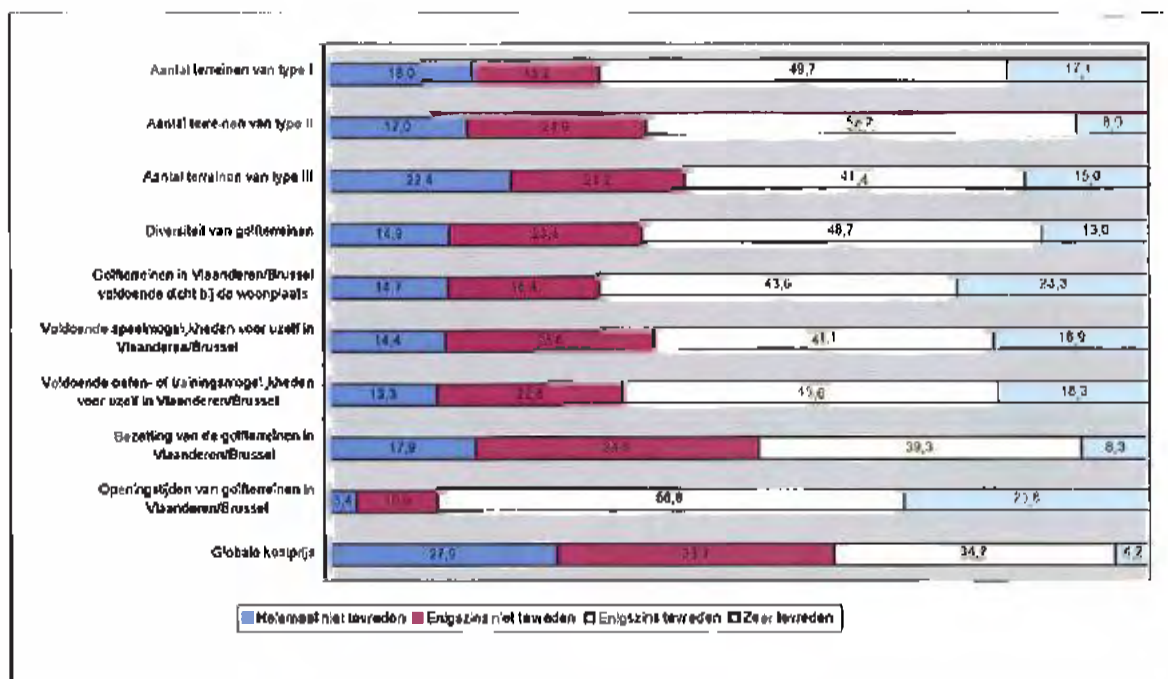
2.6. Evaluatie en vooruitzichten inzake persoonlijke uitvoering

Aan de respondenten werd de vraag gesteld in welke mate men tevreden was over het aanbod van golf in Vlaanderen of Brussel met betrekking tot onderstaande criteria:

- aantal terreinen van type I (golfscholen, 6 holes-banen);
- aantal terreinen van type II (9 holes-banen);
- aantal terreinen van type III (18 holes-banen);
- diversiteit van golfterreinen (linksgolfscholen, parkterreinen, ...);
- golfterrein(en) in Vlaanderen of Brussel voldoende dicht bij uw woonplaats;
- voldoende speelmogelijkheden voor uzelf in Vlaanderen of Brussel;
- voldoende oefen- of trainingsmogelijkheden voor uzelf in Vlaanderen of Brussel;
- bezetting in het algemeen van de golfterreinen in Vlaanderen of Brussel;
- openingstijden van golfterreinen in Vlaanderen of Brussel;
- globale kostprijs (instappgeld, lidmaatschap, uitrusting, ...) van de golfsport in Vlaanderen.

Meer dan 50% van de golfers in Vlaanderen en Brussel is in het algemeen enigszins tot zeer tevreden met bovenstaande criteria. Twee criteria vormen hierop een uitzondering. Een niet onbelangrijk deel, respectievelijk 52,4% en 61,6%, is enigszins of helemaal niet tevreden met de bezetting van de golfterreinen in Vlaanderen/Brussel en de globale kostprijs (zie figuur 10). Meer dan een vijfde van de respondenten is eveneens helemaal niet tevreden over het aanbod van type III-terreinen in Vlaanderen of Brussel.

Figuur 10
Tevredenheid van de Vlaamse actief spelende golfer over het aanbod in Vlaanderen of Brussel, naar enkele criteria, WES-enquête 2003 (in %)

Wij kunnen de tevredenheid ook benaderen aan de hand van gemiddelde waarden waarbij de waarde 1 voor helemaal niet tevreden staat en de waarde 4 voor zeer tevreden. De gemiddelde tevredenheid schommelt tussen 2,1 en 3,1, waaruit wij kunnen concluderen dat de respondenten redelijk tevreden zijn over het aanbod van golf in Vlaanderen of Brussel (zie tabellen 28 tot en met 37). De gemiddelde tevredenheid ligt zoals gezegd lager bij de mening rond de bezetting van de golfterreinen in Vlaanderen of Brussel (2,4) en de globale kostprijs (2,1). Respondenten zijn tevens meer dan gemiddeld tevreden met de openingstijden van golfterreinen in Vlaanderen of Brussel (3,1).

Tabel 28

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over het aanbod aan terreinen van type I (golfcholen of 6 holes-banen) in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

omschrijving		Enigszins tot zeer tevreden	Enigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	65,1	34,9	100,0	213	2,6
	Vrouw	72,1	27,9	100,0	71	2,8
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	67,6	32,4	100,0	26	2,9
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	65,8	34,2	100,0	105	2,6
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	67,5	32,5	100,0	153	2,7
PROVINCIE	West-Vlaanderen	55,8	44,2	100,0	53	2,5
	Oost-Vlaanderen	74,9	25,1	100,0	57	2,6
	Antwerpen	69,2	30,8	100,0	118	2,8
	Limburg	62,1	37,9	100,0	21	2,4
	Vlaams-Brabant/Brussel	66,5	33,5	100,0	35	2,8
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	68,4	31,6	100,0	43	2,8
	35-40 jaar	72,9	27,1	100,0	36	2,7
	41-49 jaar	69,7	30,3	100,0	78	2,7
	50-54 jaar	69,1	30,9	100,0	56	2,8
	55-64 jaar	55,0	45,0	100,0	54	2,4
	65 jaar en ouder	67,6	32,4	100,0	17	2,7
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	67,9	32,1	100,0	262	2,7
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	54,1	45,9	100,0	22	2,4
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	76,3	23,7	100,0	83	2,8
	Type II	77,6	22,4	100,0	46	2,9
	Type III	58,7	41,3	100,0	155	2,5
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	66,0	34,0	100,0	211	2,6
	Neen	69,2	30,8	100,0	73	2,8
LID/GREENFEE BIJTEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	70,2	29,8	100,0	184	2,7
	Neen	60,7	39,3	100,0	100	2,6
Totaal		66,8	33,2	100,0	284	2,7

Tabel 29

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over het aanbod aan terreinen van type II (9 holes-banen) in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Enigszins tot zeer tevreden	Enigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	59,2	40,8	100,0	213	2,5
	Vrouw	67,8	32,2	100,0	71	2,6
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	48,9	51,1	100,0	26	2,4
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	55,6	44,4	100,0	105	2,4
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	66,6	33,4	100,0	153	2,6
PROVINCIE	West-Vlaanderen	51,6	48,4	100,0	53	2,5
	Oost-Vlaanderen	49,3	50,7	100,0	57	2,2
	Antwerpen	67,9	32,1	100,0	118	2,6
	Limburg	77,1	22,9	100,0	21	2,7
	Vlaams-Brabant/Brussel	56,8	43,2	100,0	35	2,5
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	60,5	39,5	100,0	43	2,6
	35-40 jaar	62,8	37,2	100,0	36	2,6
	41-49 jaar	63,4	36,6	100,0	78	2,5
	50-54 jaar	55,5	44,5	100,0	56	2,5
	55-64 jaar	62,8	37,2	100,0	54	2,5
	65 jaar en ouder	62,3	37,7	100,0	17	2,5
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	61,9	38,1	100,0	262	2,5
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	52,3	47,7	100,0	22	2,5
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	48,1	51,9	100,0	63	2,3
	Type II	74,9	25,1	100,0	46	2,7
	Type III	62,0	38,0	100,0	155	2,6
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	61,3	38,7	100,0	211	2,5
	Neen	60,6	39,4	100,0	73	2,5
LID/'GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	62,9	37,1	100,0	184	2,5
	Neen	57,3	42,7	100,0	100	2,5
Totaal		61,1	38,9	100,0	284	2,5

Tabel 30

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over het aanbod aan terreinen van type III (18 holes-banen) in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Enigszins tot zeer tevreden	Enigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steek- proef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	51,7	48,3	100,0	339	2,4
	Vrouw	70,4	29,6	100,0	115	2,7
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF- SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	53,8	46,2	100,0	21	2,5
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	59,1	40,9	100,0	156	2,5
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	55,4	44,6	100,0	277	2,5
	PROVINCIE					
	West-Vlaanderen	44,0	56,0	100,0	71	2,3
	Oost-Vlaanderen	40,4	59,6	100,0	68	2,1
	Antwerpen	57,6	42,4	100,0	188	2,5
	Limburg	77,0	23,0	100,0	54	3,0
	Vlaams-Brabant/Brussel	64,0	36,0	100,0	73	2,6
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	61,9	38,1	100,0	67	2,6
	35-40 jaar	48,1	51,9	100,0	56	2,4
	41-49 jaar	60,8	39,2	100,0	115	2,6
	50-54 jaar	55,4	44,6	100,0	86	2,5
	55-64 jaar	53,3	46,7	100,0	99	2,4
	65 jaar en ouder	56,0	44,0	100,0	31	2,6
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaande- ren/Brussel	58,0	42,0	100,0	423	2,5
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	34,5	65,5	100,0	31	2,2
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	47,4	52,6	100,0	82	2,2
	Type II	52,4	47,6	100,0	71	2,5
	Type III	59,8	40,2	100,0	301	2,6
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	54,0	46,0	100,0	358	2,4
	Neen	65,3	34,7	100,0	96	2,6
LID/'GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	57,4	42,6	100,0	332	2,5
	Neen	53,7	46,3	100,0	122	2,5
Totaal		56,4	43,6	100,0	454	2,5

Tabel 31

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over de diversiteit van golf-terreinen (linksgolfbaan, parkterreinen, ...) in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Enigszins tot zeer tevreden	Enigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	59,5	40,5	100,0	316	2,5
	Vrouw	68,5	31,5	100,0	105	2,8
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF- SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	63,3	36,7	100,0	21	2,7
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	69,1	30,9	100,0	138	2,7
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	58,0	42,0	100,0	262	2,5
PROVINCIE	West-Vlaanderen	56,8	43,2	100,0	69	2,4
	Oost-Vlaanderen	61,3	38,7	100,0	64	2,5
	Antwerpen	60,0	40,0	100,0	165	2,7
	Limburg	73,5	26,5	100,0	53	2,8
LEEFTIJD	Vlaams-Brabant/Brussel	61,5	38,5	100,0	70	2,6
	Tot 35 jaar	65,2	34,8	100,0	61	2,6
	35-40 jaar	53,3	46,7	100,0	52	2,6
	41-49 jaar	61,9	38,1	100,0	110	2,6
	50-54 jaar	53,8	46,2	100,0	84	2,4
	55-64 jaar	65,6	34,4	100,0	85	2,6
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	64,1	35,9	100,0	391	2,6
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	31,6	68,4	100,0	30	2,0
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	60,0	40,0	100,0	73	2,5
	Type II	61,9	38,1	100,0	62	2,6
	Type III	62,2	37,8	100,0	286	2,6
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	58,6	41,4	100,0	333	2,6
	Nee	73,9	26,1	100,0	88	2,8
LID/'GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	61,9	38,1	100,0	314	2,6
	Nee	62,0	38,0	100,0	107	2,7
Totaal		61,7	38,3	100,0	421	2,6

Tabel 32

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over golfterrein(en) in Vlaanderen of Brussel voldoende dicht bij hun woonplaats, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Enigszins tot zeer tevreden	Enigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	62,4	37,6	100,0	346	2,7
	Vrouw	80,2	19,8	100,0	117	3,0
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcg hoger dan 36)	58,3	41,7	100,0	26	2,8
	Golfer als recreant (hcg 36-25)	69,7	30,3	100,0	161	2,8
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	66,5	33,5	100,0	276	2,7
PROVINCIE	West-Vlaanderen	52,1	47,9	100,0	74	2,4
	Oost-Vlaanderen	49,6	50,4	100,0	71	2,3
	Antwerpen	71,9	28,1	100,0	186	2,9
	Limburg	80,6	19,4	100,0	53	3,1
	Vlaams-Brabant/Brussel	74,7	25,3	100,0	79	3,0
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	65,8	34,2	100,0	69	2,9
	35-40 jaar	61,0	39,0	100,0	55	2,7
	41-49 jaar	65,7	34,3	100,0	117	2,7
	50-54 jaar	67,1	32,9	100,0	88	2,7
	55-64 jaar	69,6	30,4	100,0	102	2,7
	65 jaar en ouder	74,8	25,2	100,0	32	3,1
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	68,2	31,8	100,0	434	2,8
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	47,9	52,1	100,0	29	2,4
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	53,8	46,2	100,0	82	2,4
	Type II	74,1	25,9	100,0	73	2,8
	Type III	68,7	31,3	100,0	308	2,8
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	64,6	35,4	100,0	359	2,7
	Nee	74,9	25,1	100,0	104	2,9
LID/GREENFEE BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	68,2	31,8	100,0	332	2,8
	Nee	63,8	36,2	100,0	131	2,7
Totaal		66,9	33,1	100,0	463	2,8

Tabel 33

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over voldoende speelmogelijkheid voor henzelf in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Enigszins tot zeer tevreden	Enigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	55,0	45,0	100,0	347	2,6
	Vrouw	75,6	24,4	100,0	114	2,9
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of robbil (hcp hoger dan 36)	62,0	38,0	100,0	27	2,7
	Golfer als recreant (hcp 36-26)	61,0	39,0	100,0	158	2,6
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	59,6	40,4	100,0	276	2,6
PROVINCIE	West-Vlaanderen	51,5	48,5	100,0	73	2,5
	Oost-Vlaanderen	47,1	52,9	100,0	71	2,2
	Antwerpen	62,8	37,2	100,0	188	2,7
	Limburg	70,2	29,8	100,0	54	2,9
	Vlaams-Brabant/Brussel	65,5	34,5	100,0	75	2,9
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	64,5	35,5	100,0	66	2,8
	35-40 jaar	55,9	44,1	100,0	54	2,5
	41-49 jaar	53,1	46,9	100,0	117	2,5
	50-54 jaar	60,3	39,7	100,0	89	2,7
	55-64 jaar	64,0	36,0	100,0	102	2,6
	65 jaar en ouder	70,1	29,9	100,0	33	2,9
LID EEN/MEERDERE GOLFLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	60,7	39,3	100,0	430	2,7
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	51,9	48,1	100,0	31	2,4
TYPE GOLFTERRAIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	51,2	48,8	100,0	82	2,3
	Type II	56,1	43,9	100,0	72	2,6
	Type III	63,4	36,6	100,0	307	2,7
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	57,1	42,9	100,0	357	2,6
	Nee	70,3	29,7	100,0	104	2,8
LID/'GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	60,6	39,4	100,0	332	2,7
	Nee	59,5	40,5	100,0	129	2,6
Totaal		60,0	40,0	100,0	461	2,6

label 34

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over voldoende oefen- en trainingsmogelijkheden voor henzelf in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Erigszins tot zeer tevreden	Erigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	59,6	40,4	100,0	336	2,6
	Vrouw	76,2	23,8	100,0	115	2,9
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	72,3	27,7	100,0	27	2,9
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	67,3	32,7	100,0	153	2,7
	Golfer op (recreatief) wedstrijd-niveau of professioneel	61,4	38,6	100,0	271	2,7
	West-Vlaanderen	48,3	51,7	100,0	70	2,4
PROVINCIE	Oost-Vlaanderen	51,6	48,4	100,0	68	2,3
	Antwerpen	73,0	27,0	100,0	184	2,9
	Limburg	66,6	33,4	100,0	53	2,7
	Vlaams-Brabant/Brussel	64,6	35,4	100,0	76	2,8
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	65,2	34,8	100,0	66	2,8
	35-40 jaar	48,7	51,3	100,0	54	2,5
	41-49 jaar	67,1	32,9	100,0	115	2,7
	50-54 jaar	62,0	38,0	100,0	89	2,7
	55-64 jaar	66,1	33,9	100,0	98	2,7
	65 jaar en ouder	74,7	25,3	100,0	29	3,0
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	65,3	34,7	100,0	424	2,7
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	41,9	58,1	100,0	77	2,4
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	65,3	34,7	100,0	81	2,6
	Type II	62,4	37,6	100,0	69	2,6
	Type III	63,9	36,1	100,0	301	2,7
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	61,5	38,5	100,0	350	2,7
	Nee	72,2	27,8	100,0	101	2,7
LID/GREENFEE BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	65,0	35,0	100,0	325	2,7
	Nee	61,4	38,6	100,0	126	2,7
Totaal		63,9	36,1	100,0	451	2,7

Tabel 35

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over de bezetting in het algemeen van golfterreinen in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving	Enigszins tot zeer tevreden	Enigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT					
Man	46,7	53,3	100,0	339	2,4
Vrouw	50,2	49,8	100,0	111	2,5
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING					
Golftvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	57,0	43,0	100,0	25	2,6
Goller als recreant (hcp 36-25)	46,4	53,6	100,0	151	2,4
Goller op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	47,8	52,2	100,0	274	2,4
PROVINCIE					
West-Vlaanderen	47,2	52,8	100,0	74	2,3
Oost-Vlaanderen	42,7	57,3	100,0	68	2,2
Antwerpen	40,3	59,7	100,0	180	2,3
Limburg	66,7	33,3	100,0	53	2,8
Vlaams-Brabant/Brussel	55,1	44,9	100,0	75	2,6
LEEFTIJD					
Tot 35 jaar	40,8	59,2	100,0	65	2,3
35-40 jaar	34,7	65,3	100,0	54	2,2
41-49 jaar	48,4	51,6	100,0	112	2,4
50-54 jaar	53,1	46,9	100,0	87	2,5
55-64 jaar	49,3	50,7	100,0	100	2,4
65 jaar en ouder	59,7	40,3	100,0	32	2,7
LID EEN/MEERDERE COLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL					
Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	48,9	51,1	100,0	421	2,4
Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	28,0	72,0	100,0	29	1,9
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB					
Type I	49,6	50,4	100,0	76	2,3
Type II	34,0	66,0	100,0	70	2,1
Type III	50,2	49,8	100,0	304	2,5
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL					
Ja	45,4	54,6	100,0	350	2,3
Nee	55,2	44,8	100,0	100	2,5
LID/GREENFEE BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL					
Ja	46,1	53,9	100,0	327	2,4
Nee	51,6	48,4	100,0	123	2,4
Totaal	47,6	52,4	100,0	450	2,4

Tabel 36

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over de openingstijden van golfterreinen in Vlaanderen of Brussel, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Enigszins tot zeer tevreden	Enigszins tot helemaal niet tevreden	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	85,0	15,0	100,0	347	3,1
	Vrouw	91,2	8,8	100,0	114	3,3
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF- SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	85,1	14,9	100,0	27	3,2
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	90,4	9,6	100,0	158	3,2
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	84,5	15,5	100,0	276	3,1
	West-Vlaanderen	87,7	12,3	100,0	73	3,1
PROVINCIE	Oost-Vlaanderen	83,8	16,2	100,0	71	2,9
	Antwerpen	86,1	13,9	100,0	188	3,2
	Limburg	91,9	8,1	100,0	54	3,3
	Vlaams-Brabant/Brussel	84,9	15,1	100,0	75	3,1
LEEF-TIJD	Tot 35 jaar	89,6	10,4	100,0	66	3,2
	35-40 jaar	85,0	15,0	100,0	54	3,0
	41-49 jaar	85,2	14,8	100,0	117	3,1
	50-54 jaar	82,5	17,5	100,0	89	3,2
	55-64 jaar	87,7	12,3	100,0	102	3,2
	65 jaar en ouder	94,9	5,1	100,0	33	3,4
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	87,8	12,2	100,0	430	3,2
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	68,5	31,5	100,0	31	2,7
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	88,3	11,7	100,0	82	3,1
	Type II	87,5	12,5	100,0	72	3,2
	Type III	85,9	14,1	100,0	307	3,1
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	87,1	12,9	100,0	357	3,1
	Nee	84,6	15,4	100,0	104	3,2
LID/GREENFEE BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	88,4	11,6	100,0	332	3,1
	Nee	81,8	18,2	100,0	129	3,1
Totaal		86,6	13,4	100,0	461	3,1

Tabel 37

De mate waarin de Vlaamse actief spelende golfers tevreden zijn over de globale kostprijs (instappeld, lidmaatschap, uitrusting, ...) van de golfsport in Vlaanderen, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Erigszins tot zeer tevreden	Erigszins tot helomaal niet tevreden	Totaal	Aantal respon- dent(en) in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	36,3	63,7	100,0	347	2,1
	Vrouw	44,3	55,7	100,0	114	2,2
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF- SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	33,9	66,1	100,0	27	2,0
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	40,6	59,4	100,0	158	2,2
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	37,8	62,2	100,0	276	2,1
PROVINCIE	West-Vlaanderen	50,4	49,6	100,0	73	2,3
	Oost-Vlaanderen	35,2	64,8	100,0	71	2,1
	Antwerpen	34,4	65,6	100,0	188	2,1
	Limburg	46,1	53,9	100,0	54	2,4
	Vlaams-Brabant/Brussel	32,7	67,3	100,0	75	2,1
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	37,3	62,7	100,0	66	2,2
	35-40 jaar	40,4	59,6	100,0	54	2,2
	41-49 jaar	36,5	63,5	100,0	117	2,1
	50-54 jaar	42,7	57,3	100,0	89	2,2
	55-64 jaar	35,2	64,8	100,0	102	2,0
	65 jaar en ouder	41,9	58,1	100,0	33	2,4
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	38,1	61,9	100,0	430	2,1
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	42,1	57,9	100,0	31	2,2
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	36,7	63,3	100,0	82	2,1
	Type II	36,6	63,4	100,0	72	2,1
	Type III	39,2	60,8	100,0	307	2,2
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	35,8	64,2	100,0	357	2,1
	Neen	47,6	52,4	100,0	104	2,2
LID/GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	36,1	63,9	100,0	332	2,1
	Neen	45,0	55,0	100,0	129	2,2
Totaal		38,4	61,6	100,0	461	2,1

Een vergelijking tussen de mate van tevredenheid in functie van enkele profiëlelementen en manier van beoefening levert volgende opmerkelijke conclusies op (zie tabellen 28 tot en met 37)^{1,2}:

- de mate van ontevredenheid met betrekking tot het aanbod aan type I-terreinen in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij:
  - respondenten afkomstig uit provincies waar er weinig of geen golfscholen of 6 holes-terreinen zijn, meer bepaald West-Vlaanderen en Limburg,
  - golfers die lid zijn van een club met type III-golfterreinen. Mogelijke reden is de behoefte van deze respondenten om te oefenen waarbij men niet steeds een 18 holes-parcours wenst te lopen;
- de mate van ontevredenheid met betrekking tot het aanbod aan type II-terreinen in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij:
  - de recreatieve golfers, respondenten die een golfvaardigheidsbewijs wensen te behalen of de 'rabbits',
  - golfers afkomstig uit provincies waar er weinig of geen 9 holes-terreinen zijn, meer bepaald West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen,
  - golfers die lid zijn van een golfschool. Mogelijke reden is de behoefte van deze respondenten om te oefenen op een groter terrein waarbij de vereiste handicap hoger ligt;
- de mate van ontevredenheid met betrekking tot het aanbod aan terreinen van 18 holes of meer ligt relatief hoger bij:
  - respondenten afkomstig uit de provincies West- en Oost-Vlaanderen. Golfers uit de provincie Limburg zijn op hun beurt meer dan tevreden over het aanbod aan type III-terreinen,
  - golfers die lid zijn van een club met type I- of II-golfterreinen,
  - redenen van ontevredenheid zijn onder andere het tekort aan grotere terreinen, de overbezetting van de type III-terreinen alsook de kostprijs (zowel de 'greenfees' als het lidgeld);
- de mate van ontevredenheid met betrekking tot voldoende dicht bij de woonplaats van de respondenten ligt relatief hoger bij:
  - beoefenaars die hun golfvaardigheidsbewijs wensen te behalen, een handicap hoger dan 36 hebben of lid zijn van een golfschool,
  - respondenten woonachtig te Oost- en West-Vlaanderen;
- de mate van ontevredenheid met betrekking tot voldoende speelmogelijkheid in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij:
  - respondenten afkomstig uit de provincies West- en Oost-Vlaanderen,
  - golfers die lid zijn van een club met een type I- of II-golfterrein;
  - redenen van ontevredenheid zijn onder andere het tekort aan golfclubs en -terreinen, de overbezetting van de huidige golfterreinen (er zijn te lange wachtlijden) alsook de kostprijs ('greenfees' alsook het lidgeld);

¹ Bij het interpreteren van de resultaten dringen wij voor een aantal categorieën aan op voorzichtigheid omwille van het kleine aantal observaties.

² Indien relevant worden de redenen van ontevredenheid eveneens aangahaald en kort beschreven.

- de mate van ontevredenheid met betrekking tot voldoende oefen- en trainingsmogelijkheden in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij:
  - respondenten afkomstig uit de provincies West- en Oost-Vlaanderen;
- de mate van ontevredenheid met betrekking tot de bezetting in het algemeen van golfterreinen in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij:
  - respondenten afkomstig uit de provincies West-, Oost-Vlaanderen en Antwerpen,
  - golfers jonger dan 40 jaar,
  - golfers die lid zijn van een club met een type II-golfterrein,
  - redenen van ontevredenheid zijn onder andere de confrontatie van een aantal respondenten met lange wachttijden op de golfterreinen.

Voorgaande tabellen behandelen ook de mate van tevredenheid van de golfers die regelmatig spelen als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel. Bij deze respondenten ligt de mate van ontevredenheid relatief steeds iets hoger met uitzondering van de openingstijd dan van golfterreinen in Vlaanderen of Brussel.

De respondenten konden zelf criteria opgeven in verband met het aanbod van golf in Vlaanderen of Brussel. Van deze mogelijkheid werd slechts in beperkte mate gebruikgemaakt. De meeste opmerkingen wijzen op een ontevredenheid van een aantal respondenten, onder andere met betrekking tot:

- de golfstages (meestal gebrek aan goede leraren);
- de toelating van 'greenfee'-spelers alsook de kostprijs van 'greenfees';
- het aanbod naar jongeren toe (meestal te duur);
- de (on)vriendelijkheid bij sommige clubs;
- een inmenging van (groene) politici bij de planning van golfterreinen;
- de algemene publieke opinie en mediakritiek tegenover de golfsport.

In de enquête werd eveneens geïnformeerd naar de afstand (enkel, niet heen en terug) die een golfer bereid is om maximaal af te leggen ter beoefening van zijn sport.

Gemiddeld is men bereid om iets meer dan 30 kilometer (enkel) af te leggen tot de eigen club om de golfsport te kunnen beoefenen. Ongeveer 23% van de ondervraagden wil niet verder rijden dan 20 kilometer en 57,3% niet verder dan 40 kilometer (maar verder dan 20 kilometer). Bijna een vijfde van de ondervraagden stoort zich niet aan een afstand van meer dan 40 kilometer van hun woonplaats tot hun club (zie tabel 38).

Indien respondenten de golfsport als 'greenfee' willen beoefenen, is men bereid meer kilometers af te leggen, meer bepaald gemiddeld ongeveer 100 kilometer. Golfers die aangesloten zijn bij een club met type II-terreinen zijn bereid verder te rijden (zie tabel 39). Dit geldt eveneens voor golfers die regelmatig als 'greenfee' spelen.

Tabel 38

Gemiddeld aantal kilometers (enkel) dat een Vlaamse actieve spelende golfer bereid is af te leggen tot zijn eigen club om de golfsport te kunnen beoefenen, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving	Minder dan 20 km	20 km	Tussen 21 en 40 km	Meer dan 40 km	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde	
GESLACHT	Man	21,3	26,4	32,1	20,2	100,0	363	30,7
	Vrouw	26,9	28,6	25,5	19,0	100,0	129	28,8
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFSPORT-BEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	19,9	28,0	40,0	12,1	100,0	39	29,3
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	22,7	27,9	29,6	19,8	100,0	167	28,1
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	23,1	26,0	29,9	21,0	100,0	286	31,6
	PROVINCIE	West-Vlaanderen	14,4	20,9	31,7	33,0	100,0	82
	Oost-Vlaanderen	18,5	27,0	36,6	17,9	100,0	76	29,0
	Antwerpen	26,8	31,0	23,7	18,5	100,0	198	28,2
	Limburg	26,5	34,2	24,1	15,2	100,0	58	26,3
	Vlaams-Brabant/Brussel	22,2	17,3	44,9	15,6	100,0	78	32,0
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	20,6	29,9	31,0	18,5	100,0	71	29,2
	35-40 jaar	15,9	29,6	39,1	15,4	100,0	64	28,8
	41-49 jaar	20,2	29,3	30,0	20,5	100,0	122	31,3
	50-54 jaar	24,7	16,0	33,9	25,4	100,0	93	34,2
	55-64 jaar	26,2	29,1	25,3	19,4	100,0	108	28,8
	65 jaar en ouder	33,4	30,6	20,5	15,5	100,0	34	24,4
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel *	22,6	26,6	31,2	19,6	100,0	461	30,1
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	25,6	32,1	18,4	23,9	100,0	31	32,5
	TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	24,7	32,0	30,9	12,4	100,0	93
Type II		22,1	25,3	29,7	22,9	100,0	78	31,7
Type III		22,4	25,9	30,4	21,3	100,0	321	30,8
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	23,5	28,6	28,2	19,7	100,0	369	30,3
	Neen	20,6	22,2	36,8	20,4	100,0	123	30,0
LID/'GREENFEE' BLIETEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	23,7	28,2	30,4	17,7	100,0	338	29,7
	Neen	21,0	24,7	29,9	24,4	100,0	154	31,1
Totaal		22,8	27,0	30,3	19,9	100,0	492	30,2

Tabel 39

Gemiddeld aantal kilometers (enkel) dat een Vlaamse actieve spelende golfer bereid is af te leggen als 'greenfee' om de golfsport te kunnen beoefenen, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		50 km en minder	Tussen 51 en 100 km	100 km	Meer dan 100 km	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef	Gemiddelde waarde
GESLACHT	Man	26,9	14,3	29,0	29,8	100,0	325	100,0
	Vrouw	29,4	10,7	36,2	23,7	100,0	114	101,8
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLFSPORT-BEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	39,0	14,5	30,3	16,2	100,0	34	78,9
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	27,9	12,8	34,9	24,4	100,0	142	97,7
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	26,1	13,7	28,2	32,0	100,0	263	104,8
		31,4	7,9	32,7	28,0	100,0	69	96,1
PROVINCIE	West-Vlaanderen	47,9	13,6	22,8	15,7	100,0	67	78,1
	Oost-Vlaanderen	23,4	11,8	32,9	31,9	100,0	181	112,3
	Antwerpen	26,1	9,6	28,8	35,5	100,0	53	103,7
	Limburg	16,5	24,8	32,9	25,8	100,0	69	93,5
	Vlaams-Brabant/Brussel	20,6	12,7	33,8	32,9	100,0	69	104,8
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	34,5	8,4	36,2	20,9	100,0	57	89,6
	35-40 jaar	26,1	13,1	36,4	24,4	100,0	106	97,3
	41-49 jaar	25,0	22,3	25,1	27,6	100,0	81	91,9
	50-54 jaar	34,0	7,8	25,7	32,5	100,0	95	114,4
	55-64 jaar	22,3	18,7	26,9	32,1	100,0	31	100,6
	65 jaar en ouder							
LID EEN/MEERDERE GOLF-CLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	27,7	13,7	30,3	28,3	100,0	410	100,6
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	24,9	9,7	18,2	27,2	100,0	29	98,5
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	42,4	12,4	30,8	14,4	100,0	82	76,6
	Type II	19,1	8,3	32,1	40,5	100,0	71	135,9
	Type III	25,4	14,9	30,6	29,1	100,0	286	98,5
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	23,5	12,2	33,2	31,1	100,0	337	106,3
	Neen	40,9	17,4	23,0	18,7	100,0	102	81,0
LID/GREENFEE BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	23,2	12,8	34,0	30,0	100,0	309	107,0
	Neen	37,6	14,2	23,9	24,3	100,0	130	85,4
Totaal		27,5	13,4	30,9	28,2	100,0	439	100,4

Het aantal keren per jaar dat men de golfsport zal uitoefenen binnen hier en vijf jaar zal volgens 46,1% van de respondenten nagenoeg gelijk blijven, volgens 45,7% zal dit toenemen en 3,4% is van mening dat dit zal dalen (zie tabel 40). De toename zal zich relatief meer voordoen bij de golfers die lid zijn van een golfschool, de golfsport als recreatieve sport beoefenen, woonachtig zijn in de provincies Oost-Vlaanderen of Limburg, of lid zijn van een club met een type I-terrein.

Tabel 40

Toekomstige evolutie binnen hier en vijf jaar van het aantal keren dat men de golfsport zal uitoefenen als lid van een club of als 'greenfee' op golfterreinen in Vlaanderen of Brussel en elders, naar enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving	Toenemen	Afnemen	Ongeveer gelijk blijven	Weet niet	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT						
Man	49,5	3,6	42,7	4,2	100,0	366
Vrouw	35,2	3,1	55,4	6,3	100,0	
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING						
Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	65,3	2,1	32,6	0,0	100,0	41
Golfer als recreant (hcp 36-25)	54,4	1,1	41,9	2,6	100,0	170
Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	38,1	5,0	50,4	6,5	100,0	289
PROVINCIE						
West-Vlaanderen	49,8	3,3	44,7	2,2	100,0	84
Oost-Vlaanderen	58,6	2,1	36,8	2,5	100,0	77
Antwerpen	39,7	3,7	51,6	5,0	100,0	201
Limburg	53,8	5,0	40,0	1,2	100,0	59
Vlaams-Brabant/Brussel	39,0	2,9	46,3	11,8	100,0	79
LEEFTIJD						
Tot 35 jaar	37,3	4,9	41,6	16,2	100,0	71
35-40 jaar	56,2	2,7	38,4	2,7	100,0	64
41-49 jaar	49,9	0,0	46,9	3,2	100,0	123
50-54 jaar	44,4	0,0	52,1	3,5	100,0	94
55-64 jaar	49,0	3,4	45,5	2,1	100,0	113
65 jaar en ouder	22,3	22,7	52,4	2,6	100,0	35
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL						
Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	45,4	3,7	47,0	4,4	100,0	93
Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	50,3	6,4	33,7	9,6	100,0	80
TYPE GOLF TERREIN VAN DE EERSTE CLUB						
Type I	57,7	1,8	36,7	3,8	100,0	327
Type II	45,3	4,8	47,4	2,5	100,0	469
Type III	42,4	3,6	48,4	5,6	100,0	31
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL						
Ja	44,6	3,7	46,9	4,8	100,0	370
Nee	48,9	2,7	43,8	4,6	100,0	130
LID/'GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL						
Ja	44,0	4,5	46,1	5,4	100,0	344
Nee	49,4	1,2	45,9	3,5	100,0	156
Totaal	45,7	3,4	46,1	4,8	100,0	500

Als wij deze evolutie kwantificeren naar het gemiddeld aantal spelronden per jaar binnen een tijdspanne van vijf jaar, dan zal een Vlaamse actief spelende golfer op dat ogenblik ongeveer 119 spelronden gemiddeld per jaar spelen (zie figuur 11). Hiervan zal men gemiddeld bijna 90 spelronden per jaar spelen als lid van een golfclub in Vlaanderen of Brussel, 18 als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel en bijna 11 spelronden per jaar als lid van een club of 'greenfee' buiten Vlaanderen of Brussel.

In vergelijking met de actuele situatie, verwacht de gemiddelde Vlaamse actief spelende golfer een toename van het aantal spelrondes per jaar van 105,4 naar 118,8 binnen de eerste vijf jaar. Dit is een toename met ongeveer 13%. Deze toename situeert zich grotendeels in Vlaanderen of Brussel (gemiddeld +11 spelronden) en dan vooral bij het verwachte aantal spelronden als 'greentee' in Vlaanderen of Brussel (+7).

Figuur 11
Gemiddelde toekomstige beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer, WES-enquête 2003 (in gemiddeld aantal spelronden per jaar)

Het is interessant om de cijfers in tabel 41 (verwacht aantal spelronden) te vergelijken met deze in tabellen 17 (actueel aantal spelronden in de club in Vlaanderen of Brussel waarvan men lid is) en 22 (actueel aantal spelronden als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel). Uit deze vergelijking kunnen wij het volgende concluderen:

- de toename van het aantal spelronden als lid van een club in Vlaanderen of Brussel is frappant bij de dames (+16,7), de respondenten die een golfvaardigheidsbewijs wansoon te behalen of de 'rabbits' (+19,4), bij de recreatieve golfers (+15,6) en de golfers in de leeftijdscategorie tussen 50-54 jaar (+17,6) en 55-64 jaar (+11,5);
- de verwachte stijging van het aantal spelronden als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel is algemeen, met uitzondering van de Vlaamse actief spelende golfers van 65 jaar en ouder (-0,6).

Volgende redenen verklaren onder andere waarom de beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer in de toekomst zal toenemen:

- de toename van vrije tijd (49,1%). De vermelding van deze reden ligt relatief hoger bij de respondenten tussen 41 en 65 jaar oud;
- het verbeteren van het spelniveau en de handicap (11,5%);
- de interesse voor de sport (bijvoorbeeld meer zin in golf, meer aandacht voor golf, ...) (10,4%).

Andere redenen worden bijkomend beschreven in tabel 42.

De voornaamste redenen waarom het aantal spelronden zou afnemen zijn persoonsgebonden, bijvoorbeeld de leeftijd, minder vrije tijd, minder of andere interesse(s), ...

Deze paragraaf wordt afgesloten met de bespreking van de antwoorden op de vraag in welke mate men positief of negatief staat tegenover het beoefenen van de golfsport op een multifunctioneel sportterrein (dit wil zeggen een permanent sportterrein dat verschillende (niet-lawaaierige) sporten zoals golfen, wandelen, fietsen, vissen, paardrijden, ... centraliseert en combineert).

Tabel 41

Verwacht gemiddeld aantal spelronden per jaar binnen vijf jaar, naar type lidmaatschap, enkele kenmerken van profiel en manier van beoefening, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Verwacht gemiddeld aantal spelronden - lid Vlaanderen/Brussel	Verwacht gemiddeld aantal spelronden - 'greenfee' Vlaanderen/Brussel	Verwacht gemiddeld aantal spelronden - buiten lid/greenfee' Vlaanderen/Brussel	Totaal gemiddeld verwacht aantal spelronden per jaar	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT	Man	87,7	18,5	10,6	116,8	179
	Vrouw	99,6	17,1	10,2	126,9	42
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	91,4	11,9	9,3	112,6	25
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	100,0	21,2	8,5	129,7	87
	Golfer op (recreatief) wedstrijdniveau of professioneel	82,4	17,4	11,7	111,5	108
PROVINCIE	West-Vlaanderen	76,4	13,8	13,0	103,2	40
	Oost-Vlaanderen	83,3	21,2	11,9	116,4	42
	Antwerpen	104,4	19,9	7,8	132,1	27
	Limburg	89,4	19,6	10,9	119,8	31
	Vlaams-Brabant/Brussel	81,5	14,5	12,0	108,0	31
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	74,0	13,6	11,6	101,2	27
	35-40 jaar	73,3	15,9	5,6	94,8	33
	41-49 jaar	82,6	21,4	13,8	117,8	56
	50-54 jaar	93,3	18,6	14,4	126,3	38
	55-64 jaar	108,9	18,8	7,3	135,0	53
	65 jaar en ouder	104,9	16,6	9,3	130,8	14
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	87,1	18,2	10,8	116,1	205
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	125,9	18,7	7,3	151,9	17
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	108,1	23,5	11,1	142,7	49
	Type II	88,1	26,0	7,1	121,2	37
	Type III	83,9	14,1	11,3	109,3	135
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	90,1	20,9	12,3	123,3	162
	Nee	89,8	10,9	5,7	106,4	59
LID/GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	86,6	19,8	12,9	119,3	148
	Nee	97,7	15,1	5,9	118,7	72
Totaal		90,0	18,2	10,6	118,8	221

Tabel 42

Redenen waarom de beoefening van de Vlaamse actief spelende golfer in de toekomst zal toename, WES-enquête 2003 (in % van het aantal respondenten)

Redenen	In %
Meer vrije tijd	49,1
Handicap verbeteren, beter spelen	11,5
Meer zin, aandacht, meer tijd nemen	10,4
Op pensioen	6,8
Boeiende sport	6,6
Meer mogelijkheden	6,1
Pos begonnen	5,9
Meer mogelijkheden/varianten bij andere clubs	4,2
Prijs zal dalen	3,1
Meer vrienden die (beginnen) golfen	2,5
Populariteit neemt toe	1,7
Meer wedstrijden	1,3
Ouder worden	0,7
Andere reden(en)	2,6
Totaal	112,5
Aantal respondenten in de steekproef	210

Op deze vraag antwoordden de respondenten als volgt:

- zeer positief: 12,4%;
- eerder positief: 23,9%;
- eerder negatief: 28,2%;
- zeer negatief: 21,9%;
- geen mening: 13,6% (zie tabel 43).

Tabel 43

De mate waarin men positief of negatief staat tegenover het beoefenen van de golfsport op een multifunctioneel sportcircuit, naar enkele kenmerken van profiel en lidmaatschap, WES-enquête 2003 (in %)

Omschrijving		Zeer positief	Eerder positief	Eerder negatief	Zeer negatief	Geen mening	Totaal	Aantal respondenten in de steekproef
GESLACHT	Man	12,5	24,8	26,9	23,4	12,4	100,0	363
	Vrouw	12,0	21,4	31,7	17,9	17,0	100,0	134
HOOGST BEHAALDE NIVEAU VAN GOLF-SPORTBEOEFENING	Golfvaardigheidsbewijs of rabbit (hcp hoger dan 36)	8,1	32,3	27,5	14,1	18,0	100,0	41
	Golfer als recreant (hcp 36-25)	14,7	26,9	30,0	18,2	10,2	100,0	169
	Golfer op (recreatief) wedstrijd-niveau of professioneel	11,7	21,0	27,1	25,4	14,8	100,0	287
PROVINCIE	West-Vlaanderen	6,6	21,9	26,2	23,4	21,9	100,0	83
	Oost-Vlaanderen	14,1	35,3	30,0	8,9	11,7	100,0	77
	Antwerpen	13,3	22,7	27,5	23,7	12,8	100,0	199
	Limburg	13,7	26,3	30,0	25,0	5,0	100,0	59
	Vlaams-Brabant/Brussel	13,8	16,3	28,7	26,7	14,5	100,0	79
LEEFTIJD	Tot 35 jaar	8,9	15,6	30,2	16,9	28,4	100,0	71
	35-40 jaar	17,1	22,9	20,7	22,1	17,2	100,0	64
	41-49 jaar	11,8	31,8	29,9	21,7	4,8	100,0	120
	50-54 jaar	10,2	21,7	29,2	22,0	16,9	100,0	94
	55-64 jaar	13,3	22,1	29,7	23,3	11,6	100,0	113
	65 jaar en ouder	15,5	26,4	25,6	27,6	4,9	100,0	35
LID EEN/MEERDERE GOLFCLUB(S) IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Lid van één club in Vlaanderen/Brussel	12,1	23,6	28,5	22,4	13,4	100,0	466
	Lid van meerdere clubs in Vlaanderen/Brussel	16,5	28,2	23,9	14,3	17,1	100,0	31
TYPE GOLFTERREIN VAN DE EERSTE CLUB	Type I	18,9	39,3	17,2	6,6	18,0	100,0	92
	Type II	15,2	21,6	26,5	24,1	12,6	100,0	80
	Type III	9,8	20,0	31,9	25,7	12,6	100,0	325
'GREENFEE' IN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	13,7	22,9	28,2	23,7	11,5	100,0	371
	Nee	8,5	26,8	28,1	16,8	19,8	100,0	128
LID/'GREENFEE' BUITEN VLAANDEREN/BRUSSEL	Ja	13,1	21,9	28,5	25,5	11,0	100,0	343
	Nee	10,9	27,9	28,1	14,2	18,9	100,0	154
Totaal		12,4	23,9	28,2	21,9	13,6	100,0	497

Wij kunnen concluderen dat een eerder negatieve houding van de Vlaamse actief spelende golfer tegenover multifunctionele golfterreinen overheerst. Redenen hiervoor zijn voornamelijk (zie tabel 44):

- de golfsport is een gevaarlijke sport (34,9%);
- de golfsport is niet te combineren met andere sporten (21,9%);
- het multifunctionele zorgt voor het verhinderen van de rust door onder andere lawaai (17%);
- het multifunctionele zorgt voor een verlies aan concentratie (12,9%).

Andera redenen worden bijkomend beschreven in tabel 44.

Tabel 44

Redenen waarom men eerder of zeer negatief staat tegenover het beoefenen van de golfsport op een multifunctioneel sportcircuit, WES-enquête 2003 (in % van het aantal respondenten)

Redenen	In %
Gevaarlijk	34,9
Golf is niet te combineren met andere sporten	21,9
Lawaaihinder, verhinderen rust	17,0
Concentratieverlies	12,9
Vervelend, storend	8,5
Te veel volk	6,2
Mentaliteitsprobleem, niet-golfers kennen regels niet	4,5
Sfeer van de club, clubgevoel	4,2
Onnodig, heeft geen zin	3,6
Te weinig plaats	3,6
Andere reden(en)	2,4
Privacy	2,3
Liever apart houden	2,3
Etiquette moet blijven	2,0
Totaal	126,3
Aantal respondenten in de steekproef	227

Wie positief stond tegenover deze suggestie wees tevens op enkele randvoorwaarden waarbij onder andere de garantie voor veiligheid (38,7%) en rust en stilte (20,4%) de belangrijkste waren (zie tabel 45).

Tabel 45

Randvoorwaarden vanuit het oogpunt van de golfsport bij het beoefenen van de golfsport op een multifunctioneel sportcircuit, WES-enquête 2003 (in % van het aantal respondenten)

Randvoorwaarden	In %
Veiligheid	38,7
Rust, stilte	20,4
Concentratie van de golfspelers, niet-storend	9,6
Voldoende ruimte voorzien voor diverse sporten	8,8
Duidelijke scheiding tussen golf en andere	7,1
Terrein, infrastructuur aanpassen	6,9
Respect voor golfbaan (en golfsport algemeen)	5,3
Andere randvoorwaarde(n)	5,3
Goede ligging, bereikbaarheid	5,1
Openen voor iedereen	2,9
Als prijs beter wordt	2,7
Regelmatig onderhoud	2,4
Etiquette moet behouden blijven	2,0
Golf vaardigheidsbewijs hebben om te golfen, minimumniveau	2,0
Geen overbevolking	1,6
Clubhuis gescheiden	1,3
Privacy	1,3
Totaal	123,4
Aantal respondenten in de steekproef	129

HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES

De analyses met betrekking tot de gecontacteerde federatie, clubs en beoefenaars, laten ons toe een duidelijk beeld te vormen van wat er leeft in de wereld van de golfsport in Vlaanderen of Brussel.

In de volgende paragrafen vatten wij de voornaamste conclusies samen. Deze conclusies zullen zich voornamelijk toespitsen op het doel van dit onderzoek, namelijk de behoefte aan golfterreinen. Wij zullen hierbij de conclusies verduidelijken vanuit het standpunt van zowel de vraag als het aanbod. Hierbij wordt dieper ingegaan op de evaluatie van de huidige situatie en toekomstige vooruitzichten van de federatie, clubs en beoefenaars. Wij eindigen dit hoofdstuk met een aanduiding van de behoefte aan golfterreinen vanuit het standpunt van de drie doelgroepen, namelijk de federatie, clubs en beoefenaars.

1. Conclusies vanuit de vraag en aanbod

Dit onderdeel beschrijft de huidige situatie van de vragende partijen, alsook van de aanbiedende partijen, binnen de golfsport in Vlaanderen of Brussel, namelijk de federatie, clubs en beoefenaars. Wij hebben aandacht voor de huidige situatie en toekomstige vooruitzichten, alsook voor het gebruik en evaluatie van de golfinfrastructuur in Vlaanderen of Brussel.

1.1. Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst

Tabel 46 bevat enkele kerngegevens die de huidige situatie typeren en geeft enkele indicaties omtrent mogelijke toekomstige ontwikkelingen.

1.2. Gebruik en evaluatie van de golfinfrastructuur in Vlaanderen of Brussel

Aan de hand van het overzicht in tabel 47 worden het gebruik, alsook de globale en specifieke evaluatie beschreven van de golfterreinen in Vlaanderen.

2. Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen

Na het overzicht van de voornaamste bevindingen inzake de huidige situatie en vooruitzichten voor de drie doelgroepen, en inzake de infrastructuur in Vlaanderen of Brussel, komen wij in deze paragraaf tot de meningen omtrent de behoefte aan golfterreinen in Vlaanderen of Brussel.

Vooreerst geven wij een idee omtrent de vooruitzichten inzake terreinbehoeften en de motivaties daarrond. In een tweede punt bespreken wij de voorwaarden die respondenten stellen aan nieuwe terreinen (zie tabel 48).

Tabel 46

Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst

Huidige situatie	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Aantal/profiel	Eén federatie in Vlaanderen met name de Vlaamse Vereniging voor Golf (VVG).	44 golfclubs in Vlaanderen en 2 Brusselse clubs. 7 golfclubs in West-Vlaanderen (waarvan 1 type I, 1 type II en 5 type III); 7 golfclubs in Oost-Vlaanderen (waarvan 5 type I, 0 type II en 2 type III); 16 golfclubs in Antwerpen (waarvan 4 type I, 4 type II en 8 type III). 9 golfclubs in Vlaams-Brabant (waarvan 2 type I, 2 type II en 5 type III); 5 golfclubs in Limburg (waarvan 0 type I, 1 type II en 4 type III); 2 golfclubs in Brussel (waarvan 0 type I, 1 type II en 1 type III). In totaal 12 type I-golfterreinen, 9 type II-golfterreinen (waarvan 1 te Brussel) en 25 type III-golfterreinen (waarvan 1 te Brussel).	25.096 beoefenaars met federatiekaart eind 2002 volgens de VVG. 51,8% zijn volwassenen ouder dan 50 jaar; 37,6% zijn volwassenen tussen 22 en 49 jaar; 10,6% zijn juniors jonger dan 22 jaar. 62,3% van de totale groep beoefenaars zijn mannen. 17,7% is lid van een club in West-Vlaanderen, 15,6% van een club in Oost-Vlaanderen, 34,9% van een club in Antwerpen, 18,9% van een club in Vlaams-Brabant, 12,5% van een club in Limburg en 0,4% van een club in Brussel. Schattingen gewagen van 5.000 tot 10.000 extra 'verdoken spelers' in Vlaanderen (2000). 30.300 spelende leden in alle Vlaamse golfclubs (inclusief 2 Brusselse golfclubs) volgens de clubs en eigen berekening, waarvan 28.300 'full members' en 2.000 'weekleden'.	Bijna de helft van de beoefenaars is ouder dan 50 jaar (48,5%), de grootste groep beoefenaars binnen deze categorie situeert zich in de leeftijdscategorie van 55-64 jaar (22,5%). Beoefenaars in de leeftijdscategorie van 41-49 jaar maken 24,4% uit, deelnemers tot 40 jaar vertegenwoordigen 27,1%. Beoefenaars van de golfsport behoren hoofdzakelijk tot de hogere sociale klassen (84,1%). 73,2% mannelijke beoefenaars tegenover 26,8% vrouwelijke beoefenaars. De belangrijkste provincie waar golfers woonachtig zijn, is Antwerpen (40,1%). Daarna volgen West-Vlaanderen (16,6%), Oost-Vlaanderen (15,5%), Vlaams-Brabant en Brussel (samen 15,9%) en Limburg 11,9%. Bijna 94% van de ondervraagden speelt golf bij één club in Vlaanderen of Brussel. Bij deze respectievelijke clubs hebben nagenoeg alle golfers een lidmaatschap als 'full member' (98,9%). 6% is ook lid van een tweede club in Vlaanderen of Brussel. De meerderheid van de beoefenaars speelt zowel 'green-fee' in Vlaanderen of Brussel (74,3%) als buiten Vlaanderen of Brussel (68,7%).

Tabel 46

Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst (vervolg 1)

Huidige situatie	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
<p>Frequentie van totale beoefening</p> <p>Frequentie van beoefening als lid</p>			<p>Ongeveer 90% van het totale aantal actieve leden van een club is afkomstig uit een straal van 20 à 30 km rond de club of ongeveer op 30 minuten reisaafstand.</p> <p>In verhouding tot het aantal spelende leden van clubs in Vlaanderen en Brussel bedraagt het aantal Belgen/Vlamingen die in clubverband in Wallonië of het buitenland golft 8,4% op een steekproef van 48 bevroegde Nederlandse, Franse en Waalse clubs.</p> <p>Naar de toekomst toe ziet 71% van de gecontacteerde Waalse, Nederlandse en Franse clubs het verwachte aantal Vlamingen binnen hun totale aantal actieve leden binnen hier en vijf jaar stabiel blijven.</p>	<p>In het algemeen leggen de respondenten een gemiddelde afstand af van ongeveer 19 km in enkele richting naar hun club (meestal vanaf de woonplaats).</p> <p>De respondenten spelen in totaal gemiddeld 105,4 spelronden per jaar.</p> <p>Een golfer beoefent gedurende alle maanden van het jaar zijn sport. In de winterperiode ligt de frequentie het laagst. De belangrijkste maanden zijn juli en augustus met gemiddeld bijna 11 spelronden. Ook in de maanden mei, juni en september ligt het gemiddelde vrij hoog, rond 9 spelronden per jaar.</p> <p>De belangrijkste dagen om de golfsport te beoefenen zijn de zondag, met gemiddeld 26 spelronden per jaar, gevolgd door de zaterdag met 22 spelronden per jaar. In tweede orde zijn ook dinsdag, donderdag en vrijdag belangrijke speeldagen.</p> <p>Zij spelen gemiddeld 85 van deze spelronden in de club waar men het vaakst golft en gemiddeld iets minder dan twee spelronden per jaar als lid bij een tweede club in Vlaanderen of Brussel, indien relevant.</p>

Tabel 46
Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst (vervolg 2)

Huidige situatie	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Frequentie van beoefening als 'greenfee'				<p>Als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel speelt men gemiddeld bijna 11 spelronden per jaar.</p> <p>Als een Vlaamse actief spelende golfer als 'greenfee' speelt, loopt hij bijna altijd een 18 holes-parcours.</p> <p>De belangrijkste periode voor het beoefenen van de golfsport als 'greenfee' loopt vanaf de maand mei tot en met september waarbij de maanden juli en augustus de belangrijkste zijn met gemiddeld twee spelronden als 'greenfee'.</p> <p>De belangrijkste dagen om de golfsport te beoefenen als 'greenfee' zijn zaterdag, met gemiddeld 2,4 spelronden per jaar, gevolgd door zondag met 2 spelronden per jaar. Daarnaast vertegenwoordigen de woensdagen, donderdagen en vrijdagen ook een belangrijk aandeel.</p> <p>De voornaamste redenen die leiden tot een beoefening van de golfsport als 'greenfee' op een ander terrein in Vlaanderen en Brussel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ander terrein zorgt voor verandering, afwisseling (45,2%); • golven met vrienden, familie of klanten (11,5%); • op uitnodiging (10,2%); • behoefte om op een groter terrein (18 holes) te spelen (10,1%); • door competitie, een toernooi of een georganiseerde activiteit (9,4%). <p>Als 'greenfee' of als lid van een club buiten Vlaanderen of Brussel speelt men gemiddeld acht spelronden. Het betreft nagenoeg steeds een 18 holes-parcours of tweemaal 9 holes. Gemiddeld tellen wij 2,4 spelronden in Wallonië en 5,3 in het buitenland.</p>

Tabel 46

Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst (vervolg 3)

Toekomst	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Evolutie		<p>In de jaren 1998, 1999 en 2000 was er een lichte stagnatie van het aantal clubs onder andere wegens het ontbreken van een juridisch kader. In 2000 kwam hier verandering in naar aanleiding van een juridisch precedent. In 2001 en 2003 kwam er respectievelijk één club bij, in 2002 openden vier nieuwe clubs hun deuren.</p>	<p>In elke leeftijdscategorie is een stijging vast te stellen van het aantal golfers tussen 2001 en 2002. Deze stijging was vooral opmerkelijk bij de senioren tussen 50 en 54 jaar.</p> <p>Tussen 1998 en 2002 werd een nagenoeg continue stijging vastgesteld van het aantal leden van clubs in elke provincie. De stijging was opmerkelijk in de provincie Limburg en eveneens hoog in de provincies Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen. De toename was het kleinst in de provincies West-Vlaanderen en Antwerpen.</p> <p>Het participatiepercentage van het aantal golfers uitgedrukt als % van de Vlaamse bevolking steeg, volgens de VVG, van 0,32% in 1998 tot 0,42% in 2002.</p> <p>Als wij kijken naar een mogelijk verband tussen de beschikbaarheid van het aantal golfterreinen en het stijgende ledenaantal kunnen wij opmerken dat er, enerzijds, een natuurlijke aangroei is van het aantal Vlaamse golfers, anderzijds is er ook een impact tussen de beschikbaarheid van het aantal golfterreinen en de groei van het aantal golfers.</p>	

Tabel 46
Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst (vervolg 4)

Toekomst	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Vooruitzichten evolutie golfsport	Het ononderbroken streven naar een kwanti- tatieve en kwalitatieve ontwikkeling van golf in Vlaanderen.	Aantal clubs is stabiel tot licht stijgend.		Het aantal keren per jaar dat men de golfsport zal uitoefenen binnen hier en vijf jaar zal volgens 46,1% van de respondenten nagenoeg gelijk blijven, volgens 45,7% zal dit toenemen en 3,4% is van mening dat dit zal dalen. De toename zal zich relatief meer voordoen bij de golfers die lid zijn van een golfschool, de golfsport als recreatieve sport beoefenen, woonachtig zijn in de provincies Oost-Vlaanderen of Limburg, of lid zijn van een club met een type I-terrein.
	Stijgende aandacht voor jeugdwerking.	Stijgende aandacht voor jeugdbeleid in sommige clubs.		In vergelijking met de actuele situatie, verwacht de gemiddelde Vlaamse actief spelende golfer een toename van het aantal spelrondes per jaar van 105,4 naar 118,8 binnen de eerste vijf jaar. Dit is een toename met ongeveer 13%. Deze toename situeert zich grotendeels in Vlaande- ren of Brussel (gemiddeld +11 spelronden) en dan vooral bij het ver- wachte aantal spelronden als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel (+7). De toename van het aantal spelronden als lid van een club in Vlaande- ren of Brussel is frappant bij de dames (+16,7), de respondenten die een golfvaardigheidsbewijs wensen te behalen of de 'rabbits' (+19,4), bij de recreatieve golfers (+15,6) en de golfers in de leeftijdscategorie tussen 50-54 jaar (+17,6) en 55-64 jaar (+11,5).

Tabel 46
Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst (vervolg 5)

Toekomst	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Vooruitzichten evolutie aantal beoefenaars	Verwachte stijging van het aantal beoefenaars (34.800 spelers in 2010) op basis van twee scenario's, met name de stijging van het aantal actieve Vlaamse leden vertrekkend van de huidige groei en het navolgen van de verhouding zoals deze bestond in Nederland.	Meer dan de helft van de 32 geëquipeerde clubs (56%) voorziet nog een toename in het eigen ledenbestand. Dit geldt voornamelijk bij de type I- en III-terreinen.		
Vooruitzichten evolutie juniors	De golfsport zal meer en meer verjongen.	Met betrekking tot de juniors, namelijk jongens en meisjes tot 21 jaar, voorziet meer dan de helft van de 32 geëquipeerde clubs (59%) een verjonging van de sport. Er waren geen opmerkelijke verschillen naar type terrein en provincie.		
Vooruitzichten evolutie adults		Iets minder dan de helft van de geëquipeerde clubs, met name 15 van de 32 clubs, voorziet een toename in het aantal adults dames en heren in hun club.		

Tabel 46
Participatie vanuit de huidige situatie en in de toekomst (vervolg 6)

Toekomst	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Vooruitzichten evolutie senioren		Ook bij de jonge senioren, zowel dames als heren, voorziet meer dan 56% van de 32 geënquêteerde clubs een stijging. Er zijn geen opmerkelijke verschillen naar type terrein en provincie.		
Vooruitzichten evolutie 'greenfees'		Ongeveer 11 clubs of 34% voorzien een toename in het aantal supersenioren. Dit percentage ligt lager dan bij de andere leeftijdscategorieën. 60% van de 32 geënquêteerde clubs voorziet een toename in de verkoop van 'greenfees' op hun eigen terrein. Deze toename geldt voornamelijk voor type III-terreinen. In iets meer dan 30% van de gevallen voorzien clubs geen toe- of afname van het aantal 'greenfees'. Dit omwille van het feit dat de meeste terreinen het aantal 'greenfees' op een gelijk niveau wensen te houden. Twee clubs voorzien een afname van het aantal 'greenfees'.		De verwachte stijging van het aantal spelronden als 'greenfee' in Vlaanderen of Brussel met ongeveer 7 spelronden per jaar is algemeen.
Witte golfer	Geen consensus betreffende dit dossier binnen de VVG	De overgrote meerderheid van de 32 clubs staat eerder negatief tot zeer negatief (81%) tegenover het principe van de witte golfer. 9 clubs hebben zelfs een zeer negatieve attitude. Slechts 6 clubs vinden dit principe een positief gegeven.		

Tabel 47

Gebruik en evaluatie van de golfinfrastructuur in Vlaanderen of Brussel

Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Huidig aanbod/ capaciteit	<p>In totaal beschikken de 46 clubs in Vlaanderen en Brussel over 719 holes waarvan 619 volwaardige en 100 pp.</p> <p>Het grootste aantal holes is overeenkomstig het grote aantal golfterreinen terug te vinden in de provincie Antwerpen (250). Het aantal holes in West-Vlaanderen (136) en Vlaams-Brabant (135) bedraagt ongeveer de helft. De aantallen zijn nog kleiner in Limburg (99) en Oost-Vlaanderen (72).</p> <p>De huidige praktische terreincapaciteit van alle clubs in Vlaanderen of Brussel is goed voor maximaal 33.790 'full members'. Dit maximale praktische aantal werd berekend op basis van de enquête bij 32 golfclubs en een raming met betrekking tot de terreinen die niet aan dit onderzoek deelnamen. Het aantal 'weekleden' ligt meestal veel lager dan het aantal 'full members'.</p> <p>De spreiding van deze maximale praktische capaciteit is als volgt: maximaal 4.920 'full members' in West-Vlaanderen, 4.790 in Oost-Vlaanderen, 12.680 in Antwerpen, 6.200 in Vlaams-Brabant, 3.900 in Limburg en 1.300 in Brussel.</p> <p>Binnen de huidige praktische terreincapaciteit van alle clubs is dus nog een groei van 5.490 'full members' mogelijk, dit betekent een reserve van circa 16%. Type I-terreinen hebben nog een reserve van 29%, type II-terreinen van 16% en type III-terreinen van 12%.</p>		<p>Meer dan een vijfde van de respondenten is helemaal niet tevreden over het aanbod van type III-terreinen in Vlaanderen of Brussel. Over het aanbod aan type I- en II-terreinen zijn de geïnterviewde beoefenaars eerder tevreden.</p> <p>De mate van ontevredenheid met betrekking tot het aanbod aan type I-terreinen in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ respondenten afkomstig uit provincies waar er weinig of geen golf-scholen of 6 holes-terreinen zijn, meer bepaald West-Vlaanderen en Limburg; ▪ golfers die lid zijn van een club met type III-golfterreinen. <p>De mate van ontevredenheid met betrekking tot het aanbod aan type II-terreinen in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ de recreatieve golfers, respondenten die een golfvaardigheidsbewijs wensen te behalen of de 'rabbits'; ▪ golfers afkomstig uit provincies waar er weinig of geen 9 holes-terreinen zijn, meer bepaald West- en Oost-Vlaanderen; ▪ golfers die lid zijn van een golfschool. <p>De mate van ontevredenheid met betrekking tot het aanbod aan terreinen van 18 holes of meer ligt relatief hoger bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ respondenten afkomstig uit de provincies West- en Oost-Vlaanderen; ▪ golfers die lid zijn van een club met type I- of II-golfterreinen. <p>Golfers uit de provincie Limburg zijn op hun beurt meer dan tevreden over het aanbod aan type III-terreinen.</p> <p>De redenen van ontevredenheid zijn onder andere het tekort aan grotere terreinen, de overbezetting van de type III-terreinen alsook de kostprijs (zowel de 'greenfees' als het lidgeld).</p>

Tabel 47

Gebruik en evaluatie van de golfinfrastructuur in Vlaanderen of Brussel (vervolg 1)

Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Huidige bezettingsgraad	Soms groot aantal beoefenaars op hetzelfde moment.	<p>De reserve per provincie bedraagt: 10% voor de provincie West-Vlaanderen, 7% voor Oost-Vlaanderen, 16% voor Antwerpen, 27% voor Vlaams-Brabant, 24% voor Limburg en 0% voor Brussel. Hieruit kunnen wij tevens concluderen dat alle terreinen ongeveer voor 84% bezet zijn.</p> <p>Voor een type I-terrein worden gemiddeld 35 'greenfees' toegelaten op een weekdag, 35 op een zaterdag en 30 op een zondag, voor een type II-terrein is de verhouding 40, 30, 20; voor een type III-terrein kunnen ongeveer 60 beoefenaars met 'greenfee' spelen op een weekdag, 30 op een zaterdag en 15 op een zondag.</p> <p>Vertrek van 24 golfers per uur is de meest voorkomende capaciteit op een golfterrein. Algemeen kan gesteld worden dat er in de zomerperiode ongeveer 10 uren kan gespeeld worden, in de lente en de herfst ongeveer 8 uren en 6 uren in de winter.</p> <p>14 van de 28 antwoordende clubs gewagen van een overbezetting op het huidige ogenblik. Drie antwoordende clubs ervaren momenteel een beginnende overbezetting van hun terrein en ongeveer 39% ervaart nog geen overbezetting (in bepaalde gevallen is er echter een beleid van het bewust constant houden van het ledenaantal).</p>	Een niet onbelangrijk deel, met name 52,4%, is enigszins of helemaal niet tevreden met de bezetting van de golf-terreinen in Vlaanderen/Brussel.

Tabel 47

Gebruik en evaluatie van de golfinfrastructuur in Vlaanderen of Brussel (vervolg 2)

	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
	Globale overbezetting. Piekebezettingen in het week- end.	Piekebezettingen in de periode april tot en met oktober en voornamelijk tijdens weekends en wedstrijddagen.		De mate van ontevredenheid met betrekking tot de bezetting in het algemeen van golfterreinen in Vlaande- ren of Brussel ligt relatief hoger bij: <ul style="list-style-type: none"> ▪ respondenten afkomstig uit de provincies West-, Oost-Vlaanderen en Antwerpen; ▪ golfers jonger dan 40 jaar; ▪ golfers die lid zijn van een club met een type II- golfterrein. De redenen van ontevredenheid zijn onder andere de confrontatie van een aantal respondenten met lange wachtlijsten op de golfterreinen.
Vooruitzichten inzake capaciteit van de huidige terreinen		In het geval dat de uitbreidingsmogelijkheden van de ondervraagde 32 clubs kunnen wor- den gerealiseerd, kan er extra speelmogelijk- heid geboden worden voor: <ul style="list-style-type: none"> ▪ ongeveer 1.500 golfers op type I-terreinen; ▪ ongeveer 1.800 golfers op type II- terreinen; ▪ ongeveer 1.600 golfers op type III- terreinen. 		
Knelpunten	Globaal onvoldoende golf- terreinen.	Bestaansonzekerheid van een aantal clubs en terreinen. Overdreven ervaren betutteling van over- heidswege. Onwetendheid ten aanzien van de golfsport. Vergunningsbeleid.		Een niet onbelangrijk deel, namelijk 61,6%, is enigszins of helemaal niet tevreden met de globale kostprijs (in- stappeld, lidmaatschap, uitrusting, ...) van de golfsport.

Tabel 48

Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen

Vooruitzichten inzake behoeften	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Evaluatie huidige hoeveelheid/type terreinen	<p>Gloobaal onvoldoende golfterreinen.</p> <p>Het aanbod aan grotere terreinen moet evenwel navenant aanwezig zijn.</p>	Meer dan de helft van de 32 geïnterviewde Vlaamse golfclubs gaf aan dat er in het algemeen een tekort is aan golfterreinen (over de verschillende types).		<p>Meer dan 60% van de golfers in Vlaanderen en Brussel is in het algemeen enigszins tot zeer tevreden over de speel- en oefenmogelijkheden in Vlaanderen of Brussel. De mate van ontevredenheid met betrekking tot voldoende speelbaarheid in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ respondenten afkomstig uit de provincies West- en Oost-Vlaanderen; ▪ golfers die lid zijn van een club met een type I- of II-golfterrein. <p>De redenen van ontevredenheid zijn onder andere het tekort aan golfclubs en -terreinen, de overbezetting van de huidige golfterreinen (er zijn te lange wachttijden), alsook de kostprijs ('greentees', alsook het lidgeld). De mate van ontevredenheid met betrekking tot voldoende oefen- en trainingsmogelijkheden in Vlaanderen of Brussel ligt relatief hoger bij respondenten afkomstig uit de provincies West- en Oost-Vlaanderen.</p>
Redenen evaluatie	<p>De participatiegraad wordt verwacht te stijgen.</p> <p>Verdoken beoefenaars en wachtlijsten bij sommige golfclubs.</p> <p>Groeiende overbezetting van de bestaande golfterreinen, voornamelijk in de weekends.</p> <p>Onevenwicht tussen vraag en aanbod waardoor de prijzen in de meeste gevallen stijgen.</p>	<p>Meer en meer golfclubs gaan over tot wachtlijsten.</p> <p>Golfscholen moeten akkoorden sluiten met grotere terreinen om de praktische proeven te kunnen laten afleggen door hun leden.</p> <p>Drie vierden van alle Vlaamse golfclubs passen strenge selectieprocedures toe indien iemand lid wenst te worden van hun club.</p> <p>Het tekort aan terreinen leidt tot een onevenwicht tussen vraag en aanbod waardoor de prijzen (instapgeld, lidgeld, 'greentee', ...) in de meeste gevallen stijgen.</p>		

Tabel 48

Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen (vervolg 1)

Vooruitzichten inzake behoeften	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Aantal extra golfterreinen	Behoeftes aan 58 terreinen van 18 holes in 2010 (34.800 beoefenaars, één 18 holes-terrein kan aan 600 beoefenaars speelbaarheid bieden) ¹ .	De stijging van het aantal golfscholen bracht evenwel geen stijging van het aantal 9 holes-terreinen of groter met zich mee.		
Locatie	Tegen 2010 moeten er 198 holes beschikbaar zijn in West-Vlaanderen, 243 in Oost-Vlaanderen, 288 in Antwerpen, 180 in Vlaams-Brabant en 140 in Limburg ² . Situering in functie van concentratie van beoefenaars vanuit het oogpunt van de rendabiliteit. Bij de afstand die een golfer aflegt tot de golfbaan wordt een tijdcriterium van een half uur in acht genomen. Aan de Kust moet rekening gehouden worden met de effecten van de tweede verblijven en met het toerisme.	Goede verdeling over de provincies is noodzakelijk zowel naar aantal als naar type terrein, dit onder andere om de leefbaarheid van de golfterreinen te garanderen alsook voor het gemak van de beoefenaars. Situering in functie van concentratie van beoefenaars vanuit het oogpunt van de rendabiliteit.		Gemiddeld is men bereid om iets meer dan 30 kilometer (enkel) af te leggen tot de eigen club om de golfsport te beoefenen. Indien respondenten de golfsport als 'greenfee' willen beoefenen, is men bereid meer kilometers af te leggen, meer bepaald gemiddeld ongeveer 100 kilometer.

¹ Deze gegevens zijn gebaseerd op een studie van VERNEIRT Marc, 'Behoeftestudie voor golf in Vlaanderen', situatie 2001, Vlaamse Vereniging voor Golf, waarbij de gegevens slechts reiken tot het jaar 2000, ondertussen waren er reeds een aantal verschuivingen.

² Deze gegevens zijn gebaseerd op een studie van VERNEIRT Marc, 'Behoeftestudie voor golf in Vlaanderen', situatie 2001, Vlaamse Vereniging voor Golf, waarbij de gegevens slechts reiken tot het jaar 2000, ondertussen waren er reeds een aantal verschuivingen.

Tabel 48

Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen (vervolg 2)

Vooruitzichten inzake behoeften	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Oppervlakte	<p>Golfscholen (driving range en oefenstations): maximum 5 ha.</p> <p>Golfschool in combinatie met een beperkt aantal oefenholes: maximum 8 ha.</p> <p>9 holes-golfbaan, oppervlakte groter dan 8 ha en kleiner dan 40 ha.</p> <p>18 holes en groter, oppervlakte tussen 40 en 70 ha.</p>	<p>De geënuquëeerde type I-terreinen hebben een gemiddelde oppervlakte van 7,4 ha.</p> <p>De minimumoppervlakte voor golfscholen is 8 ha, deze oppervlakte moet navent stijgen als er extra holes bijkomen (15 ha voor 6 volwaardige holes)¹.</p> <p>De geënuquëeerde type II-terreinen hebben een gemiddelde oppervlakte van 21,8 ha.</p> <p>De minimumoppervlakte voor een volwaardig 9 holes-terrein is 20 à 25 ha².</p> <p>De geënuquëeerde type III-terreinen hebben een gemiddelde oppervlakte van gemiddeld 65 ha voor een 18 holes-terrein en 73 ha voor een 27 holes-terrein.</p> <p>De minimumoppervlakte voor een 18 holes-terrein of meer is 50 à 65 ha³.</p>		

¹ Hierbij wordt nog geen rekening gehouden met de benodigde oppervlakte voor recreatief medegebruik.

² Hierbij wordt nog geen rekening gehouden met de benodigde oppervlakte voor recreatief medegebruik.

³ Hierbij wordt nog geen rekening gehouden met de benodigde oppervlakte voor recreatief medegebruik.

Tabel 48

Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen (vervolg 3)

Vooruitzichten inzake behoeften	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Exploitatie	Een (nieuwe) club moet zo open mogelijk zijn.	De meerderheid van de 32 onder- vraagde clubs had een voorkeur voor de structuur van een privé- club/verenigingsbaan. Publiek-private samenwerking werd door een twaalfstal clubs als moge- lijke exploitatievorm naar voren geschoven. Uitbating als een privé-commerciële club bekoorde slechts een vijftal clubs.		
Multifunctioneel terrein	Positief.	22 van de 32 clubs waren hier positief tot zeer positief over, 10 negatief tot zeer negatief.		De houding van de respondenten is eerder negatief: zeer positief: 12,4%; eerder positief: 23,9%; eerder negatief: 28,2%; zeer negatief: 21,9% en geen mening: 13,6%.
Randvoorwaarden multifunctioneel terrein	Aangepaste grootte van het sportterrein. Veiligheidsgaranties. Niet verstoren van rust en stilte voor de golfers.	Veiligheidsgaranties. Aangepaste grootte van het sport- terrein. Andere sporten mogen een golf- terrein niet doorkruisen maar moeten erlangs bewegen.		Wie positief stond tegenover een multifunctioneel terrein wees tevens op enkele randvoorwaarden waarbij onder andere de garantie voor veiligheid (38,7%) en rust en stilte (20,4%) de belangrijkste waren.

Tabel 48

Vooruitzichten inzake behoeften aan golfterreinen (vervolg 4)

Vooruitzichten inzake behoeften	Federatie	Clubs	Beoefenaars	Geïnterviewde beoefenaars
Redenen negatieve houding multifunctioneel terrein	Duidelijk vooraf opgestelde akkoorden rond bijvoorbeeld organisatie.	Elke sporter en recreant zou kennis moeten hebben van de golfetiquette. Niet verstoren van rust en stilte voor de golfers. Duidelijk vooraf opgestelde akkoorden rond bijvoorbeeld organisatie. Recreanten hebben geen besef van de golfetiquette. Recreanten hebben geen besef van het belang van rust en stilte voor de golfers. Een golfclub moet een golfclub blijven. De golfsport is gevaarlijk. Golf is een specifieke sport waarvoor stilte vereist is. Golf als sport heeft een zeer specifiek karakter dat nauw verbonden is met de omgeving waarin de sport beoefend wordt.		De golfsport is een gevaarlijke sport (34,9%). De golfsport is niet te combineren met andere sporten (21,9%). Het multifunctionele zorgt voor het verhinderen van de rust door onder andere lawaai (17%). Het multifunctionele zorgt voor een verlies aan concentratie (12,9%).

DEEL II: HET BEHOEFTEPLAN

In het eerste deel van het onderzoek hebben wij op een uitvoerige wijze de beoefening van de golfsport in Vlaanderen geïnventariseerd. Wij rapporteerden over actueel gebruik en evaluatie van infrastructuur ten behoeve van de golfsport. Met alle betrokken partijen zoals federatie, golfclubs en beoefenaars onderzochten wij de toekomstige behoeften en noden.

In dit deel zullen wij de genoteerde behoeften op het vlak van de golfsport in Vlaanderen vertalen in een infrastructuurplan voor de volgende tien jaar. Wij zullen tevens aanbevelingen formuleren met betrekking tot een passende geografische spreiding over Vlaanderen, het type en de organisatievorm van de gewenste terreinen.

Dit tweede deel van het rapport is opgebouwd uit drie hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk keren wij even terug naar de conclusies van het analysegedeelte en beschrijven wij de geografische dekking van de bestaande golfterreinen in Vlaanderen. Vervolgens bepalen wij de behoefte aan golfterreinen in Vlaanderen in hoofdstuk twee. In het derde hoofdstuk formuleren wij aanbevelingen voor de organisatie van de golfterreinen in Vlaanderen.

HOOFDSTUK 1: GEOGRAFISCHE DEKKING VAN DE HUIDIGE GOLFTERREINEN

In de analyse- en inventarisatiefase hebben wij moeten vaststellen dat ongeveer 40% van de ondervraagde Vlaamse actief spelende golfers enigszins tot helemaal niet tevreden is met het aanbod aan golfterreinen van het type II en III en met de speelmogelijkheden in Vlaanderen. In dit hoofdstuk stellen wij ons de vraag in welke mate dit gegeven te relateren is aan een gebrek aan geografische dekking van de huidige beschikbare golfterreinen.

Kaart 1 verduidelijkt de geografische dekking van de 44 golfclubs in Vlaanderen. Uit het kwantitatief onderzoek bij de beoefenaars is gebleken dat de meerderheid van de beoefenaars bereid is maximaal 30 km enkele afstand af te leggen voor de uitoefening van hun sport in clubverband. Daarom werd een afstandscirkel van 30 km bepaald rond de op dit ogenblik beschikbare golfterreinen met minimum 9 holes in Vlaanderen.

Zoals wij kunnen zien op kaart 1 is er een bijna volledige dekking van het Vlaamse grondgebied door golfterreinen met minimum 9 holes. De kaart maakt duidelijk dat een klein deel van de beoefenaars zich bevindt buiten het normale bereik van de huidige golfterreinen met minimum 9 holes in Vlaanderen. Dit gegeven kan onder meer verklaren waarom Vlaamse beoefenaars een golfterrein in een naburige niet-Vlaamse regio opzoeken (bijvoorbeeld Wallonië, Zeeuws-Vlaanderen en Noord-Frankrijk).

Uitgaande van een aantal vaststellingen in de voorgaande analysefase, meer bepaald golfers rijden gemiddeld 19 km naar hun club, volgens de federatie en clubs is ongeveer 90% van de leden afkomstig uit een straal van 20 à 30 km en een voldoende aantal golfterreinen dicht bij de woonplaats wordt als positief geëvalueerd, kunnen wij uitgaan van een sterke regionale rekrutering van het aantal leden bij de respectievelijke golfclubs.

In het volgende hoofdstuk ontwikkelen wij een scenario om tot een raming van het aantal extra benodigde golfterreinen in Vlaanderen te komen.

Kaart 1

HOOFDSTUK 2: BEPALING VAN DE BEHOEFTE AAN GOLFTERREINEN IN VLAANDEREN

De conclusies gemaakt aan het einde van de analyse- en inventarisatiefase lieten enige ontevredenheid uitschijnen met betrekking tot de bezetting van de golfterreinen in Vlaanderen. In dit en volgend hoofdstuk wordt daarom de behoefte aan golfterreinen vanuit verschillende invalshoeken bekeken.

Om de behoefte aan golfterreinen in Vlaanderen te bepalen, is een methodologie ontwikkeld die maximaal steunt op de kwantitatieve en kwalitatieve bevindingen van de bevestigingen van de diverse betrokken partijen.

Deze toekomstige behoefte wordt beïnvloed door:

- de demografische evolutie in de doelgroep: hoe zal de grootte van de groep die het meest geïnteresseerd is op de beoefening van golfsport evolueren in de periode tot 2015?
- de evolutie van de mate waarin de doelgroep golfsport beoefent: hoe zal de participatiegraad binnen deze doelgroep evolueren: gaat een groter, gelijkblijvend of dalend percentage van personen behorend tot de doelgroep deze sporten beoefenen?
- de evolutie in de gebruiksfrequentie: gaan de beoefenaars een groter aantal, even veel of een kleiner aantal keer per jaar hun sport beoefenen?

Uitgaande van een aantal hypothesen met betrekking tot elk van deze basisvariabelen kunnen wij scenario's ontwikkelen die finaal een raming opleveren van het aantal keer dat men in Vlaanderen de golfsport beoefent en zal beoefenen in de komende periode tot 2015.

Door dit aantal spelronden te plaatsen tegenover de theoretische maximale capaciteit van een golfterrein, kunnen wij onder de diverse scenario's het benodigde aantal parcours in Vlaanderen berekenen.

Vervolgens moet dit benodigd aantal parcours worden gespecificeerd per type: 9 holes of 18 holes, en verder verdeeld worden over de verschillende Vlaamse provincies.

De onderverdeling van dit hoofdstuk volgt de verschillende stappen van deze methodologie.

1. Demografische evolutie

In deze eerste paragraaf beschrijven wij de verwachte demografische evolutie van het totale aantal Vlamingen dat mogelijk de golfsport kan beoefenen. Wij besteden aandacht aan enkele uitgangspunten om vervolgens te komen tot de prognose.

1.1. Uitgangspunten

Uit de kwantitatieve enquête bij een 500-tal beoefenaars van golfsport blijkt dat het profiel van de gemiddelde beoefenaar van golfsport in Vlaanderen als volgt kan gedefinieerd worden:

- mannelijk (73,2%);
- 48,5% is 50 jaar en ouder en 24,4% is tussen 41 en 49 jaar oud, in totaal behoort 87,7% van de actief spelende Vlaamse golfers tot de leeftijdsgroepen van 20 tot 64 jaar.

Verder moeten wij er rekening mee houden dat niet elke Vlaamse actieve golfer een federatiekaart heeft. Ramingen op basis van gegevens van de clubs laten uitschijnen dat ze in 2002 een spelend ledenbestand hebben van circa 30.300 personen waaronder 28.300 'full members'. Dit gegeven moeten we plaatsen tegenover de 25.100 personen gonooteerd als actieve leden bij de Vlaamse Vereniging voor Golf. Dit houdt in dat wij het door de federatie opgegeven aantal beoefenaars moeten ophogen om tot het totale aantal beoefenaars van de golfsport in Vlaanderen te komen.

Voor de bevolkingsprognose wordt gebruikgemaakt van gegevens van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) en dit tot het jaar 2015. Volgende hypothesen liggen aan de basis van deze prognose:

- er wordt gewerkt met een gesloten populatie, dit wil zeggen dat er geen rekening wordt gehouden met de migraties naar of vanuit Vlaanderen;
- de basistrend wordt gevormd door de demografische evolutie in de leeftijdscategorieën van 20 tot 64 jaar.

1.2. Prognose

Tabel 49 vermeldt de bevolkingscijfers voor mannen en vrouwen woonachtig in Vlaanderen en behorend tot de geselecteerde leeftijdscategorieën in 2002 en de prognose voor 2005, 2010 en 2015.

Deze tabel toont aan dat de demografische basistrend binnen de doelgroep van Vlaamse mannen en vrouwen tussen 20 en 64 jaar vrij stabiel is. Verwacht wordt dat hun aantal eerst wat zal stijgen van 3.597.000 in 2002 tot 3.622.000 in 2005 en tot 3.654.000 in 2010. Daarna is een daling merkbaar tot 3.631.000 in 2015.

Deze evolutie is nagenoeg identiek bij de mannen en vrouwen in de leeftijdsgroepen van 20 tot 64 jaar. Per leeftijdsgroep stellen wij wel verschillende evoluties vast: in de categorie tot 35 jaar is er een beperkte daling ten opzichte van 2002 (-4,9%), in de categorie tussen 35 en 49 jaar is er een relatief scherpe daling (-12,3%) en in de categorie tussen 50 en 64 jaar zien we een relatief grote toename (+24,8%).

Bij de opmaak van het behoefteplan moeten wij met deze demografische tendensen rekening houden.

Tabel 49

Prognose tot 2015 van het aantal mannen en vrouwen woonachtig in Vlaanderen, naar leeftijdsklasse, NIS (in absolute aantallen)

Leeftijdsklasse	2002	2005	2010	2015
Mannelijk, tussen 20 en 34 jaar oud	590.900	569.383	563.037	562.268
Mannelijk, tussen 35 en 49 jaar oud	701.765	700.584	661.501	613.129
Mannelijk, tussen 50 en 64 jaar oud	527.309	563.921	624.173	660.511
Subtotaal mannen 20 tot 64 jaar oud	1.819.974	1.833.888	1.848.711	1.835.908
Vrouwelijk, tussen 20 en 34 jaar oud	573.431	552.645	546.054	545.258
Vrouwelijk, tussen 35 en 49 jaar oud	678.897	678.626	643.017	597.049
Vrouwelijk, tussen 50 en 64 jaar oud	524.540	556.417	615.987	652.508
Subtotaal vrouwen 20 tot 64 jaar oud	1.776.868	1.787.688	1.805.058	1.794.815
Alle personen, tussen 20 en 34 jaar oud	1.164.331	1.122.028	1.109.091	1.107.526
Alle personen, tussen 35 en 49 jaar oud	1.380.662	1.379.210	1.304.518	1.210.178
Alle personen, tussen 50 en 64 jaar oud	1.051.849	1.120.338	1.240.160	1.313.019
Totaal	3.596.842	3.621.576	3.653.769	3.630.723

2. Evolutie van de participatiegraad

In de hiernavolgende paragrafen wordt een raming gemaakt van het toekomstige aantal Vlaamse actief spelende golfers aan de hand van de evolutie over de laatste jaren en een aantal hypothesen naar de toekomst toe. Eerst en vooral worden de verschillende uitgangspunten op een rijtje gezet, gevolgd door een prognosa van de participatiegraad.

2.1. Uitgangspunten

Uit de diverse bevestigingen maken wij op dat men een toename verwacht in de participatiegraad. Wij kunnen wijzen op volgende aspecten:

- de federatie verwacht een ononderbroken kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van de golfsport in Vlaanderen. Eigen prognoses van de federatie geven een constante groei aan van het aantal golfers in Vlaanderen;
- het aantal clubs neemt verder toe, ook in de jongste jaren;
- meer dan de helft van de clubs voorziet nog een toename in het eigen ledenbestand;
- zowel de federatie als de clubs verwachten een vrij gelijke toename in de diverse leeftijdscategorieën en voor mannen en vrouwen;
- illustratief voor de verdere groei is het feit dat er heel wat uitbreidingen van bestaande terreinen en nieuwe projecten op stapel staan;
- zowel de federatie als de clubs merken op dat een eventueel stijgend aanbod van golfterreinen een positief effect zal hebben op de deelname aan de golfsport;
- in het Vlaamse Golfmemorandum (20 juni 2003) wordt gepleit voor een verdere democratisering van de golfsport.

2.2. Prognose

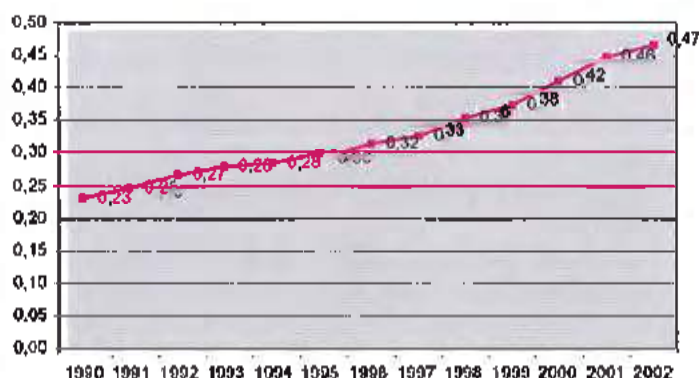
In de voorgestelde prognoses maken wij gebruik van drie verschillende scenario's ten aanzien van de verwachte participatiegraad voor de golfsport. Er wordt uitgegaan van een minimum-, meest waarschijnlijke en maximumhypothese over de totaliteit van de planningsperiode. Deze hypothesen inzake participatiegraad worden gekoppeld aan de verwachte evoluties in de verschillende bevolkingscategorieën.

Alvorens deze drie hypothesen te beschrijven, bekijken wij eerst de huidige participatiegraad van de golfers in Vlaanderen. Om dit te berekenen gaan wij uit van het aantal beoefenaars geregistreerd bij de federatie en gecorrigeerd aan de hand van de cijfers van de clubs berekend uit de enquête waarbij wij ons baseren op het geschatte aantal 'full members'. Wij stellen deze aantallen tegenover alle Vlamingen.

Om de participatiegraad te berekenen binnen de leeftijdscategorieën van 20 tot 64 jaar, verminderen wij het verkregen aantal beoefenaars met 12,3% aangezien uit de profielgegevens is gebleken dat 12,3% van het aantal beoefenaars jonger is dan 20 jaar of ouder is dan 64 jaar. Vervolgens plaatsen wij het aantal beoefenaars tegenover het totale aantal Vlaamse mannen en vrouwen in de klassen van 20 tot 64 jaar.

Dit levert ons de participatiegraden op over de jaren 1990-2002 zoals vermeld in figuur 12.

Figuur 12: Evolutie van de participatiegraad in Vlaanderen in de periode 1990-2002, WES-berekeningen (in %)

Wij kunnen vaststellen dat de participatiegraad van de golfsport in Vlaanderen uitgedrukt in functie van de totale Vlaamse bevolking 0,47% bedroeg in 2002. Dit betekent dat bijna een half procent van alle Vlamingen golf speelt ongeacht hun leeftijd of geslacht. Er is sprake van een verdubbeling van de participatiegraad in de periode 1990-2002.

Houden wij enkel rekening met de doelgroep van de 20- tot 64-jarigen, dan bedraagt de participatiegraad momenteel 0,69%. Ook in dit geval is er sprake van een continue groei van de participatiegraad en van een verdubbeling sinds 1990.

Uitgesplitst naar de diverse leeftijdsgroepen, komen wij tot volgende participatiegraden voor het jaar 2002: 0,22% voor de mannen en vrouwen tussen 20 en 34 jaar, 0,76% voor de categorie tussen 35 en 49 jaar en 1,11% voor de personen tussen 50 en 64 jaar. De penetratiegraad van de golfsport ligt dus ongeveer vijf keer hoger in de leeftijdsgroep van 50 tot 64 jaar dan in de leeftijdsgroep van 20 tot 34 jaar.

De penetratiegraad van de golfsport bij de mannen tussen 20 en 64 jaar bedraagt actueel 1%, bij de vrouwen in dezelfde leeftijdsgroep 0,37%.

Voor de komende jaren tot 2015 zijn een minimum-, meest waarschijnlijke en maximumhypothese opgesteld met betrekking tot de verwachte evolutie van de participatiegraad aan de golfsport. Bij de bepaling van deze hypothesen zijn wij zowel uitgegaan van de historische trend die wij vaststellen in Vlaanderen als van de evolutie van de golfparticipatie in buurlanden zoals Frankrijk en Nederland.

Wat deze twee landen betreft stellen wij het volgende vast:

- ook in deze twee landen stijgt de golfparticipatie;
- deze stijging ligt steeds boven het stijgingsritme in Vlaanderen;
- vooral Nederland loopt voorop in deze evolutie. De participatiegraad bedraagt er momenteel 1,34%. Tien jaar geleden bedroeg dit percentage nog maar 0,52%. Deze zeer grote groei komt deels op rekening van de toename van het aantal witte golfers. Hun aantal is de laatste 10 jaar enorm gegroeid van ongeveer 10.000 tot 96.000. Ook zonder deze witte golfers is de stijging van de participatiegraad in de laatste 10 jaar evenwel merkwaardig: van 0,45% tot 0,75%.

Gelet op de vermelde uitgangspunten en rekening houdend met deze feiten lijkt de stijgende trend van het aantal golfspelers ook in Vlaanderen onomkeerbaar. Meer nog, in de toekomst kunnen wij wellicht een nog sterkere groei van het aantal spelers verwachten. Daarom hebben wij de hypothesen inzake de verwachte participatiegraad als volgt geformuleerd:

- als minimumhypothese gaan wij uit van de bestaande groeitrend sinds 1990. Wij trekken deze trend gewoon door tot in 2015;
- als maximumhypothese gaan wij uit van de groei vastgesteld in Nederland, exclusief de witte golfers. De huidige situatie in Vlaanderen is te vergelijken met deze in Nederland van ongeveer 10 jaar geleden. Wij nemen daarom de reëel vastgestelde evolutie in Nederland in de periode 1994-2003 als basis voor het groeisecenario in Vlaanderen tot 2015;
- als midden- en meest waarschijnlijke hypothese nemen wij het midden tussen het vermelde minimum- en maximumscenario.

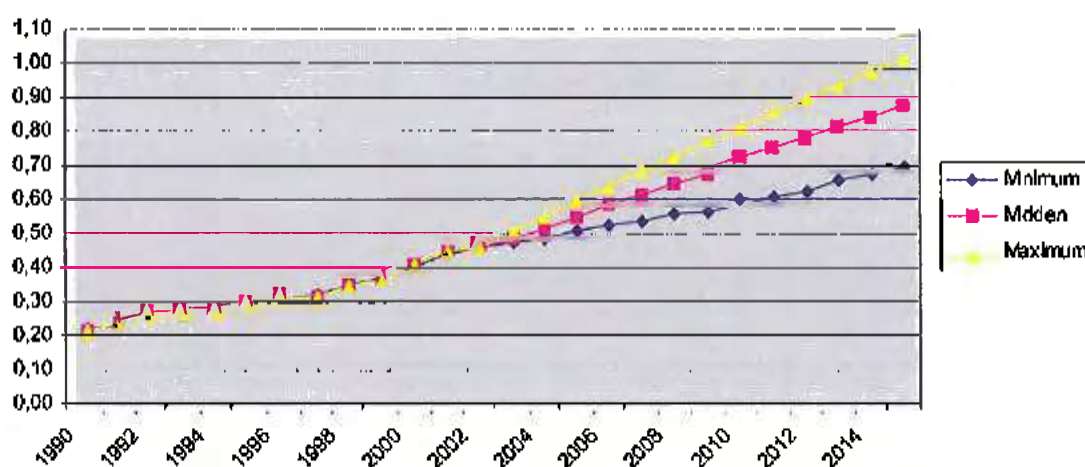

Dit levert volgende hypothesen op ten aanzien van de participatiegraden op Vlaams niveau:

Participatiegraad van alle leeftijdsklassen (in %)	2002	2010	2015
Minimumhypothese	0,47	0,60	0,71
Meest waarschijnlijke hypothese	0,47	0,72	0,87
Maximumhypothese	0,47	0,83	1,03

Figuur 13 illustreert de verwachte evolutie van de participatiegraden in functie van de weerhouden hypothesen.

Figuur 13: Verwachte evolutie van de participatiegraad in Vlaanderen tot 2015, WES-berekeningen (in %)

Wij koppelen deze verwachtingen inzake participatiegraden aan de demografische tendensen beschreven in het eerste punt. Wij vermenigvuldigen deze participatiegraden met het aantal Vlamingen in alle leeftijdsklassen volgens de prognoses van het NIS voor 2010 en 2015.

Op basis van de vooropgestelde hypothesen kunnen wij op deze manier het verwachte aantal beoefenaars van de golfsport in Vlaanderen uitzetten tot 2010 en 2015 (zie tabel 50).

Tabel 50

Prognose tot 2015 van het aantal actieve golfspelers in Vlaanderen, naar minimum-, meest waarschijnlijke en maximumhypothese van het aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

Alle leeftijdsklassen	2002	2010	2015
Minimumhypothese	28.300	36.500	43.400
Meest waarschijnlijke hypothese	28.300	43.500	53.200
Maximumhypothese	28.300	50.500	63.000

Het totale aantal golfspelers in Vlaanderen zal in de meest waarschijnlijke hypothese circa 53.200 personen bedragen in 2015. Dit is een toename met bijna 90% in vergelijking met de situatie in 2002. De verwachte maximumgrens ligt op ongeveer 63.000 spelers, de minimumgrens op 43.400 spelers.

3. Evolutie in de speelfrequentie

In deze stap trekken wij conclusies ten aanzien van het aantal keer dat een beoefenaar zijn sport zal beoefenen in de toekomst en het tijdstip waarop.

In het kader van de bepaling van de behoefte aan bijkomende golfterreinen is het aantal spelronden op een terrein met 9 of 18 holes bepalend. Wij achten het voor de terreinbehoeftebepaling niet relevant hoe vaak spelers de golfsport beoefenen in een golf-school of op een terrein met bijvoorbeeld 6 holes (pitch en putt). Wij gaan er immers van uit dat ook deze golfers na verloop van tijd op een parcours van 9 en 18 holes willen spelen.

Volgens de resultaten van de enquête bij de beoefenaars bedraagt het gemiddelde aantal spelronden per jaar op een terrein met 9 of 18 holes in Vlaanderen tot op vandaag gemiddeld 79. Dit aantal is als volgt te verdelen: 67 spelronden in de club waar men het meest speelt, gemiddeld 1 spelronde in een tweede club waar men ook lid is en bijna 11 spelronden als 'greenfee'.

Naar de toekomst toe, bleek uit de enquêteresultaten dat een kleine helft van de beoefenaars van de golfsport de frequentie van beoefening ziet toenemen. Ongeveer even vaak ziet men de frequentie stabiel blijven. Mathematisch heeft dit als gevolg dat het aantal keer dat men gemiddeld per jaar zal golfen in Vlaanderen op alle types van terreinen zal toenemen van 97 in 2003 tot 108 vijf jaar later (zie ook tabel 4) en figuur 11). Als we deze verwachte evolutie van het aantal spelronden toepassen op het aantal keer dat men speelt op een terrein met 9 of 18 holes, komen we tot op vandaag tot een verwacht aantal spelronden binnen vijf jaar op deze twee terreintypes van 88 tegenover 79.

Voor onze berekeningen nemen wij aan dat de 88 spelronden zullen worden bereikt in 2010 en nodien constant zullen blijven.

Een andere factor die wij moeten bekijken is de invloed van de verschuiving van de leeftijds piramide van de golfspelers in de richting van de 50-jarigen en ouder op het verwachte aantal spelronden. Uit de enquête bij de beoefenaars weten wij immers dat 50-plussers vaker golfen dan de jongere leeftijdscategorieën. Een groter aantal 50-plussers en een dalend aantal personen in de jongere leeftijdsgroepen heeft dus automatisch een stijging van het gemiddelde aantal spelronden als gevolg.

Toegepast op de verwachte leeftijdsstructuur in 2010 en 2015 leidt dit gegeven tot een verwacht aantal spelronden per jaar op een terrein met 9 of 18 holes in Vlaanderen van 90 in 2010 en 91 in 2015.

De beoefening van de golfsport is tevens niet evenredig doorheen het jaar of de week te situeren. De enquêteresultaten hebben uitgewezen dat de beoefening vooral valt in de periode van maart tot en met oktober. Verder is de beoefening sterk geconcentreerd op het weekend en vooral op de zondag. Gedurende de week is sprake van een redelijk evenwichtige spreiding.

Met deze concentratie op de zondag houden wij rekening bij het uitwerken van de kwantitatieve scenario's. Wij nemen hierbij aan dat het belang van de zondag als speeldag op hetzelfde niveau blijft over de ganse periode 2002-2015.

4. Geraamd aantal spelronden

Uitgaande van de verschillende scenario's met betrekking tot de evolutie van het aantal golfers en de speelfrequentie, werd een raming gemaakt van het verwachte aantal spelronden per jaar tot 2015 op een parcours van 9 of 18 holes in Vlaanderen.

Gebleken is dat de zondag de belangrijkste dag is om de golfsport te beoefenen. De zondag zal dan ook een maximale bezetting of een maximale vraag naar golfbeurten veroorzaken.

Tabel 51 geeft een overzicht van de bekomen resultaten op jaarbasis en van de piekvraag op zondag. De resultaten zijn uitgewerkt naar minimum-, meest waarschijnlijke en maximumhypothese van het aantal beoefenaars tot 2015.

Tabel 51

Prognose tot 2015 van het aantal spelronden op een parcours van 9 of 18 holes in Vlaanderen, naar minimum-, meest waarschijnlijke en maximumhypothese van het aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

Alle leeftijdsklassen	2002	2010	2015
Totaal aantal spelronden op jaarbasis			
Minimumhypothese	2.240.000	3.288.000	3.931.000
Meest waarschijnlijke hypothese	2.240.000	3.918.000	4.817.000
Maximumhypothese	2.240.000	4.549.000	5.702.000
Totaal aantal spelronden op zondag			
Minimumhypothese	650.000	954.000	1.140.000
Meest waarschijnlijke hypothese	650.000	1.136.000	1.397.000
Maximumhypothese	650.000	1.319.000	1.654.000

Uitgaande van de meest waarschijnlijke hypothese inzake het aantal beoefenaars en een egale spreiding van de vraag over de week, komen wij tot een geraamd aantal spelronden van 4.817.000 in 2015. Dit is meer dan het dubbele aantal van in 2002.

De piekvraag op zondag bedraagt bij de middenhypothese qua aantal beoefenaars circa 650.000 spelronden in 2002 en loopt op tot 1.397.000 beurten in 2015.

Bij dit alles moeten wij nog rekening houden met enkele specifieke situaties, zoals bijvoorbeeld de impact van het toerisme aan de Vlaamse Kust. Uit cijfermateriaal waarover WES beschikt kunnen wij het aantal niet-Vlaamse golfers tijdens een kortstondig verblijf aan de Kust tot op vandaag ramen op ongeveer 5.000 en het aantal spelronden op een totaal van ongeveer 10.000. Naar de toekomst toe gaan wij uit van eenzelfde groei zoals aangegeven in tabel 51. Dit komt neer op een geschat aantal spelronden van niet-Vlaamse verblijftoeristen aan de Kust van ongeveer 21.000 in 2015. De impact van de aanwezigheid van niet-Vlamingen in tweede woningen aan de Kust is beperkter (circa 3.000 golfbeurten in 2002 en 6.000 in 2015).

Bij de verdeling van nieuwe terreincapaciteit over de Vlaamse provincies zullen wij hiermee rekening houden.

5. Confrontatie met terreincapaciteit en behoeftebepaling

In het vorige punt becijferden wij de behoefte op het vlak van de beoefening van de golfsport in Vlaanderen. De vraag die wij in deze paragraaf stellen is welke terreincapaciteiten er in Vlaanderen nodig zijn om aan deze behoeften te voldoen en hoe deze gevraagde capaciteit zich verhoudt ten opzichte van de capaciteit van de bestaande golf-terreinen.

Om de behoefte aan terreinen te bepalen zijn wij uitgegaan van de capaciteit bij de meest ideale exploitatie van een terrein. De wijze van berekening is weergegeven in bijlage 7. De berekening is gebaseerd op de hypothesen dat 24 personen per uur hun spelronde kunnen aanvatten, dat er een maximaal aantal uren per dag wordt gegolft in functie van de seizoenen doorheen het jaar, dat er 350 openingsdagen per jaar zijn en dat een spelronde op een terrein met een 9 holes-parcours twee uren en op een terrein met een 18 holes-parcours vier uren in beslag neemt.

Rekening houdend met bovenstaande hypothesen heeft een terrein met een 9 holes-parcours een maximum theoretische capaciteit van ongeveer 71.400 spelronden op jaarbasis. De capaciteit op piekdagen, zoals de zondagen, bedraagt ongeveer 10.200 spelronden per jaar, uitgaande van het feit dat het terrein 50 weken per jaar in gebruik is. De analoge capaciteitsgegevens voor een terrein met een 18 holes-parcours zijn: 54.600 spelronden op jaarbasis en 7.800 op zondagen.

In het vervolg van dit onderzoek werken wij verder met parcours van 9 en 18 holes. Dit noodzaakt de overgang van types van golfinfrastructuren (zoals gedefinieerd in het Golfmemorandum) naar parcours. Wij verduidelijken even hoe wij hierbij tewerk zijn gegaan.

Zoals reeds vermeld zijn er in Vlaanderen 44 clubs. Het grootste aantal clubs, namelijk 24, zijn clubs van het type III, dit wil zeggen clubs met een terrein van minimum 18 holes groot. Het aantal 9 holes-terreinen of terreinen van het type II bedraagt 8. Vlaanderen telt op dit ogenblik 12 terreinen van het type I, dit zijn voornamelijk golfscholen met een beperkt aantal holes op hun terrein.

Tabel 52
Clubs en golfterreinen in Vlaanderen, per type en per provincie, juli 2003

Provincie	Type I	Type II	Type III	Totaal
West-Vlaanderen	1	1	5	7
Oost-Vlaanderen	5	0	2	7
Antwerpen	4	4	8	16
Vlaams-Brabant	2	2	5	9
Limburg	0	1	4	5
Totaal	12	8	24	44

Om de confrontatie van de terreincapaciteit met de vastgestelde behoefte mogelijk te maken, vertalen wij het huidige aantal golfterreinen naar parcours van 9 (met uitzondering van 9 pitch & putt) of 18 holes. Parcours van 6 (met uitzondering van 6 pitch & putt) en 13 holes zijn gemakshalve geteld als 9 holes, een type III-golfterrein met bijvoorbeeld 27 holes is geteld als één parcours van 18 holes en één parcours van 9 holes, een type III-terrein met 36 holes is vervolgens geteld als twee parcours van 18 holes.

De inventarisatie van de bestaande toestand heeft aangetoond dat Vlaanderen momenteel over 18 parcours met 9 holes en 24 parcours met 18 holes beschikt (zie tabel 53)¹. Bij de bepaling van het benodigde aantal terreinen houden wij vanzelfsprekend rekening met de aanwezigheid van deze terreinen en hun totale capaciteit van circa 2.596.000 spelronden per jaar. Voor de zondagen komt dit neer op ongeveer 371.000 spelronden op jaarbasis. Deze aantallen worden in mindering gebracht van de behoefte aan terreinen.

Tabel 53
Parcours in Vlaanderen van 9 en 18 holes, per provincie, juli 2003

Provincie	Parcours van 9 holes	Parcours van 18 holes	Totaal
West-Vlaanderen	2	6	8
Oost-Vlaanderen	1	2	3
Antwerpen	10	7	17
Vlaams-Brabant	3	5	8
Limburg	2	4	6
Totaal	18	24	42

¹ De hercategorisering van de golfinfrastructuur van 'types' (zoals in het Golfmemorandum gedefinieerd) naar 9 en 18 holes-parcours is de beste methode om een zicht te krijgen op de behoefte op basis van het verwachte aantal spelrondes. Deze werkwijze resulteert in een objectieve behoeftebepaling en maakt het de beleidsmakers mogelijk om een bepaalde hypothese te kiezen. Vanuit de gekozen hypothese dient vervolgens een praktische vertaling te worden gemaakt naar type structuren op basis van ruimtelijke aspecten en rekening houdend met de 40/60 verhouding zoals verder in deze studie voorgesteld.

Wij onderstrepen dat alle berekeningen gebeuren in termen van verwacht aantal spelronden gesteld tegenover een theoretische capaciteit uitgedrukt in aantal spelronden. Wij werken dus niet in aantal leden. Een gevolg van deze redenering is dat wij ervan uitgaan dat een golfterrein maximaal wordt opengesteld.

Uit diverse gesprekken blijkt dat een volledige bezetting van 100% voor een golfterrein moeilijk haalbaar is. Een bezetting van ongeveer 80% wordt als een goede rendabele bezetting aangegeven. Ook met dit aspect houden wij rekening bij de berekening van het aantal extra benodigde parcours.

Een laatste beschouwing betreft de gewenste verhouding tussen het aantal terreinen met 9 en 18 holes. Terreinen met 9 holes hebben het voordeel om op een kleinere ruimte een grotere capaciteit te genereren. Daarentegen moeten we vaststellen dat de vraag zich vooral richt naar terreinen met 18 holes. De verhouding in spelronden bedraagt momenteel ongeveer 30% op een parcours van 9 holes en 70% op een parcours van 18 holes terwijl de theoretische maximumcapaciteit actueel ongeveer gelijk verdeeld is tussen beide types van terreinen. Dit heeft als gevolg dat de tevredenheid over het aantal terreinen met een 18 holes-parcours in Vlaanderen wat lager ligt dan de tevredenheid over het aantal terreinen met een 9 holes-parcours. Daarbij komt nog dat de verwachte verhoging van het aantal spelronden in de nabije toekomst vooral betrekking heeft op 'greenfees' op terreinen met een 18 holes-parcours. Daarom schuiven wij voor de behoefteberekening enigszins op in de richting van de (verwachte) vraag en werken met een gewenste verhouding 40% capaciteit op terreinen met een 9 holes-parcours en 60% op terreinen met een 18 holes-parcours.

Finaal bepalen wij de behoefte in functie van volgende hypothesen:

- een minimum-, meest waarschijnlijke en maximumhypothese qua aantal beoefenaars;
- een capaciteitsbezetting van de terreinen van 100% en 80% per jaar;
- een egale spreiding over de week en een volledige bezetting op een piekdag, namelijk de zondag.

Bij de verdere bespreking hebben wij vooral oog voor het jaar 2015, aangezien men kan merken dat er een stijging is in de behoefte aan extra terreinen naar dit jaar toe. Dit is het gevolg van de veronderstelde continue groei van het aantal golfspelers in Vlaanderen tot in 2015.

Het in rekening brengen van de verschillende parameters levert ons het aantal extra benodigde parcours op voor de jaren 2010 en 2015 in functie van de twee weerhouden types. Tabel 54 en tabel 55 geven een overzicht van de bekomen resultaten op het niveau Vlaanderen voor respectievelijk 9 holes- en 18 holes-parcours in functie van de verschillende scenario's.

Tabel 54

Behoefte aan extra parcours van 9 holes boven de huidige capaciteit in Vlaanderen voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van jaarbezetting of piekbezetting op zondag en aantal beoefenaars, WES-berekeningen

Hypothese		Minimum-hypothese	Meest waarschijnlijke hypothese	Maximum-hypothese
Volgens maximale bezetting	Jaarbezetting			
	2010	5	8	10
	2015	8	12	14
Volgens 80% bezetting	Jaarbezetting			
	2010	8	12	15
	2015	12	16	22
Volgens maximale bezetting	Zondagbezetting			
	2010	19	27	34
	2015	27	37	47

Tabel 55

Behoefte aan extra parcours van 18 holes boven de huidige capaciteit in Vlaanderen voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van jaarbezetting of piekbezetting op zondag en aantal beoefenaars, WES-berekeningen

Hypothese		Minimum-hypothese	Meest waarschijnlijke hypothese	Maximum-hypothese
Volgens maximale bezetting	Jaarbezetting			
	2010	12	19	26
	2015	19	29	39
Volgens 80% bezetting	Jaarbezetting			
	2010	21	30	38
	2015	30	42	54
Volgens maximale bezetting	Zondagbezetting			
	2010	49	63	77
	2015	64	83	103

Indien wij een maximale capaciteitsbezetting van 100% vooropstellen, dan schatten wij het extra aantal benodigde parcours in Vlaanderen in het jaar 2015 op 8 tot 14 parcours van 9 holes en op 19 tot 39 parcours van 18 holes:

- 8 parcours van 9 holes en 19 parcours van 18 holes bij de minimumhypothese qua aantal beoefenaars (een verderzetting van de trendmatige groei van de laatste jaren in Vlaanderen);
- 12 parcours van 9 holes en 29 parcours van 18 holes bij de meest waarschijnlijke hypothese (een groei die het midden houdt tussen de huidige trend in Vlaanderen en de reëel vastgestelde evolutie in de laatste jaren in Nederland);
- 14 parcours van 9 holes en 39 parcours van 18 holes bij de maximumhypothese (een groei van het aantal beoefenaars in Vlaanderen overeenkomstig de reëel vastgestelde groei in de laatste jaren in Nederland).

Het moet duidelijk zijn dat het scenario van een maximale capaciteitsbezetting van 100% in de praktijk moeilijk haalbaar is en de in dit geval gehanteerde hypothesen overeenkomen met een scenario "minimum minimorum".

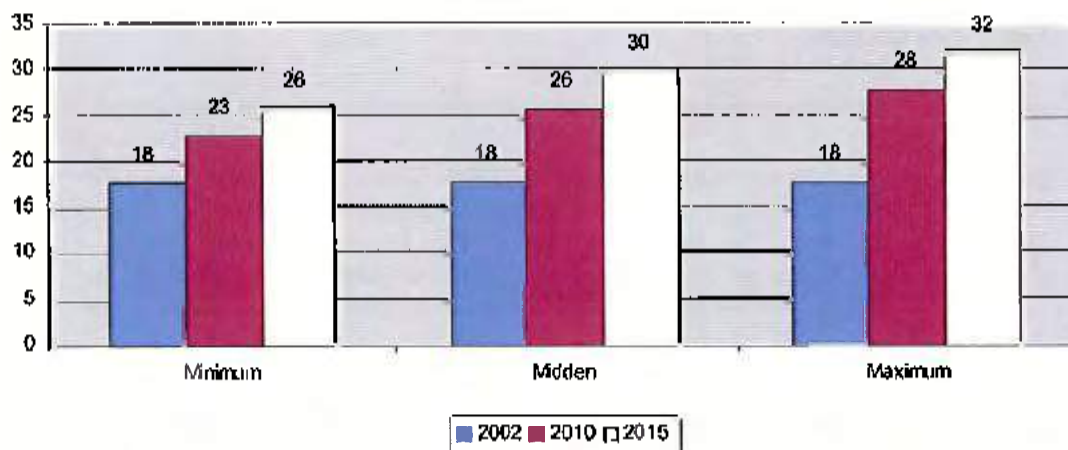
Zodra wij uitgaan van andere hypothesen loopt het aantal extra benodigde parcours op. Bijvoorbeeld, indien wij rekening houden met een bezetting van 80% op jaarbasis, wat een realistischer veronderstelling is, ramen wij dat er voor het jaar 2015 respectievelijk 12, 16 en 22 extra parcours van 9 holes en 30, 42 en 54 extra parcours van 18 holes nodig zijn, afhankelijk van het verwachte aantal beoefenaars.

Zoals reeds vermeld is de zondag een piekdag voor de beoefening van de golfsport. Als men voldoende terreinen wil ter beschikking stellen om aan deze piekvraag te voldoen, dan is er nood aan ongeveer 27 extra parcours van 9 holes en 64 parcours van 18 holes bij de minimumhypothese qua aantal beoefenaars, 37 parcours van 9 holes en 83 parcours van 18 holes bij de meest waarschijnlijke hypothese en 47 parcours van 9 holes en 103 parcours van 18 holes bij de maximumhypothese.

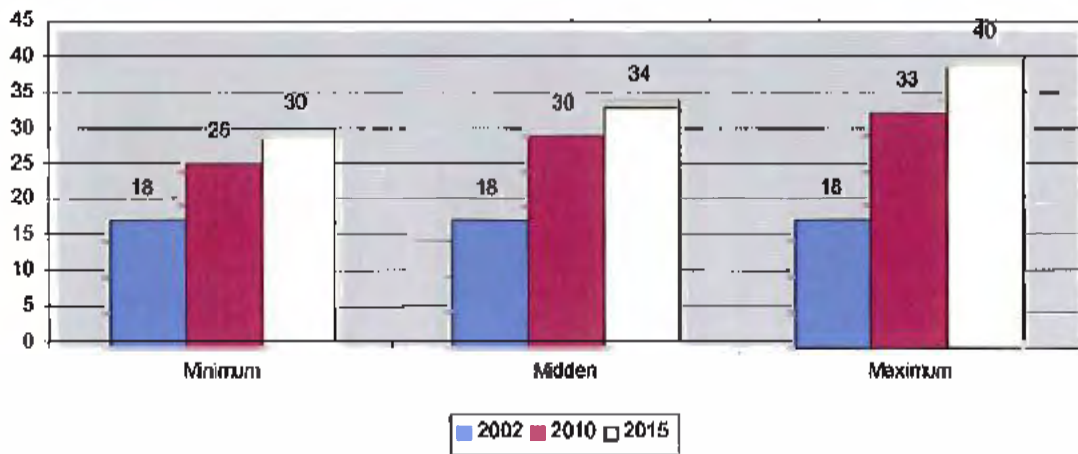
Het is weinig realistisch om een beleid te ontwikkelen dat erop gericht is te voldoen aan de absolute piekvraag. De benodigde aantallen extra parcours in deze hypothese zijn daarom eerder gegeven ten titel van illustratie. In wat verder volgt nemen wij dit scenario niet verder in aanmerking.

In figuren 14 en 15 wordt een overzicht gegeven van het totale aantal parcours van 9 holes in Vlaanderen in 2002, 2010 en 2015 (huidige én extra benodigde parcours) in functie van een volledige of 80% jaarbezetting en in functie van de drie hypothesen inzake aantal beoefenaars. Men kan vaststellen dat het huidige aantal parcours praktisch met twee derden moet toenemen als men wil voldoen aan de vraag uitgaande van een 80% jaarbezetting en van de middenhypothese inzake de evolutie van het aantal golfers in Vlaanderen.

Figuur 14: Aantal parcours van 9 holes in Vlaanderen in 2002, 2010 en 2015 bij maximale jaarbezetting, naar hypothesen van aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

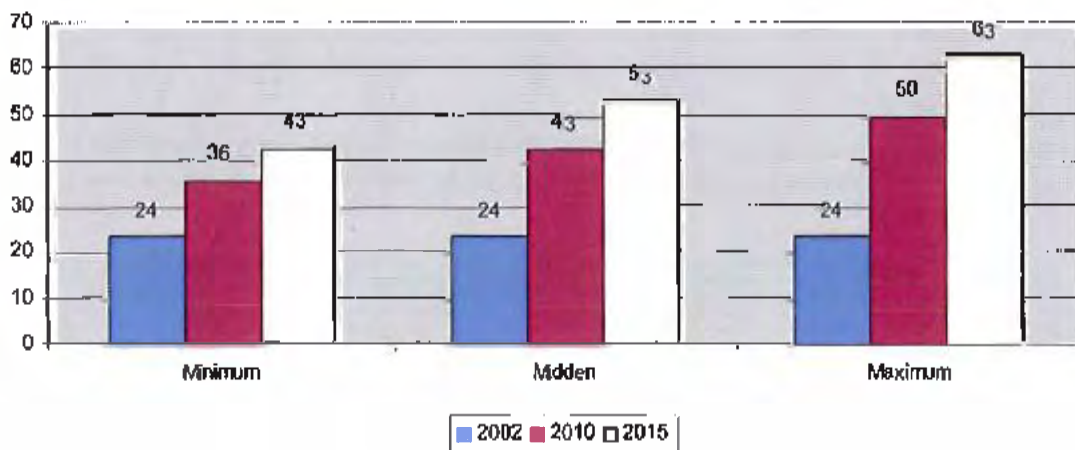

Figuur 15: Aantal parcours van 9 holes in Vlaanderen in 2002, 2010 en 2015 bij 80% jaarbezetting, naar hypothesen van aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

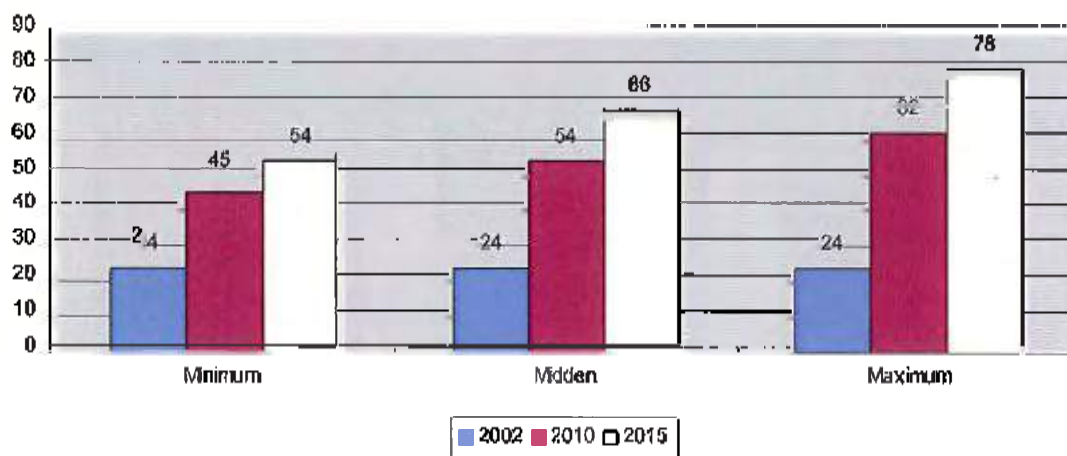

Figuren 16 en 17 illustreren het totale aantal parcours van 18 holes in Vlaanderen in 2002, 2010 en 2015 (huidige en extra benodigde parcours) in functie van de verschillende gehanteerde hypothesen. Het huidige aantal parcours moet tegen 2015 meer dan worden verdubbeld om Vlamingen voldoende golfmogelijkheden te bieden uitgaande van een 80% jaarbezetting en van de middenhypothese inzake de evolutie van het aantal beoefenaars.

Figuur 16: Aantal parcours van 18 holes in Vlaanderen in 2002, 2010 en 2015 bij maximale jaarbezetting, naar hypothesen van aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

Figuur 17: Aantal parcours van 18 holes in Vlaanderen in 2002, 2010 en 2015 bij 80% jaarbezetting, naar hypothesen van aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

6. Toewijzing van de benodigde extra terreinen aan de Vlaamse provincies

Uit de bevestigingen weten wij hoe groot het belang van de factor 'afstand' is op het gedrag van de beoefenaars van de golfsport. Op dit ogenblik legt een golfer gemiddeld 19 km in enkele richting af tot zijn club. De helft van de beoefenaars is niet bereid om meer dan 30 km af te leggen tot zijn golfclub.

Omwillen van deze reden zijn wij overgegaan tot een verdeling van het totale aantal op Vlaams niveau benodigde golfsterreinen over de verschillende Vlaamse provincies. Wij hielden daarbij rekening met de geografische concentratie van de bevolking wat niet onbelangrijk is vanuit het oogpunt van de rendabiliteit van een terrein. Impliciet gaan wij er dus vanuit dat op lange termijn de participatie aan de golfsport identiek is in alle Vlaamse provincies.

Bijkomend is voor de behoefteberekening in West-Vlaanderen rekening gehouden met de extra vraag gecreëerd vanuit het kusttoerisme en de aanwezigheid van tweede woningen aan de Kust.

De verdeling van het aantal extra golfsterreinen met 9 en 18 holes-parcours over de verschillende provincies en naar verschillende hypothesen is terug te vinden in tabellen 56 tot 59.

Nemen wij als voorbeeld de behoefte aan extra parcours van 9 holes bij een terreinbezetting van 100% op jaarbasis en de meest waarschijnlijke hypothese inzake de evolutie van het aantal beoefenaars (zie tabel 56). In dit geval is er nood aan 12 extra parcours tegen 2015, waarvan vijf in de provincie Oost-Vlaanderen, telkens drie in de provincies Limburg en West-Vlaanderen en één in de provincie Vlaams-Brabant.

Tabel 56

Behoefte aan extra parcours van 9 holes boven de huidige capaciteit per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van maximale jaarbezetting en aantal beoefenaars, WES-berekeningen

Regio	Minimum-hypothese	Meest waarschijnlijke hypothese	Maximum-hypothese
West-Vlaanderen			
2010	1	2	3
2015	2	3	4
Oost-Vlaanderen			
2010	3	4	5
2015	4	5	6
Antwerpen			
2010	0	0	0
2015	0	0	0
Vlaams-Brabant			
2010	0	0	0
2015	0	1	1
Limburg			
2010	1	2	2
2015	2	3	3
Totaal voor het Vlaamse Gewest			
2010	5	8	10
2015	8	12	14

Tabel 57

Behoefte aan extra parcours van 9 holes boven de huidige capaciteit per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van een 80% jaarbezetting en aantal beoefenaars, WES-berekeningen

Regio	Minimum-hypothese	Meest waarschijnlijke hypothese	Maximum-hypothese
West-Vlaanderen			
2010	2	3	4
2015	3	4	6
Oost-Vlaanderen			
2010	4	5	6
2015	5	6	8
Antwerpen			
2010	0	0	0
2015	0	0	1
Vlaams-Brabant			
2010	0	1	1
2015	1	2	2
Limburg			
2010	2	3	4
2015	3	4	5
Totaal voor het Vlaamse Gewest			
2010	8	12	15
2015	12	16	22

Tabel 58

Behoeftte aan extra parcours van 18 holes boven de huidige capaciteit per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van maximale jaarbezetting en aantal beoefenaars, WES-berekeningen

Regio	Minimum-hypothese	Meest waarschijnlijke hypothese	Maximum-hypothese
West-Vlaanderen			
2010	1	2	4
2015	2	4	6
Oost-Vlaanderen			
2010	6	8	9
2015	8	10	12
Antwerpen			
2010	3	5	7
2015	5	8	11
Vlaams-Brabant			
2010	0	1	2
2015	1	2	4
Limburg			
2010	2	3	4
2015	3	5	6
Totaal voor het Vlaamse Gewest			
2010	12	19	26
2015	19	29	39

Tabel 59

Behoeftte aan extra parcours van 18 holes boven de huidige capaciteit per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van een 80% jaarbezetting en aantal beoefenaars, WES-berekeningen

Regio	Minimum-hypothese	Meest waarschijnlijke hypothese	Maximum-hypothese
West-Vlaanderen			
2010	3	5	6
2015	5	7	9
Oost-Vlaanderen			
2010	8	10	12
2015	10	13	16
Antwerpen			
2010	5	8	10
2015	8	11	14
Vlaams-Brabant			
2010	1	2	3
2015	2	4	5
Limburg			
2010	4	5	7
2015	5	7	10
Totaal voor het Vlaamse Gewest			
2010	21	30	38
2015	30	42	54

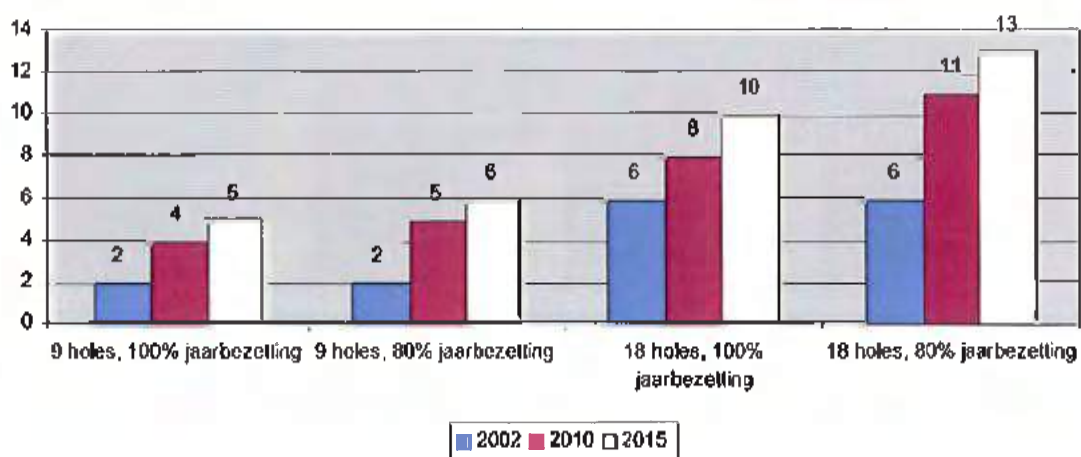
Het is een realistischere situatie om te vertrekken van een bezetting van een golfterrein van 80% (zie tabel 57). Om te voldoen aan de vraag moeten er in dit geval nog vier golfparcours van 9 holes worden voorzien. Bovenop de in de vorige paragraaf vermelde extra parcours, is er in dit geval nog nood aan telkens één bijkomend parcours in de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Limburg.

Bij de berekening van de behoefte aan extra parcours van 9 holes per provincie (zie tabellen 56 en 57) constateren wij een voldoende aanbod inzake 9 holes-parcours in de provincie Antwerpen vergeleken met de berekende behoefte voor 2010 en 2015. Enkel in het geval van de toepassing van de maximumhypothese voor het aantal golfers en bij een 80% jaarbezetting stelt zich een behoefte aan een extra parcours van 9 holes.

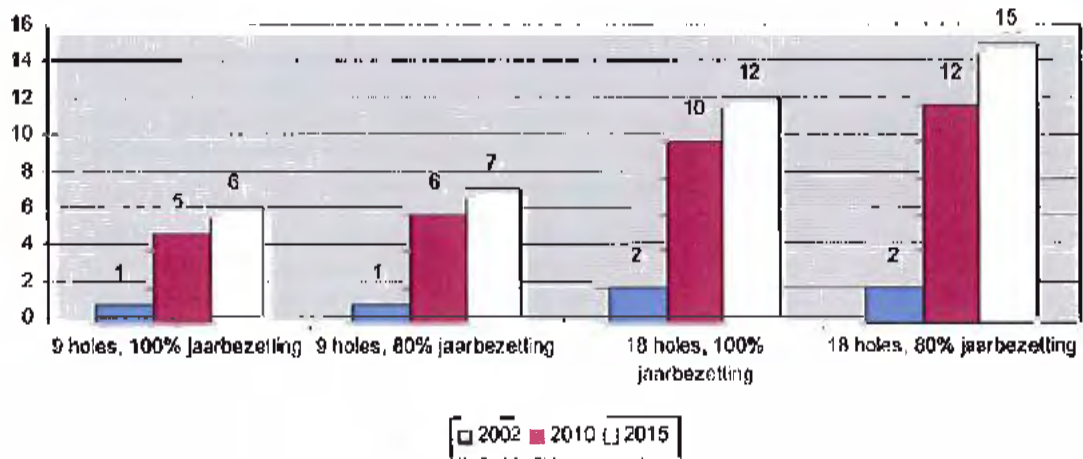
Ten aanzien van de behoefte aan extra parcours van 18 holes kan men gelijkaardige conclusies trekken (zie tabellen 58 en 59). In de meest waarschijnlijke hypothesen qua 80% jaarbezetting en evolutie van het aantal golfers, komen wij tot een geraamde behoefte van 42 extra parcours. De nood is het hoogst in de provincies Oost-Vlaanderen (+13) en Antwerpen (+11). Verder zijn er zeven parcours van 18 holes extra nodig in de provincies West-Vlaanderen en Limburg en vier in Vlaams-Brabant.

Figuren 18 tot 22 illustreren de huidige (2002) en gewenste toestand (2010 en 2015) inzake aantal parcours van 9 en 18 holes in de vijf Vlaamse provincies uitgaande van de meest waarschijnlijke hypothese inzake het aantal beoefenaars. Men kan nogmaals vaststellen dat de noodzakelijke inhaalbeweging zowel op het vlak van parcours van 9 holes als met 18 holes het grootst is in de provincie Oost-Vlaanderen, ook vrij groot is in de provincies West-Vlaanderen en Limburg en het kleinst is in Vlaams-Brabant. In de provincie Antwerpen stelt zich enkel een (relatief grote) nood aan parcours van 18 holes.

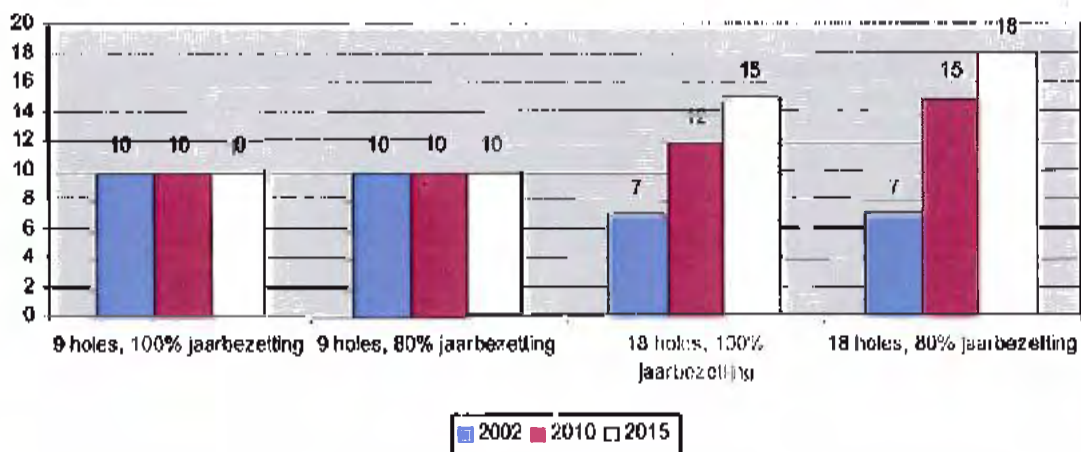
Figuur 18: Aantal parcours van 9 en 18 holes in West-Vlaanderen in 2002, 2010 en 2015 bij de meest waarschijnlijke hypothese inzake het aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

Figuur 19: Aantal parcours van 9 en 18 holes in Oost-Vlaanderen in 2002, 2010 en 2015 bij de meest waarschijnlijke hypothese inzake het aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

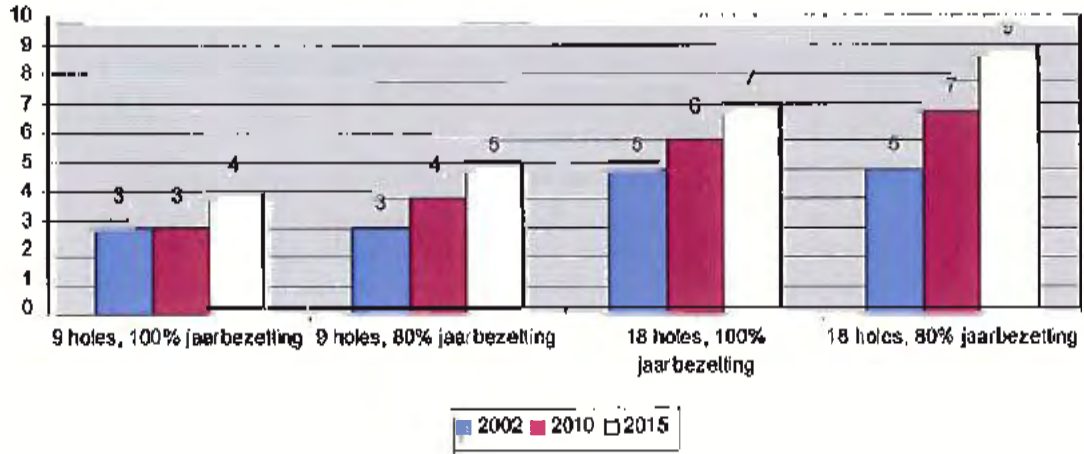

Figuur 20: Aantal parcours van 9 en 18 holes in Antwerpen in 2002, 2010 en 2015 bij de meest waarschijnlijke hypothese inzake het aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

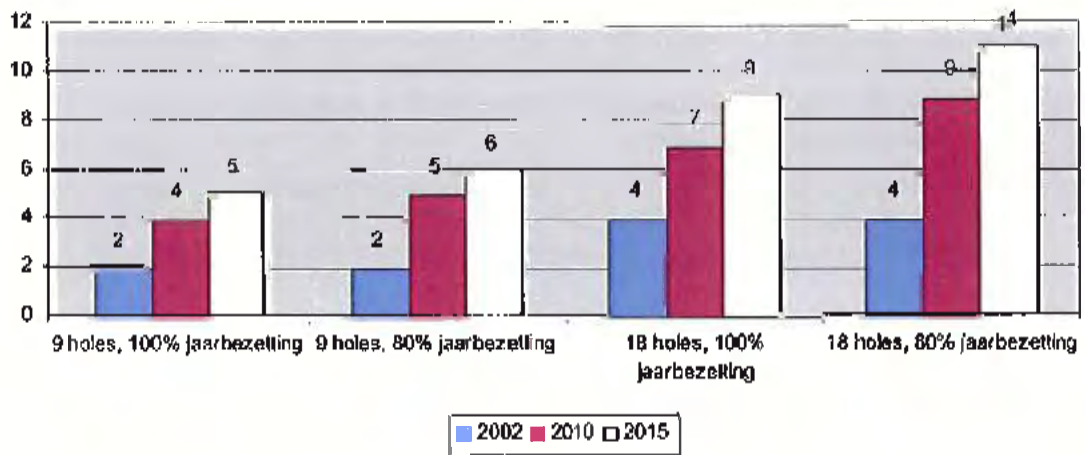

Figuur 21: Aantal parcours van 9 en 18 holes in Vlaams-Brabant in 2002, 2010 en 2015 bij de meest waarschijnlijke hypothese inzake het aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

Figuur 22: Aantal parcours van 9 en 18 holes in Limburg in 2002, 2010 en 2015 bij de meest waarschijnlijke hypothese inzake het aantal beoefenaars, WES-berekeningen (in absolute aantallen)

7. Benodigde extra oppervlakte

Op basis van het berekend aantal extra golfterreinen met 9 en 18 holes-parcours voor de verschillende provincies en naar verschillende hypothesen, schatten wij vervolgens de benodigde extra oppervlakte.

Wij gaan hierbij uit van zowel de minimale en maximale terreinoppervlaktes bepaald in het Vlaamse Golfmemorandum (20 juni 2003) als de minimale oppervlaktes opgegeven door een aantal Vlaamse golfclubs.

Het Vlaamse Golfmemorandum legt volgende minimale en maximale oppervlaktes op:

- voor een golfinfrastructuur met 9 volwaardige holes met een internationaal bepaalde minimumspeellengte van 1.850 m: groter dan 8 ha en kleiner dan 40 ha;
- voor een golfinfrastructuur met 18 volwaardige holes: groter dan 40 ha en kleiner dan 70 ha.

De bevraging van de golfclubs leverde volgende minimale oppervlaktes op:

- minimum 20 à 25 ha voor een volwaardig 9 holes-terrein;
- minimum 50 à 65 ha voor een volwaardig terrein van 18 holes.

De berekening van de behoefte aan extra ruimte vindt u terug in tabellen 60 tot en met 67.

Nemen wij als voorbeeld de behoefte aan extra oppervlakte voor de creatie van parcours van 9 holes bij een terreinbezetting van 100% op jaarbasis, de meest waarschijnlijke hypothese inzake de evolutie van het aantal beoefenaars en de minimale en maximale oppervlaktes bepaald in het Vlaamse Golfmemorandum (zie tabel 60). In deze hypothese is er nood aan minimum 96 ha en maximum 480 ha extra ruimte tegen 2015, waarvan tussen 40 en 200 ha in de provincie Oost-Vlaanderen, talkans tussen 24 en 120 ha in de provincies Limburg en West-Vlaanderen en tussen 8 en 40 ha in de provincie Vlaams-Brabant.

Vertrekkend van de praktijk van de Vlaamse golfclubs bedraagt de minimale oppervlakte voor een volwaardig 9 holes parcours tussen 20 en 25 ha. Zodoende is er nood aan 240 à 300 ha extra ruimte tegen 2015 voor het Vlaamse Gewest waarvan (zie tabel 61):

- 100 à 125 ha in de provincie Oost-Vlaanderen;
- telkens 60 à 75 ha in de provincies Limburg en West-Vlaanderen;
- en 20 à 25 ha in de provincie Vlaams-Brabant.

Het is realistischer om te vertrekken van een gemiddelde jaarbezetting van een golfterrein van 80% (zie tabellen 62 en 63). Om te voldoen aan de vraag moeten er in dit geval nog tussen 128 en 640 ha extra ruimte, volgens de standaardoppervlaktes van het Golfmemorandum, en tussen 320 en 400 ha extra ruimte, volgens de Vlaamse golfpraktijk, worden voorzien, verdeeld over de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Limburg.

Ten aanzien van de behoefte aan extra ruimte boven de huidige ter creatie van parcours van 18 holes kan men gelijkaardige conclusies trekken (zie tabellen 64 tot en met 67). In de meest waarschijnlijke hypothesen qua jaarbezetting en evolutie van het aantal golfers, en volgens de minimale en maximale oppervlaktes bepaald in het Vlaamse Golfmemorandum (zie tabel 66) komen wij tot een geraamde behoefte van minimum 1.680 ha en maximum 2.940 ha extra ruimte tegen 2015. De nood is het hoogst in de provincies Oost-Vlaanderen (minimum +520 ha en maximum +910 ha) en Antwerpen (minimum +440 ha en maximum +770 ha). Verder is er nood aan minimum 280 ha en maximum 490 ha in de provincies West-Vlaanderen en Limburg en minimum 160 en maximum 280 ha in Vlaams-Brabant.

Berekend volgens de praktijkgegevens van de Vlaamse golfclubs, bedraagt de minimale extra oppervlakte voor het Vlaamse Gewest tussen 2.100 en 2.730 ha (zie tabel 67) waarvan:

- 650 à 845 ha in de provincie Oost-Vlaanderen;
- 550 à 715 ha in de provincie Antwerpen;
- telkens tussen 350 à 455 ha in de provincies Limburg en West-Vlaanderen;
- en tussen 200 à 260 ha in de provincie Vlaams-Brabant.

Tenslotte moet worden opgemerkt dat de berekende extra oppervlaktes geen rekening houden met de extra terreinbehoefte ten gevolge van eventueel recreatief medegebruik op de golfterreinen.

Tabel 60

Behoeftte aan extra oppervlakte voor parcours van 9 holes per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van maximale jaarbezetting en aantal beoefenaars en volgens minimale en maximale oppervlaktes bepaald in het Vlaamse Golfmemorandum (20 juni 2003), WES-berekeningen

Regio	Minimumhypothese		Meest waarschijnlijke hypothese		Maximumhypothese	
	Minimum van 8 ha	Maximum van 40 ha	Minimum van 8 ha	Maximum van 40 ha	Minimum van 8 ha	Maximum van 40 ha
West-Vlaanderen						
2010	8	40	16	80	24	120
2015	16	80	24	120	32	160
Oost-Vlaanderen						
2010	24	120	32	160	40	200
2015	32	160	40	200	48	240
Antwerpen						
2010	0	0	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	0	0
Vlaams-Brabant						
2010	0	0	0	0	0	0
2015	0	0	8	40	8	40
Limburg						
2010	8	40	16	80	16	80
2015	16	80	24	120	24	120
Totaal voor het Vlaamse Gewest						
2010	40	200	64	320	80	400
2015	64	320	96	480	112	560

Tabel 61

Behoefte aan extra oppervlakte voor parcours van 9 holes per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van maximale jaarbezetting en aantal beoefenaars en volgens minimale oppervlaktes bepaald door de Vlaamse golfclubs, WES-berekeningen

Regio	Minimumhypothese		Meest waarschijnlijke hypothese		Maximumhypothese	
	Minimum van 20 ha	Minimum van 25 ha	Minimum van 20 ha	Minimum van 25 ha	Minimum van 20 ha	Minimum van 25 ha
West-Vlaanderen						
2010	20	25	40	50	60	75
2015	40	50	60	75	80	100
Oost-Vlaanderen						
2010	60	75	80	100	100	125
2015	80	100	100	125	120	150
Antwerpen						
2010	0	0	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	0	0
Vlaams-Brabant						
2010	0	0	0	0	0	0
2015	0	0	20	25	20	25
Limburg						
2010	20	25	40	50	40	50
2015	40	50	60	75	60	75
Totaal voor het Vlaamse Gewest						
2010	100	125	160	200	200	250
2015	160	200	240	300	280	350

Tabel 62

Behoefte aan extra oppervlakte voor parcours van 9 holes per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van 80% jaarbezetting en aantal beoefenaars en volgens minimale en maximale oppervlaktes bepaald in het Vlaamse Golfmemorandum (20 juni 2003), WES-berekeningen

Regio	Minimumhypothese		Meest waarschijnlijke hypothese		Maximumhypothese	
	Minimum van 8 ha	Maximum van 40 ha	Minimum van 8 ha	Maximum van 40 ha	Minimum van 8 ha	Maximum van 40 ha
West-Vlaanderen						
2010	16	80	24	120	32	160
2015	24	120	32	160	48	240
Oost-Vlaanderen						
2010	32	160	40	200	48	240
2015	40	200	48	240	64	320
Antwerpen						
2010	0	0	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	8	40
Vlaams-Brabant						
2010	0	0	8	40	8	40
2015	8	40	16	80	16	80
Limburg						
2010	16	80	24	120	32	160
2015	24	120	32	160	40	200
Totaal voor het Vlaamse Gewest						
2010	64	320	96	480	120	600
2015	96	480	128	640	176	880

Tabel 63

Behoefte aan extra oppervlakte voor parcours van 9 holes per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van 80% jaarbezetting en aantal beoefenaars en volgens minimale oppervlaktes bepaald door Vlaamse golfclubs, WES-berekeningen

Regio	Minimumhypothese		Meest waarschijnlijke hypothese		Maximumhypothese	
	Minimum van 20 ha	Minimum van 25 ha	Minimum van 20 ha	Minimum van 25 ha	Minimum van 20 ha	Minimum van 25 ha
West-Vlaanderen						
2010	40	50	60	75	80	100
2015	60	75	80	100	120	150
Oost-Vlaanderen						
2010	80	100	100	125	120	150
2015	100	125	120	150	160	200
Antwerpen						
2010	0	0	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	20	25
Vlaams-Brabant						
2010	0	0	20	25	20	25
2015	20	25	40	50	40	50
Limburg						
2010	40	50	60	75	80	100
2015	60	75	80	100	100	125
Totaal voor het Vlaamse Gewest						
2010	160	200	240	300	300	375
2015	240	300	320	400	440	550

Tabel 64

Behoefte aan extra oppervlakte voor parcours van 18 holes per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van maximale jaarbezetting en aantal beoefenaars en volgens minimale en maximale oppervlaktes bepaald in het Vlaamse Golfmemorandum (20 juni 2003), WES-berekeningen

Regio	Minimumhypothese		Meest waarschijnlijke hypothese		Maximumhypothese	
	Minimum van 40 ha	Maximum van 70 ha	Minimum van 40 ha	Maximum van 70 ha	Minimum van 40 ha	Maximum van 70 ha
West-Vlaanderen						
2010	40	70	80	140	160	280
2015	80	140	160	280	240	420
Oost-Vlaanderen						
2010	240	420	320	560	360	630
2015	320	560	400	700	480	840
Antwerpen						
2010	120	210	200	350	280	490
2015	200	350	320	560	440	770
Vlaams-Brabant						
2010	0	0	40	70	80	140
2015	40	70	80	140	160	280
Limburg						
2010	80	140	120	210	160	280
2015	120	210	200	350	240	420
Totaal voor het Vlaamse Gewest						
2010	480	840	760	1.330	1.040	1.820
2015	760	1.330	1.160	2.030	1.560	2.730

Tabel 65

Behoeftte aan extra oppervlakte voor parcours van 18 holes per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van maximale jaarbezetting en aantal beoefenaars en volgens minimale oppervlaktes bepaald door Vlaamse golfclubs, WES-berekeningen

Regio	Minimumhypothese		Meest waarschijnlijke hypothese		Maximumhypothese	
	Minimum van 50 ha	Minimum van 65 ha	Minimum van 50 ha	Minimum van 65 ha	Minimum van 50 ha	Minimum van 65 ha
West-Vlaanderen						
2010	50	65	100	130	200	260
2015	100	130	200	260	300	390
Oost-Vlaanderen						
2010	300	390	400	520	450	585
2015	400	520	500	650	600	780
Antwerpen						
2010	150	195	250	325	350	455
2015	250	325	400	520	550	715
Vlaams-Brabant						
2010	0	0	50	65	100	130
2015	50	65	100	130	200	260
Limburg						
2010	100	130	150	195	200	260
2015	150	195	250	325	300	390
Totaal voor het Vlaamse Gewest						
2010	600	780	950	1.235	1.300	1.690
2015	950	1.235	1.450	1.885	1.950	2.535

Tabel 66

Behoeftte aan extra oppervlakte voor parcours van 18 holes per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van 80% jaarbezetting en aantal beoefenaars en volgens minimale en maximale oppervlaktes bepaald in het Vlaamse Golfmemorandum (20 juni 2003), WES-berekeningen

Regio	Minimumhypothese		Meest waarschijnlijke hypothese		Maximumhypothese	
	Minimum van 40 ha	Maximum van 70 ha	Minimum van 40 ha	Maximum van 70 ha	Minimum van 40 ha	Maximum van 70 ha
West-Vlaanderen						
2010	120	210	200	350	240	420
2015	200	350	280	490	360	630
Oost-Vlaanderen						
2010	320	560	400	700	480	840
2015	400	700	520	910	640	1.120
Antwerpen						
2010	200	350	320	560	400	700
2015	320	560	440	770	560	980
Vlaams-Brabant						
2010	40	70	80	140	120	210
2015	80	140	160	280	200	350
Limburg						
2010	160	280	200	350	280	490
2015	200	350	280	490	400	700
Totaal voor het Vlaamse Gewest						
2010	840	1.470	1.200	2.100	1.520	2.660
2015	1.200	2.100	1.680	2.940	2.160	3.780

Tabel 67

Behoeftte aan extra oppervlakte voor parcours van 18 holes per Vlaamse provincie voor de jaren 2010 en 2015, naar hypothesen van 80% jaarbezetting en aantal beoelenaars en volgens minimale oppervlaktes bepaald door Vlaamse golfclubs, WES-berekeningen

Regio	Minimumhypothese		Meest waarschijnlijke hypothese		Maximumhypothese	
	Minimum van 50 ha	Minimum van 65 ha	Minimum van 50 ha	Minimum van 65 ha	Minimum van 50 ha	Minimum van 65 ha
West-Vlaanderen						
2010	150	195	250	325	300	390
2015	250	325	350	455	450	585
Oost-Vlaanderen						
2010	400	520	500	650	600	780
2015	500	650	650	845	800	1.040
Antwerpen						
2010	250	325	400	520	500	650
2015	400	520	550	715	700	910
Vlaams-Brabant						
2010	50	65	100	130	150	195
2015	100	130	200	260	250	325
Limburg						
2010	200	260	250	325	350	455
2015	250	325	350	455	500	650
Totaal voor het Vlaamse Gewest						
2010	1.050	1.365	1.500	1.950	1.900	2.470
2015	1.500	1.950	2.100	2.730	2.700	3.510

HOOFDSTUK 3: AANBEVELINGEN VOOR DE ORGANISATIE VAN GOLFTERREINEN IN VLAANDEREN

In het vorige hoofdstuk is op kwantitatieve wijze ingegaan op de behoeften aan extra golfterreinen in Vlaanderen. Daarnaast is vanzelfsprekend ook de gepaste kwalitatieve invulling van de bestaande en extra terreinen van belang.

Daarom willen wij ten aanzien van de creatie en uitbating van golfterreinen in Vlaanderen een aantal aanbevelingen formuleren met betrekking tot:

- de locatie en planning van de terreinen;
- de exploitatie van de terreinen;
- het multifunctionele karakter van de terreinen;
- het in voege brengen van het principe van de witte golfer.

1. Locatie en planning van golfterreinen

In deze paragraaf gaan wij dieper in op een aantal aanbevelingen inzake locatie en planning van golfterreinen, dit op basis van de analysefase bij aanbieders van golfterreinen, enerzijds, en het Vlaams Golfmemorandum (20 juni 2003), anderzijds. Wij kunnen het volgende aanbevelen of ondersteunen:

- het is belangrijk om goed gespreid over heel Vlaanderen (bijvoorbeeld per provincie) te kunnen beschikken over een verscheidenheid aan golfterreinen, onder meer naar type golfterrein;
- golfterreinen zijn omwille van rentabiliteitsredenen, alsook voor het gemak van de beoefenaars, bij voorkeur daar gelegen waar er een concentratie is van beoefenaars;
- omwille van efficiëntieredenen is het aangewezen om bij voorbaat en bij voorkeur de mogelijkheden na te gaan om bestaande terreinen uit te breiden;
- mits de nodige ruimte voorzien is, zijn terreinen van het type II en III geschikt voor diverse vormen van medegebruik, meer bepaald niet-lawaaierige buitenactiviteiten zoals wandelen, vissen, natuurontwikkeling- en beleving, ... Belangrijke voorwaarde hierbij is dat het medegebruik de hoogdynamische functie (golf) niet aantast, bijvoorbeeld door het beperken van de laagdynamische functies tot ingerichte fiets- en wandelpaden;
- bij de inplanting van nieuwe golfterreinen moet rekening gehouden worden met de voorwaarden naar type van golfinfrastructuur en de bepalingen in het Vlaamse Golfmemorandum (20 juni 2003) en het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, alsook aandacht besteed worden aan het verder ontwikkelen van natuurbeheer en -ontwikkeling. Hierbij wijzen wij nog even op een aantal aandachtspunten, meer bepaald:
  - inzake de maximale oppervlakte. Het Vlaamse Golfmemorandum legt maximale oppervlaktes op
    - voor een type I-terrein:
      - * golfschool met driving range en oefenstations, 5 ha,
      - * golfschool met driving range, oefenstations en een beperkt aantal oefenholes, 8 ha,

- voor een golfinfrastructuur met 9 volwaardige holes met een internationaal bepaalde minimumspeellengte van 1.850 m: groter dan 8 ha en kleiner dan 40 ha,
- voor een golfinfrastructuur met 18 volwaardige holes: groter dan 40 ha en kleiner dan 70 ha;

Een aantal gesprekspartners bij de golfclubs geeft, onder andere omwille van veiligheidsredenen en inkleding van golfterrein, een aantal andere oppervlaktematen weer, zoals:

- minimum 8 ha voor golfscholen met driving range en oefenmogelijkheden, van zodra er extra holes bijkomen moet de oppervlakte navenant stijgen, bijvoorbeeld minimum 15 ha voor een golfschool met zes volwaardige holes. Deze oppervlakte kan iets lager liggen als wij over pitch & putt-holes spreken,
  - minimum 20 à 25 ha voor een volwaardig 9 holes-terrein waarvan 15 à 16 ha bespeelbaar,
  - minimum 50 à 65 ha voor een terrain van 18 holes of meer waarvan 35 à 40 ha bespeelbaar;
- gezien de omvangrijke oppervlakte wordt een golfterrein type III gedefinieerd als een hoogdynamische vorm van recreatie.

Voor toerisme en recreatie in het buitengebied worden in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen ontwikkelingsperspectieven vooropgesteld. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen hoog- en laagdynamische toeristisch-recreatieve infrastructuur. "Onder hoogdynamische toeristisch-recreatieve infrastructuur wordt die infrastructuur verstaan die omwille van haar intrinsieke aard, in haar onmiddellijke omgeving sterke veranderingen en dynamiek teweegbrengt in de wijze van functioneren van de bestaande ruimtelijke en sociaal-economische structuur en daardoor in belangrijke mate het bestaande ruimtegebruik wijzigt (bijvoorbeeld door een sterk geconcentreerd voorzieningenpakket of één grote voorziening op één plaats, door de aanwezigheid van een grote groep mensen per oppervlakte-eenheid, ...)". (Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, 1997, p. 415).

Voor de realisatie van een nieuwe hoogdynamische recreatieve infrastructuur in het buitengebied worden in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen strikte randvoorwaarden geformuleerd.

"Nieuwe hoogdynamische infrastructuur in het buitengebied kan ingeplant worden, binnen de specifieke randvoorwaarden gesteld door de structuurbepalende functies natuur, bos, landbouw én wanneer de beoogde infrastructuur gelegen is in een gebied wat in provinciale en gemeentelijke structuurplannen aangeduid wordt als zone van primair toeristisch-recreatief belang".

Dit richtinggevende deel is bindend voor de overheid behalve als kan aangetoond worden dat het onvoorziene ontwikkelingen van ruimtelijke behoeften van de verschillende maatschappelijke activiteiten betreft of omwille van dringende sociale, economische of budgettaire redenen.

In het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen wordt terzake tevens gesteld (richtinggevend deel): "in de stedelijke gebieden, de stedelijke netwerken en in die gebieden die in het provinciaal ruimtelijk structuurplan als toeristisch-recreatief knooppunt of netwerk van primair belang werden aangeduid, kan er een nieuwe en grootschalige toeristisch-recreatieve infrastructuur met bijkomend ruimtegebruik worden gelokaliseerd".

2. Exploitatie van golfterreinen

In het Golfmemorandum dringt de Vlaamse regering er bij de golfsector op aan de golf-terreinen (zowel toekomstige als huidige) zoveel mogelijk te democratiseren. Hieronder verstaat men dat er geen instaprocedure voor (nieuwe) golfers wordt voorgeschreven (enkel een voor iedereen betaalbaar jaarabonnementsgeld), dat er een uitgebouwde jeugdwerking moet zijn en dat er golfles wordt gegeven.

Golfclubs zijn evenwel in de meeste gevallen privé-aangelegenheden (gronden, gebouw, organisatie, ...). Noch de overheid, noch de Vlaamse Vereniging voor Golf hebben de bevoegdheid om in te grijpen in het beleid ten aanzien van clubwerking en ledenaantal.

De Vlaamse overheid zou, met de democratisering van de golfsport als concreet doel voor ogen, beleidsmatig kunnen sturen, door:

- bij toestemming tot uitbreiding of creatie van nieuwe golfterreinen voorwaarden te stellen tot 'democratisering' van de golfsport en eventueel over te gaan tot een convenant;
- over te gaan tot een publiek-private samenwerking bij de creatie van nieuwe golfterreinen, met andere woorden een samenwerking tussen een privé-partner en een publieke partner (gemeente, stad, ...) waarbij de partijen streven naar een winst situatie.

Vanuit de analysefase komt het streven naar een goede verdeling en spreiding van golf-terreinen in Vlaanderen zowel naar type terrein als naar type uitbating duidelijk naar voren. Op vandaag stellen we verschillende uitbatingvormen vast:

- als privé-club/verenigingsbaan, met andere woorden een club gevormd door leden waarbij het terrein wordt uitgebaat door een vereniging met een significant aantal leden en met eventueel speelmogelijkheid voor een (bepikt) aantal 'greenfees'. Op deze manier wordt aan golfers, die de voorkeur geven aan het sportieve en het clubleven, ruime speelmogelijkheid geboden. Deze spelers zijn bereid hiervoor te betalen;
- als privé-commerciële club, met andere woorden een terrein uitgebaat door een privé-persoon of -vereniging met een significant aantal leden en een groot aantal 'greenfees' waarbij in de meeste gevallen de openheid naar 'greenfees' toe gezien wordt als een mogelijkheid om 'gaten' op te vullen;
- als een publiek-private samenwerking (met andere woorden een samenwerking tussen een privé-partner en een publieke partner (gemeente, stad, ...)).

Boven alles wordt als exploitatievorm een publiek-private samenwerking aangeraden wegens de solidere structuur en het mogelijks bundelen van kennis rond exploitatie en opbouw van een terrein. Voordeel is de bundeling van krachten inzake uitbating, onderhoud, ... wat kan leiden tot het democratiseren van de kostprijs, bijvoorbeeld geen instaprocedure voor (nieuwe) golfers, een voor iedereen betaalbaar jaarabonnementsgeld, ... Verder kan er ook gedacht worden aan een uitgebouwde jeugdwerking, stage-mogelijkheden, enz.

3. Multifunctioneel karakter van golfterreinen

Streven naar een multifunctioneel gebruik door de aanleg van mogelijkheden voor het beoefenen van niet-geluidssporten (paardrijden, tennis, wandelen, fietsen, joggen, ...) op een golfterrein wordt als doelstelling vooropgesteld in het Vlaamse Golfmemorandum.

Met het oog op efficiënt werken en duurzaam gebruik van schaarse ruimten, is de creatie van multifunctionele golfterreinen aan te raden. Deze terreinen hebben eveneens het grote voordeel van gezamenlijk gebruik van accommodaties zoals club house, parking, sanitair, ...

Omwille van onder andere veiligheidsredenen, het respecteren van de eigenheid van elke sport (concentratie, rust, stilte, ...), is een goed overwogen 'design' van het terrein evenwel noodzakelijk. Dit wil zeggen dat volgende voorwaarden dienen gerespecteerd te worden:

- een voldoende minimale oppervlakte van een golfterrein bij recreatief medegebruik. Sommige terreinen zijn uitgebouwd op een minimum aan ha, in dergelijke gevallen is het onmogelijk om mogelijkheden te voorzien voor andere sporten;
- recreatief medegebruik rond het golfterrein. Andere sporten mogen een golfterrein niet doorkruisen maar moeten erlangs bewegen, onder andere omwille van veiligheidsoverwegingen, rust en concentratie van de golfers zelf, ...;
- functionele scheiding onder andere door voldoende groeninkleding. Het recreatieve medegebruik mag de rust en stilte voor de golfers zelf niet verstoren;
- een meervoudige invulling mag niet ten koste gaan van de afzonderlijke recreatieactiviteiten waardoor het aangewezen lijkt om een beroep te doen op een inrichtings- en beheerplan, waar er een verduidelijking kan gebeuren van deze gebundelde taakstelling.

Andere, reeds geciteerde aanbevelingen zijn ook van toepassing op multifunctionele terreinen:

- elke sporter en recreant zou kennis moeten hebben van de golfetiquette;
- goede bereikbaarheid;
- degelijke accommodatie, infrastructuur en workmiddelen;
- organisatorisch goede afspraken en degelijke openingsuren of urschema;
- verzekering van de rentabiliteit.

Vermelden wij nog dat de Vlaamse Vereniging voor Golf, alsook de meerderheid van gecontacteerde clubs positief staan tegenover recreatief medegebruik waarbij onder andere bovenvermelde voorwaarden in acht dienen genomen te worden. Deze houding is in tegenstelling tot de attitude van de Vlaamse actief spelende golfer zelf die eerder negatief staat tegenover deze evolutie.

4. Principe van de witte golfer

Zowel in Vlaanderen als in de ons omringende landen kent de golfsport een groei van het aantal beoefenaars.

Om onder andere een evenwicht te vinden tussen het aanbod aan golfterreinen en de vraag is er de laatste jaren in Nederland en Frankrijk een nieuwe categorie spelers ontstaan naast de clubgebonden golfers met name de niet-clubgebonden golfer of de zogenaamde 'witte golfer' of 'joueur libre'. Deze golfer heeft zowel een federatiekaart als een golfvaardigheidsbewijs (GVB), kan via 'greenfees' op verschillende terreinen spelen maar is niet aan een club gebonden.

Op Vlaams niveau stelt men zich nu de vraag of ook in Vlaanderen deze mogelijkheid moet aangeboden worden aangezien één van de doelstellingen van het sportbeleid is zoveel mogelijk mensen in Vlaanderen zo regelmatig mogelijk te laten sporten op ieders prestatieniveau, in kwaliteitsvolle omstandigheden en dit met uitdrukkelijke vrijwaring van de integriteit van de sport. Kan het principe van niet-clubgebonden golfer de drempel tot de golfsport verlagen en een betere mogelijkheid tot sportbeoefening aanbieden?

Zowel bij de federatie als bij de golfclubs werd getoetst naar het standpunt met betrekking tot de invoering van het principe van 'witte golfer'. In de schoot van de Vlaamse Vereniging voor Golf bestaat hieromtrent geen consensus. De overgrote meerderheid van de golfclubs staat eerder negatief tot zeer negatief tegenover het principe van de witte golfer.

Voorstanders van dit principe geven onder andere volgende pluspunten aan:

- komt tegemoet aan de democratisering van de golfsport;
- openen van de golfsport naar een breed publiek;
- geen instapdrempel aangezien een lidmaatschap bij een club niet meer hoeft;
- het principe van de witte golfer kan interessant zijn voor jeugdige spelers. Zij wensen zich in eerste instantie niet te binden aan een club, ook al omdat het lidgeld in sommige gevallen te duur is. Eenmaal ouder kunnen zij volwaardig lid worden van een golfclub;
- het principe van de witte golfer is interessant voor de clubs, het kan de onderbezetting op sommige momenten of de 'dode' momenten opvullen;
- interessant indien een golfer weinig speelt.

Tegenstanders van dit principe geven volgende minpunten aan:

- een witte golfer heeft meestal een sportief lager niveau;
- een witte golfer heeft meestal minder kennis van regels (bijvoorbeeld veiligheid) en golfetiquette;
- een witte golfer creëert een trager spel;
- witte golfers verhogen de terrainbezetting;
- een witte golfer kan niet genieten van de clubsteer (witte golfers zijn eerder eenzamen);
- er zijn onduidelijkheden rond het handicapbeheer (door wie, hoe, ...): er is geen controleorgaan (onder andere bezit golfvaardigheidsbewijs, etiquette, handicap, verzekering, ...);
- clubs hebben slechts bestaanszekerheid door het lidgeld van een vast aantal leden. Hoe kleiner de basis wordt van het vaste aantal leden, hoe groter het lidgeld dat deze leden moeten betalen;

- als een witte golfer gemiddeld 20 à 30 keer per jaar een 'greenfee' speelt, is een lidmaatschap bij een club interessanter;
- zal contraproductief werken, clubs gaan een hogere 'greenfee' vragen voor de witte golfers;
- creëert zijn eigen snobeffect, vaste leden zullen de witte golfers uitsluiten.

Wij moeten ons nu concreet de vraag stellen of alle betrokken partijen winnen bij de liberalisering van de federale golflicentie of met andere woorden de creatie van het principe 'witte golfer'.

Laten wij ten eerste even de Nederlandse situatie bekijken¹. In 1986 is de Nederlandse Golf Federatie van start gegaan met een systeem waarbij golfspelers zich rechtstreeks bij de federatie konden registreren. Cijfergegevens geven het succes aan van dit systeem aangezien het aandeel van de witte golfers steeg van 13% in 1993 naar 33% van het totale aantal Nederlandse golfers in 2001. De voornaamste redenen hiervoor zijn de voordelige kostprijs alsook de lage speelfrequentie. Een hogere baanbezetting kan hierdoor evenwel niet uitgesloten worden en zal vooral voorkomen bij clubs waar een milder beleid bestaat inzake niet-clubgebonden golfers, zoals bijvoorbeeld bij commerciële clubs.

Als wij nagaan of elke partij in Nederland bij deze situatie wint, is het antwoord niet onverdeeld ja of neen:

- federatie: het systeem van de witte golfer genereert extra inkomsten;
- golfers: de vaste kost van een lidmaatschap wordt vermeden, evenwel dient nog steeds een 'greenfee' te worden betaald;
- clubs: een verhoging van de inkomsten uit bezoekende niet-leden is te verwachten alsook een doorstroom uit deze rangen naar nieuwe leden. Een hogere baanbezetting is mogelijk alsook een uitstroom van eigen leden. Deze uitstroom was (situatie 21/10/1999) evenwel iets kleiner dan de instroom. 4.000 witte golfers werden lid van een officiële vereniging en 3.500 eigen leden verlieten de club. De schrik om 'slappende' leden die een lagere golfrequentie hadden, wakker te maken was minder dramatisch dan gedacht. Deze golfers hebben namelijk nog andere redenen om lid te zijn/te worden van een club dan het zuivere sportieve (speelfrequentie).

Wij moeten ook rekening houden met volgende eigenheden van de golfsport in Nederland:

- er is een behoorlijk aanbod aan meer commerciële clubs waarbij witte golfers terechtkunnen;
- men stelt vast dat de witte golfers zich groeperen in niet-clubgebonden verenigingen;
- witte golferverenigingen huren een bestaand terrein af ter beoefening van hun sport;
- de terreinbezetting in Nederland, zowel op commerciële als op privé-terreinen, werd in 2000 als bevredigend ervaren;
- clubs in Nederland zien de witte golfer als een reserve voor toekomstige eigen leden.

De instelling van het golfvaardigheidsbewijs in 1986 en het ontstaan van commerciële banen hebben ertoe geleid dat er een belangrijke autonome vraag los van het aanbod is ontstaan. Indien er niet meer mogelijkheden voor het realiseren van clubbanen worden geschapen, dan zal het aantal niet-clubgebonden golfers in Nederland binnen enkele jaren circa 50% van het totale aantal golfers bedragen.

¹ VERSLUYS Filip, De liberalisering van de federatie golflicentie: een golf van nieuwe gebruikers?, KUL, 2000, blz. 125 en verder.

Laten wij nu overgaan naar de situatie in Vlaanderen:

- federatie:
  - geen interne consensus met betrekking tot het principe van 'witte golfer';
- clubs:
  - groot aantal privé-banen met voorkeursbehandeling voor de eigen leden,
  - golfclubs kunnen geen beleid opgelegd krijgen,
  - eerder negatieve houding tegenover het principe van 'witte golfer',
  - hoge bezetting van het huidige aantal golfterreinen,
  - stijgend aantal leden in golfscholen;
- beoefenaars:
  - stijgend aantal golfers,
  - ervaren reeds wachttijden op grotere terreinen,
  - toenemende behoefte om te spelen op verschillende terreinen, het gevolg is een stijging van het aantal 'greenfees',
  - hoge speelrequentie,
  - ontevredenheid inzake kostprijs golfsport,
  - verschillende 'type' leden van golfscholen:
    - spelers die hun golfvaardigheidsbewijs halen in een golfschool en doorgroen naar het lidmaatschap in een club met een groter terrein,
    - spelers die hun golfvaardigheidsbewijs halen, lid wensen te blijven van een golfschool en als 'greenfee' op grotere terreinen gaan spelen,
    - spelers die hun golfvaardigheidsbewijs halen en lid wensen te blijven van een golfschool zonder te gaan spelen als 'greenfee';

Als wij opnieuw bekijken of elke partij bij de invoering van 'witte golfers' wint, kunnen wij stellen 'ja en neen':

- federatie:
  - mogelijke extra inkomsten als mensen kiezen voor een federatiekaart bij de federatie,
  - zou de coördinerende en controlerende rol op zich moeten nemen wat tot extra kosten zal leiden;
- clubs:
  - er is reeds een grote bezetting van het huidige aantal golfterreinen (voorkeur voor eigen leden) waardoor de spelmogelijkheden voor witte golfers worden gelimiteerd en dus ook de mogelijke inkomsten van niet-clubgebonden leden voor de clubs,
  - golfscholen ervaren een stijging van het aantal leden die bij hen hun GVB halen alsook oefenen en gaan spelen op andere terreinen met een 'greenfee'. De huidige situatie is echter zo dat enkele grotere terreinen leden van een aantal golfscholen wensen te mijden;
- beoefenaar als 'witte golfer':
  - eerder vermelde gegevens uit de vraagstelling aan de Vlaamse actief spelende golfer geven aan dat een aantal golfers die lid zijn van een golfschool, een behoorlijk handicapsniveau hebben om te kunnen golfen op grotere terreinen. Deze golfers kunnen potentiële 'witte golfers' zijn,
  - vanuit de vraagzijde is er, enigszins verdoken, een vraag naar een principe waarbij de kostprijs voor het beoefenen van de golfsport lager is en er extra mogelijkheden zouden zijn voor 'greenfees'. Deze groep is de basis voor een nieuwe categorie, met name niet-clubgebonden leden,

- beoefening zal in de meeste gevallen enkel mogelijk zijn in de week,
- aangezien de enquête een hoge speelfrequentie aangeeft rijst de vraag of het niet voordeliger is om een volledig lidmaatschap te nemen bij een club,
- indien het principe van witte golfer zich inburgerd in Vlaanderen zal het aantal golfers mogelijks stijgen (de Nederlandse situatie geeft bijna een verdubbeling aan van de participatiegraad), gevolgd door een extra behoefte aan terreinen.

In de praktijk kan de hoge speelfrequentie de voordelen van niet-clubgebonden lidmaatschap tenietdoen. Verder blijven de beperkte speelmogelijkheden alsook de hoge 'greenfee' prijzen een drempel. De impact van witte golfers in de meer gesloten traditionele clubs zal nog steeds miniem blijven. Golfclubs kunnen ook geen beleid opgelegd krijgen.

Wij kunnen besluiten dat er vanuit de vraag positieve impulsen aanwezig zijn om over te gaan tot de introductie van het systeem van de witte golfer. Als men deze stap zet, moet evenwel aan een aantal voorwaarden worden voldaan:

- de oprichting van een degelijk controleorgaan al dan niet binnen de federatie;
- de creatie van een goed aanbod van private en publieke terreinen, zodoende dat er verschillende niveaus bestaan van 'greenfees' alsook voldoende speelmogelijkheden aanwezig zijn voor de witte golfers. Onder publieke golfterreinen worden openbare terreinen verstaan, met andere woorden een terrein gecreëerd door een publieke partij (gemeente, stad, ...) waar je tegen een kleine vergoeding kan spelen.

Tenslotte heeft de ervaring in Nederland geleerd dat de introductie van witte golfers een belangrijke extra vraag genereert die normalerwijze moet leiden tot de creatie van een nog groter aantal extra parcours dan weergegeven in het vorige hoofdstuk.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1
BEHOEFTEONDERZOEK GOLFSPOORT IN
VLAANDEREN (ENQUÊTE FEDERATIE)

1. INFORMATIE OVER DE FEDERATIE

1.1. Naam: .....

1.2. Adres: .....

1.3. Telefoon: .....

1.4. E-mail: .....

1.5. Naam van de contactpersoon: .....

1.6. Wat is de structuur van uw federatie?

1.6.1. Heeft uw federatie afdelingen? Zo ja, welke afdelingen?

1.6.1.1. Opdeling naar provincie

.....

1.6.1.2. Opdeling naar type speler: recreant (vrije sessies), beroepsgolfer of in opleiding (golfscholen)

.....

1.6.2. Beschikt uw federatie over **professionele begeleiding** (op het vlak van milieu, ruimtelijke ordening, ...) en ondersteuning van de sport (trainers, sport-technische verantwoordelijken, verantwoordelijken voor de golfterreinen, verantwoordelijken voor de jeugd, ...)? Zo ja, wie zijn die personen (functie) en wat is hun opleiding?

.....

.....

.....

1.7. Kunnen wij een lijst krijgen van de clubs die uw federatie nu overkoepelt?

1.8. Kunt u ons een overzicht geven van de evolutie in het aantal clubs per Vlaamse provincie over de laatste vijf jaar (1998-juli 2003)? Kunt u binnen het aantal clubs een onderscheid maken naar type terrein?

▪ Type I-terreinen of golfscholen:

Een project voor een golfschool (driving range, pitch en putt en/of enkele holes) is kleiner of gelijk aan 8 ha en wordt gezien zijn kleine oppervlakte als een zachte vorm van recreatie gedefinieerd.

▪ Type II-terreinen of banen van 9 holes:

Dit type van golfinfrastructuur omvat 9 volwaardige holes (par 3, par 4 en par 5) met een minimum speellengte van 1.830 m. Naargelang de lengte en de moeilijkheidsgraad worden de holes ingedeeld in verschillende pars, namelijk par 3: lengte tussen 0 en 229 m, par 4: lengte tussen 201 en 457 m en moeilijker dan par 3, par 5: lengte van meer dan 402 m en moeilijker dan par 4. Dit type van infrastructuur kan gezien zijn kleine oppervlakte (20 tot 30 ha) als zachte vorm van recreatie gedefinieerd worden.

▪ Type III-terreinen of terreinen van 18 holes en groter:

Is zoals het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen het vastlegt, omwille van de grote oppervlakte, een hoogdynamische recreatie. De totale oppervlakte die wordt ingenomen door een klassieke 18 holes-baan is 45-70 ha.

	Type	Clubs in Oost-Vlaanderen	Clubs in West-Vlaanderen	Clubs in Limburg	Clubs in Antwerpen	Clubs in Vlaams-Brabant	Clubs in Brussel	Totaal
31/12/1998	Type I							
	Type II							
	Type III							
31/12/1999	Type I							
	Type II							
	Type III							
31/12/2000	Type I							
	Type II							
	Type III							
31/12/2001	Type I							
	Type II							
	Type III							
31/12/2002	Type I							
	Type II							
	Type III							
Juli 2003	Type I							
	Type II							
	Type III							

1.9. Hoeveel (actieve) leden (golfers)/spelend ledenbestand telt uw federatie en hoe is dit aantal geëvolueerd over de laatste vijf jaren (1998-juli 2003)?

	Aantal actieve leden (golfers)	Spelend ledenbestand
31/12/1998		
31/12/1999		
31/12/2000		
31/12/2001		
31/12/2002		
Juli 2003		

1.10. Kunt u binnen het huidige aantal (actieve) leden een opdeling maken naar type speler, namelijk recreant (vrije sessies), beroepsgolfer of in opleiding (golfschool)?

.....

.....

- 1.11. Uit welke **provincie, gewest of buurland** zijn uw (actieve) leden nu voornamelijk afkomstig (woonachtig)? Gelieve het absolute aantal golfers (100%) te verdelen over de provincies, gewesten, buurlanden of andere. Gelieve indien mogelijk een evolutie weer te geven over de laatste vijf jaren (1998-juli 2003).

Herkomst	Jaar					
	31/12/1998	31/12/1999	31/12/2000	31/12/2001	31/12/2002	Juli 2003
Oost-Vlaanderen						
West-Vlaanderen						
Antwerpen						
Limburg						
Vlaams-Brabant						
Brussel						
Wallonië						
Nederland						
Frankrijk						
Duitsland						
Andere:						
.....						
Totaal						

- 1.12. Wat is de leeftijd van uw (actieve) leden nu? Gelieve het absolute aantal golfers (100%) te verdelen over de onderstaande leeftijdscategorieën.

Leeftijdscategorie	Percentage	Leeftijdscategorie	Percentage
<15 jaar		45-54 jaar	
15-24 jaar		55-64 jaar	
25-34 jaar		65-74 jaar	
35-44 jaar		≥75 jaar	

- 1.13. Kunt u een evolutie constateren in de leeftijdscategorieën van uw (actieve) leden nu in vergelijking met vijf jaar terug?
- .....
- .....

- 1.14. Hoeveel Vlaamse beoefenaars staan er volgens u op de wachtlijst bij de Vlaamse clubs? Hoe is dit aantal geëvolueerd over de laatste vijf jaren (1998-juli 2003)?
- .....
- .....

- 1.15. Hoeveel Vlaamse beoefenaars, niet aangesloten bij een club in binnen- of buitenland, zijn volgens u verdolten beoefenaars? Hoe is dit aantal geëvolueerd over de laatste vijf jaren?
- .....
- .....

1.16. Zijn er bij u **gebieden** bekend waarbij veel ongeorganiseerd wordt gegolft?

.....
.....

1.17. Hoeveel **beoefenaars** (binnen- en buitenlandse) golven jaarlijks met een 'greenfee' op golfterreinen in Vlaanderen?

.....
.....

1.18. Kunt u een evolutie constateren in het aantal "greenfees" nu tegenover vijf jaar terug?

.....
.....

2. INFRASTRUCTUUR

Laten wij vervolgens verder gaan met het **huidig aanbod aan type terreinen in Vlaanderen.**

2.1. Hoe **evalueert** u globaal (positief en negatief) het **huidig aanbod** aan type terreinen in Vlaanderen en **waarom** met betrekking tot:

Beoordelingscriteria	Type I: Golfscholen/6 holes-banen	Type II: 9 holes-banen	Type III: 18 holes en groter
Aantal terreinen Aantal holes Activiteiten, meer bepaald vrij golfspel of georganiseerd golfspel (lessen, initiaties, wedstrijden, ...) Ligging (provincie, omgeving, ...) Openingstijden Exploitatievorm (privé-club, privé-commercieel, publiek-private samenwerking) Accommodatie (recreatief medegebruik (zwembad, wandelwegen, ...), douches, restaurant, bar, ...) Graad van benutting in functie van wekdagen, weekends en periode van het jaar Capaciteit in functie van wekdagen, weekends en periode van het jaar Algemene opmerkingen			

3. VOORUITZICHTEN INZAKE BEHOEFTE AAN GOLFTERREINEN/AANTAL HOLES

3.1. Indien u kan concluderen dat er **op dit moment**, volgens uw federatie, **onvoldoende golfterreinen of onvoldoende aantal holes** zijn in **Vlaanderen** voor de golfsport en dat er bijkomende terreinen of aantal holes voor de golfsport dienen aangelegd te worden, wat is dan de mogelijke **oplossing naar type terrein**?

Beoordelingscriteria	Type I: Golfscholen/6 holes-banen	Type II: 9 holes-banen	Type III: 18 holes en groter
Hoeveel extra terreinen dienen te worden voorzien? Hoeveel extra holes dienen te worden voorzien? Voor hoeveel extra spelers dient er spelmogelijkheid te worden voorzien? Waar dient een bijkomend terrein/bijkomende aantal holes te zijn gelegen? Welke activiteiten dienen te worden georganiseerd? Wat dienen de openingstijden te zijn? Op welke manier moeten deze terreinen worden geëxploiteerd (privéclub, privé-commercieel, publiek-private samenwerking)? Welke extra accommodaties (recreatief medegebruik (zwembad, wandelwegen, ...), douches, restaurant, bar, ...) dienen te worden voorzien? Naar welke leeftijdscategorieën moeten bijkomende terreinen zich richten? Algemene opmerkingen			

3.2. Wat vindt u van de mogelijkheid van een **multifunctioneel sportterrein**, dit wil zeggen een terrein waarbij alle niet-lawaaierige buitensporten worden gecombineerd en gecentraliseerd?

Aan welke **voorwaarden** dient dit terrein te voldoen (grootte, ligging, openingstijden, exploitatie, extra accommodaties, capaciteit, veiligheid, ...)?

Welke **activiteiten** komen in aanmerking om gecombineerd te worden met de golfsport?

.....

.....

.....

.....

4. VOORUITZICHTEN INZAKE EIGEN WERKING

- 4.1. Heeft uw federatie een duidelijk idee van de **verdere uitbouw op Vlaams niveau**, wat zijn de **objectieven en prioriteiten**? Is er een **specifiek beleid naar de jeugd toe**?

.....
.....
.....
.....

- 4.2. Wat zijn de **vooruitzichten in Vlaanderen** naar de toekomst toe (tot 2013) met betrekking tot

- de (actieve) leden, aantal gebruikers ('greenfee'), aantal potentiële beoefenaars (beoefenaars op wachtlijsten);
- de leeftijd en plaats van herkomst van de (actieve) leden;
- type beoefenaars, namelijk recreant (vrije sessies), beroepsgolfer of in opleiding (golf-school);
- aanbod aan activiteiten, zoals vrij/recreatief golfspel of georganiseerd golfspel (lessen, initiaties, wedstrijden, ...);
- aanbod aan golfterreinen/aantal holes (uitbreidingen of nieuwe projecten);
- capaciteit van golfterreinen, bezetting, ...

- 4.3. Hoe evalueert uw federatie het Nederlandse principe van 'wilde golfer'? Laat dit systeem bijvoorbeeld toe om (meer) mensen hun golfsport meer te laten uitoefenen?

.....
.....
.....

- 4.4. Wordt u in de werking van uw federatie in Vlaanderen geconfronteerd met **knelpunten**?

- Neen
 Ja

Indien ja, wat sloot er volgens u de werking in de weg (zoals samenwerking met derden, milieuregelgeving, regelgeving ruimtelijke ordening, gedragscodes, financiële ondersteuning, ...)?

.....
.....
.....

Minister Keulen, de begeleidingsgroep Golfsport in Vlaanderen en WES Onderzoek & Advies bedanken u heel hartelijk voor uw medewerking

BIJLAGE 2¹

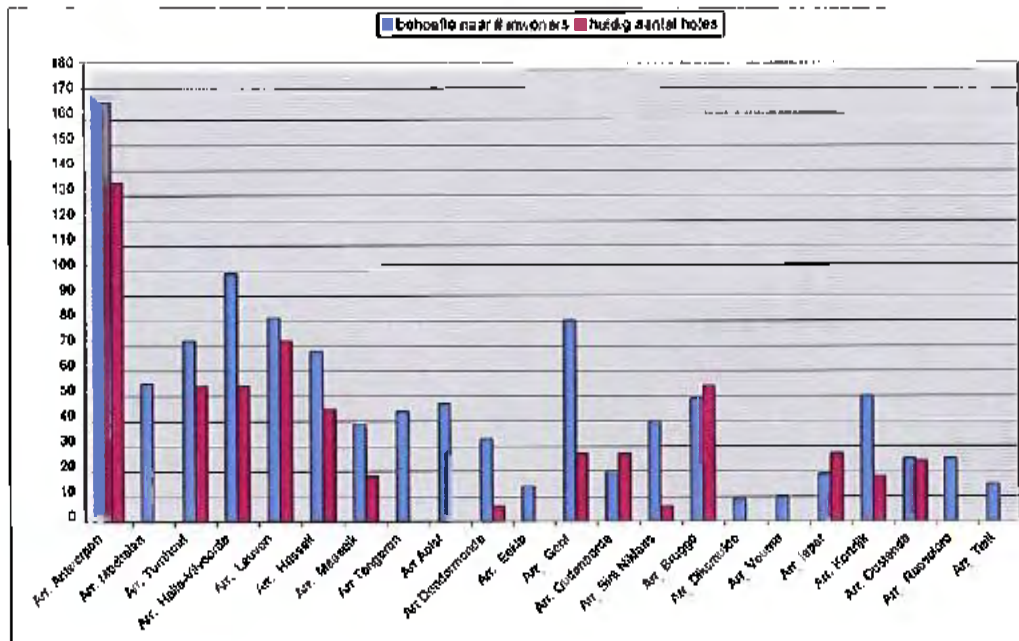
---

¹ VERNEERT Marc, 'Behoeftestudie voor golf in Vlaanderen', situatie 2001, Vlaamse Vereniging voor Golf.

Deze nota is echter gebaseerd op gegevens die slechts reiken tot het jaar 2000, ondertussen waren er reeds een aantal verschuivingen. Onderstaande grafiek vergelijkt het aantal holes in 2000 en de behoefte per arrondissement. De behoefte werd bepaald volgens het principe van één 18 holes-terrein per 100.000 inwoners.

Grafiek

Bestaand aantal holes in 2000 en behoefte aan holes in 2010, per arrondissement, 2001, VVG (in absolute aantallen)

Deze aanpak geeft de mogelijkheid om vrij in detail kwantitatief te werk te gaan. Toch moet het resultaat voor sommige arrondissementen gerelativeerd worden. Daarom werden voor de verschillende arrondissementen een aantal kanttekeningen gemaakt door de VVG.

Arrondissement Antwerpen	Dit arrondissement kent het grootste aantal holes op dit ogenblik doch ook de grootste behoefte. Groeimogelijkheden zijn er nog ten westen van de stad Antwerpen alsook in het uiterste noorden van dit arrondissement (bijvoorbeeld: Hoogstraten, Wuustwezel, Kalmthout, ...).
Arrondissement Mechelen	Dit is vanuit het standpunt van de golffederatie één van de meest dringende regio's. Een arrondissement van meer dan 300.000 inwoners en geen enkele golfmogelijkheid. Aansluitend bij de stedelijke gebieden Mechelen, Sint-Katelijne-Waver en Lier is er een zeer grote behoefte aan golfterreinen.

Arrondissement Turnhout	In dit arrondissement is een kleine behoefte aan bijkomende golfterreinen. De behoefte die er is kan opgevangen worden door de aanleg van enkele kleine structuren of uitbreidingen van bestaande. Toch mag gesteld worden dat rond de stad Turnhout een vraag bestaat naar bijkomende golfmogelijkheden.
Arrondissement Halle-Vilvoorde	Dit arrondissement kent op zich al een grote behoefte aan bijkomende terreinen. Hierbij komen nog eens de golfspelers uit Brussel die de rand opzoeken om hun sport te beoefenen. Vooral in het westen van Brussel is een grote behoefte (onder andere Affligem, Ternat, Asse, Meise, Wemmel, Grimbergen, Merchtem, Londerzeel, ...) maar ook meer zuidwaarts met bijvoorbeeld Beersel, St.-Pieters-Leeuw, Pepingen, Halle, Galmaarden, Gooik,....
Arrondissement Leuven	Dit arrondissement kent slechts een kleine behoefte. Enkel de as Leuven-Landen (langs de E40) komt volgens de WG in aanmerking voor de additionele aanleg van golfterreinen.
Arrondissement Hasselt	Zowel de zuidelijke als de geheel noordelijk gelegen gemeenten binnen dit arrondissement kennen een grote vraag. Vooral Sint-Truiden zou als stedelijk gebied met 57.000 inwoners een golfterrein kunnen omvatten. Ook het noorden kent een goede ligging voor bijkomende golfterreinen (bijvoorbeeld Beringen, Tessenderlo).
Arrondissement Maaseik	Enkel in Houthalen is een golfterrein gelegen. Langs de as Lommel-Maaseik is er vanuit de golfsector nog zeker ruimte voor een extra golfterrein.
Arrondissement Tongeren	Dit volledige arrondissement omvat geen enkel golfterrein daar waar toch een behoefte bestaat van 44 holes.
Arrondissement Aalst	Ook het arrondissement Aalst kent op dit ogenblik geen enkel golfterrein. Toch is er een behoefte van 47 holes.
Arrondissement Dendermonde	Buiten een kleine structuur in Buggenhout (6 holes) kent ook dit arrondissement geen volwaardig golfterrein. Toch is ook hier een behoefte aan 33 holes. Vooral de stedelijke gebieden Dendermonde en Wetteren komen in aanmerking voor de verdere uitbouw.
Arrondissement Eeklo	Ook dit arrondissement kent geen golfterrein. Hier werd de behoefte begroot op 14 holes. Een kleine golfstructuur is bijgevolg gewenst.
Arrondissement Gent	Het volledige arrondissement Gent kent slechts 1 golfterrein, namelijk in Sint-Martens-Latem. Deze club is echter volledig volzet zodat een verdere groei zonder bijkomende terreinen onmogelijk is. Vooral de rand rond Gent (Destelbergen, Evergem, Wachtebeke, De Pinte, Moralbeke, Melle) komt in aanmerking voor de aanleg van nieuwe terreinen.
Arrondissement Oudenaarde	Dit arrondissement kent 1 terrein van 27 holes en een begrote behoefte van 20. Deze overschrijding is te wijten aan de toeristische aantrekkingskracht van de Vlaamse Ardennen alsook door de grote afstand die geïnteresseerden uit het Gentse willen allegen om golf te spelen.

Arrondissement Sint-Niklaas	Het volledige arrondissement Sint-Niklaas omvat 1 golfterrein (9 holes) te Beveren voor 222.688 inwoners. Er is bijgevolg een extra behoefte aan 31 holes. De steden Lokeren en Sint-Niklaas zijn uitstekend gelegen voor verdere ontwikkeling van golf.
Arrondissement Brugge	Dit arrondissement is omwille van de grote toeristische aantrekkingskracht zeer specifiek. Volgens het aantal inwoners wordt aan de behoefte nu reeds voldaan. Hierbij dienen wij echter een kanttekening te maken aangezien binnen het aantal inwoners geen rekening wordt gehouden met tweede verblijvers. Omwille van deze 'extra populatie' kan men stellen dat er slecht in geringe mate bijgedragen wordt tot een 'regionale' behoefte. Toch kan gesteld worden dat vanuit de sector de vraag bestaat naar verdere ontwikkeling en dit vooral in de rand van Brugge (bijvoorbeeld Jabbeke, Zedelgem) maar ook aan de Kust zelf.
Arrondissementen Diksmuide en Veurne	In deze arrondissementen is geen enkele golfmogelijkheid voorzien. Naast de behoefte volgens inwoners (19 holes) kent deze streek ook een toeristische aantrekkingskracht. Verdere ontwikkeling is vereist langs de Westkust (Koksijde, Nieuwpoort), maar ook de steden Veurne of Diksmuide kunnen een golfterrein omvatten.
Arrondissement Ieper	In het arrondissement Ieper wordt voldaan aan de behoefte (met een 9 holes-baan en een 18 holes-golfbaan). Toch is er vraag naar uitbreiding gezien de grote behoefte in de naburige arrondissementen (Roeselare, Tielt, Kortrijk, Diksmuide). In totaal kent deze streek een behoefte aan 73 extra holes enkel op basis van het aantal inwoners.
Arrondissement Kortrijk	Deze regio heeft slechts één 18 holes-baan te Waregem met een behoefte aan 50 holes. Vele mensen uit deze regio spelen te Ieper of aan de Kust wat verre verplaatsingen met zich meebrengt. Hierdoor is het aangewezen bijkomende structuren te voorzien in de rand rond Kortrijk.
Arrondissement Oostende	Volgens het aantal inwoners wordt met een 18 holes-baan te De Haan en een 9 holes-baan in Westende aan de behoefte voldaan in dit arrondissement. Omwille van de grote toeristische rol van de regio mag een bijkomend golfterrein voorzien worden (bijvoorbeeld Bredene of Oostende).
Arrondissementen Roeselare en Tielt	Deze twee arrondissementen kennen een totale behoefte aan 40 holes. Op dit ogenblik is er geen enkele golfmogelijkheid. Vanuit het standpunt van de federatie is dit dan ook één van de meest dringende ontwikkelingsgebieden.

BIJLAGE 3
BEHOEFTEONDERZOEK GOLFSPOORT IN
VLAANDEREN (ENQUÊTE CLUBS)

BIJLAGE 4
BEHOEFTEONDERZOEK GOLFSPOORT IN
VLAANDEREN -
ENQUÊTERING WAALSE EN BUITENLANDSE
CLUBS

BIJLAGE 5
BEHOEFTEONDERZOEK GOLFSPOORT IN
VLAANDEREN (ENQUÊTE BEOEFENAARS)

BIJLAGE 6
DE DEFINITIE VAN DE VARIABELE SOCIALE
KLASSE

Beroep van het gezinshoofd	Onderwijsniveau van het gezinshoofd						
	Lager onderwijs of minder	Lager beroeps- of secundair onderwijs	Lager middelbaar onderwijs	Hoger beroeps- of secundair technisch onderwijs	Hoger middelbaar onderwijs	Hoger niet-universitair onderwijs	Universitair of gelijkgesteld onderwijs
Ondernemers en beoefenaars van vrije beroepen	D	C	C	B	B	A	A
Zelfstandige handelaars en ambachtslui, land- en tuinbouwers	D	C	C	B	B	A	A
Kaderpersoneel	D	C	C	B	B	A	A
Bedienden en onderwijzend personeel	D	D	C	C	B	B	A
On-, half- en geschoolde arbeiders	D	D	C	C	B	B	B
Gepensioneerden	E	D	D	C	C	B	B
Studenten, werklozen, huisvrouwen, andere	E	D	D	C	C	B	B

BIJLAGE 7
THEORETISCHE MAXIMUMDAGCAPACITEIT

Theoretische maximumdagcapaciteit in aantal spelronden voor een 18 holes-terrein, naar maand in het jaar

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December	
8				24	24	24	24	24	24				
9	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
10	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
11	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
12	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
13		24	24	24	24	24	24	24	24	24	24		
14			24	24	24	24	24	24	24	24			
15				24	24	24	24	24	24				
16					24	24	24	24					
17						24	24						
18													
19													
20													
21													
22													
Totaal	96	120	144	168	192	216	216	192	168	144	120	96	1.872

Jaarcapaciteit 54.600
 Capaciteit op zondagen 7.800

Theoretische maximumdagcapaciteit in aantal spelronden voor een 9 holes-terrein, naar maand in het jaar

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December	
8				24	24	24	24	24	24				
9	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
10	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
11	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
12	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
13	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
14	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
15		24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
16			24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
17				24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
18					24	24	24	24	24	24	24	24	24
19						24	24	24	24	24	24	24	24
20							24	24	24	24	24	24	24
21								24	24	24	24	24	24
22									24	24	24	24	24
Totaal	144	168	192	216	240	264	264	240	216	192	168	144	2.448

Jaarcapaciteit 71.400
 Capaciteit op zondagen 10.200

Aantal terreinen in Vlaanderen		Jaarcapaciteit	Capaciteit op zondagen
6 en 9 holes	18	1.285.200	183.600
18 holes	24	1.310.400	187.200
		2.595.600	370.800

WES

BaronRuzelplein 33
B-8310 Assenoek-Beucqz
tel. + 32 50 36 71 36
fax + 32 50 36 31 86
www.wes.be
info@wes.be

Bijlage 4: Landbouwimpactstudie voor de ruilgronden

Ruilgrond golf

De landbouwimpactstudie is een gebiedsgebonden computeranalyse op basis van beschikbare gegevens. Ze geeft indicatief de impact van een gebiedsontwikkeling weer op de aangegeven landbouwpercelen, voor de bijhorende bedrijven en op de huidige agrarische bestemmingen.

Het studiegebied

Een studiegebied wordt op tal van mogelijkheden geduid, gaande van een summiere omschrijving tot zeer gedetailleerde inrichtingsplannen. Voor de landbouwimpactstudie hebben we nood aan een digitale aanduiding (een polygoon in een Arc-Gis shape file). Hieronder is het studiegebied weergegeven met de verschillende tracés:

Het resultaat van de landbouwimpactstudie

De resultaten worden door kaarten weergegeven. De kaarten verhogen de transparantie en maken de landbouwimpactstudie zeer bruikbaar.

Hieronder is de landbouwimpactkaart voor het studiegebied weergegeven:

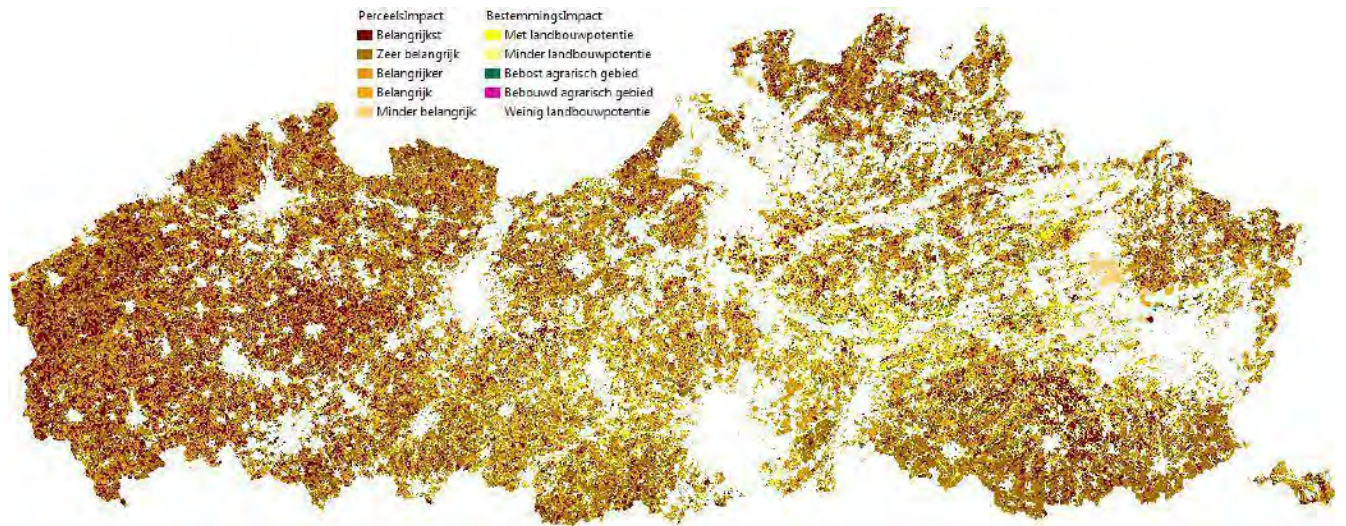

- LandbouwImpactStudie
- Bijkomende projectimpact
  - Sterk betrokken
  - Andere
- Perceelsimpact
  - Belangrijkst
  - Zeer belangrijk
  - Belangrijker
  - Belangrijk
  - Minder belangrijk
- Bestemmingsimpact
  - Met landbouwpotentie
  - Minder landbouwpotentie
  - Bebost agrarisch gebied
  - Bebouwd agrarisch gebied
  - Geen landbouwbelang

De landbouwimpactkaart en de thematische kaarten

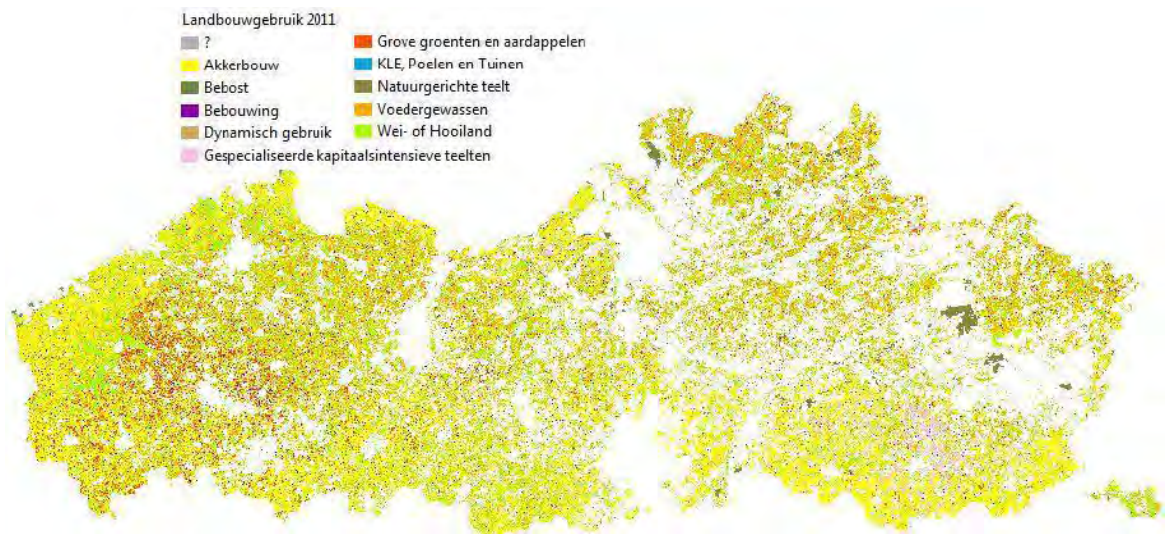
De landbouwimpactkaart maakt een klassering van de landbouwpercelen uit de landbouwaangifte en het agrarisch gebied in functie van de maximale impact op het landbouwgebruik. Hieronder wordt de Landbouwimpactkaart 2010 voor Vlaanderen getoond:

De landbouwimpactkaart is onderbouwd vanuit meerdere thematische kaarten. Deze thematische kaarten verduidelijken daarom ook de klassering van de perceelsimpact. De volgende thematische kaarten behoren tot de landbouwimpactstudie en geven meer duiding:

1) Landbouwgebruiksk kaart:

Deze kaart geeft het huidig landbouwgebruik weer, gebaseerd op de teeltregistraties van 2000 tot 2012. Voor Vlaanderen geeft dit de volgende kaart:

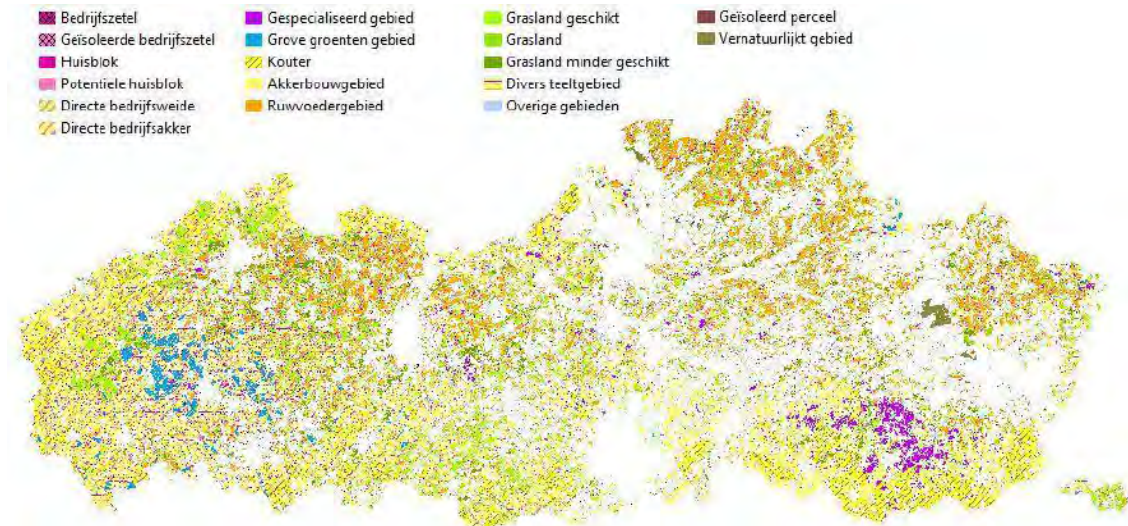
Ingezoomd op het studiegebied geeft dit het volgende beeld:

2) De landbouwstructuur:

Gebaseerd op het landbouwgebruik, de bedrijfsstructuur en waar nodig de intrinsieke bodemkwaliteit geeft deze kaart de landbouwstructuur weer. Omwille van privacy reden worden de bedrijfszetels en huisblokken gezamenlijk aangeduid op de detailkaart. Voor Vlaanderen geeft dit de volgende kaart:

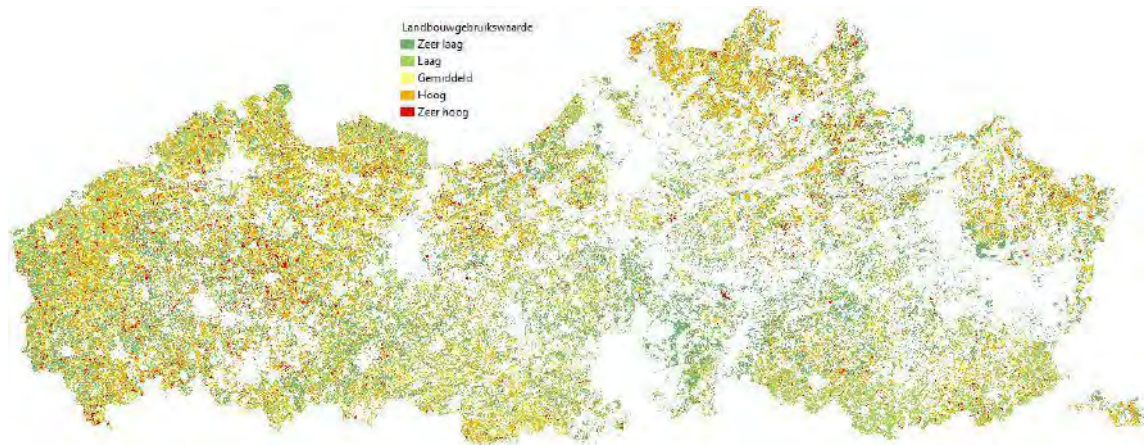
Ingezoomd op het studiegebied geeft dit het volgende beeld:

3) De landbouwgebruikswaarde:

De landbouwgebruikswaarde wordt geschat op basis van het landbouwgebruik, individuele bedrijfsgegevens en waar nodig de intrinsieke bodemkwaliteit voor de geregistreerde percelen. Voor Vlaanderen geeft dit de volgende kaart:

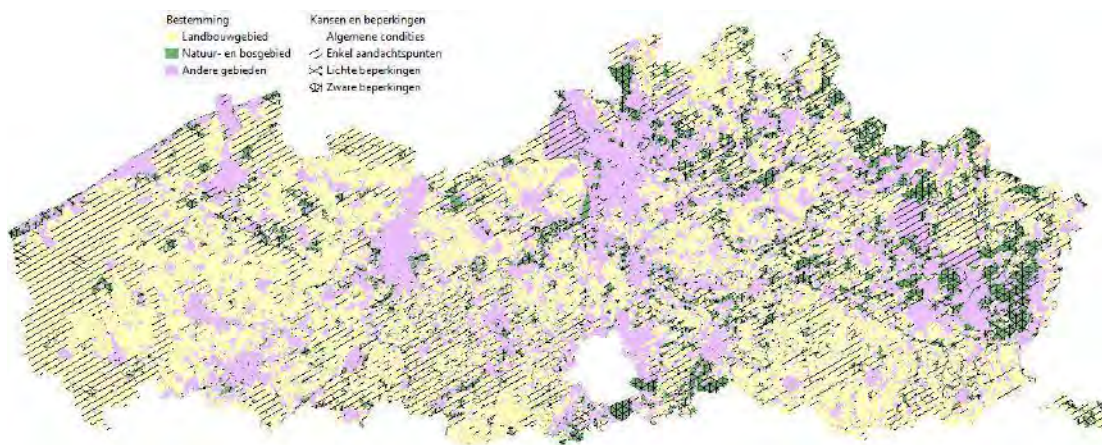
Ingezoomd op het studiegebied geeft dit het volgende beeld:

4) **De wettelijke en beleidsaanduidingen:**

Deze kaart geeft het bestemmingstype (bestemming) en de landbouwgebruiksmogelijkheden (kansen en beperkingen) weer voor geheel Vlaanderen. Voor Vlaanderen geeft dit de volgende kaart:

Ingezoomd op het studiegebied geeft dit het volgende beeld, waarbij enkel de geregistreerde landbouwpercelen of de agrarische bestemmingen worden getoond:

Het gebruik van de landbouwimpactkaart

De projectmatige impactstudie is ontwikkeld om een snelle, transparante en objectieve inschatting te kunnen maken over de invloed van een project op het landbouwgebruik, de landbouwbedrijven en het agrarisch gebied. Deze inschatting kan gebruikt worden voor de onderbouwing van beslissingen over het project inzake uitvoering, locatie en begeleiding. Samen met de ontwikkelde kaarten op Vlaams niveau zijn de mogelijkheden evenwel ruimer, zoals:

1) **Afwegend**

De ruimtedruk in Vlaanderen noodzaakt om nieuwe ontwikkelingen maatschappelijk af te wegen op hun meerwaarde t.o.v. de huidige invulling en potentiële ontwikkelingen. De landbouwimpactstudie kan input geven om een nieuwe geplande gebiedsontwikkeling maatschappelijk te toetsen op haar meerwaarde tegenover de huidige landbouwtoestand.

2) **Mitigerend**

In een vroegtijdig stadium kan de landbouwimpactkaart veel informatie geven aan de projectontwikkelaar. Bij een zoekzone als studiegebied is de aangeleverde informatie ruimer dan de reële impact en is er ruimte voor bijsturing met het oog op impactminimalisatie.

3) **Participerend en trajectbegeleiding**

In een participatief traject kan de landbouwimpactkaart als objectieve basis worden gebruikt. De landbouwers kunnen de kaart verder verfijnen via aanlevering van gegevens. Als de consequenties groot worden ingeschat kunnen de landbouwers die dit wensen en de landbouwers die sterk betrokken zijn geënquêteerd worden door middel van een landbouweffectenrapport of LER. De LER verwerft dan inzichten, die gebruikt worden om de instrumentenkoffer voor projectrealisatie voor te stellen. De selectie van de getroffen landbouwers, mede op basis van de landbouwimpactkaart, betekent een efficiëntiewinst voor de LER.

4) **Visievormend**

De kaarten van de landbouwimpact geven geen visie weer, maar zijn uitermate geschikt om een visie te ondersteunen. Zo kunnen ze als bouwsteen voor gebiedsontwikkelingen worden gebruikt.

Enkele aandachtspunten bij het gebruik van de landbouwimpactkaart

Bij het gebruik van de landbouwimpactkaart moet rekening gehouden worden met volgende punten:

1) Accuraatheid

Voor de geschetste mogelijkheden is de landbouwimpactkaart een snel, transparant en objectief instrument. Het is wel belangrijk in acht te nemen dat deze kaart een indicatieve weergave is van de landbouwimpact op basis van de beschikbare gegevens. Het resultaat van deze studie is dan ook afhankelijk van de waarde van de basisgegevens en mag niet worden overroepen. Deze gegevens zijn in elk geval voldoende accuraat om op planniveau te kunnen werken, maar op perceelsniveau is toch een terreincheck aangewezen.

2) Jaarlijkse updating en verfijning

De basisgegevens worden periodiek aangepast en dat moment is geschikt om gelijktijdig de methodiek te verfijnen.

3) Transitiekost voor functieverlies

De standaardberekening voorziet enkele geschatte kosten voor het landbouwgebruik. Voor specifieke processen, zoals overstromingsgebieden met landbouwgebruik of voor andere opgelegde landbouwgebruiksbeperkingen, is de huidige kaart minder geschikt.

Als men voor deze processen de gebruikswaardevermindering kent, dan laat de gebruikte methodiek toe deze te berekenen. Dit gebeurde o.a. al voor schaderegelingen in overstromingsgebieden op basis van de aangeleverde verandering in overstromingsfrequentie.

4) Totaalplaatje bekijken

Vanuit efficiëntie-overwegingen is het logisch om de transitiekost te minimaliseren, maar bij de daadwerkelijke projectuitvoering moet weliswaar met meerdere factoren rekening gehouden worden.

Beschikbaarheid van de landbouwimpactkaart

Als men een landbouwimpactkaart wilt gebruiken dan moet men erover beschikken. We kunnen deze taak verantwoorden voor de projecten die ook in onze werking vervat zitten. Buiten onze werking wordt dit moeilijker, wel maken we werk van de ter beschikking stelling van de kaarten, natuurlijk onder de voorwaarde van de bescherming van de private sfeer.

Bijlage 5: Landbouwimpactstudie voor de uitbreiding van het golfterrein

Uitbreiding golf

De landbouwimpactstudie is een gebiedsgebonden computeranalyse op basis van beschikbare gegevens. Ze geeft indicatief de impact van een gebiedsontwikkeling weer op de aangegeven landbouwpercelen, voor de bijhorende bedrijven en op de huidige agrarische bestemmingen.

Het studiegebied

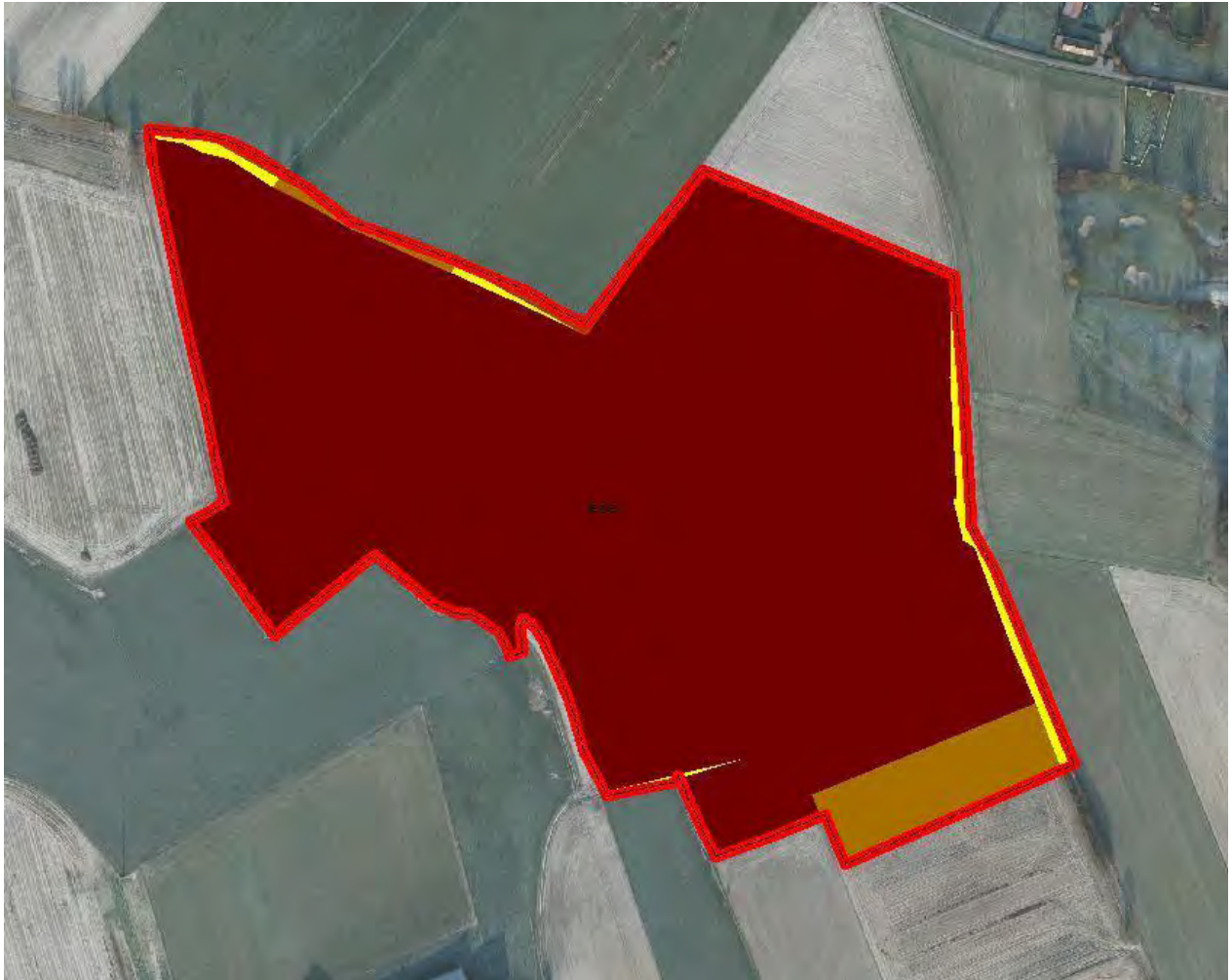
Een studiegebied wordt op tal van mogelijkheden geduid, gaande van een summiere omschrijving tot zeer gedetailleerde inrichtingsplannen. Voor de landbouwimpactstudie hebben we nood aan een digitale aanduiding (een polygoon in een Arc-Gis shape file). Hieronder is het studiegebied weergegeven met de verschillende tracés:

Het resultaat van de landbouwimpactstudie

De resultaten worden door kaarten weergegeven. De kaarten verhogen de transparantie en maken de landbouwimpactstudie zeer bruikbaar.

Hieronder is de landbouwimpactkaart voor het studiegebied weergegeven:

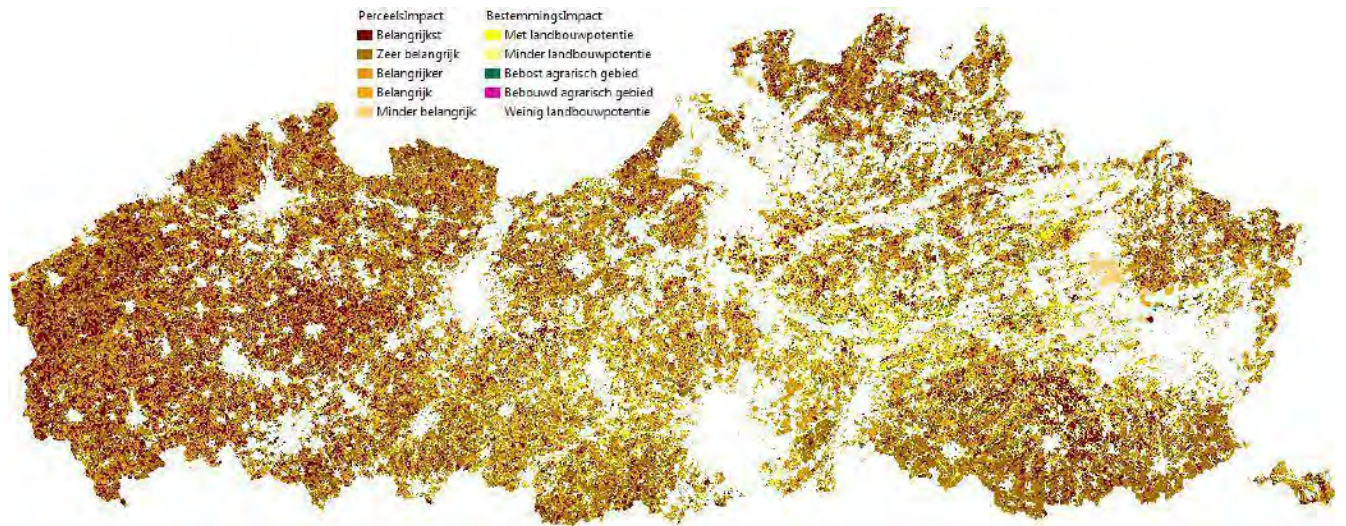

- LandbouwImpactStudie
- Bijkomende projectimpact
  - Sterk betrokken
  - Andere
- Perceelsimpact
  - Belangrijkst
  - Zeer belangrijk
  - Belangrijker
  - Belangrijk
  - Minder belangrijk
- Bestemmingsimpact
  - Met landbouwpotentie
  - Minder landbouwpotentie
  - Beoost agrarisch gebied
  - Bebouwd agrarisch gebied
  - Geen landbouwbelang

De landbouwimpactkaart en de thematische kaarten

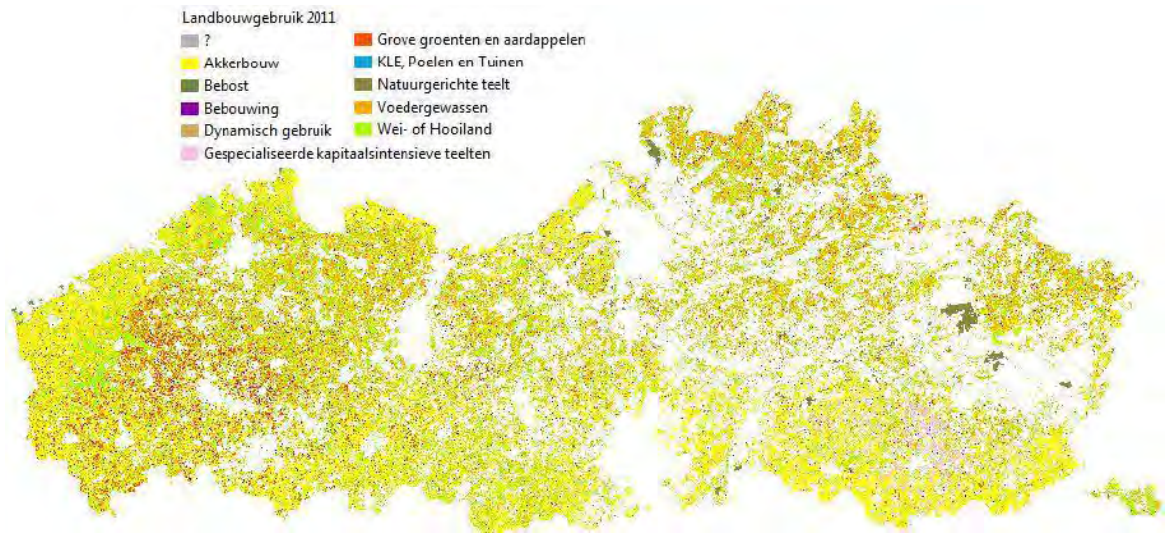
De landbouwimpactkaart maakt een klassering van de landbouwpercelen uit de landbouwaangifte en het agrarisch gebied in functie van de maximale impact op het landbouwgebruik. Hieronder wordt de Landbouwimpactkaart 2010 voor Vlaanderen getoond:

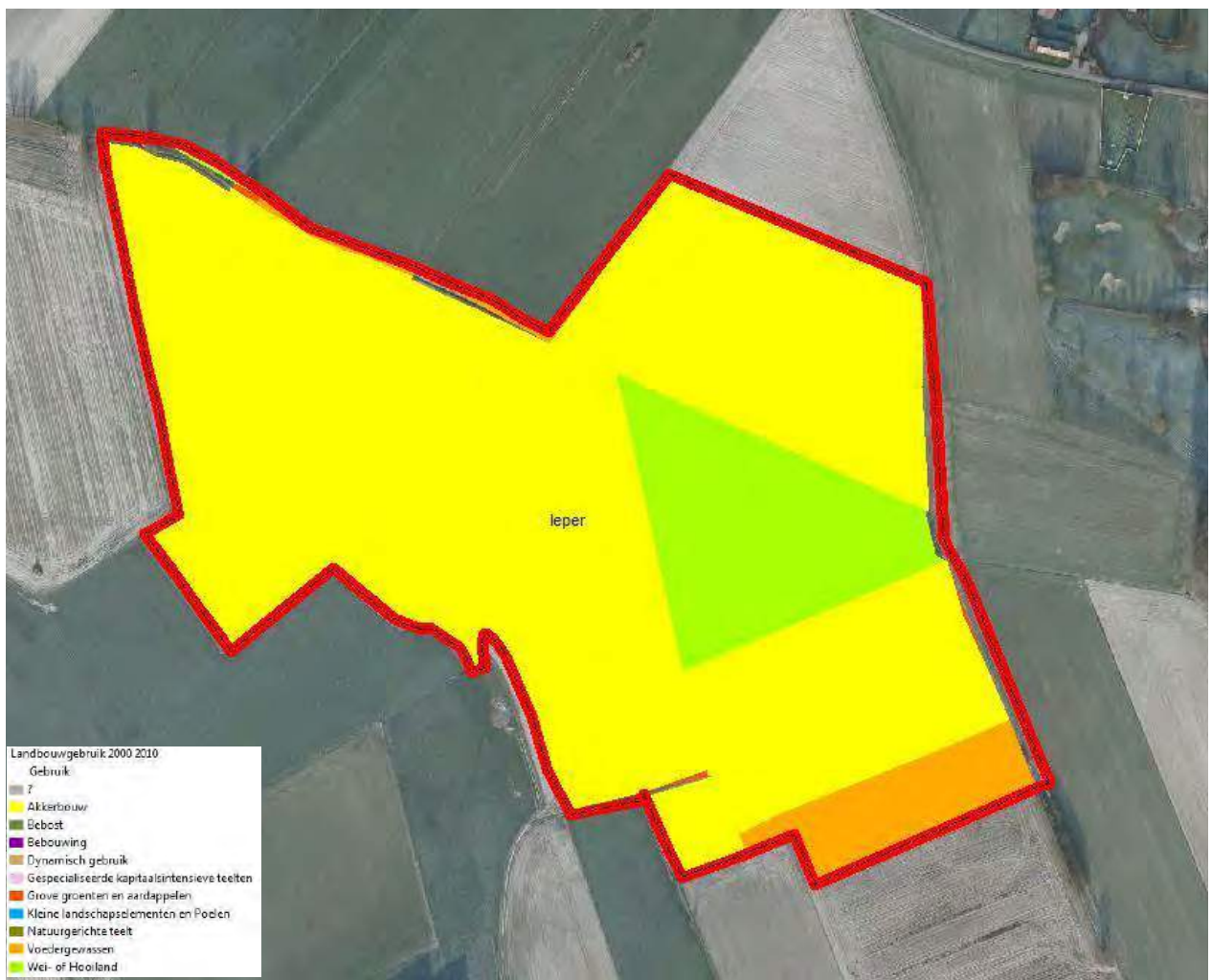
De landbouwimpactkaart is onderbouwd vanuit meerdere thematische kaarten. Deze thematische kaarten verduidelijken daarom ook de klassering van de perceelsimpact. De volgende thematische kaarten behoren tot de landbouwimpactstudie en geven meer duiding:

1) **Landbouwgebruikskaat:**

Deze kaart geeft het huidig landbouwgebruik weer, gebaseerd op de teeltregistraties van 2000 tot 2012. Voor Vlaanderen geeft dit de volgende kaart:

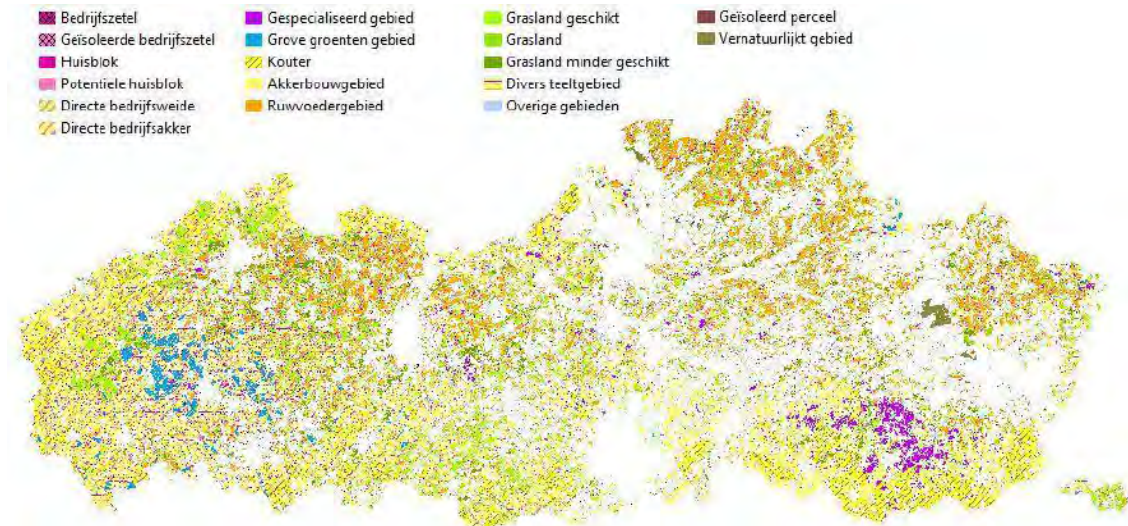
Ingezoomd op het studiegebied geeft dit het volgende beeld:

2) De landbouwstructuur:

Gebaseerd op het landbouwgebruik, de bedrijfsstructuur en waar nodig de intrinsieke bodemkwaliteit geeft deze kaart de landbouwstructuur weer. Omwille van privacy reden worden de bedrijfszetels en huisblokken gezamenlijk aangeduid op de detailkaart. Voor Vlaanderen geeft dit de volgende kaart:

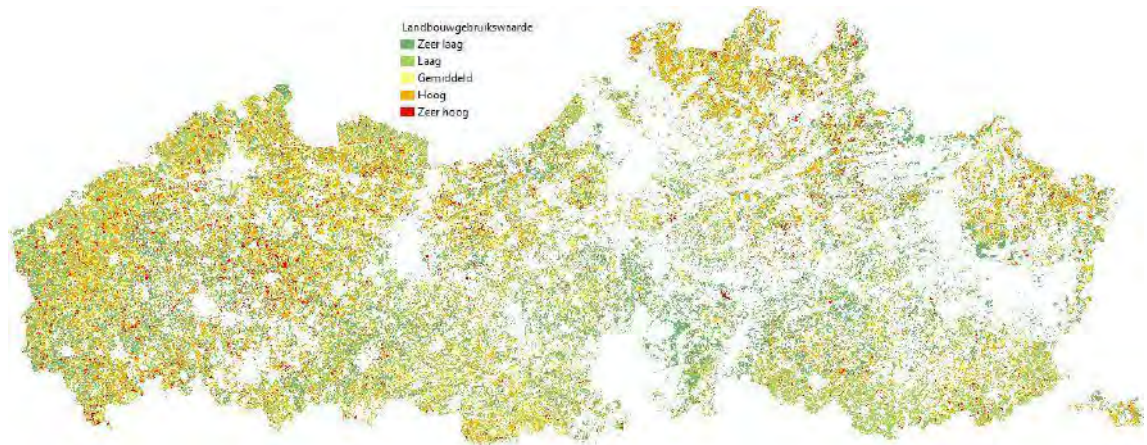
Ingezoomd op het studiegebied geeft dit het volgende beeld:

3) De landbouwgebruikswaarde:

De landbouwgebruikswaarde wordt geschat op basis van het landbouwgebruik, individuele bedrijfsgegevens en waar nodig de intrinsieke bodemkwaliteit voor de geregistreerde percelen. Voor Vlaanderen geeft dit de volgende kaart:

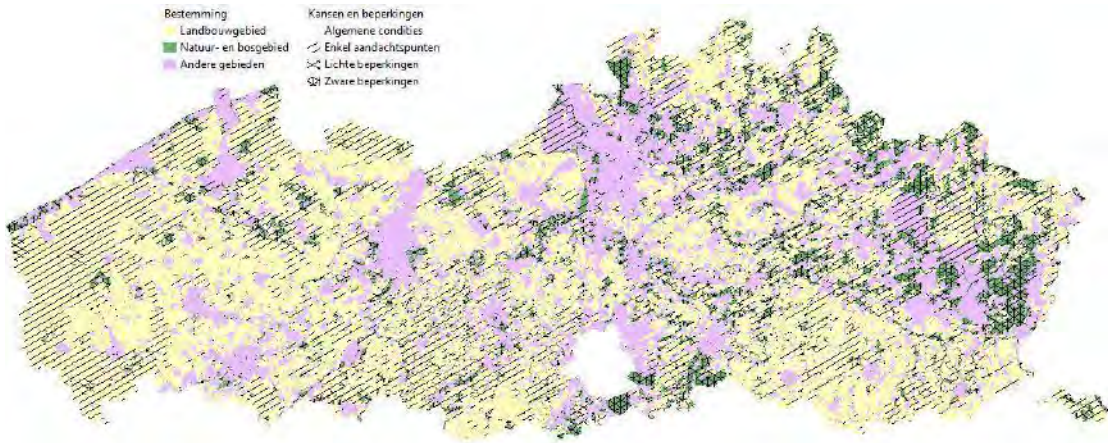
Ingezoomd op het studiegebied geeft dit het volgende beeld:

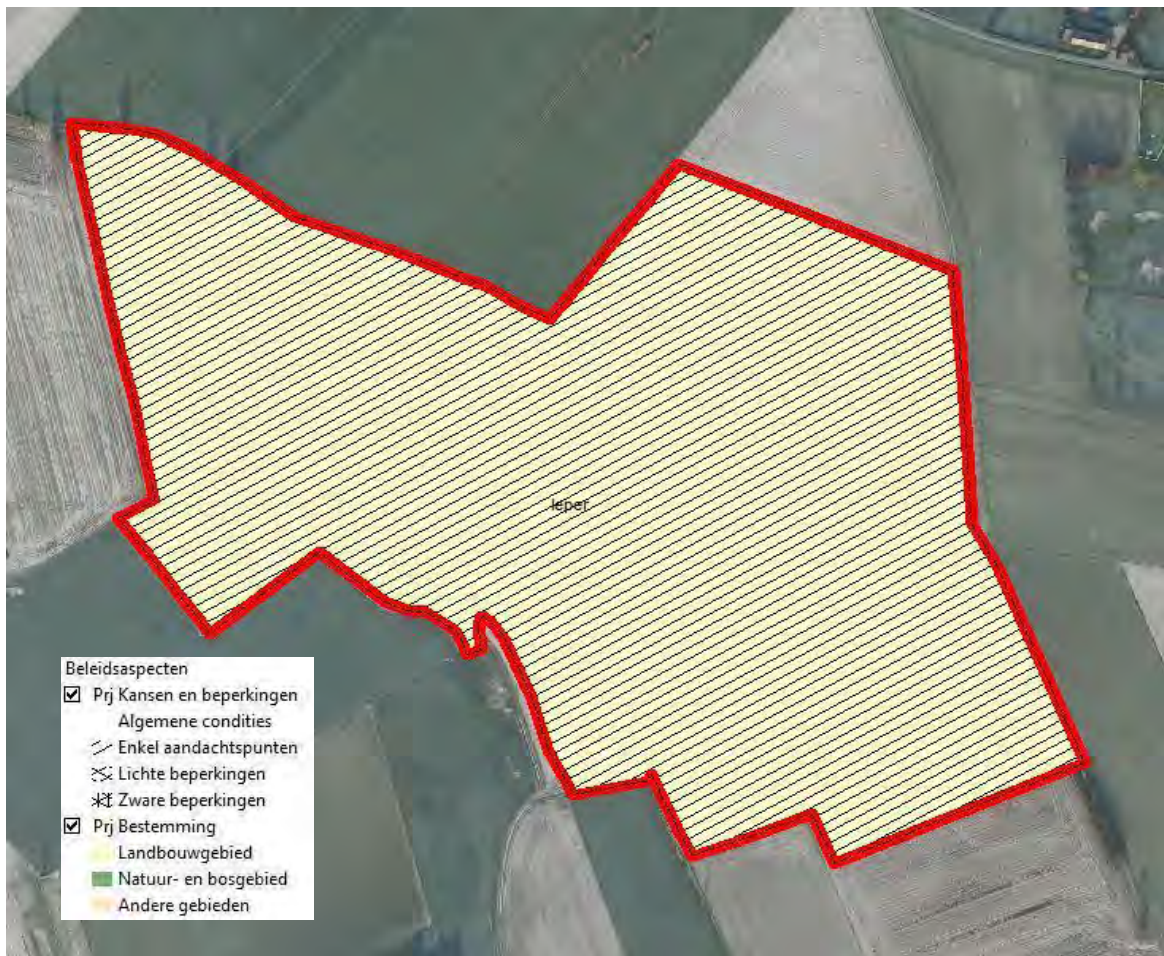

4) **De wettelijke en beleidsaanduidingen:**

Deze kaart geeft het bestemmingstype (bestemming) en de landbouwgebruiksmogelijkheden (kansen en beperkingen) weer voor geheel Vlaanderen. Voor Vlaanderen geeft dit de volgende kaart:

Ingezoomd op het studiegebied geeft dit het volgende beeld, waarbij enkel de geregistreerde landbouwpercelen of de agrarische bestemmingen worden getoond:

Het gebruik van de landbouwimpactkaart

De projectmatige impactstudie is ontwikkeld om een snelle, transparante en objectieve inschatting te kunnen maken over de invloed van een project op het landbouwgebruik, de landbouwbedrijven en het agrarisch gebied. Deze inschatting kan gebruikt worden voor de onderbouwing van beslissingen over het project inzake uitvoering, locatie en begeleiding. Samen met de ontwikkelde kaarten op Vlaams niveau zijn de mogelijkheden evenwel ruimer, zoals:

1) **Afwegend**

De ruimtedruk in Vlaanderen noodzaakt om nieuwe ontwikkelingen maatschappelijk af te wegen op hun meerwaarde t.o.v. de huidige invulling en potentiële ontwikkelingen. De landbouwimpactstudie kan input geven om een nieuwe geplande gebiedsontwikkeling maatschappelijk te toetsen op haar meerwaarde tegenover de huidige landbouwtoestand.

2) **Mitigerend**

In een vroegtijdig stadium kan de landbouwimpactkaart veel informatie geven aan de projectontwikkelaar. Bij een zoekzone als studiegebied is de aangeleverde informatie ruimer dan de reële impact en is er ruimte voor bijsturing met het oog op impactminimalisatie.

3) **Participerend en trajectbegeleiding**

In een participatief traject kan de landbouwimpactkaart als objectieve basis worden gebruikt. De landbouwers kunnen de kaart verder verfijnen via aanlevering van gegevens. Als de consequenties groot worden ingeschat kunnen de landbouwers die dit wensen en de landbouwers die sterk betrokken zijn geënquêteerd worden door middel van een landbouweffectenrapport of LER. De LER verwerft dan inzichten, die gebruikt worden om de instrumentenkoffer voor projectrealisatie voor te stellen. De selectie van de getroffen landbouwers, mede op basis van de landbouwimpactkaart, betekent een efficiëntiewinst voor de LER.

4) **Visievormend**

De kaarten van de landbouwimpact geven geen visie weer, maar zijn uitermate geschikt om een visie te ondersteunen. Zo kunnen ze als bouwsteen voor gebiedsontwikkelingen worden gebruikt.

Enkele aandachtspunten bij het gebruik van de landbouwimpactkaart

Bij het gebruik van de landbouwimpactkaart moet rekening gehouden worden met volgende punten:

1) **Accuraatheid**

Voor de geschetste mogelijkheden is de landbouwimpactkaart een snel, transparant en objectief instrument. Het is wel belangrijk in acht te nemen dat deze kaart een indicatieve weergave is van de landbouwimpact op basis van de beschikbare gegevens. Het resultaat van deze studie is dan ook afhankelijk van de waarde van de basisgegevens en mag niet worden overroepen. Deze gegevens zijn in elk geval voldoende accuraat om op planniveau te kunnen werken, maar op perceelsniveau is toch een terreincheck aangewezen.

2) **Jaarlijkse updating en verfijning**

De basisgegevens worden periodiek aangepast en dat moment is geschikt om gelijktijdig de methodiek te verfijnen.

3) **Transitiekost voor functieverlies**

De standaardberekening voorziet enkele geschatte kosten voor het landbouwgebruik. Voor specifieke processen, zoals overstromingsgebieden met landbouwgebruik of voor andere opgelegde landbouwgebruiksbeperkingen, is de huidige kaart minder geschikt.

Als men voor deze processen de gebruikswaardevermindering kent, dan laat de gebruikte methodiek toe deze te berekenen. Dit gebeurde o.a. al voor schaderegelingen in overstromingsgebieden op basis van de aangeleverde verandering in overstromingsfrequentie.

4) **Totaalplaatje bekijken**

Vanuit efficiëntie-overwegingen is het logisch om de transitiekost te minimaliseren, maar bij de daadwerkelijke projectuitvoering moet weliswaar met meerdere factoren rekening gehouden worden.

Beschikbaarheid van de landbouwimpactkaart

Als men een landbouwimpactkaart wilt gebruiken dan moet men erover beschikken. We kunnen deze taak verantwoorden voor de projecten die ook in onze werking vervat zitten. Buiten onze werking wordt dit moeilijker, wel maken we werk van de ter beschikking stelling van de kaarten, natuurlijk onder de voorwaarde van de bescherming van de private sfeer.

Bijlage 6: Soortenlijst (planten en dieren) (Krist Calmeyn)

Lijst flora 2010-2013

NR	Ned naam	Wet naam	familie
1	kruipend zenegroen	Ajuga reptans	lipbloemenfamilie
2	veldesdoorn	Acer campestre	esdoornfamilie
3	Noorse Esdoorn	Acer platanoides	esdoornfamilie
4	gewone esdoorn	Acer pseudoplatanus	zeepboomfamilie
5	duizendblad	Achillea millefolium	composietenfamilie
6	wilde bertram	achillea ptarmica	composietenfamilie
7	zevenblad	Aegopodium podagraria	schermbloemigen
8	Paardekastanje	Aesculus hippocastanum	zeepboomfamilie
9	gewone agrimonie	Agrimonia eupatoria	Rozenfamilie
10	bolderik	Agrostemma githago	anjerfamilie
11	gewoon struisgras	agrostis tenuis	grassen
12	daslook	Allium ursinum	lookfamilie
13	zwarte els	Alnus glutinosa	berkenfamilie
14	geknikte vossestaart	Alopecurus geniculatus	grassen
15	Grote vossestaart	Alopecurus pratensis	grassen
16	Krentenboompje	Amelanchier lamarckii	Rozenfamilie
17	rood guichelheil	Anagallis arvensis	sleutelbloemfamilie
18	gewone ossentong	Anchusa officinalis	ruwbladigenfamilie
19	bosanemoon	Anemone nemorosa	ranonkelfamilie
20	ijle dravik	Anisantha sterilis	grassen
21	gewoon reukgras	Anthoxantum odoratum	grassen
22	fluitekruid	Anthriscus sylvestris	schermbloemigen
23	wondklaver	anthylis vulneraria	vlinderbloemenfamilie
24	grote klis	Arctium lappa	composietenfamilie
25	glanshaver	Arrhenatherum elatius	grassen
26	absintalsem	Artemesia absinthium	composietenfamilie
27	bijvoet	Artemesia vulgaris	composietenfamilie
28	Italiaanse aronskelk	Arum italicum	aronskelkfamilie
29	muurvaren	Asplenium ruta-muraria	varens
30	tongvaren	Asplenium scolopendrium	varens
31	spiesmelde	Atriplex prostrata	ganzevoetfamilie
32	gewoon barbarakruid	Barbarea vulgaris	kruisbloemenfamilie
33	madeliefje	Bellis perennis	composietenfamilie
34	rode berk	Betula nigra	berkenfamilie
35	ruwe berk	Betula pendula	berkenfamilie
36	veerdelig tandzaad	Bidens tripartita	composietenfamilie
37	dubbelloof	Blechnum spicant	varens
38	gewoon dikkopmos	Brachytecium rutabulum	mossen
39	koolzaad	Brassica napus	kruisbloemenfamilie
40	zwarte mosterd	Brassica nigra	kruisbloemenfamilie
41	bevertjes, trilgras	Briza media	grassen
42	zachte dravik	Bromus mollis	grassen
43	silvermos	Bryum argenteum	mossen
44	zwanebloem	Butomus umbellatus	zwanebloemfamilie
45	gewoon sterrenkroos	callitriche platycarpa	weegbreefamilie
46	dotterbloem	Caltha palustris	ranonkelfamilie
47	weideklokje	Campanula patula	klokjesfamilie
48	prachtklokje	Campanula persicifolia	klokjesfamilie
49	akkerklokje	Campanula rapunculoides	klokjesfamilie
50	grasklokje	Campanula rotundifolia	klokjesfamilie
51	bittere veldkers	Cardamine amara	kruisbloemenfamilie

flora 2013

52	bosveldkers	Cardamine flexuosa	kruisbloemenfamilie
53	kleine veldkers	Cardamine hirsuta	kruisbloemenfamilie
54	pinksterbloem	Cardamine pratensis	kruisbloemenfamilie
55	zeegroene zegge	Carex flacca	cypergrassenfamilie
56	ruige zegge	Carex hirta	cypergrassenfamilie
57	zwarte zegge	Carex nigra	cypergrassenfamilie
58	hazenzegge	Carex ovalis	cypergrassenfamilie
59	hoge cyperzegge	Carex pseudocyperus	cypergrassenfamilie
60	ijle zegge	Carex remota	cypergrassenfamilie
61	oeverzegge	Carex riparia	cypergrassenfamilie
62	Haagbeuk	Carpinus betulus	berkenfamilie
63	tamme kastanje	Castanea sativa	napjesdragerfamilie
64	korenbloem	centaurea cyanus	composietenfamilie
65	Knoopkruid	Centaurea jacea	composietenfamilie
66	grote centaurie	Centaurea scabiosa	composietenfamilie
67	echt duizendguldenkruid	Centaurium erythraea	gentiaanfamilie
68	gewone hoornbloem	cerastium fontanum ss. Vulgare	anjerfamilie
69	gewoon purpersteeltje	Ceratodon purpureus	bladmossen
70	melganzevoet	Chenopodium album	ganzevoetfamilie
71	korrelganzevoet	Chenopodium polyspermum	ganzevoetfamilie
72	wilde cichorei	Cichorium intybus	composietenfamilie
73	Akkerdistel	Cirsium arvense	composietenfamilie
74	Kale jonker	Cirsium palustre	composietenfamilie
75	speerdistel	Cirsium vulgare	composietenfamilie
76	fijn bekermos	Cladonia chlorophea	korstmossen
77	smal bekermos	cladonia coniocraea	korstmossen
78	kopjesbekermos	Cladonia fimbriata	korstmossen
79	frietzakbekermos	Cladonia humilis	korstmossen
80	bekermos sp	cladonia spec.	korstmossen
81	boompjesmos	climacium dendroides	mossen
82	borstelkrans	Clinopodium vulgare	lipbloemige
83	Gewoon geleimos	Collema crispum	korstmossen
84	haagwinde	Convolvulus sepium	windefamilie
85	Gele kornoelje	Cornus mas	kornoeljefamilie
86	Kornoelje	Cornus sanguinea	kornoeljefamilie
87	kleine varkenskers	coronopus didymus	kruisbloemenfamilie
88	hazelaar	corylus avelana	berkenfamilie
89	meidoorn	Crataegus monogyna	Rozenfamilie
90	groot streepzaad	Crepis biennis	composietenfamilie
91	klein streepzaad	Crepis capillaris	composietenfamilie
92	crocus	crocus tommasianus	lissenfamilie
93	kruisbladwalstro	cruciata laevipes=galium cruciata	kruisbloemenfamilie
94	brem	Cytisus scoparius	vlinderbloemenfamilie
95	vleeskleurige orchis	Dactylorhiza incarnata	orchideeënfamilie
96	gevlekte orchis	Dactylorhiza maculata	orchideeënfamilie
97	brede orchis	Dactylorhiza majalis Majalis	orchideeënfamilie
98	wilde peen	Daucus carota	schermbloemigen
99	steenanker	Dianthus deltoides	anjerfamilie
100	vingerhoedskruid	Digitalis purpurea	weegbreefamilie
101	Kauwgommos	Diploicia canescens	korstmossen
102	Kaardebol	Dipsacus fullonum	kamperfoeliefamilie
103	slipbladige kaardebol	Dipsacus laciniatus	kaardebolfamilie
104	stekelvaren?	Dryopteris dilatata	varens

flora 2013

105	mannetjesvaren	Dryopteris filix-mas	varens
106	Europese hanepoot	Echinochloa crus-galli	grassen
107	slangenkruid	Echium vulgare	ruwbladigenfamilie
108	brede waterpest	Elodea canadensis	waterkaardefamilie
109	wilgeroosje	Epilobium angustifolium	teunisbloemfamilie
110	harig wilgenroosje	Epilobium hersutum	teunisbloemfamilie
111	viltige basterdwederik	epilobium parviflorum	sleutelbloemfamilie
112	basterdwederik	Epilobium ssp.	teunisbloemfamilie
113	breedbladige wespenorchis	Epipactis latifolia	orchideeënfamilie
114	heermoes	Equisetum arvense	paardestaartenfamilie
115	bospaardestaart	Equisetum sylvaticum	paardestaartenfamilie
116	reuzenpaardestaart	Equisetum telmateia	paardestaartenfamilie
117	Canadese fijnstraal	Erigeron canadensis	composietenfamilie
118	gewone reigersbek	erodium cicutarium	ooievaarsbekfamilie
119	kardinaalsmuts	Euonymus europaeus	kardinaalsmutsfamilie
120	koninginnekruid	Eupatorium cannabinum	composietenfamilie
121	Kroontjeskruid	Euphorbia helioscopia	wolfsmelkfamilie
122	eikenmos	Evernia prunastri	korstmossen
123	roodzwenkgras	Festuca rubra ssp	grassen
124	moerasspiraea	Filipendula ulmaria	Rozenfamilie
125	bosaardbei	Fragaria vesca	Rozenfamilie
126	Es	Fraxinus excelsior	olijffamilie
127	sneeuwkllokje	Galanthus nivalis/elwesii	narcisfamilie
128	gewone hennepnetel	galeopsis tetrahit	lipbloemenfamilie
129	lievevrouwebedstro	Galiium odoratum	sterbladigenfamilie
130	Harig knopkruid	Galinsoga quadriradiata	composietenfamilie
131	Kleefkruid	Galium aparine	sterbladigenfamilie
132	moeraswalstro	Galium palustre	sterbladigenfamilie
133	geel walstro	galium verum	sterbladigenfamilie
134	beemdooievaarsbek	geranium pratense	ooievaarsbekfamilie
135	slipbladige ooievaarsbek	Geranium pusillum	ooievaarsbekfamilie
136	bermooeivaarsbek	Geranium pyrenaicum	ooievaarsbekfamilie
137	robertskruid	geranium robertianum	ooievaarsbekfamilie
138	geel nagelkruid	Geum urbanum	Rozenfamilie
139	gele ganzenbloem	Glebionis segetum	composietenfamilie
140	hondsdrif	Glechoma hederacea	lipbloemenfamilie
141	moerasdroogbloem	Gnaphalium uliginosum	composietenfamilie
142	gewoon muisjesmos	Grimmia pulvinata	bladmossen
143	Klimop	Hedera helix	klimopfamilie
144	bereklaauw	Heracleum sphondylium	schermbloemigen
145	muizenoor	hieracium sp	composietenfamilie
146	gestreepte witbol	Holcus lanatus	grassen
147	liggend hertshooi	Hypericum humifusum	hertshooifamilie
148	sint-janskruid	Hypericum perforatum	hertshooifamilie
149	fraai hertshooi	Hypericum pulchrum	hertshooifamilie
150	gewoon biggekruid	Hypochaeris raedicata	composietenfamilie
151	Hulst	Ilex aquifolium	hulstfamilie
152	gele lis	Iris pseudacorus	lissenfamilie
153	wede	Isatis tinctoria	kruisbloemenfamilie
154	Jacobskruiskruid	Jacobaea vulgaris	composietenfamilie
155	veldrus	Juncus acutiflorus	russenfamilie
156	knolrus	Juncus bulbosus	russenfamilie
157	biezenknoppen	Juncus conglomeratus	russenfamilie

flora 2013

158	pitrus	Juncus effusus	russenfamilie
159	zeegroene rus	Juncus inflexus	russenfamilie
160	beemdtkroon	Knautia arvensis	kamperfoelifamilie
161	gifsla	Lactuca virosa	composietenfamilie
162	gele dovenetel	Lamiastrum galeobdolon	lipbloemenfamilie
163	witte dovenetel	Lamium album	lipbloemenfamilie
164	Paarse dovenetel	Lamium purpureum	lipbloemenfamilie
165	akkerkool	Lapsana communis	composietenfamilie
166	paarse schubwortel	Lathraea clandestina	bremraapfamilie
167	veldlathyrus	Lathyrus pratensis	vlinderbloemenfamilie
168	Kalkschotelkorst	Lecanora albescens	korstmossen
169	Gewoon purperschaaltje	Lecidella elaeochroma	korstmossen
170	klein kroos	Lemna minor	aronskelkfamilie
171	puntkroos	Lemna trisulca	aronskelkfamilie
172	ruige leeuwentand	Leontodon hispidus	composietenfamilie
173	gewone poederkorst	Lepraria incana	korstmossen
174	margriet	Leucanthemum vulgare	composietenfamilie
175	kussentjesmos	Leucobryum glaucum	mossen
176	wilde liguster	Ligustrum vulgare	olijffamilie
177	vlasleeuwebek	Linaria vulgaris	weegbreefamilie
178	Italiaans raaigras	Lolium multiflorum	grassen
179	Engels raaigras	Lolium perenne	grassen
180	kamperfoelie	Lonicera periclymenum	kamperfoelifamilie
181	gewone rolklaver	Lotus corniculatus	vlinderbloemenfamilie
182	moerasrolklaver	Lotus pedunculatus	vlinderbloemenfamilie
183	gewone veldbies	Luzula campestris	russenfamilie
184	wolfspoot	Lycopus europaeus	lipbloemenfamilie
185	penningkruid	Lysimachia nummularia	sleutelbloemfamilie
186	grote wederik	Lysimachia vulgaris	sleutelbloemfamilie
187	Kattestaart	Lythrum salicaria	kattestaartfamilie
188	appel	Malus cv.	Rozenfamilie
189	muskuskaasjeskruid	Malva moschata	kaasjeskruidfamilie
190	groot kaasjeskruid	Malva sylvestris	kaasjeskruidfamilie
191	parapluutjesmos	Marchantia polymorpha	levermossen
192	echte kamille	Matricaria chamomilla	composietenfamilie
193	witte honingklaver	Melilotus alba	vlinderbloemenfamilie
194	gele honingklaver	Melilotus officinalis	vlinderbloemenfamilie
195	watermunt	Mentha aquatica	lipbloemenfamilie
196	akkermunt	Mentha arvensis	lipbloemenfamilie
197	gewoon sterremos	Mnium hornum	mossen
198	zompvergeet-me-nietje	Myosotis laxa cespitosa	ruwbladigenfamilie
199	ruw vergeet-me-nietje	Myosotis ramosissima	ruwbladigenfamilie
200	moerasvergeet-me-nietje	myosotis scorpioides	ruwbladigenfamilie
201	paaslelies	Narcissus ssp.	narcisfamilie
202	grote keverorchis	Neottia ovata	orchideeënfamilie
203	blauwwier	Nostoc commune?	cyanobacteria
204	waterlelie	Nymphaea alba	waterlelifamilie
205	watergentiaan	Nymphoides peltata	watergentiaanfamilie
206	basterdteunisbloem	Oenothera x fallax	teunisbloemfamilie
207	bijenorchis	Ophrys apifera	orchideeënfamilie
208	wilde marjolein	Origanum vulgare	lipbloemenfamilie
209	gehoorde klaverzuring	Oxalis corniculata	klaverzuringfamilie
210	bleke klaproos	Papaver dubium	klaproosfamilie

flora 2013

211	klaproos	Papaver rhoeas	papaverfamilie
212	Pastinaak	Pastinaca sativa	schermbloemigen
213	gewoon plakkaatmos	Pellia epiphylla	levermossen
214	kaal leermos	Peltigera hymenina	korstmossen
215	veenwortel	Persicaria amphibia	duizendknoopfamilie
216	waterpeper	Persicaria hydropiper	duizendknoopfamilie
217	Perzikkruid	Persicaria maculosa	duizendknoopfamilie
218	Groot hoefblad	Petasites hybridus	composietenfamilie
219	phacelia	Phacelia tanacetifolia	ruwbladigenfamilie
220	rietgras	Phalaris arundinaceae	grassen
221	riet	Phragmites australis	grassen
222	Stoeprandvingermos	Physcia caesia	korstmossen
223	Grove den	Pinus sylvestris	dennenfamilie
224	rond boogsterrenmos	Plagiomnium affine	mossen
225	smalle weegbree	Plantago lanceolata	weegbreefamilie
226	plataan	Platanus acerifolia	plataanfamilie
227	olijfschildmos	Pleurosticta acetabulum	korstmossen
228	straatgras	poa annua	grassen
229	gewone salomonszegel	Polygonatum multiflorum	aspergefamilie
230	gewone eikvaren of dubbelloof	Polypodium of blechnum	varens
231	gewoon haarmos	Polytrichum commune	mossen
232	snoekkruid	Pontederia cordata	pontederiafamilie
233	witte abeel	Populus alba	wilgenfamilie
234	populier	Populus canadensis cv.	wilgenfamilie
235	zwarte populier	populus nigra	wilgenfamilie
236	ratelpopulier	Populus tremula	wilgenfamilie
237	gekroesd fonteinkruid	Potamogeton crispus	fonteinkruidfamilie
238	drijvend fonteinkruid	Potamogeton natans	fonteinkruidfamilie
239	zilver schoon	Potentilla anserina	Rozenfamilie
240	tormentil	Potentilla erecta	Rozenfamilie
241	vijfvingerkruid	potentilla reptans	Rozenfamilie
242	gulden sleutelbloem	primula veris of officinalis	sleutelbloemfamilie
243	gewone brunel	Prunella vulgaris	vlinderbloemenfamilie
244	zoete kers	Prunus avium	Rozenfamilie
245	sierkers	Prunus cerasifera?	Rozenfamilie
246	Kers	Prunus cv.	Rozenfamilie
247	mirabelle of kriekpruim	Prunus insititia?	Rozenfamilie
248	vogelkers	Prunus padus	Rozenfamilie
249	amerikaanse vogelkers	Prunus serotina	Rozenfamilie
250	sleedoorn	Prunus spinosa	Rozenfamilie
251	adelaarsvaren	Pteridium aquilinum	varens
252	Heelblaadjes	Pulicaria dysenterica	composietenfamilie
253	gevekt longkruid	Pulmonaria officinalis	ruwbladigenfamilie
254	Moerasedik	Quercus palustris	napjesdragerfamilie
255	wintereik	Quercus petraea	napjesdragerfamilie
256	zomereik	Quercus robur	napjesdragerfamilie
257	amerikaanse eik	Quercus rubra	napjesdragerfamilie
258	blaatrekkende boterbloem	Ranunculus sceleratus	ranonkelfamilie
259	scherpe boterbloem	Ranunculus acris	ranonkelfamilie
260	gewone waterranonkel	Ranunculus aquatilis	ranonkelfamilie
261	egelboterbloem	Ranunculus flammula	ranonkelfamilie
262	grote boterbloem	Ranunculus lingua	ranonkelfamilie
263	kruijpende boterbloem	Ranunculus repens	ranonkelfamilie

flora 2013

264	speenkruid	Ranunculus vicaria	ranonkelfamilie
265	knopherik	Raphanus raphanistrum	kruisbloemenfamilie
266	wilde reseda	reseda lutea	resedafamilie
267	wouw	Reseda luteola	resedafamilie
268	sporkehout(vuilboom)	Rhamnus frangula	wegedoornfamilie
269	grote ratelaar	Rhinanthus angustifolius	bremraapfamilie
270	kleine ratelaar	Rhinantus minor	bremraapfamilie
271	rododendron	Rhododendron hybr	heifamilie
272	aalbes	Ribes rubrum	ribesfamilie
273	witte accacia	Robinia pseudoaccacia	vlinderbloemenfamilie
274	hondsroos	Rosa canina	Rozenfamilie
275	veelbloemige roos	Rosa multiflora	Rozenfamilie
276	eglantier	Rosa rubiginosa	Rozenfamilie
277	framboos	Rubus idaeus	Rozenfamilie
278	braam	Rubus ssp.	Rozenfamilie
279	veldzuring	Rumex acetosa	duizendknoopfamilie
280	schapezuring	Rumex acetosella	duizendknoopfamilie
281	krulzuring	Rumex crispus	duizendknoopfamilie
282	schietwilg	Salix alba	wilgenfamilie
283	treurwilg	Salix alba Tristis	wilgenfamilie
284	boswilg	Salix caprea	wilgenfamilie
285	wilg	Salix rosmarinifolia	wilgenfamilie
286	veldsalie	Salvia pratensis	lipbloemenfamilie
287	Gewone vlier	Sambucus nigra	muskuskruidfamilie
288	Peterselievlier	Sambucus nigra Laciniata	muskuskruidfamilie
289	Kleine pimpernel	Sanguisorba minor	Rozenfamilie
290	boshyacint	Scilla non-scripta	aspergefamilie
291	bosbies	Scirpus sylvaticus	russenfamilie
292	geoord helmkruid	Scrophularia auriculata	helmkruidfamilie
293	knopig helmkruid	Scrophularia nodosa	helmkruidfamilie
294	bont kroonkruid	Securigera varia	vlinderbloemenfamilie
295	muurpeper	Sedum acre	vetplantenfamilie
296	wit vetkruid	Sedum album	vetplantenfamilie
297	Hemelsleutel	Sedum telephium	vetplantenfamilie
298	Gewone huislook	Sempervivum tectorum	vetplantenfamilie
299	klein kruiskruid	Senecio vulgaris	composietenfamilie
300	kegelsilene	Silene conica	anjerfamilie
301	dagkoekoeksbloem	Silene dioica	anjerfamilie
302	echte koekoeksbloem	Silene flos-cuculi	anjerfamilie
303	avondkoekoeksbloem	Silene latifolia	anjerfamilie
304	blaassilene	Silene vulgaris	anjerfamilie
305	herik	Sinapsis arvensis	kruisbloemenfamilie
306	gewone raket	sisymbrium officinale	kruisbloemenfamilie
307	bitterzoet	Solanum dulcamara	nachtschadefamilie
308	zwarte nachtschade	solanum nigrum	nachtschadefamilie
309	gewone melkdistel	Sonchus oleraceus	composietenfamilie
310	Honingboom	Sophora japonica	vlinderbloemenfamilie
311	lijsterbes	Sorbus aucuparia	Rozenfamilie
312	Grote egelskop	Sparganium erectum	egelskopfamilie
313	bosandoorn	Stachys sylvatica	lipbloemenfamilie
314	grasmuur	Stellaria graminea	anjerfamilie
315	grote muur	Stellaria holostea	anjerfamilie
316	vogelmuur	Stellaria media	anjerfamilie

flora 2013

317	smeewortel	Symphytum officinale	ruwbladigenfamilie
318	boerenwormkruid	Tanacetum vulgare	composietenfamilie
319	paardebloem	Taraxacum officinale	composietenfamilie
320	Moerascipres	Taxodium distichum	cipressenfamilie
321	taxus	Taxus baccata	taxusfamilie
322	valse salie	Teucrium scorodonia	lipbloemenfamilie
323	witte krodde	Thlaspi arvense	kruisbloemenfamilie
324	winterlinde	Tilia cordata	kaasjeskruidfamilie
325	zomerlinde	Tilia Platyphyllos	kaasjeskruidfamilie
326	Paarse morgenster	Tragopogon porrifolius	composietenfamilie
327	gele morgenster	Tragopogon pratensis	composietenfamilie
328	hazenpootje	Trifolium arvense	vlinderbloemenfamilie
329	liggende klaver	trifolium campestre	vlinderbloemenfamilie
330	kleine klaver	Trifolium dubium	vlinderbloemenfamilie
331	rode klaver	Trifolium pratense	vlinderbloemenfamilie
332	witte klaver	Trifolium repens	ranonkelfamilie
333	Klein hoefblad	Tussilago farfara	composietenfamilie
334	Grote lisdodde	Typha latifolia	lisdoddefamilie
335	iep	Ulmus 'New horizon'	iepenfamilie
336	iep	Ulmus spec.	iepenfamilie
337	grote brandnetel	Urtica dioica	brandnetelfamilie
338	mottekruid	Verbascum blattaria	helmkruidfamilie
339	zwarte toorts	Verbascum nigrum	helmkruidfamilie
340	Koningskaars	Verbascum thapsus	helmkruidfamilie
341	ijzerhard	Verbena officinalis	ijzerhardfamilie
342	veldereprijs	Veronica arvensis	weegbreefamilie
343	gewone ereprijs	veronica chamaedrys	weegbreefamilie
344	lange ereprijs	Veronica longifolia	weegbreefamilie
345	manneljesereprijs	Veronica officinalis	weegbreefamilie
346	Grote ereprijs	Veronica persica	weegbreefamilie
347	tijmereprijs	Veronica serpyllifolia	weegbreefamilie
348	klimopereprijs?	veronica ssp.	weegbreefamilie
349	kleine ereprijs?	Veronica verna	weegbreefamilie
350	Gelderse roos	Viburnum opulus	muskuskruidfamilie
351	vogelwikke	Vicia cracca	vlinderbloemenfamilie
352	ringelwikke	Vicia hirsuta	vlinderbloemenfamilie
353	voederwikke	Vicia sativa	vlinderbloemenfamilie
354	vierzadige wikke	Vicia tetrasperma	vlinderbloemenfamilie
355	bleeksporig bosviooltje	Viola riviniana	viooltjesfamilie
356	Groot dooiermos	Xanthoria parietina	korstmossen

lijst fauna maart 2010 – juni 2013			
NR	Ned. naam	Wet. naam	diersoort
1	gewone pad	Bufo bufo	amfibie
2	kleine watersalamander	Lissotriton vulgaris	amfibie
3	alpensalamander	Mesotriton alpestris	amfibie
4	groene kikker	Pelophylax redibundus	amfibie
5	bruine kikker	Rana temporaria	amfibie
6	kamsalamander	Triturus cristatus	amfibie
7	tenthredo mesomela	tenthredo mesomela	bladwespen
8	dagpauwoog	Aglais io	dagvlinders
9	kleine vos	Aglais urticae	dagvlinders
10	oranjetipje	Anthocharis cardamines	dagvlinders
11	landkaartje	Araschnia levana	dagvlinders
12	keizersmantel	Argynnis paphia	dagvlinders
13	boomblauwtje	Celastrina argeolus	dagvlinders
14	oranje luzernevlinder	Colias crocea	dagvlinders
15	kleine vuurvlinder	Lycaena phlaeas	dagvlinders
16	bruin zandoogje	Maniola jurtina	dagvlinders
17	groot dikkopje	Ochlodes sylvanus	dagvlinders
18	koninginnepage	Papilio machaon	dagvlinders
19	bont zandoogje	Pararge Aegeria	dagvlinders
20	groot koolwitje	Pieris brassicae	dagvlinders
21	klein geaderd witje	Pieris napi	dagvlinders
22	klein koolwitje	Pieris rapae	dagvlinders
23	gehakelde aurelia	Polygonia c-album	dagvlinders
24	icarusblauwtje	Polyommatus icarus	dagvlinders
25	oranje zandoogje	Pyronia tithonus	dagvlinders
26	sleedoormpage	Thecla betulae	dagvlinders
27	atalanta	Vanessa atalanta	dagvlinders
28	distelvlinder	Vanessa cardui	dagvlinders
29	compostduizendpoot	Haplophilus subterraneus	duizendpotigen
30	miljoenpoot	Schizophyllum sabulosum	duizendpotigen
31	elzenvlieg	Sialis cf lutaria	grootvleugeligen
32	Bladvlo	Lythraia salicariae	insect
33	gewone oorworm	Forficula auricularia	insect : dermaptera
34	Groene gaasvlieg	Chrysopa perla	insect : netvleugeligen
35	zwarte bonenluis	Aphis fabae	insect : plantenluizen
36	kokerjuffer	Glyptotaelius pellucides	insect : schietmotten
37	kokerjuffer	Mystacides longicornis	insect : schietmotten
38	Schorpioenvlieg	Panorpa communis	insect : schorpioenvliegachtigen
39	bladwesp	dolerus ferrugatus	insect : vliesvleugeligen
40	zwartrosse zandbij	Andrena clarkella	insect : vliesvleugeligen
41	grijze zandbij	Andrena vaga	insect : vliesvleugeligen
42	honingbij	Apis mellifera	insect : vliesvleugeligen
43	steenhommel	Bombus lapidarius	insect : vliesvleugeligen
44	akkerhommel	Bombus pascuorum	insect : vliesvleugeligen
45	aardhommel	Bombus terrestris	insect : vliesvleugeligen
46	roodzwarte dubbeltand	Nomada fabriciana	insect : vliesvleugeligen
47	roodharige wespbij	Nomada lathburiana	insect : vliesvleugeligen
48	Sluipwesp	Ophion luteus	insect : vliesvleugeligen
49	esdoornagalwesp	pediaspis aceris	insect : vliesvleugeligen
50	lissenbladwesp	Rhadinoceraea micans	insect : vliesvleugeligen

fauna 2013

51	Bladwesplarven	Symphyta spec.	insect : vliesvleugeligen
52	hoornaar	Vespa crabro	insect : vliesvleugeligen
53	gewone wesp	Vespula vulgaris	insect : vliesvleugeligen
54	tienstippelig LHB	Adalia decempunctata	kevers
55	distelboktor	Agapanthia villosoviridescens	kevers
56	Menierode spitsnuittor	Apion frumentarium	kevers
57	dikkoploopkever	Broscus cephalotes	kevers
58	pilkever	Byrrhus pilula	kevers
59	roomvlek LHB	Calvia quatuordecimpunctata	kevers
60	zwartpootsoldaatje	Cantharis fusca	kevers
61	soldaatje	cantharis lateralis	kevers
62	zwart soldaatje	Cantharis pellucida	kevers
63	rood soldaatje	Cantharis rufa	kevers
64	schildpadtor	Cassida murraea	kevers
65	moertje	Chrysolina polita	kevers
66	groene zandloopkever	Cicindela campestris	kevers
67	kleine wespenbok	Clytus atietis	kevers
68	zevenstippig lieveheersbeestje	Coccinella septempunctata	kevers
69	Bruine duiker	Colymbetes fuscus	kevers
70	rode smalbok	Corymba rubra	kevers
71	Haantje	Cryptocephalus biguttalus	kevers
72	schorsloopkever	Dromius quadrimaculatus	kevers
73	gewone geelrand	Dytiscus marginalus	kevers
74	Groen zuringhaantje	Gastrophysa viridula	kevers
75	groen zuringhaantje	Gastrophysa viridula	kevers
76	veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje	Harmonia axyridis	kevers
77		hister bissextriatus	kevers
78	modderkever	Hygrobia hermanni	kevers
79	wolkever	Lagria sp	kevers
80	grote glimworm	Lampyris noctiluca	kevers
81	gevlekte smalbok	Leptura maculata	kevers
82	leliehaantje	Liliocoris lili	kevers
83	Geel wilgenhaantje	Lochmaea caprea	kevers
84	kniptor	Melanotus brunnipes	kevers
85	Lissensnuitkever	Mononychus punctum-album	kevers
86	zwarte doodgraver	necrophorus humator	kevers
87	gewone doodgraver	necrophorus vespillo	kevers
88	fraaie schijnbok	Oedemera nobilis	kevers
89	hoornmestkever	Onthofagus fructicornus	kevers
90		Onthofagus nuchicornis	kevers
91	Haantje	Oulema melanopus	kevers
92	Veldmestkever	Oxyomus silvestris	kevers
93	Gewone oeverkortschildkever	Paederus riparius	kevers
94	groene bladsnuitkever	Phyllobius pomaceus	kevers
95	blauw vliegend hert	Platycerus caraboides	kevers
96	groene struiksnuitkever	Polydrusus sericeus	kevers
97	veertienvlek LHB	Propylea quatordecimpunctata	kevers
98	Spitssnuittor	Protapion apricans	kevers
99	22 stiplieveheersbeestje	Psyllobora vigitiduopunctata	kevers
100	zwartkopvuurkever	Pyrochroa coccinea	kevers
101	roodkopvuurkever	Pyrochroa serraticornis	kevers
102	Bladrandkever	Sitona lineatus	kevers
103	bladhaantje	valerucella nymphaeae	kevers

fauna 2013

104	watervlo	Daphnia sp	kreeftachtigen
105	gewone pissebed	Porcellio scaber	kreeftachtigen
106	krasser	Chorthippus parallelus	krekels en sprinkhanen
107	Zuidelijke spitskop	Conocephalus discolor	krekels en sprinkhanen
108	Doortje	Tetrix spec.	krekels en sprinkhanen
109	Zeggedoortje	Tetrix subulata	krekels en sprinkhanen
110	grote groene sabelsprinkhaan	Tettigonia viridissima	krekels en sprinkhanen
111	Blauwe glazenmaker	Aeshna cyanea	libellen
112	grote keizerlibel	Anax imperator	libellen
113	weidebeekjuffer	Calopteryx splendens	libellen
114	gaffelwaterjuffer	Coenagrion scitulum	libellen
115	azuurwaterjuffer	coenagrion species	libellen
116	smaragdlibel	Cordulia aenea	libellen
117	vuurlibel	Crocothemis erythraea	libellen
118	watersnuffel	Enallagma cyathigerum	libellen
119	grote roodoogjuffer	Erythroma najas	libellen
120	kleine roodoogjuffer	Erythromma viridilum	libellen
121	lantaarntje	Ischnura elegans	libellen
122	houtpantserjuffer	Lestes viridis	libellen
123	platbuik	libellula depressa	libellen
124	viervlek	Libellula quadrimaculata	libellen
125	gewone oeverlibel	Orthetrum species	libellen
126	vuurjuffer	Pyrrhosoma nymphula	libellen
127	metaalglanslibel	Somatochlora metallica	libellen
128	bloedrode heidelibel	Sympetrum	libellen
129	bruinrode heidelibel	Sympetrum sttriolatum	libellen
130	steenrode heidelibel	Sympetrum vulgatum	libellen
131	paardenbijter		libellen
132	galmijt	Aceria campestricola	mijten
133	teek	Ixodes ricinus	mijten
134	parasiet steenhommel		mijten
135	smaragdlangsprietmot	Adela reaumurella	nachtvlinders
136	smaragdlangsprietmot	Adela reaumurella	nachtvlinders
137	Distelbladroller	Agapeta gamana	nachtvlinders
138	witlijngrasmot	Agriphila latistria	nachtvlinders
139	piramidevlinder	Amphipyra pyramidea	nachtvlinders
140	gamma-uil	Autographa gamma	nachtvlinders
141	Appeltak	Campaea margaritata	nachtvlinders
142	Gestreepte goudspanner	Camptogramma bilineata	nachtvlinders
143	kroosvlindertje	Cataclysta lemnata	nachtvlinders
144	rood weeskind	Catocala nupta	nachtvlinders
145	Grasmotjes	Crambus spec.	nachtvlinders
146	Mendicabeer	Diaphora mendica	nachtvlinders
147	Glad beertje	Eilema griseola	nachtvlinders
148	bruine daguil	Euclidia glyphica	nachtvlinders
149	lichte zandvedermot	Gillmeria pallidactyla	nachtvlinders
150	Grijze stipspanner	Idaea aversata	nachtvlinders
151	Schilsstipspanner	Idaea biselata	nachtvlinders
152	gewone witvlekmot	Incurvaria masculella	nachtvlinders
153	populierenpijlstaart	Laothoe populi	nachtvlinders
154	Gerimpelde spanner	Macaria liturata	nachtvlinders
155	Klaverblaadje	Macaria notata	nachtvlinders
156	kolibrievlinder	Macroglossum stellatarum	nachtvlinders

fauna 2013

157	Kooluil	Mamestra brassicae	nachtvinders
158	Rozenblaadje	Miltochrista miniata	nachtvinders
159	Witstipgrasuil	Mythimna albipunctata	nachtvinders
160	geelbandlangsprietmot	Nemophora degeerella	nachtvinders
161	Dromedaris	Notodonta dromedaris	nachtvinders
162	witvlakvlinder	Orgyia antiqua	nachtvinders
163	dwerghuismoeder	Panemeria tenebrata	nachtvinders
164		parapoynx stratiotata	nachtvinders
165	Perentak ♂ zwarte vorm	Phigalia pilosaria	nachtvinders
166	Netelmot	Pleuroptya ruralis	nachtvinders
167	vijfvingerige vedermot	Pterophorus pentadactyla	nachtvinders
168	muntvlindertje	Pyrausta aurata	nachtvinders
169	roesje	Scolyopterix libatrix	nachtvinders
170	bruidsmot	Sitochroa palealis	nachtvinders
171	Oranje wortelboorder	Triodia sylvina	nachtvinders
172	Sint-Jacobsvlinder	Tyria jacobaeae	nachtvinders
173	geoogde bandspanner	Xanthorhoe montanata	nachtvinders
174	Zwarte c-uil	Xestia c-nigrum	nachtvinders
175	kardinaalsmutsstippelmoetrups	yponomeuta cagnagella	nachtvinders
176	meidoornstippelmot	Yponomeuta padella	nachtvinders
177	gewone regenworm	Lumbicus terrestris	ringwormen
178	rode watemijt	hydrarachna ssp	spinachtigen
179	wolfspin sp	Lycosidae	spinachtigen
180	gewone hooiwagen	Phalangium opilio	spinachtigen
181	kruisspin	Araneus diadematus	spinachtigen
182	tijgerspin(wespenspin)	Argeope bruennichi	spinachtigen
183	grijze huisspin	Tegenaria domestica	spinachtigen
184	Europese karper	Cyprinus carpio	vissen
185	gewone wolzwever	Bombylius major	vliegen en muggen
186	Dansmuggen	Chironomus spec.	vliegen en muggen
187	gewone steekmug	Culex pipiens	vliegen en muggen
188	rouwvlieg	Dilophus febrilis	vliegen en muggen
189	fruitvlieg	Drosophila melanogaster	vliegen en muggen
190	kleine bijvlieg	Eristalis arbustorum	vliegen en muggen
191	puntbijvlieg	Eristalis nemorum	vliegen en muggen
192	blinde bij	Eristalis tenax	vliegen en muggen
193	regendaas	haematopota pluvialis	vliegen en muggen
194	gewone pendelvlieg	helophilus pendulus	vliegen en muggen
195	langpootmug	limonia sp.	vliegen en muggen
196	groene vleesvlieg	lucilia cesar	vliegen en muggen
197	huisvlieg	Musca domestica	vliegen en muggen
198	gevekt roetneusje	Parasyrphus punctulatus	vliegen en muggen
199	gewone snuitvlieg	Rhingia campestris	vliegen en muggen
200	Rivellia syngenesiae	Rivellia syngenesiae	vliegen en muggen
201	dambordvlieg	Sarcophaga carnaria	vliegen en muggen
202	langlijfzweefvlieg	Sphaerophoria sp.	vliegen en muggen
203	langpootmug	tipula sp.	vliegen en muggen
204	Akkerdistelgalboorvlieg	Urophora cardui	vliegen en muggen
205	sperwer	Accipiter nisus	vogel
206	bosrietzanger	Acrocephalus palustris	vogel
207	kleine karekiet	Acrocephalus scirpaceus	vogel
208	staartmees	aegithalos caudatus	vogel
209	witkopstaartmees	Aegithalos caudatus caudatus	vogel

fauna 2013

210	ijsvogel	Alcedo atthis	vogel
211	nijlgans	Alopochen aegypticus	vogel
212	wintertaling	Anas crecca	vogel
213	wilde eend	Anas Platyrhynchos	vogel
214	blauwe reiger	Ardea cinerea	vogel
215	steenuil	Athene noctua	vogel
216	kuifeend	Aythya fuligula	vogel
217	Canadese gans	Branta canadensis	vogel
218	buizerd	Buteo buteo	vogel
219	barbarie-eend	Cairina moschata	vogel
220	putter	carduelis carduelis	vogel
221	groenling	Carduelis chloris	vogel
222	sijs	Carduelos spinus	vogel
223	boomkruiper	Certhia brachydactyla	vogel
224	kokmeeuw	Chroicocephalus ridibundus	vogel
225	appelvink	Coccothraustes coccothraustes	vogel
226	holenduif	Columba oenas	vogel
227	houtduif	Columba palumbus	vogel
228	kraai	Corvus corone	vogel
229	kauw	Corvus monedula	vogel
230	koekoek	Cuculus canorus	vogel
231	pimpelmees	Cyanistes caeruleus	vogel
232	kleine bonte specht	Dendrocopos minor	vogel
233	grote bonte specht	Dendrocopos major	vogel
234	rietgors	emberiza schoeniclus	vogel
235	roodborstje	Erithacus rubecula	vogel
236	torenvalk	Falco tinnunculus	vogel
237	vink	Fringilla coelebs	vogel
238	meerkoet	Fulica atra	vogel
239	watersnip	Gallinago gallinago	vogel
240	waterhoen	Gallinula chloropus	vogel
241	Vlaamse gaai	Garrulus glandarius	vogel
242	scholekster	Haematopus ostralegus	vogel
243	boerenwaluw	Hirundo rustica	vogel
244	zilvermeeuw	Larus argentatus	vogel
245	witte kwikstaart	Motacilla alba	vogel
246	grauwe vliegenvanger	Muscicapa striata	vogel
247	koolmees	Parus major	vogel
248	patrijs	Perdix perdix	vogel
249	aalscholver	Phalacrocolax carbo	vogel
250	fazant	Phasianus colchicus	vogel
251	tjiftjaf	Phylloscopus collybita	vogel
252	fitis	Phylloscopus trochilus	vogel
253	ekster	Pica pica	vogel
254	groene specht	Picus viridis	vogel
255	fuut	Podiceps cristatus	vogel
256	heggenmus	Prunella modularis	vogel
257	goudvink	Pyrrhula pyrrhula	vogel
258	goudhaantje	Regulus regulus	vogel
259	oeverwaluw	Riparia riparia	vogel
260	houtsnip	Scolopax rusticola	vogel
261	boomklever	Sitta europaea	vogel
262	turkse tortel	Streptopelia decaocto	vogel

fauna 2013

263	zomertortel	<i>Streptopelia turtur</i>	vogel
264	bosuil	<i>Strix aluco</i>	vogel
265	spreeuw	<i>Sturnus vulgaris</i>	vogel
266	zwartkop	<i>Sylvia atricapilla</i>	vogel
267	tuinfluiter	<i>Sylvia borin</i>	vogel
268	dodaars	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	vogel
269	winterkoninkje	<i>Troglodytes troglodytes</i>	vogel
270	koperwiek	<i>Turdus iliacus</i>	vogel
271	merel	<i>Turdus merula</i>	vogel
272	zanglijster	<i>Turdus philomelos</i>	vogel
273	kramsvogel	<i>Turdus pilaris</i>	vogel
274	kerkuil	<i>Tyto alba</i>	vogel
275	kievit	<i>Vanellus vanellus</i>	vogel
276	grasmus		vogel
277	Hawtorn shield bug	<i>Acanthosoma haemorrhoidale</i>	wantsen en cicaden
278	bloedcicade	<i>Cercopis vulnerata</i>	wantsen en cicaden
279	Groene rietcicade	<i>Cicadella viridis</i>	wantsen en cicaden
280	Kortvleugelige roofwants	<i>Coranus subapterus</i>	wantsen en cicaden
281	zuringwants	<i>Coreus marginatus</i>	wantsen en cicaden
282	Kaneelwants	<i>Corizus hyoscyami</i>	wantsen en cicaden
283	rode wants	<i>Deraeocoris ruber</i>	wantsen en cicaden
284	Bessenwants	<i>Dolycoris baccarum</i>	wantsen en cicaden
285	Cicade	<i>Eupterycyba jucunda</i>	wantsen en cicaden
286	Koolwants	<i>Eurydema oleracea</i>	wantsen en cicaden
287	schaatsenrijder	<i>Gerris lacustris</i>	wantsen en cicaden
288	pyjamawants	<i>Graphosoma italicum</i>	wantsen en cicaden
289	gewone vijverloper	<i>Hydrometra stagnorum</i>	wantsen en cicaden
290	platte zwemwants	<i>Ilyocoris cimicoides</i>	wantsen en cicaden
291	waterscorpioen	<i>Nepa cinerea</i>	wantsen en cicaden
292	rugzwemmer	<i>Nononecta</i> sp	wantsen en cicaden
293	groene stinkwants	<i>Palomena prasina</i>	wantsen en cicaden
294	Roodpootschildwants	<i>Pentatoma rufipes</i>	wantsen en cicaden
295	schuimcicade	<i>Philaenus spumarius</i>	wantsen en cicaden
296	vuurwants	<i>Pyrrhocoris apterus</i>	wantsen en cicaden
297	Graswants	<i>Stenoderma laevigatum</i>	wantsen en cicaden
298	grote wegslak	<i>Arion rufus</i>	weekdieren
299	gewone tuinslak	<i>Cepaea nemoralis</i>	weekdieren
300	poelslak	<i>Lymnaea stagnalis</i>	weekdieren
301	ree	<i>Capreolus capreolus</i>	zoogdier
302	egel	<i>Erinaceus europaeus</i>	zoogdier
303	haas	<i>Lepus europaeus</i>	zoogdier
304	wezel	<i>Mustela nivalis</i>	zoogdier
305	bunzing	<i>Mustela putorius</i>	zoogdier
306	rosse woelmuis	<i>Myodes glariolus</i>	zoogdier
307	baardvleermuis	<i>Myotis mystacinus</i>	zoogdier
308	konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	zoogdier
309	bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>	zoogdier
310	mol	<i>Talpa europaea</i>	zoogdier
311	vos	<i>Vulpes vulpes</i>	zoogdier

Lijst fungi 2012-2013

NR	Ned naam	Wet naam
1	weidechampignon	Agaricus campestris
2	vroege leemhoed	Agrocybe praecox
3	grote oranje bekerzwam	Aleuria aurantia
4	gele knolamaniet	Amanita citrina
5	witte knolamaniet	Amanita citrina alba
6	roodbruine slanke amaniet	amanita fulva
7	vliegenschwam	Amanita muscaira
8	panteramaniet	Amanita patherina
9	groene knolamaniet	Amanita phalloides
10	Parelamaniet	Amanita rubescens
11	echte honingzwam	Armillaria mellea
12	sombere honingzwam	Armillaria ostoyae
13	Paarse knoopzwam	Ascocoryne sarcoides
14	judasoor	Auricularia auricula-judae
15	grijze buisjeszwam	Bjerkandera adusta
16	roodsteelfluweelboleet	Boletus chrysenteron
17	eekhoortjesbrood	boletus edulis
18	gewone heksenboleet	Boletus eruthropus
19	netstelige heksenboleet	Boletus luridus
20	vroeg eekhoortjesbrood	Boletus reticulatus
21	kleverig koraalzwammetje	Calocera viscosa
22	voorjaarspronkridder	Calocybe gambosa
23	reuzenbovist	Calvatia gigantea
24	peperboleet	Chalciporus piperatus
25	paarse korstzwam	Chondrostereum purpureum
26	spitse knotszwam	Clavaria falcata
27	asgrauwe koraalzwam	Clavulina cinerea
28	witte koraalzwam	Clavulina corraloides
29	gele knotszwam	clavulinopsis helveola
30	nevelzwam	Clitocybe nebularis
31	botercollybia	Collybia butyracea
32	kastanjebruine botercollybia	collybia butyracea butyracea
33	gewone glimmerinktzwam	Coprinellus truncorum
34	kale inktzwam	Coprinopsis atramentaria
35	geschubde inktzwam	Coprinus comatus
36	hazenpootje	Coprinus lagopus
37	plooirokje	Coprinus plicatilis
38	Purperen gordijnzwam	Cortinarius purpurascens
39	wit oorzwammetje	Crepidotus variabilis
40	geel nestzwammetje	Crucibulum crucibuliforme
41	oranje druppelzwam	dacrymyces stillatus
42	doolhofzwam	Daedalea quercina
43	roodporiehoutzwam	Daedaleopsis confragosa
44	zwarte trilzam	Exidia plana
45	roodgerande houtzwam	Fomitopsis pinicola
46	Platte tonderzwam	Ganoderma applanatum
47	geelbruine plaatjeshoutzwam	Gloeophyllum sepiarium
48	prachtvlamhoed	Gymnopilus junonius
49	zwarte kluifzwam	Helvella lacunosa
50	kleverige wasplaat	Hygrocybe glutinipes
51	groene zwameter	Hypomyces viridis

52	witte satijnvezelkop	Inocybe geophylla geophylla
53	elzenweerschijnzwam	Inonotus radiatus
54	rodekoolzwam	Laccaria amethystina
55	fopzwam	Laccaria laccata
56	populierenmelkzwam	Lactarius controversus
57	zwartgroene melkzwam	Lactarius necator
58	zwavelzwam	laetiporus sulphureus
59	rooddraad	Laetisaria fuciformis
60	harde populierboleet	Leccinum duriusculum
61	rosse populierenboleet	Leccinum rufum
62	gewone berkenboleet	Leccinum scabrum
63	blanke champignonparasol	Leucoagaricus leucothites
64	spikkelplooiparasol	Leucocoprinus brebissonii
65	gewone boomwrat	Lycogala epidendrum
66	parelstuifzwam	Lycoperdon perlatum
67	Peervormige stuifzwam	Lycoperdon pyriforme
68	grote parasolzwam	Macrolepiota procera
69	knolparasolzwam	macrolepiota rhacodes
70	pijpknotszwam	Macrotyphula fistulosa Contorta
71	draadknotszwam	Macrotyphula juncea
72	takruitertje	Marasmiellus ramealis
73	grote knoflooktaailing	Marasmius alliaceus
74	Weidekringzwam	Marasmius oreades
75	wieltje	Marasmius rotula
76	gewoon korthaarschijfje	Melastiza chateri
77	sneeuwschimmel	Microdochium nivale
78	kleine stinkzwam	Mutinus caninus
79	oranje dwergmycena	Mycena acicula
80	helmmycena	Mycena galericulata
81	grote bloedsteelmycena	mycena haematopus
82	elfenschermpje	mycena pura
83	heksenschermpje	Mycena rosea
84	klontjestrilzwam	Myxarium nucleatum
85	gewoon meniezwammetje	Nectria cinnabarina
86	blauwe kaaszwam	Oligoporus caesius
87	boompuist	Oligoporus ptychogaster
88	schelptrechttertje	Omphalina acerosa
89	donker hazenoor	Otidia bufonia
90	gazonvlekplaat	Panaeolus foenisecii
91	groene schelpzwam	Panellus serotinus
92	vroege bekerzwam	Peziza vesiculosa
93	grote stinkzwam	Phallus impudicus
94	oranje aderzwam	Phlebia radiata
95	berkenzwam	Piptoporus betulinus
96	plooiwaaiertertje	Plicaturopsis crispa
97	winterhoutzwam	Polyporus brumalis
98	waaierbuisjeszwam	Polyporus varius
99	echte kopergroenzwam	Psilocybe aeruginosa
100	gewone zwavelkop	Psilocybe fascicularis
101	sparrenveertje	Pterula multifida
102	inktvlekkenzwam	Rhytisma acerinum
103	witte vlierschorszwam	Rogersella sambuci
104	regenboogrussula	Russula cyanoxantha

105	verblekende russula	Russula exalbicans
106	grofplaatrussula	Russula nigricans
107	geelwitte russula	Russula ochroleuca
108	berijpte russula	Russula parazurea
109	abrikozenrussula	russula risigallina
110	Zwartpurperen russula	Russula undulata
111	rode kelkzwam	Sarcoscypha coccinea
112	gele aardappelbovist	Scleroderma citrinum
113	dollar spot	sclerotinia homoeocarpa
114	goudgele zwameter	Sepedonium chrysospermum
115	gele korstzwam	Stereum hirsutum
116	oranjerode stropharia	Stropharia aurantiaca
117	heksenbezem	Taphrina betulina
118	gewoon elfenbankje	Trametes versicolor
119	witte bultzwam	Trametes gibbosa
120	bruine trilzwam	Tremella foliacea
121	rossig buiskussentje	Tubulifera arachnoidea
122	bittere boleet	Tylopilus felleus
123	geweizwam	xylaria hypoxylon
124	houtknotszwam	Xylaria polymorpha
125	witte slijmzwam	
126		

Bijlage 7: Historisch onderzoek Golf Palingbeek - Ieper a.d.h.v. historische luchtfoto's en loopgravenkaarten (Stichelbaut, 2014)

Golf Palingbeek – Ieper

Aanbestedende overheid: Golf- en Countryclub Palingbeek
Uitvoerder: Universiteit Gent, Vakgroep Archeologie

Auteur: dr. B. Stichelbaut

Historisch onderzoek
projectgebied a.d.h.v.
historische luchtfoto's en
loopgravenkaarten

Project :

Golf Palingbeek – Ieper: Historisch onderzoek projectgebied a.d.h.v. historische luchtfoto's en loopgravenkaarten

Opdrachtgever :

Golf- en Countryclub Palingbeek - Ieper

Uitvoerder :

dr.Birger Stichelbaut, UGent Vakgroep Archeologie

Inhoud

1.	Inleiding en vraagstelling.....	3
2.	Studiegebied – afbakening zones.....	4
3.	Data en archieven.....	5
4.	Georectificatie luchtfoto's.....	7
5.	Analyse en kartering.....	8
5.1.	Eerste oorlogsjaren	8
5.2.	Mijnenslag bij Mesen (7 juni 1917)	19
5.3.	Duits voorjaarsoffensief 1918	22
6.	Kartering van oorlogssporen	25
7.	Analyse van de uitbreidingszone.....	27
8.	Prioriteiten / onderzoeksvragen	36
9.	Deliverables	37
9.1.	Rapport.....	37
9.2.	Figuren.....	37
9.3.	GIS bestanden - shapefiles:	37
9.3.1.	Sporen_wo1.shp.....	37
9.4.	Extra literatuur	38
10.	Lijst geraadpleegde loopgravenkaarten.....	39
11.	Lijst geraadpleegde en georeferendeerde luchtfoto's.....	40
12.	Bibliografie.....	47

---

1. Inleiding en vraagstelling

Naar aanleiding van de geplande uitbreiding van de Golf- en countryclub Palingbeek te Ieper wordt een historisch onderzoek uitgevoerd met betrekking tot de lokalisatie van mogelijk aanwezig erfgoed uit de Eerste Wereldoorlog. Het projectgebied ligt volop in het conflictlandschap van de Eerste Wereldoorlog. Voor het grootste deel van de oorlog (november 1914 – 7 juni 1917) ligt deze zone pal op de frontzone. De resultaten van dit onderzoek zullen worden gebruikt bij de plan-MER studie opgesteld door Arcadis Belgium in opdracht van Golf- en countryclub Palingbeek

Op basis van een beproefde methodologie worden door de Vakgroep Archeologie sinds 2005 historische luchtfoto's bestudeerd die dateren uit de Eerste Wereldoorlog (Stichelbaut 2006, Stichelbaut 2011). Letterlijk duizenden beelden werden tijdens dit conflict genomen door alle strijdende partijen en deze beelden bevinden in enkele grote militaire archieven en musea ter wereld (Stichelbaut and Bourgeois 2009). Luchtfoto's uit de Eerste Wereldoorlog zijn een zeer gedetailleerde bron van informatie die uniek inzicht bieden in wat er op het terrein gebeurde. Onderzoek van luchtfoto's is te prefereren boven een analyse van loopgravenkaarten omdat deze de primaire bron van informatie zijn. Loopgravenkaarten werden immers gemaakt met behulp van deze luchtfoto's en zijn dus slechts een secundaire bron van informatie (Chasseaud 1991, Chasseaud 1999).

Op basis van de luchtfoto's die werden genomen in de periode 1915-1918 wordt een GIS-inventarisatie gemaakt van sporen die zichtbaar zijn op de oorlogsfoto's en die mogelijk bewaard gebleven zijn in de ondergrond. Deze GIS-laag zal een inzicht geven in de distributie, densiteit en diversiteit van de oorlogssporen.

De concrete doelstellingen van dit historisch vooronderzoek zijn:

1. Verkrijgen van een GIS-inventaris van sporen en structuren die met de Eerste Wereldoorlog te relateren zijn. Dit zal gebeuren op basis van een beproefde methodologie (Stichelbaut 2009, Stichelbaut and Bourgeois 2009, Stichelbaut 2011).
2. Een historische omkadering van deze geïnventariseerde sporen.
3. Aanduiden van belangrijke zones waar bij geplande werkzaamheden rekening mee gehouden kan worden.

2. Studiegebied – afbakening zones

De geplande uitbreiding van het golfterrein en grondenruilen vinden plaats in Ieper tussen Sint-Elooi en Hollebeke. Er is enerzijds sprake van een uitbreiding van de golf naar het westen toe en anderzijds van een grondenruil om deze westelijke uitbreiding mogelijk te maken zodat de nette oppervlakte van de golf dezelfde blijft. De afbakening van deze zones is zichtbaar op figuur 1.

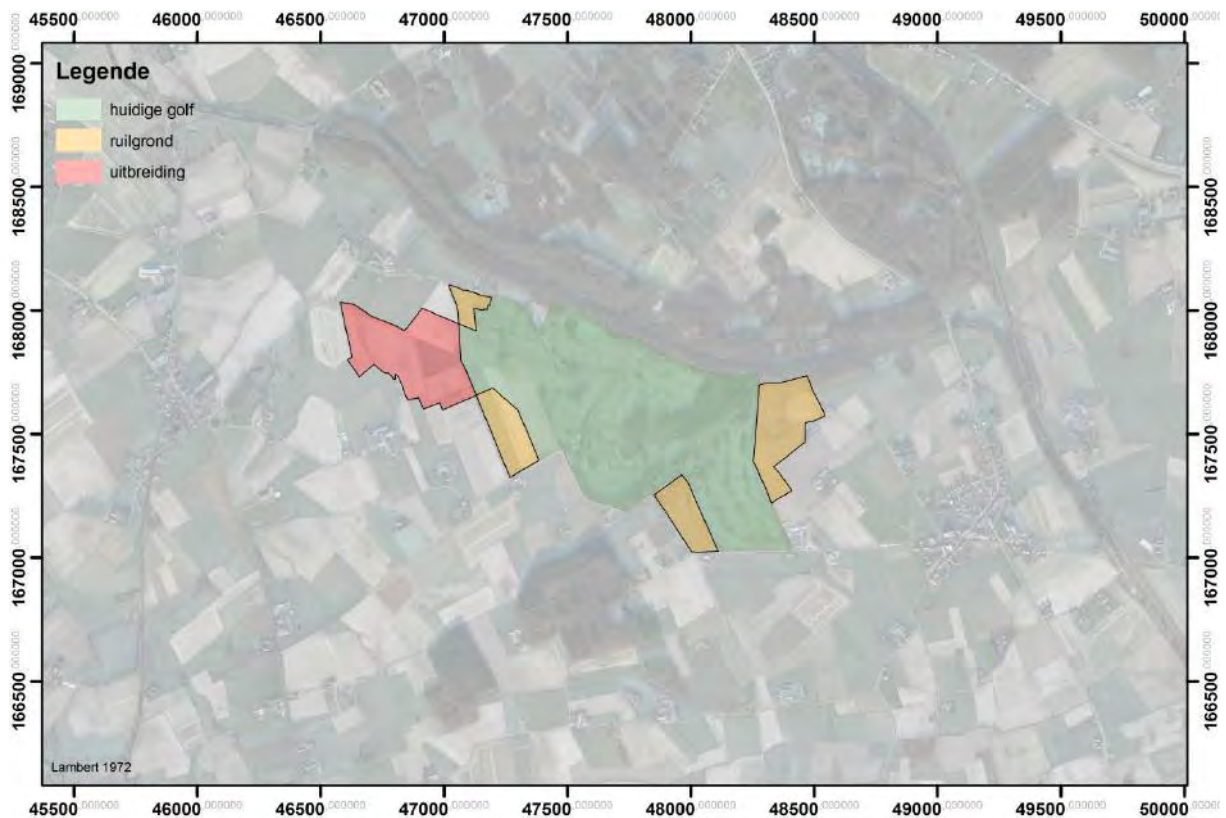

Fig. 1 – Afbakening studiegebied

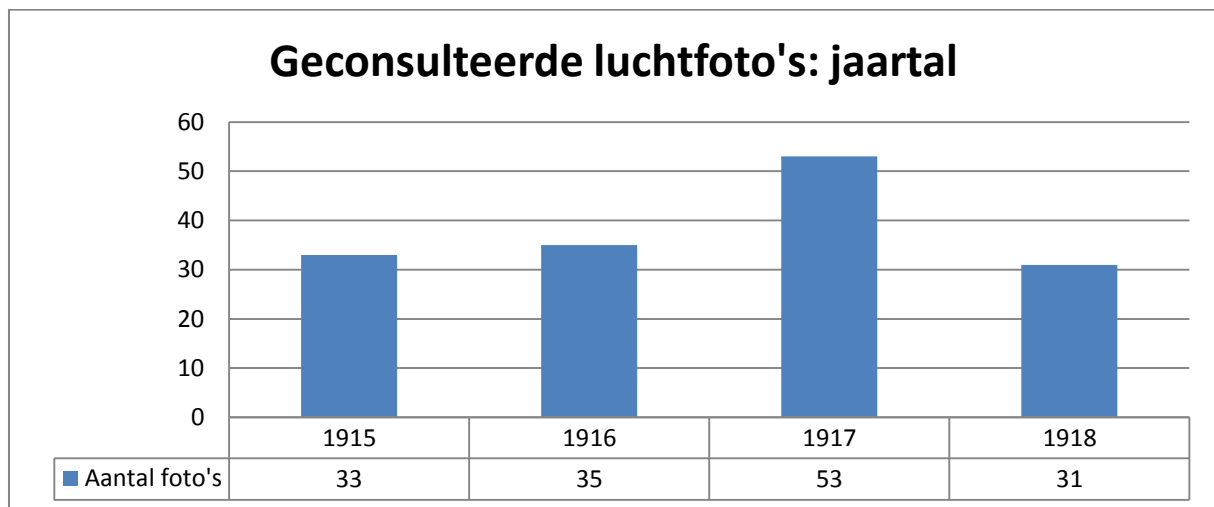
3. Data en archieven

Archiefonderzoek heeft aangetoond dat er zich verspreid over België; Europa, Australië en de VS grote luchtfotoarchieven bevinden (Stichelbaut and Bourgeois 2008, Stichelbaut 2009, Stichelbaut and Bourgeois 2009). De geconsulteerde beelden werden aangetroffen in 4 grote archieven: Koninklijk Legermuseum te Brussel, Imperial War Museum in Londen, Australian War Memorial in Canberra en het Beierse militair archief in München.

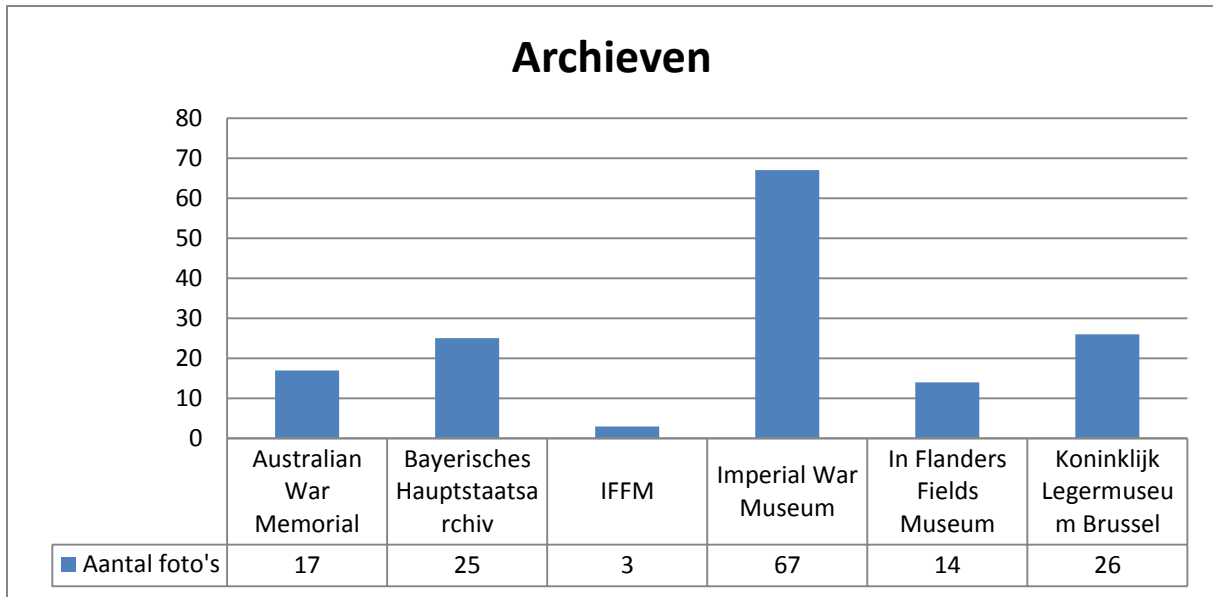
Binnen het studiegebied werden in totaal 152 gegeorefereerde verticale luchtfoto's geconsulteerd. De lijst met geraadpleegde foto's bevindt zich achteraan het rapport.

De vroegste luchtfoto's die binnen deze zone teruggevonden werden dateren reeds van 4 februari 1915. Zelf binnen de zeer druk gefotografeerde regio rondom Ieper gelden deze foto's als quasi de vroegste beelden die beschikbaar zijn voor de volledige Ieperboog. De laatste beelden dateren van 16 september 1918. Een vergelijkende luchtfotografische studie biedt dus een chronologisch overzicht van de ontwikkeling van het front in het studiegebied.

Waar nodig worden deze beelden in de analyse aangevuld met historische loopgravenkaarten (zie lijst in bijlage).

Grafiek 1 - Datering geconsulteerde foto's

Grafiek 2 - Oorsprong luchtfoto's

4. Georectificatie luchtfoto's

De luchtfoto's lijken op het eerste zicht perfect verticaal te zijn, maar dit is een misopvatting. Schaalverschillen treden op in diverse delen van de luchtfoto's, de beelden worden daarom beter omschreven als "bijna-verticaal". Om deze reden werd geopteerd voor een polynomiale transformatie van de 2^e orde om de beelden recht te trekken. Hiervoor zijn er minstens zes corresponderende grondcontrolepunten nodig die worden aangeduid op de zowel luchtfoto's als de referentiedata (digitale kadastraliskaarten), maar er wordt aangeraden om tussen de tien en vijftien punten te selecteren. De meeste grondcontrolepunten zijn perceelgrenzen die zichtbaar zijn op de historische luchtfoto's en nog kunnen worden getraceerd op de moderne kadastraliskaarten. Dit is een standaard methode in archeologische luchtfotografie maar de oorlogsomstandigheden creëren specifieke uitdagingen: de aanhoudende artilleriebeschietingen vernielden het landschap op een ongeziene schaal. Hierdoor is het vaak een uitdaging om bruikbare referentiepunten te vinden, zeker in de frontzone.

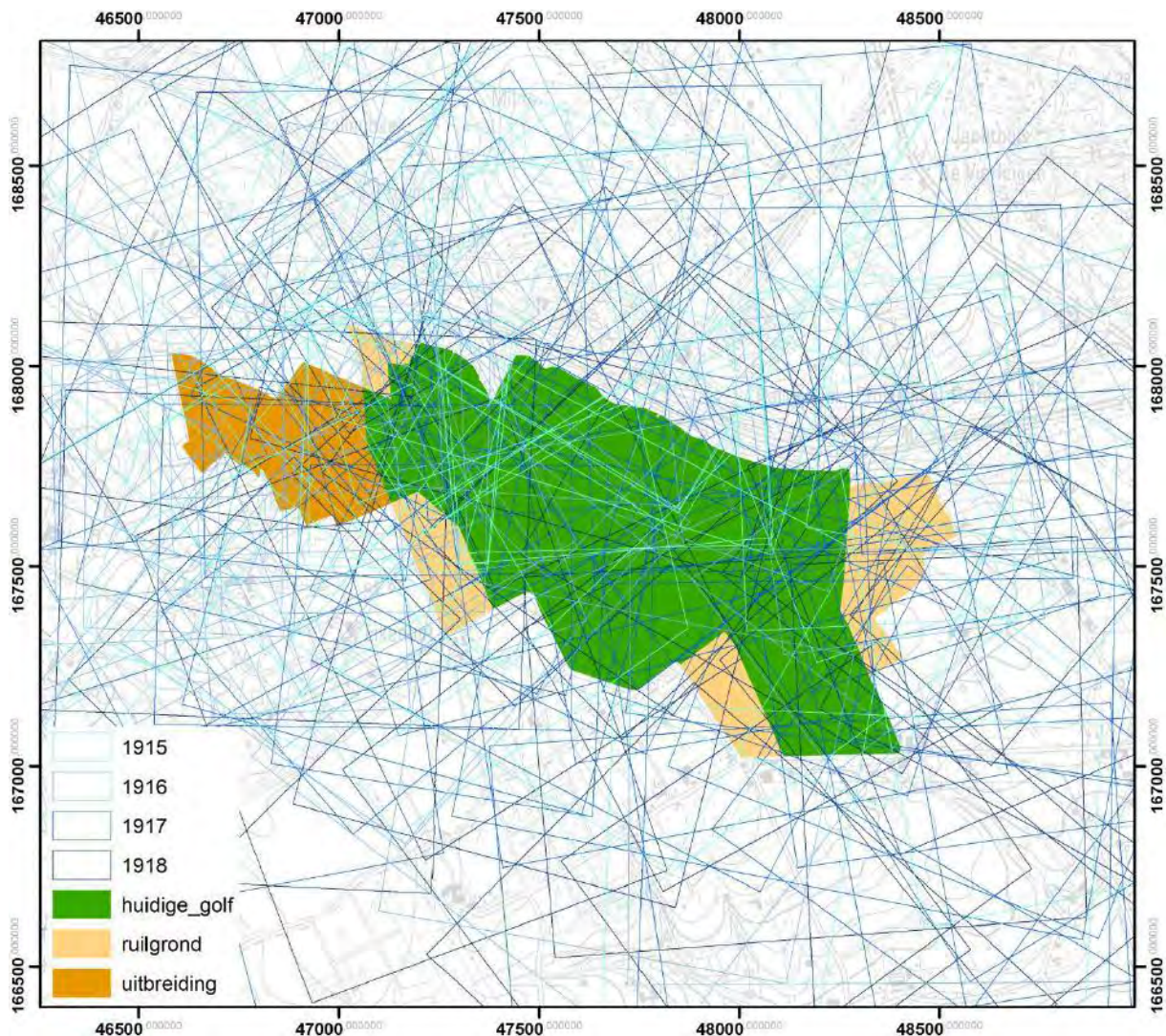

Fig. 2 - Aanduiding van het studiegebied en ligging van de bestudeerde luchtfoto's. Elke individuele polygoon duidt de ligging aan van één van de 152 georeferendeerde luchtfoto's.

---

5. Analyse en kartering

In het deel analyse wordt een chronologisch overzicht geschetst van de ontwikkeling van het conflictlandschap in de regio van het studiegebied. Hierbij wordt in detail ingegaan op de zones waar de ruilgrond en de uitbreiding van de golf plaats zal vinden. Voor de volledigheid en ook om de sporen in de diverse zones van het studiegebied beter met elkaar in relatie te kunnen brengen worden ook alle structuren binnen de huidige golf in kaart gebracht. Op deze structuren wordt verder niet in detail ingegaan omdat er geen verstoring van de ondergrond verwacht wordt binnen het huidige project.

De kartering en analyse heeft een tweevoudig doel. Ten eerste wordt aan de hand van een beproefde methodologie (Stichelbaut 2006, Stichelbaut 2011) in kaart gebracht waar er mogelijk relictten uit de Eerste Wereldoorlog te verwachten zijn. Gezien de ligging aan het front is de te verwachten densiteit aan sporen zeer hoog. Het tweede doel van deze analyse is daarom om interessante zones te selecteren en historische duiding te geven aan de hand van een chronologisch overzicht. De specifieke ligging van het projectgebied laat toe om het projectgebied te bespreken in drie belangrijke chronologische fases: de eerste oorlogsjaren, de fase na de mijnsnag (7 juni 1917) en de situatie na het Duitse voorjaarsoffensief van 1918.

Op basis van een comparatieve luchtfotografische studie werden alle zichtbare sporen gedetailleerd in kaart gebracht en voorzien van een beknopte historische duiding. Deze GIS-inventaris laat toe om na te gaan waar mogelijk archeologische restanten van de Eerste Wereldoorlog bewaard te verwachten zijn in het bodemarchief. Dit geeft een indicatie waar er tijdens de oorlog bepaalde sites (loopgraven, barakken, spoorlijnen, etc.) gebouwd werden. Het is puur op basis van de historische luchtfoto's niet mogelijk om na te gaan wat precies de impact geweest is in de bodem. Tijdens talrijke archeologische vooronderzoeken / opgravingen is gebleken dat de impact van WO1-sites substantieel is. Talrijke structuren zoals loopgraven, bunkers, geschutopstellingen, etc. werden tot diep in de bodem ingegraven. De Gis-inventaris geeft een uitsluitsel waar sites te verwachten zijn. De aanwezigheid van een spoor in de inventaris duidt erop dat er mogelijk een site aangetroffen zal worden tijdens archeologische opgravingen. Dit is voornamelijk het geval bij loopgraven en andere ingegraven structuren zoals bunkers, ingegraven smalspoorwegen en ingegraven geschutopstellingen.

5.1. Eerste oorlogsjaren

Na de Eerste Slag bij Ieper (19 oktober – 22 november 1914) sloeg de bewegingsoorlog om in een patstelling in de loopgraven in de Westhoek. Het front kwam in een wijde boog rondom Ieper – de Ieperboog of *Ypres Salient* – te liggen. Beide partijen zagen al snel het strategische belang van de Mesen-Wijtschate heuvelrug. Aan het begin van de slag Eerste Slag bij Ieper werden de linies tussen Hollebeke en Mesen bezet door de 2^e Cavaleriedivisie (Edmonds 1925) dewelke op 30 oktober werden afgelost door Franse eenheden (in de sector van het studiegebied: op 30 oktober detachement Woillemont tussen Sint Elooï en het Kanaal Ieper-Komen (Edmonds 1925 map 39)). De

volgende dagen woedt de strijd in de Ieperboog volop verder en wordt er gefocust op het Geluvelde plateau, het projectgebied ligt net ten zuiden van de krijgshandelingen. Deze situatie verandert op 3 November wanneer de Fransen – die momenteel het grootste gedeelte van de verdediging van de Ieperboog voor zich nemen – een offensief lanceren op de Duitsers (Edmonds 1925) in een poging om – voordat de Duitsers zich stevig konden ingraven – het initiatief van het offensief te herwinnen en de Duitse aanvallen op Ieper te doen stoppen. In het projectgebied – net zoals elders in de Ieperboog – is er op die dag nauwelijks vooruitgang aangezien de Duitsers numeriek veel sterker zijn (24 Duitse bataljons tegen slechts 13 Franse). Op 5 november gaat het offensief verder, nu voornamelijk gericht op de her-verovering van Mesen. Een dag later hernemen ook de Duitsers hun offensief en slagen ze erin de Franse troepen onder generaal Olleris terug te drijven tot Sint-Elooi. Het projectgebied komt nu volop in het strijdtoneel liggen en in de loop van de volgende dagen worden gekenmerkt door aanhoudende aanvallen en tegenaanvallen. Op 7 november worden de Fransen teruggedrongen tot Eikhof hoeve, net zuiden van het projectgebied (Edmonds 1925). Op 8 november volgen vanuit het kasteelpark van Hollebeke opnieuw zware Duitse aanvallen op de Franse linie bij Eikhof hoeve (Edmonds 1925) en in de finale fase van de Eerste Slag bij Ieper zijn er in de volledige zuidelijke sector van de Ieperboog. Tegen 22 november kwam de Eerste Slag bij Ieper ten einde, dit betekende meteen het einde van de mobiele fase van de Eerste Wereldoorlog.

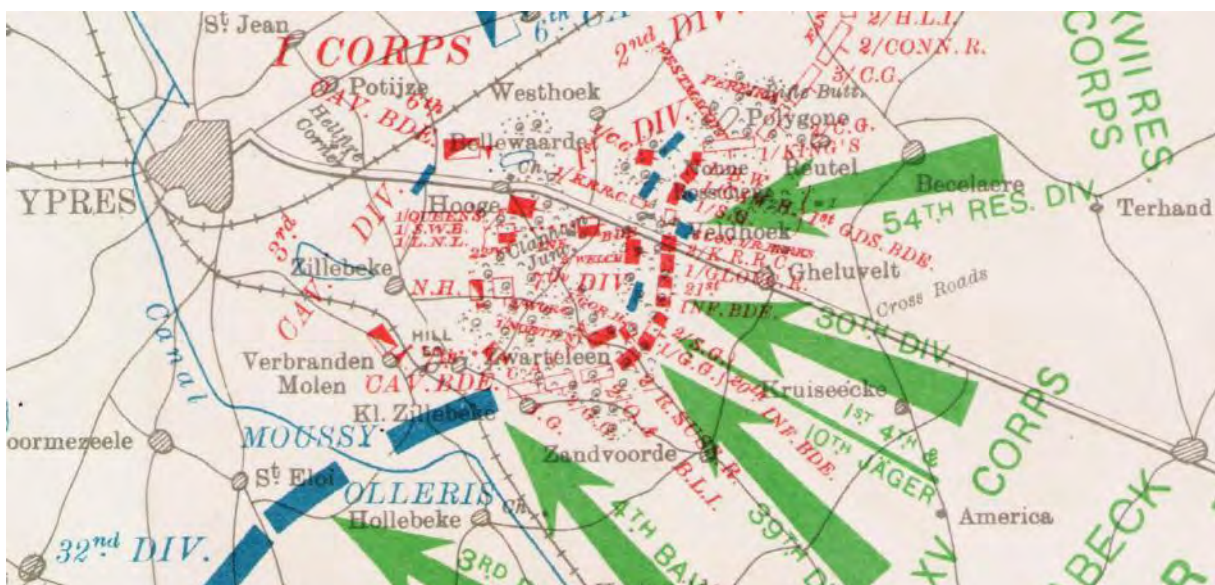

Fig. 3 - Front tijdens de Eerste Slag bij Ieper, situatie op 4 november 1914 (Edmonds 1925 map 32)

Fig. 4 - Front tijdens de Eerste Slag bij Ieper, situatie op 6 november 1914 (Edmonds 1925 map 34)

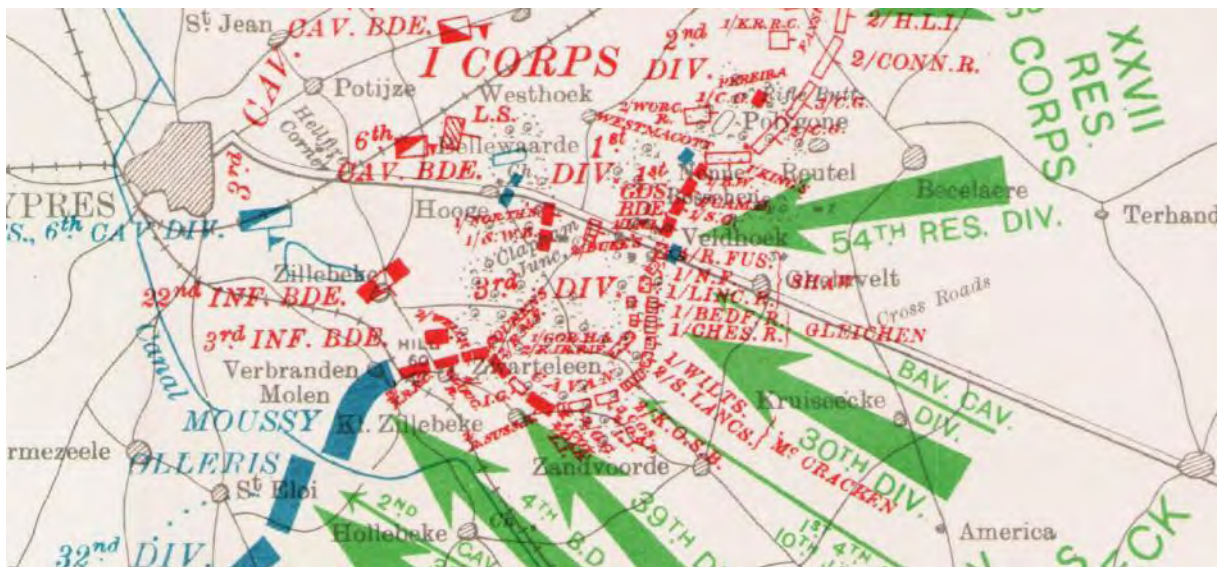

Fig. 5 - Front tijdens de Eerste Slag bij Ieper, situatie op 7 november 1914 (Edmonds 1925 map 35)

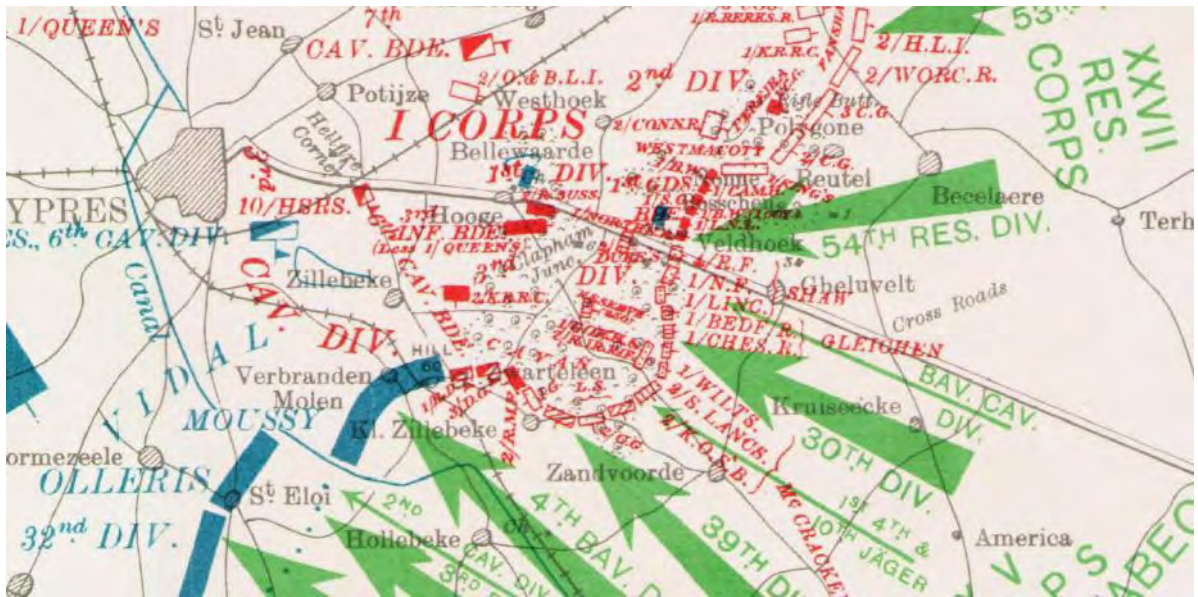

Fig. 6 - Front tijdens de Eerste Slag bij Ieper, situatie op 8 november 1914 (Edmonds 1925 map 36)

De vroegste luchtfoto's van de het studiegebied dateren van 4 februari 1915. Deze uitzonderlijk vroege beelden geven een zeer gedetailleerd inzicht in de vroegste fases van de loopgravenoorlog in het projectgebied, en dit in een periode waar er zo goed als geen gedetailleerde loopgravenkaarten voor handen zijn. Figuur 7 toont een eerste maal de ligging van het Geallieerde-Duitse front in februari 1915. De Duitse frontlijn is weergegeven als een rode lijn, de Geallieerde frontlijn als een blauwe lijn. De gebruikte beelden zijn: 1641; 16424; 16433; 16435; 16532 en 16528 (zie lijst achteraan). Deze luchtfoto tonen een zeer hoge densiteit aan sporen en het front loopt dwars doorheen het projectgebied, voornamelijk de zone van de bestaande golf. De situatie die wordt afgebeeld op de luchtfoto's is deze van na het einde van de Eerste Slag bij Ieper aangevuld met nieuwe loopgraven die sindsdien ontstaan zijn. Een deel van de loopgraven zullen gegraven zijn door Fransen en Duitsers tijdens de Eerste Slag bij Ieper (voornamelijk in de eerste 8 dagen van november). De detailopname (fig. 8) toont enerzijds een confrontatie tussen het hedendaagse en het historische landschap en anderzijds een detail van de talrijke loopgraven binnen het projectgebied. Vanuit de Duitse linie lopen verschillende naderingsloopgraven (sappes) in het niemandsland. Typisch voor deze vroege fase in de loopgravenoorlog is de onregelmatigheid van de loopgraven. Gezien de zware gevechten die in deze zone werden geleverd door Franse en Duitse troepen is het niet ondenkbaar dat menselijke resten van gesneuvelde soldaten aangetroffen kunnen worden tijdens veldonderzoek. Vanaf mei 1915 (beeld 12506) wordt er in het projectgebied gestart met een meer systematische aanleg van loopgraven volgens vaste typeplannen, kenmerkend zijn de typisch vormen met vierkanten en halfcirkelvormige traversen.

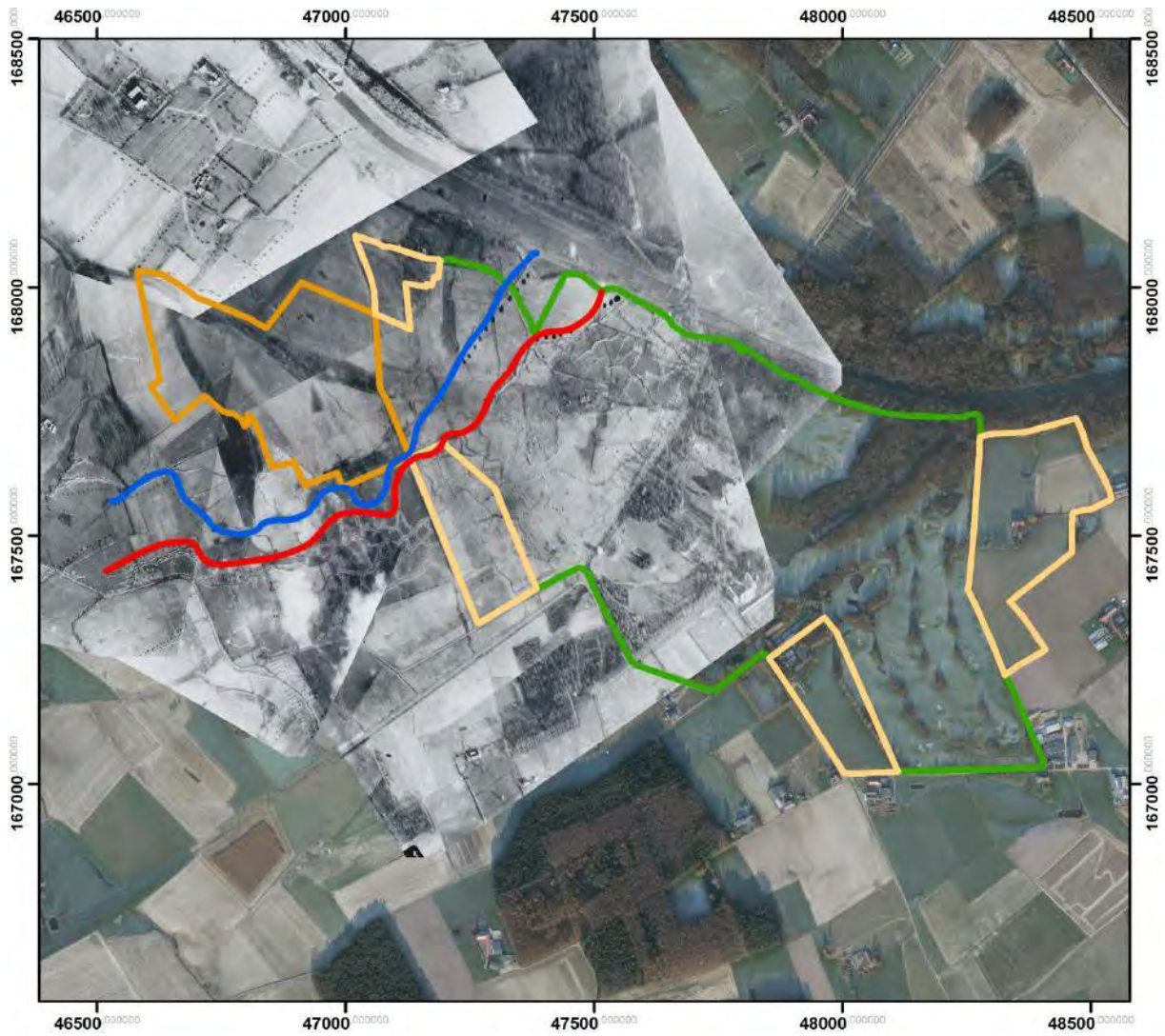

Fig. 7 - Historische luchtfoto's uit periode februari 1915 geprojecteerd bovenop een moderne orthofoto (AGIV).

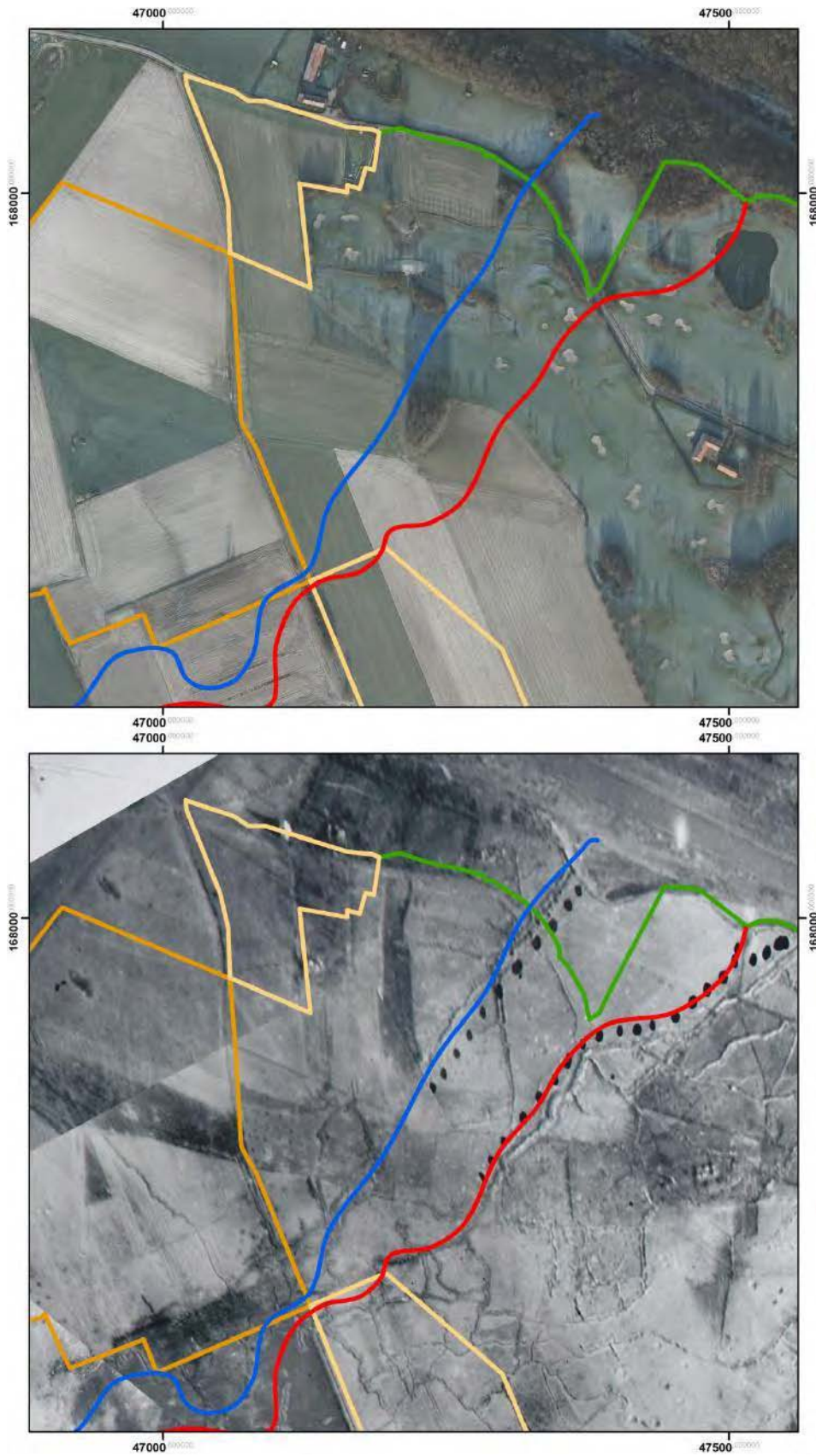

Fig. 8 - Detail van historische luchtfoto's uit periode februari 1915 geprojecteerd naast een moderne orthofoto (AGIV)

Tegen augustus 1915 is zowel de Britse als de Duitse frontlijn sterk uitgebouwd met meerdere opeenvolgende gevechtloopgraven (beelden 6951; 7189; 7188). Een mozaïek van drie verschillende luchtfoto genomen in maart 1916 toont zeer treffend de frontzone in het projectgebied (figuur 9, beelden 6958; 7172; 7173; 7174). Aan weerszijden van een circa 120 meter breed niemandsland bevinden zich uitgebreide netwerken van loopgraven, schuilplaatsen en enkele mogelijke bunkers. Vanaf die periode ligt de structuur van de loopgravenstelsels grotendeels vast. In de volgende maanden worden wellicht sommige loopgraven vernield, andere raken in onbruik en nog andere loopgraven worden verder bij gegraven maar fundamentele wijzigingen zijn er niet.

In het oostelijke gedeelte van het projectgebied is er tot mei 1917 zeer weinig activiteit waar te nemen. Dit is grotendeels te wijten aan de verdere ligging van het front (circa 900 meter). In mei 1917 is hier voor het eerst een zeer sterk uitgebouwd loopgraaf te zien tussen Hollebeke en het kasteelpark. Deze is bijzonder door zijn oriëntering – traversen en vuurbaaien liggen normaal gezien gericht naar een vijand (Porter 1921), hier is het net omgekeerd – en door het feit dat er op vier plaatsen betonnen of aarden schuilplaatsen zijn ingericht onder de borstwering aan de voorzijde van de loopgraaf. De schuilplaatsen zijn aangeduid met blauwe cirkels op figuur 10. Aan de achterzijde van deze loopgraaf loopt bovendien een smalspoorweg. Aan Britse zijde stond deze loopgraaf bekend als Opal Reserve Trench, een loopgraaf die deel uitmaakt van de Duitse tweede linie, de zogenaamde “Höhenlinie” (bestaande uit Opal Trench, Opal Support en Opal Reserve; fig. 11).

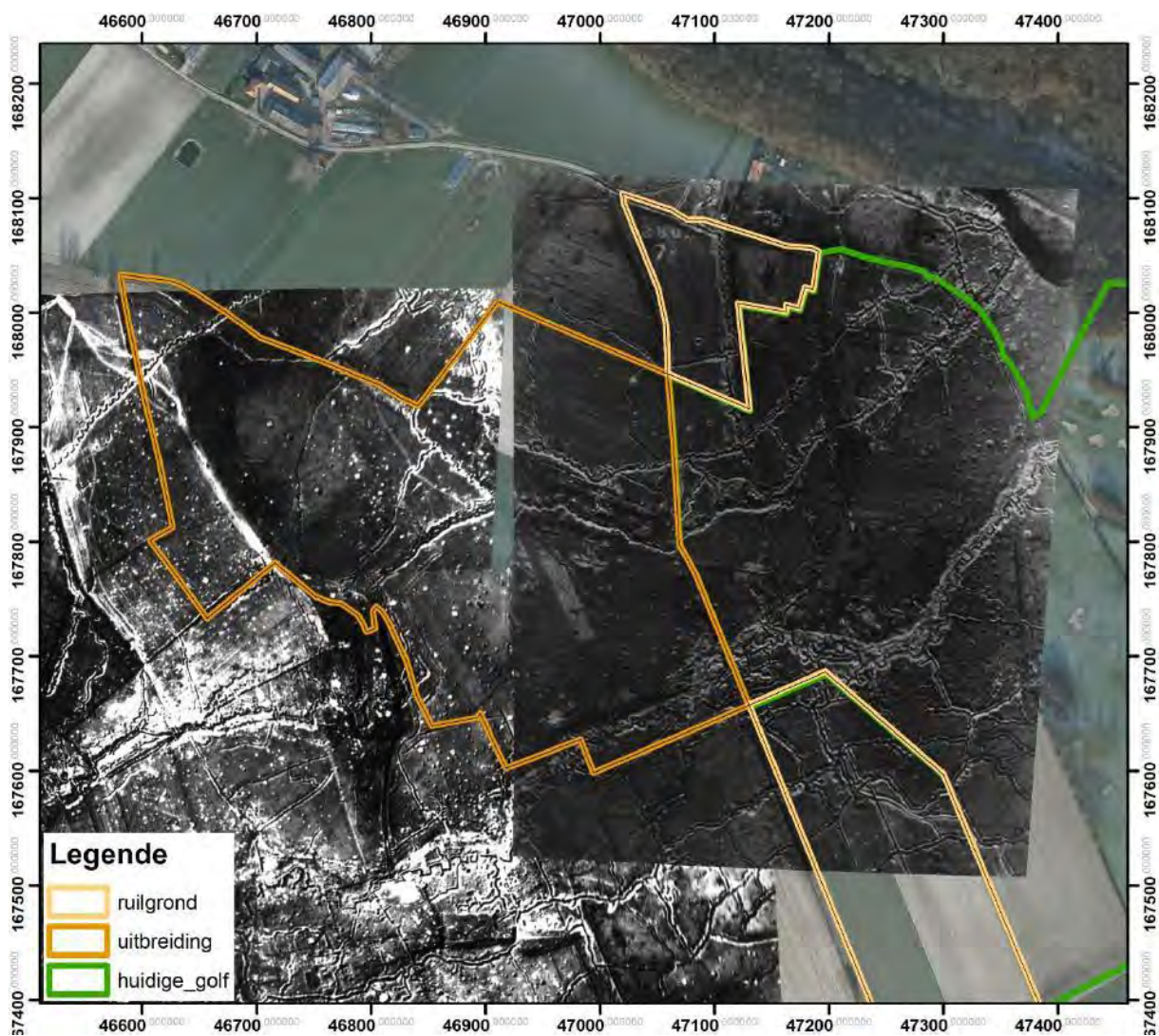

Fig. 9 – Maart 1916: mozaïek van drie georeferereerde luchtfoto's bovenop een moderne orthofoto (bron: AGIV). Het front snijdt dwars doorheen het centrum van deze figuur. Bovenaan bevindt zich het Britse loopgravenstelsel, onderaan het Duitse.

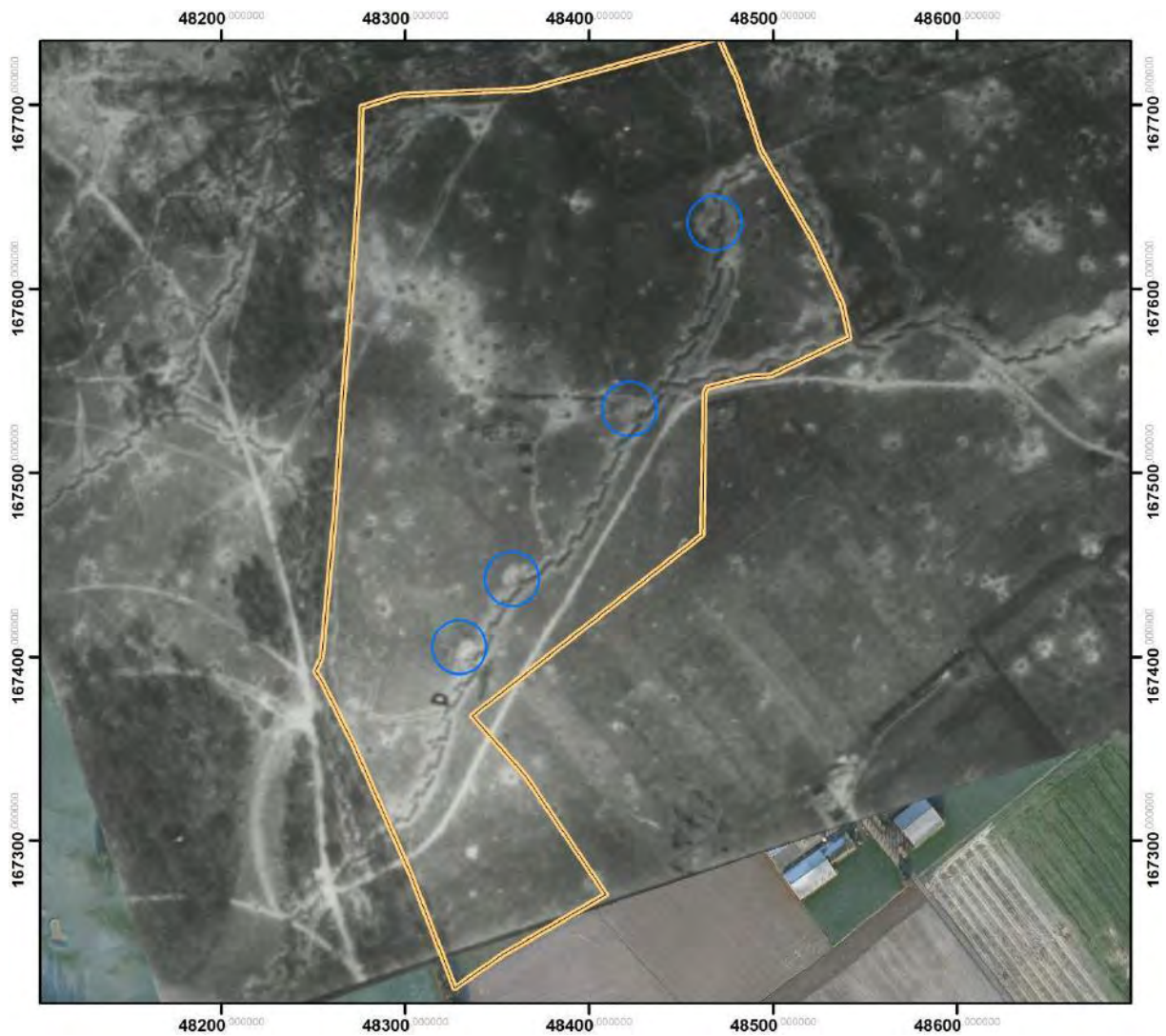

Fig. 10 - Britse luchtfoto van een zone tussen Hollebeke en het kasteelpark (beeld 12929, 7 mei 1917). Op de figuur zijn vier Duitse schuilplaatsen (mogelijk betonnen bunkers) aangeduid met blauwe cirkels. De loopgraaf heeft een bijzondere oriëntatie en stond bekend als Opal Reserve. Aan de achterzijde (ten oosten van de loopgraaf) loopt een smalspoorweg waarlangs materiaal aangevoerd werd naar het front.

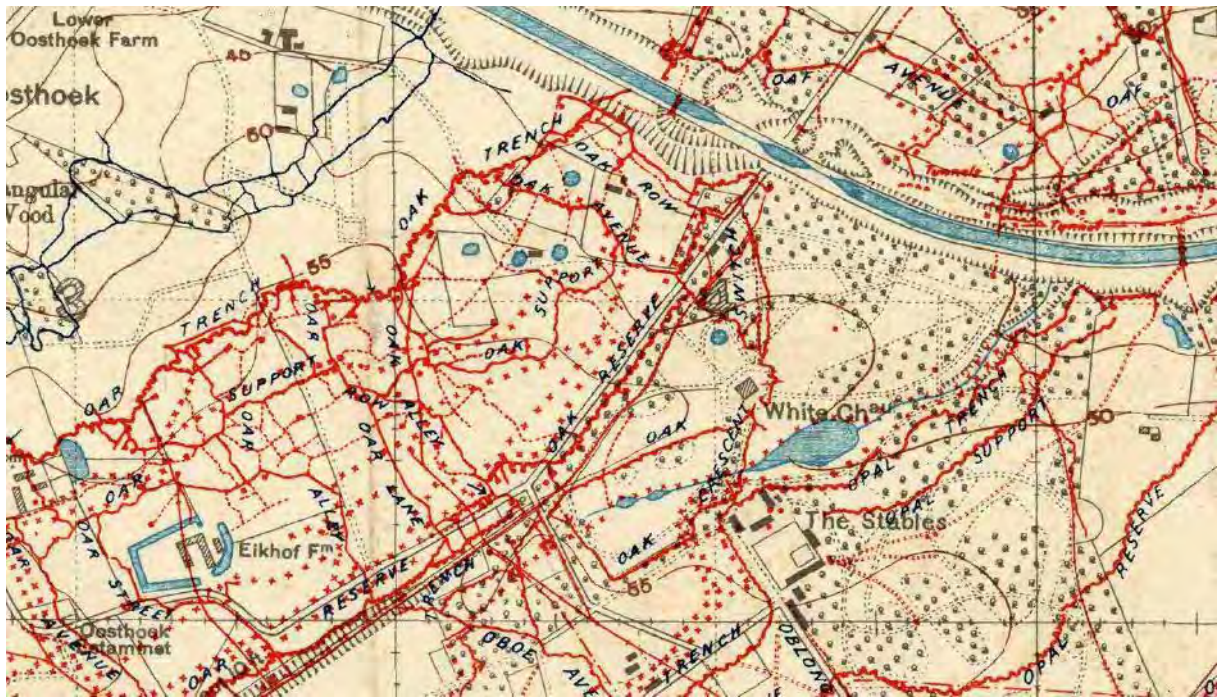

Fig. 11 - Britse loopgravenkaart 28SW2 01-04-1917 toont de naamgeving van de loopgraven rond het kasteelpark (Bron: Western Front Association), Opal Reserve bevindt zich uiterst rechts

In de aanloop naar de Mesenslag (7 juni 1917) neemt de intensiteit van de beschietingen overal in de zuidelijke sector van de Ieperboog toe. De volledige Duitse frontlijn krijgt het zwaar te verduren onder de Britse beschietingen. Een combinatie van twee luchtfoto (figuur 12; foto's 6847, 5 juni 1917 & 14093, 20 mei 1917) toont de toestand van het front in het projectgebied net voor de Mesenslag. De verwoesting aan het front is zeer zwaar, de ruïnes van Kasteel Mahieu (tijdens WO1 bekend als White Chateau en Bayernschloss) tekenen zich zeer scherp af op de luchtfoto als een heldere vlek midden in de figuur. Opvallend is dat ondanks de zware beschietingen toch nog een aanzienlijk aantal bomen in het kasteelpark rechtop blijven staan, dit is de merken aan de lange schaduwen die ze afwerpen. De Britse en Duitse frontlijnen zijn aangegeven met respectievelijk blauwe en rode lijnen.

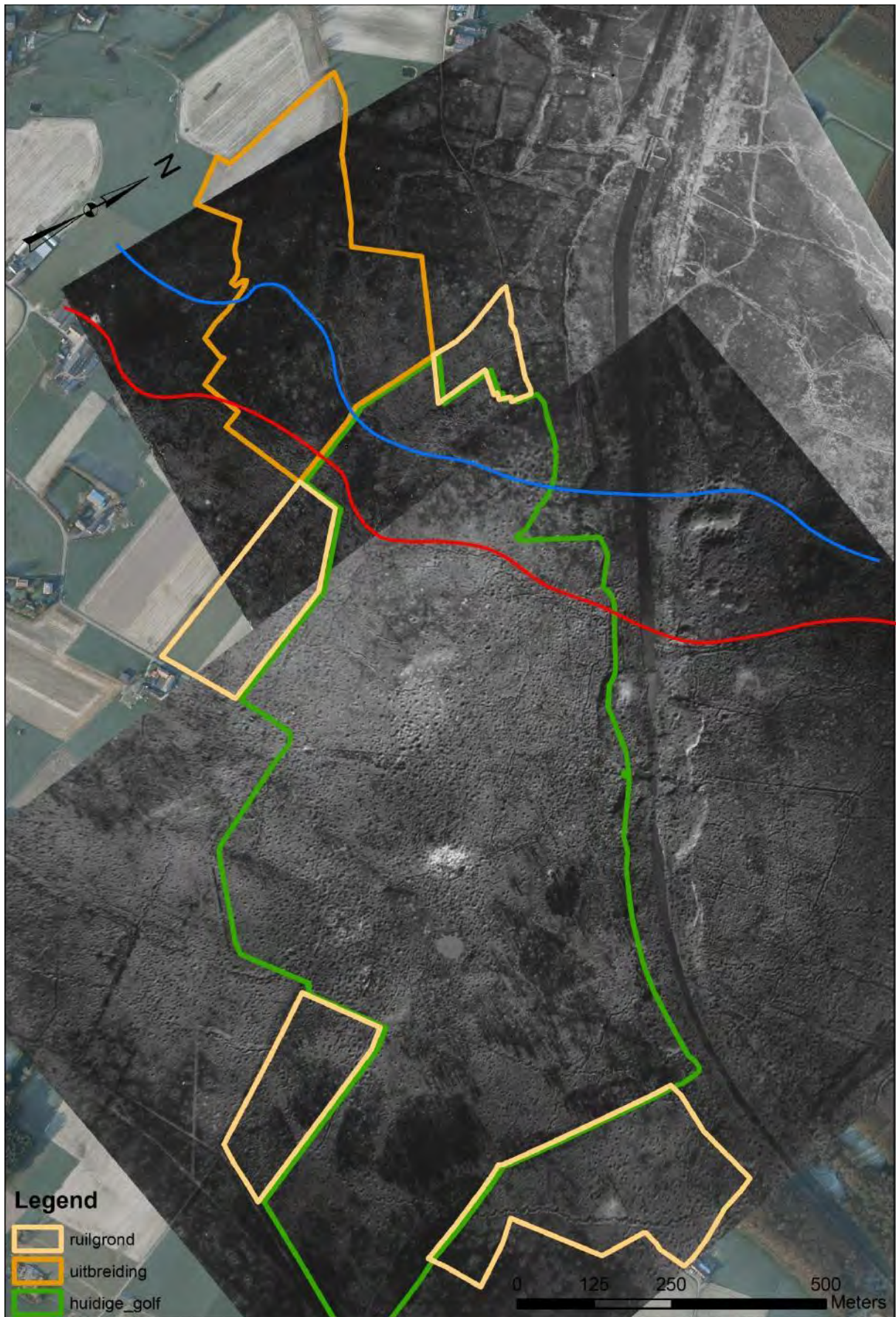

Fig. 12 Front voor de Mesenslag (foto's 6847 & 14093)

5.2. Mijnslag bij Mesen (7 juni 1917)

Al sinds 1916 waren de Britten bezig met het plannen van een groot offensief om te strategisch gelegen heuvelrug tussen Mesen en Wijtschate die de Duitsers sinds de eerste Slag bij Ieper in handen hadden. In alle stilte werden de Duitse stellingen tussen Ploegsteert in het zuiden en Hill 60 in het noorden ondermijnd. In de vroege ochtend van 7 juni 1917 werden 19 diepe mijnen simultaan tot ontploffing gebracht onder de Duitse stellingen. Het projectgebied bevindt zich tussen de mijnen bij Hill 60 en Sint-Elooi, op de terreinen van de golf zelf werden geen ondergrondse mijnen tot ontploffing gebracht. Meteen na de ontploffing werd de aanval ingezet in en van zodra de Duitse frontloopgraven veroverd werden werd gestart met het graven van verbindingsloopgraven om de frontsystemen met elkaar in verbinding te brengen. White Chateau werd veroverd door Britse troepen van het 7de Battalion van het London Regiment (Planck 1946). Britse en Australische soldaten slaagden erin om de heuvelrug in handen te nemen en op 14 juni was de slag afgelopen en de behaalde doelen waren bereikt. Binnen het projectgebied werd de Duitse Opal Reserve plots de Britse frontlijn (zie figuur 13). De rest van het projectgebied maakte meteen deel uit van het geallieerde achterland. Sommige Duitse loopgraven bunkers werden hergebruikt, andere waren te sterk vernield. Stelselmatig worden er nieuwe loopgraven – voornamelijk verbindingsloopgraven – die naar het nieuwe front toe lopen in het oostelijke gedeelte van het projectgebied. Ook het front schuift in de loop van juni nog verder oostwaarts op (zie figuur 14).

De mijnslag bij Mesen was in se een voorbereidende actie op een groter offensief dat gericht was op Passendale. De Derde Slag bij Ieper (31 juli tot 10 november 1917) barste los op 31 juli 1917 en het front schoof langzaam verder oostwaarts op. Het projectgebied komt op die manier nog dieper in het geallieerde achterland te liggen en is er weinig bijkomende activiteit te bespeuren op de luchtfoto's.

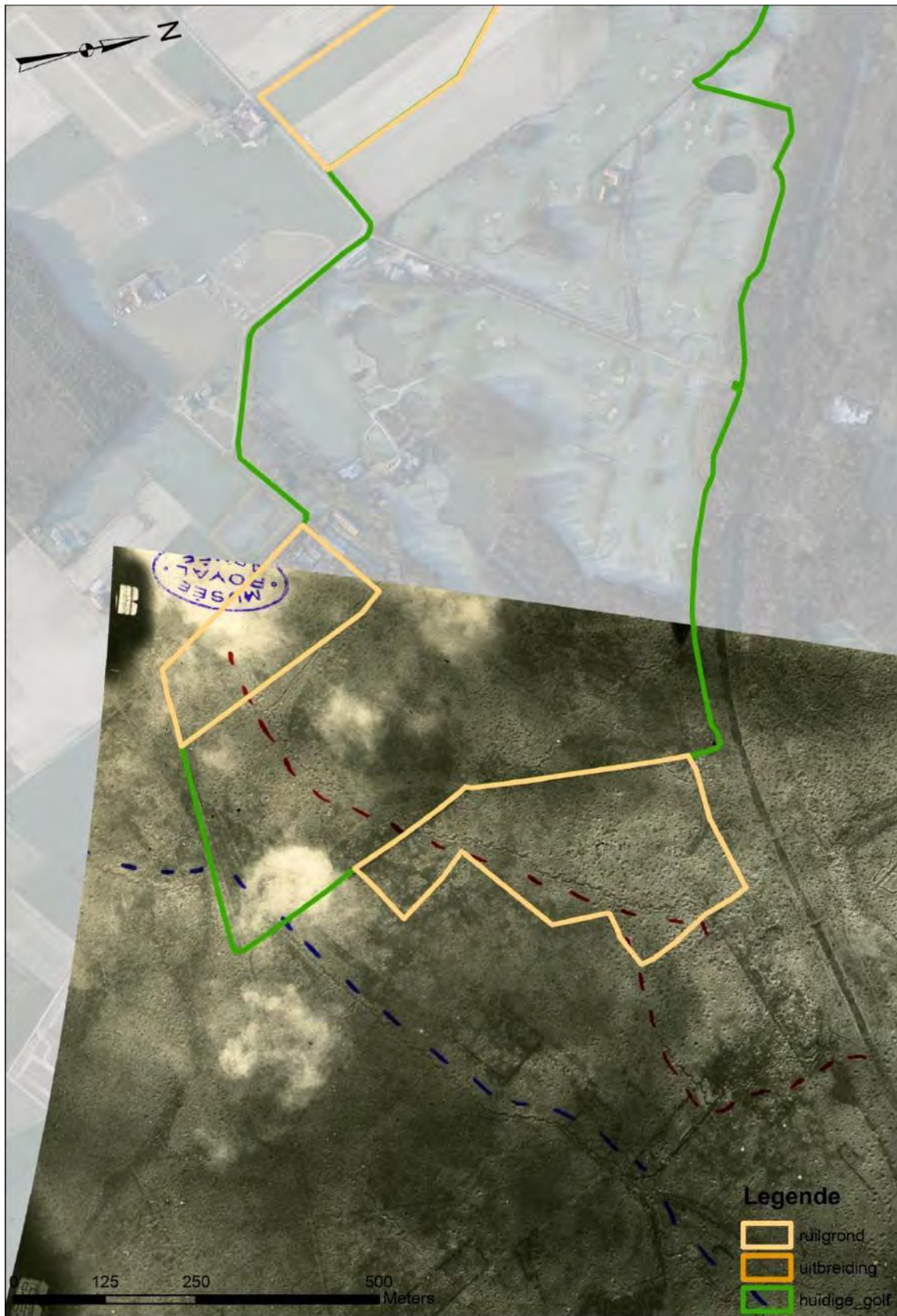

Fig. 13 Duitse luchtfoto genomen op 10 juni 1917 (beeld 7854). Een Duitse luchtfoto-interpretator duidde de ligging van de Britse (rode lijn) en Duitse frontlijn aan.

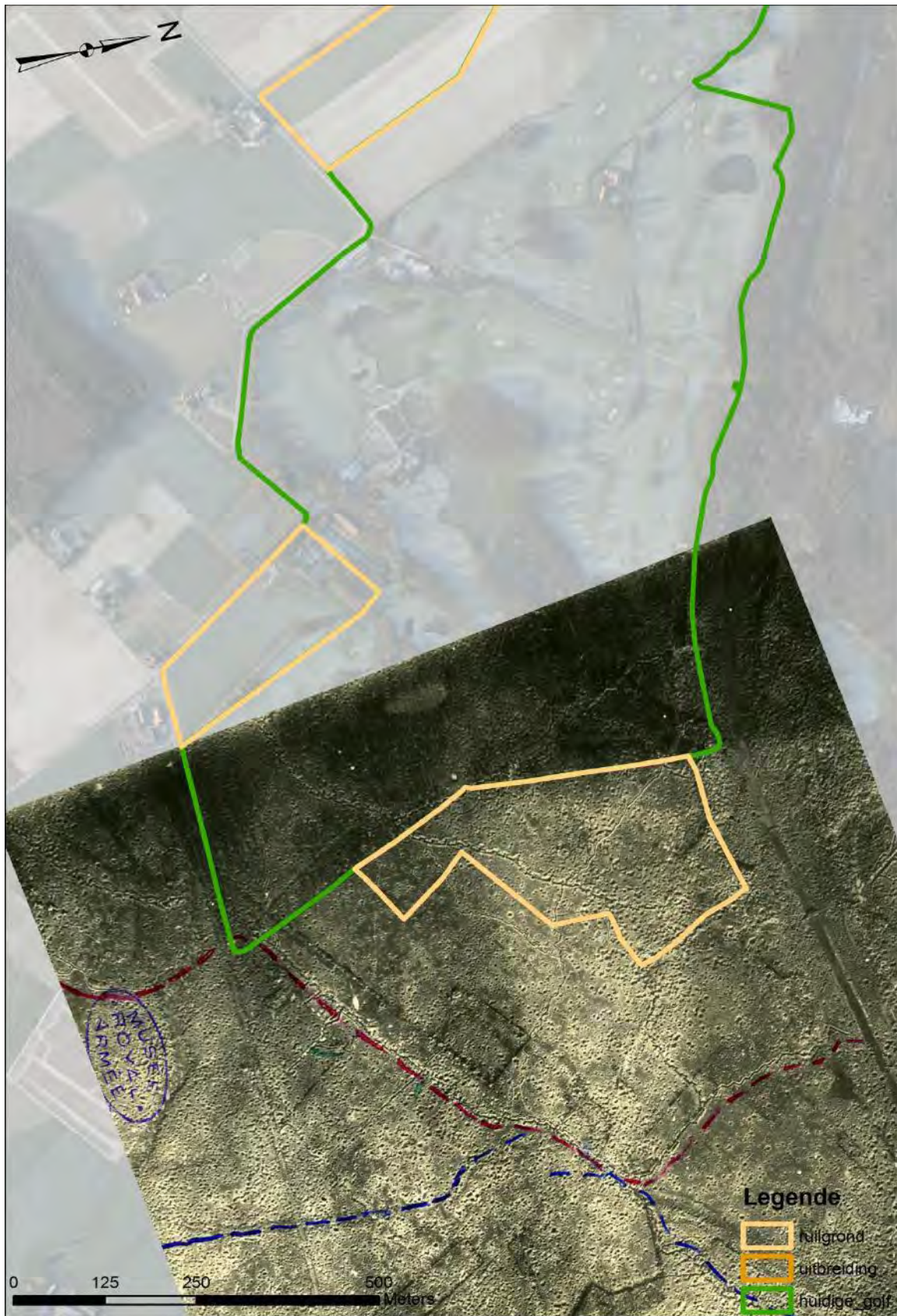

Fig. 14 Duitse luchtfoto genomen op 11 juli 1917 (beeld 7837). Een Duitse luchtfoto-interpretator duidde de ligging van de Britse (rode lijn) en Duitse frontlijn aan. De Britse frontlijn is ten opzichte van de situatie van de vorige figuur opnieuw opgeschoven.

5.3. Duits voorjaarsoffensief 1918

Door de Russische Revolutie en de val van het Russische leger krijgt Duitsland eind 1917 maar met één front meer te maken. Als gevolg hiervan komen grote hoeveelheden troepen vrij en plannen de Duitsers een offensief om nogmaals te proberen de kanaalhaven te bereiken. Op 9 april begint in Vlaanderen Operatie Georgette onder leiding van Ludendorff en reeds op 10 april wordt gevochten in de regio van White Chateau. Net na de middag van voert de Duitse 27ste Brigade een aanval uit die afgeslaan wordt door de 11th Royal Scots (Baker 2011). Tijdens een tweede aanval slagen ze erin op te rukken tot voorbij de stallen van White Chateau. Vanaf 12 april trekken de Britten een groot deel van hun troepen terug uit de volledige Ieperboog en houden ze slechts enkele voorposten bezet. In één keer wordt het terrein vrijgegeven dat veroverd werd tijdens de Derde Slag bij Ieper. In de volgende dagen schoven de Duitsers verder op en veroverden ze – opnieuw – de heuvelrug bij Wijtschate en Mesen. Het Lenteoffensief loopt in West-Vlaanderen eind april vast in de militaire infrastructuur van het geallieerde achterland van het jaar voordien. Het studiegebied valt dus midden april volledig in Duitse handen, de loopgraven die nog in goede staat waren blijven in gebruik door de Duitsers. Voor het overige gebeuren er geen noemenswaardige wijzigingen, her en der zijn er kleine stukjes loopgraaf die binnen het domein van de bestaande golf worden aangelegd. Deze situatie is weergegeven op figuur 15, dit is een mozaïek van drie luchtfoto's die de desolaatheid van het landschap aantonen. In tegenstelling tot de vroege luchtfoto's van 1915 en 1916 zijn deze beelden niet zo makkelijk te lezen voor een leek omdat de sporen een amalgaam vormen die het resultaat is van vier jaar intense oorlogsvoering waarbij sommige delen van het studiegebied menigmaal van bezetter wisselden. De meest zichtbare sporen op deze mozaïek zijn de smalspoorwegen en militaire wegen. In deze situatie zijn loopgravenkaarten een welkome aanvulling. Hier zijn de structuren aangegeven die op het moment van de opmaak van de kaart in gebruik zijn. De oudere sporen die op dat moment wel nog zichtbaar aanwezig zijn in het landschap worden vaak niet meer afgebeeld. Op een Britse loopgravenkaart opgemaakt op 13 mei 1918 is te zien welke structuren nog in gebruik zijn nadat de Duitsers het gebied veroverd hebben tijdens het voorjaarsoffensief van 1918 (figuur 16). Het zijn voornamelijk verbindingloopgraven (bv. Oak Switch, Oak Support, Oak Avenue), slechts enkele gevechtloopgraven zijn zichtbaar (aangegeven met een dikkere blauwe lijn). In de uitbreidingszone van de golf gaat het om enkele verbindingloopgraven. Min of meer hetzelfde beeld wordt verkregen op een loopgravenkaart van 19 september 1918, al worden op dit moment een aantal van de structuur weergegeven in stippellijn wat betekend dat ze in slechte staat zijn (figuur 17). In de uitbreidingszone zijn de verbindingloopgraven verdwenen en is er enkele een aanduiding van brede prikkeldraadversperringen.

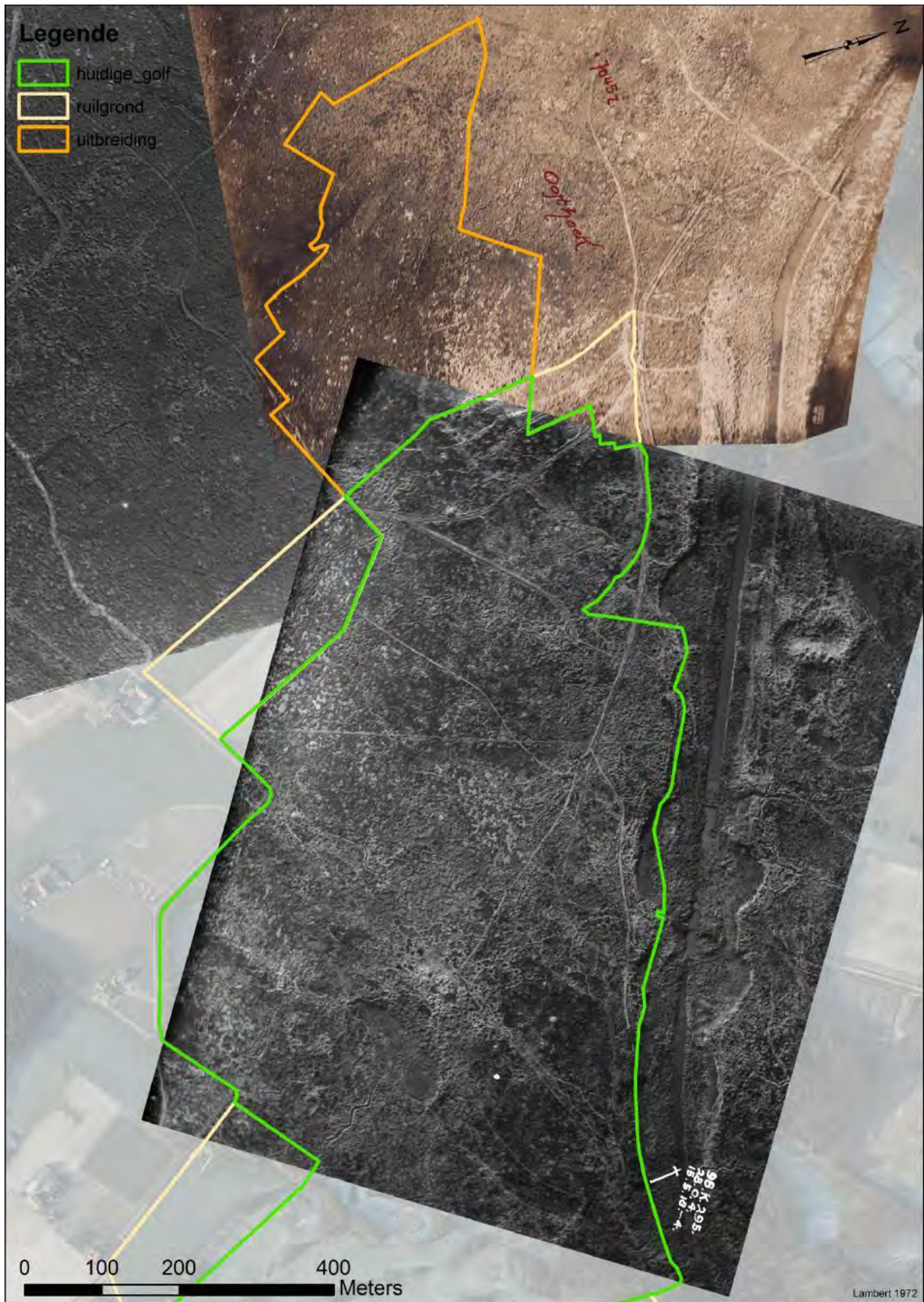

Fig. 15 Overzicht van het projectgebied in 1918 (19402: onder, 15 mei 1918; linksboven: 19460, 16 september 1918; rechtsboven: 21421, 16 september 1918)

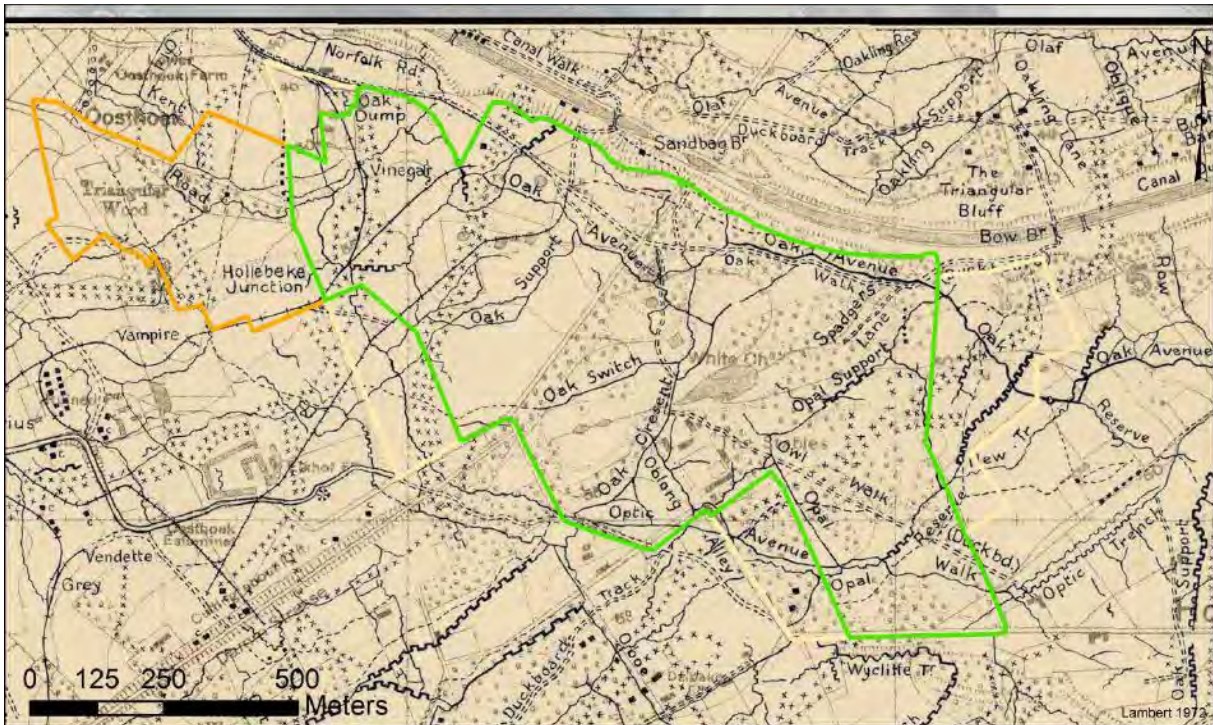

Fig. 16 Britse loopgravenkaart 28 SW2, 13 mei 1918 (Imperial War Museum Trench Map Archive)

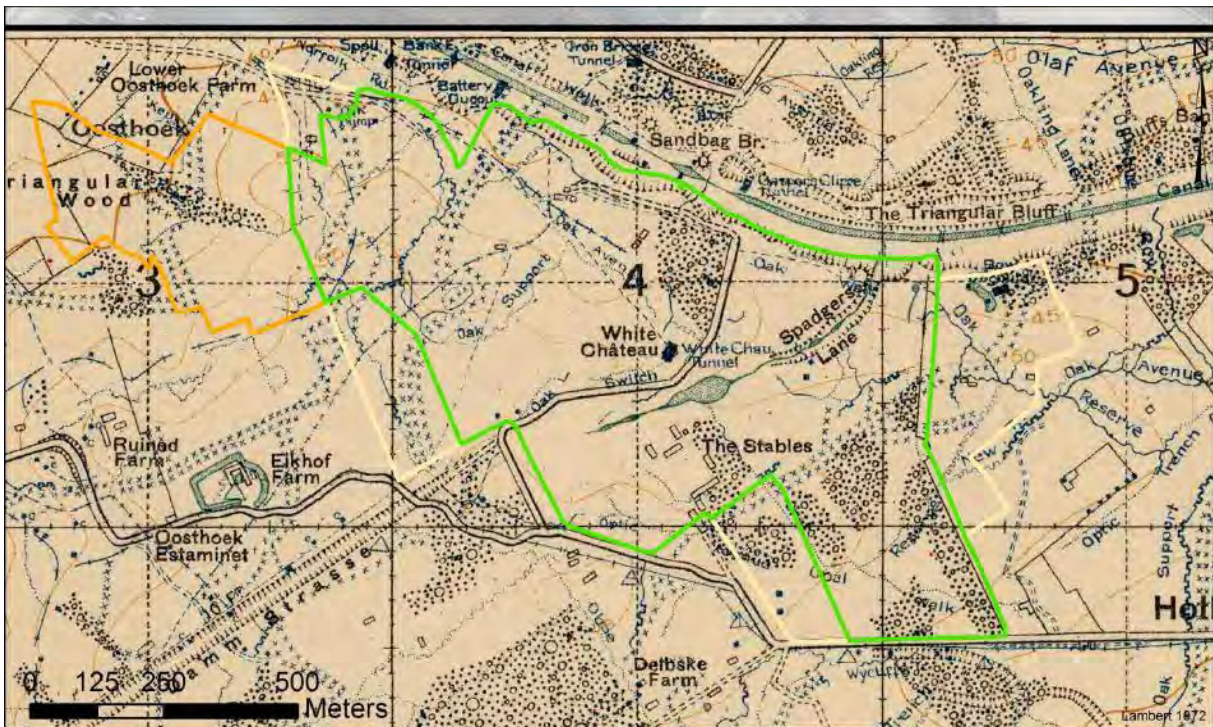
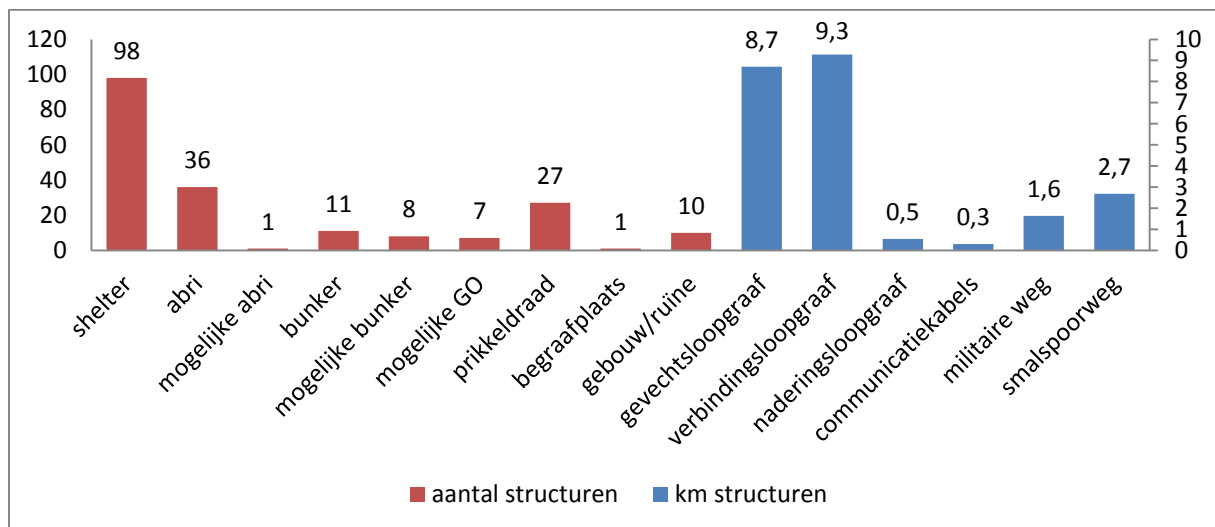

Fig. 17 Britse loopgravenkaart 28 SW2, 19 september 1918 (Imperial War Museum Trench Map Archive)

6. Kartering van oorlogssporen

Op basis van een comparatieve luchtfotografische studie werden alle zichtbare sporen gedetailleerd in kaart gebracht en voorzien van een beknopte historische duiding. Deze GIS-inventaris laat toe om na te gaan waar mogelijk archeologische restanten van de Eerste Wereldoorlog bewaard te verwachten zijn in het bodemarchief. Dit geeft een indicatie waar er tijdens de oorlog bepaalde sites (loopgraven, barakken, spoorlijnen, etc.) gebouwd werden. Het is puur op basis van de historische luchtfoto's niet mogelijk om na te gaan wat precies de impact geweest is in de bodem. Tijdens talrijke archeologische vooronderzoeken / opgravingen is echter gebleken dat de impact van WO1-sites substantieel is. De inventaris geeft dus een uitsluitsel waar sites te verwachten zijn. De aanwezigheid van een spoor in de inventaris duidt erop dat er mogelijk een site aangetroffen zal worden tijdens archeologische opgravingen.

Om de sporen binnen de uitbreidingszone beter te kunnen kaderen wordt eerst een overzicht gegeven van alle oorlogssporen die binnen de huidige golf, ruilgrond en uitbriedingzone werden aangetroffen. Verder in het rapport wordt dieper ingegaan op de uitbreidingszone. In totaal werden tijdens dit karterend onderzoek 685 unieke structuren gekarteerd. De densiteit van de sporen is zoals te verwachten het grootst in de zone waar het front meer dan 2,5 jaar stabiel lag tussen november 1914 en 7 juni 1917 (figuur 18). De industriële schaal van oorlogsvoering vertaalt zich ook in het aantal gekarteerde sporen. Zo zijn er binnen het volledige studiegebied – huidige golf, uitbreidingszone, ruilgrond – maar liefst 18,5 km aan loopgraven gegraven tijdens de oorlog. Daarnaast zijn er nog 2,7 km aan smalspoorwegen en 1,6 km aan militaire wegen aangelegd. Anderzijds zijn er ook niet lineaire structuren aangetroffen zoals 98 shelters (lichte schuilplaatsen in open lucht), 36 abri's (met aarde bedekte schuilplaatsen), 11 bunkers, 8 mogelijke bunkers, 7 mogelijke geschutopstellingen, 27 prikkeldraadversperringen, en één begraafplaats (Oak Dump Cemetery). Het is belangrijk om te vermelden dat dit enkel de sporen zijn die zichtbaar zijn op de luchtfoto's. Sommige structuren zoals tunnels, ondergrondse schachten, schuilplaatsen en sommige bunkers zijn helemaal niet zichtbaar op de beelden doordat ze goed mogelijk gecamoufleerd werden tijdens de oorlog.

Grafiek 3: Kwantificering van aangetroffen structuren in het volledige studiegebied

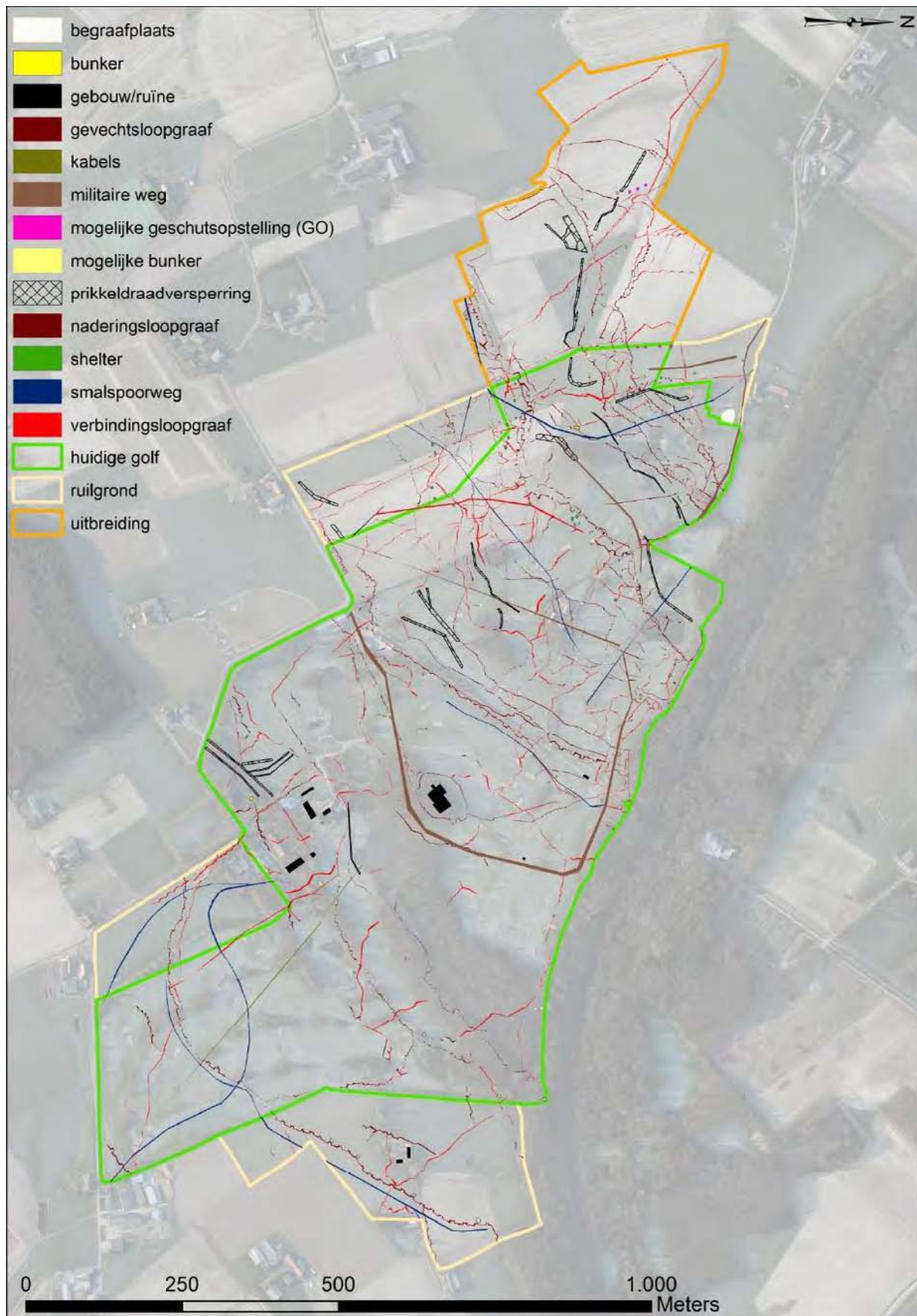

Fig. 18 Overzichtskaart van alle gekarteerde structuren binnen het onderzoeksgebied

7. Analyse van de uitbreidingszone

Binnen de uitbreidingszone van de golf kunnen we in meer detail gaan kijken naar de te verwachten structuren en dieper ingaan op enkele chronologische ontwikkelingen. De vroegste luchtfoto die beschikbaar is dateert van 10 februari 1915 en toont een onduidelijke situatie. Er is een dens netwerk aan loopgraven te zien. Het betreft loopgraven die tijdens de Eerste Slag bij Ieper gegraven zijn en in die woelige periode van oktober-november 1914 verschillende keren van bezetter wisselden.

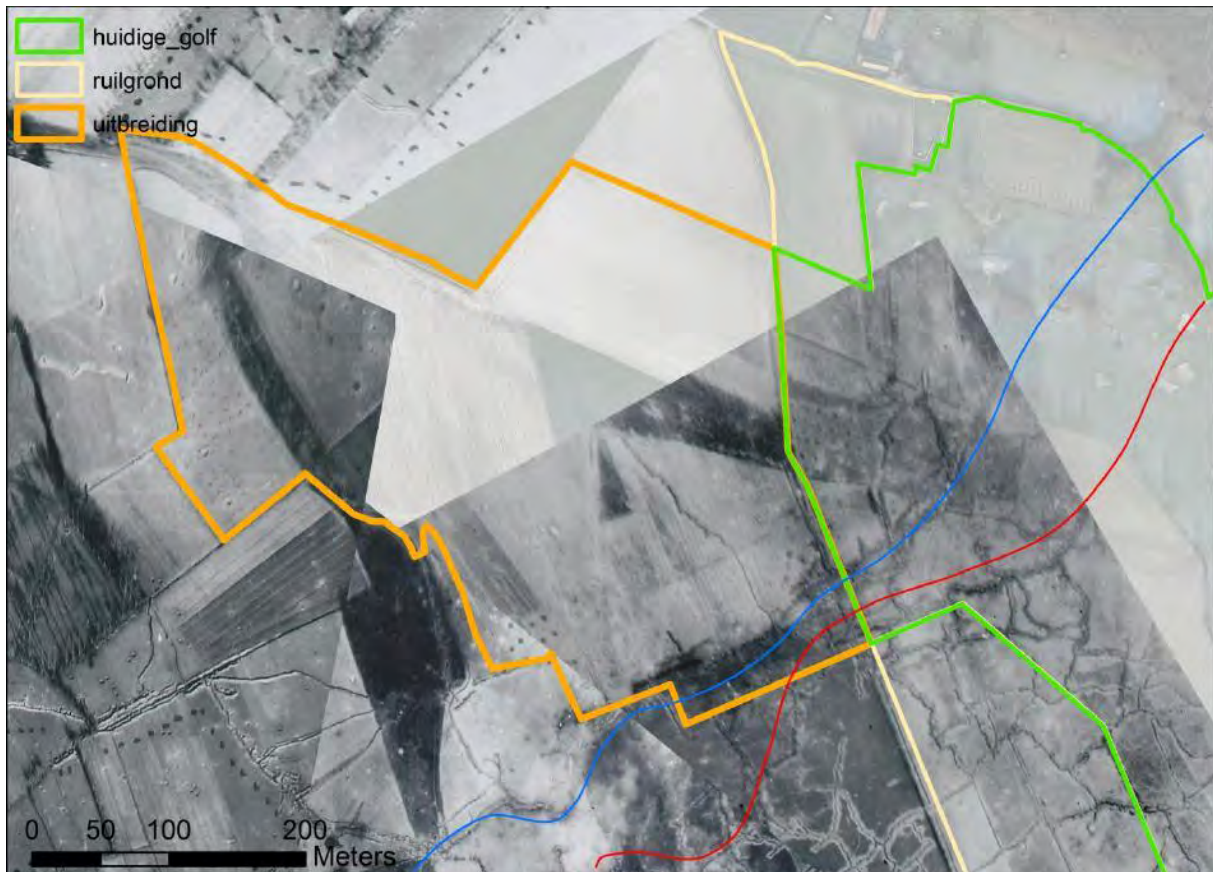

Fig. 19 Front op 10 februari 1915 (foto 16410, 16424, 16435), de Duitse frontlijn is aangeduid met een rode lijn, de Britse frontlijn met een blauwe lijn.

De eerste beschikbare loopgravenkaart dateert van 21 april 1915 en toont meteen een gewijzigde situatie (figuur 20). Deze Duitse loopgravenkaart (Duits structuren als blauwe lijnen, de Britse in het rood) toont dat er tussen 10 februari 1915 en 21 april 1915 een verschuiving van de frontlijnen heeft plaatsgevonden. De Britse linies (*“Engländer Schanze”*) liggen nu meer noordwaarts en de voormalige Britse frontloopgraaf op figuur 19 maakt deel uit van de Duitse frontlinie. De reden hiervoor is wellicht dat de Britse 27ste Divisie het front inkortte om het makkelijker te verdedigen (Hussey and Inman 1921).

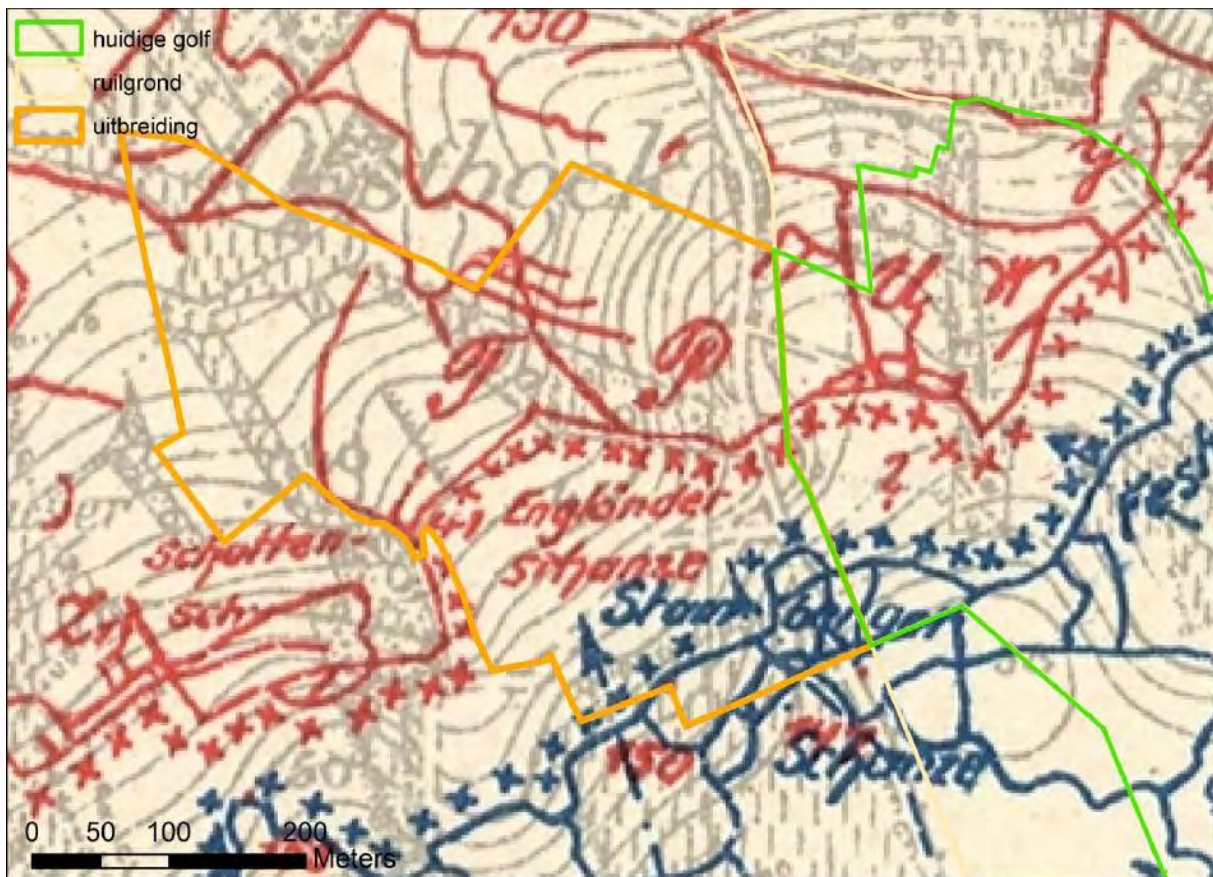

Fig. 20 Duitse loopgravenkaart 21 april 1915 (Bayerisches Hauptstaatsarchiv)

Op een Britse luchtfoto genomen op 4 juli 1915 (foto 12478) is deze situatie voor het eerst visueel waar te nemen. Op dit moment is de structuur van het loopgravenstelsel vormgegeven en zal het nog nauwelijks veranderen tot op aan de start van Mesenslag (7 juni 1917). De structuur van het Britse loopgravenstelsel wordt bovendien bepaald door het landschap: de frontloopgraaf loopt tussen Triangular Wood en Square Wood. De Duitse loopgraaf in het zuidelijke gedeelte van de uitbreidingszone van de golf staat bekend als Oar Trench.

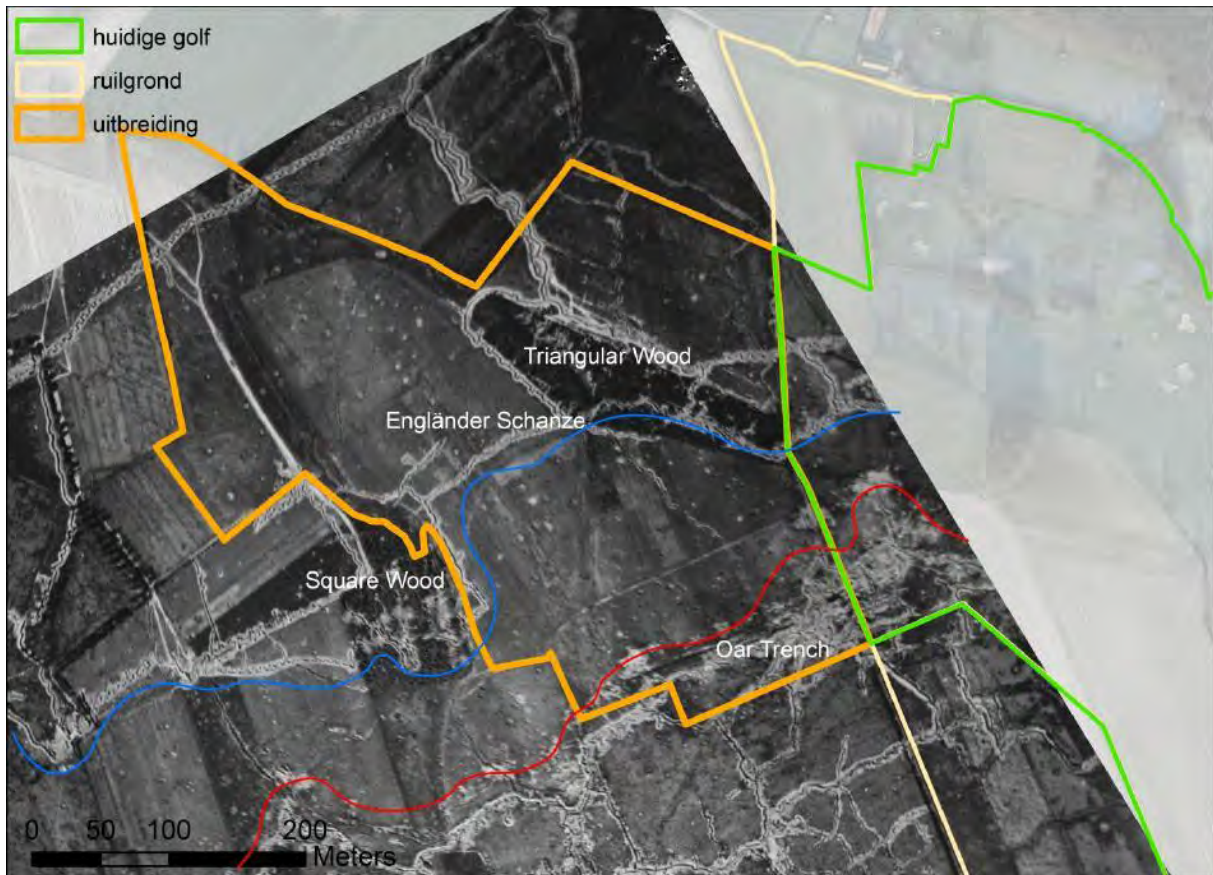

Fig. 21 Britse luchtfoto genomen op 4 juli 1915 (foto 12478), de Duitse frontlijn is weergegeven als een rode lijn, de Britse frontlijn met een blauwe lijn.

Luchtfoto 14092, genomen op 18 mei 1917 (figuur 22) toont de laatste situatie net voor de start van de Mesenslag. Het is duidelijk te zien dat de lay-out van het loopgravenstelsel nog steeds dezelfde is. Van Square Wood en Triangular Wood is nauwelijks nog iets te zien. Na de mijnslag bij Mesen maakt de uitbreidingszone niet langer deel uit van het front dat verder oostwaarts opschuift. De zone wordt aanvankelijk verlaten en er zijn tussen 7 juni en 15 juni geen nieuwe structuren te bespeuren. Dit verandert op 2 juli 1917, op een Britse luchtfoto (figuur 23) is te zien hoe een smalspoorweg dwars door het voormalige frontgebied loopt, als we nog meer in detail inzoomen dan kunnen enkele kleinere structuren opgemerkt worden. Waarschijnlijk betreft dit gecamoufleerde geschutopstellingen, een alternatieve interpretatie is dat het om aarden schuilplaatsen gaat. Door de vooruitgang van de Derde Slag bij Ieper komt het studiegebied steeds verder van het front te liggen. Na het Duitse voorjaarsoffensief (cf. supra) komt volledig het gebied opnieuw in Duitse handen. Op luchtfoto's zijn geen noemenswaardige nieuwe structuren of loopgraven te bespeuren, de loopgravenkaarten geven echter aan dat een aantal van de oude Britse en Duitse loopgraven nog steeds in gebruik zijn (cf. figuur 16 & figuur 17). Luchtfoto's 19460 en 21421 tonen het studiegebied voor een allerlaatste keer, beide dateren van 16 september 1918. Wat opvalt is de zware vernieling van het landschap, honderden kraters ontsieren het landschap.

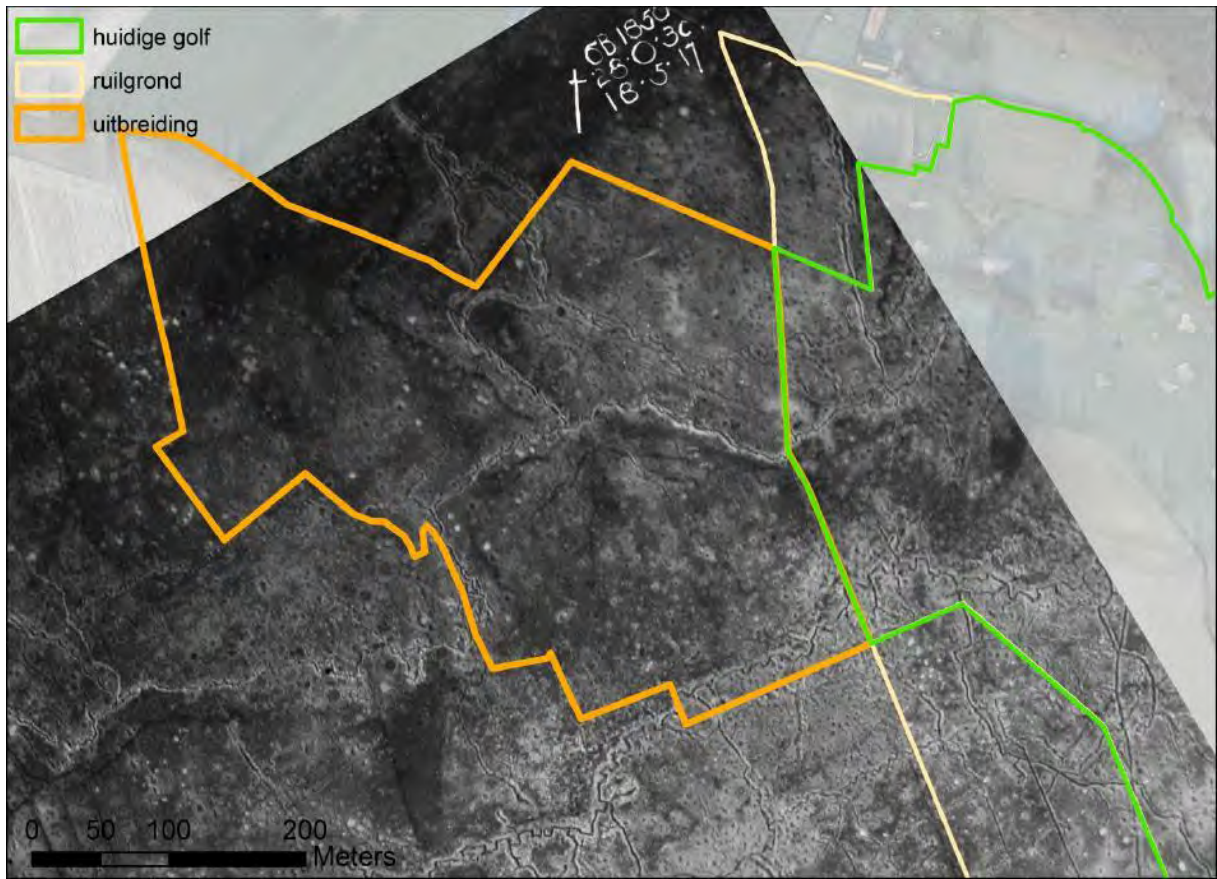

Fig. 22 Situatie net voor de Mesenslag, (luchtfoto 14092, genomen op 18 mei 1917)

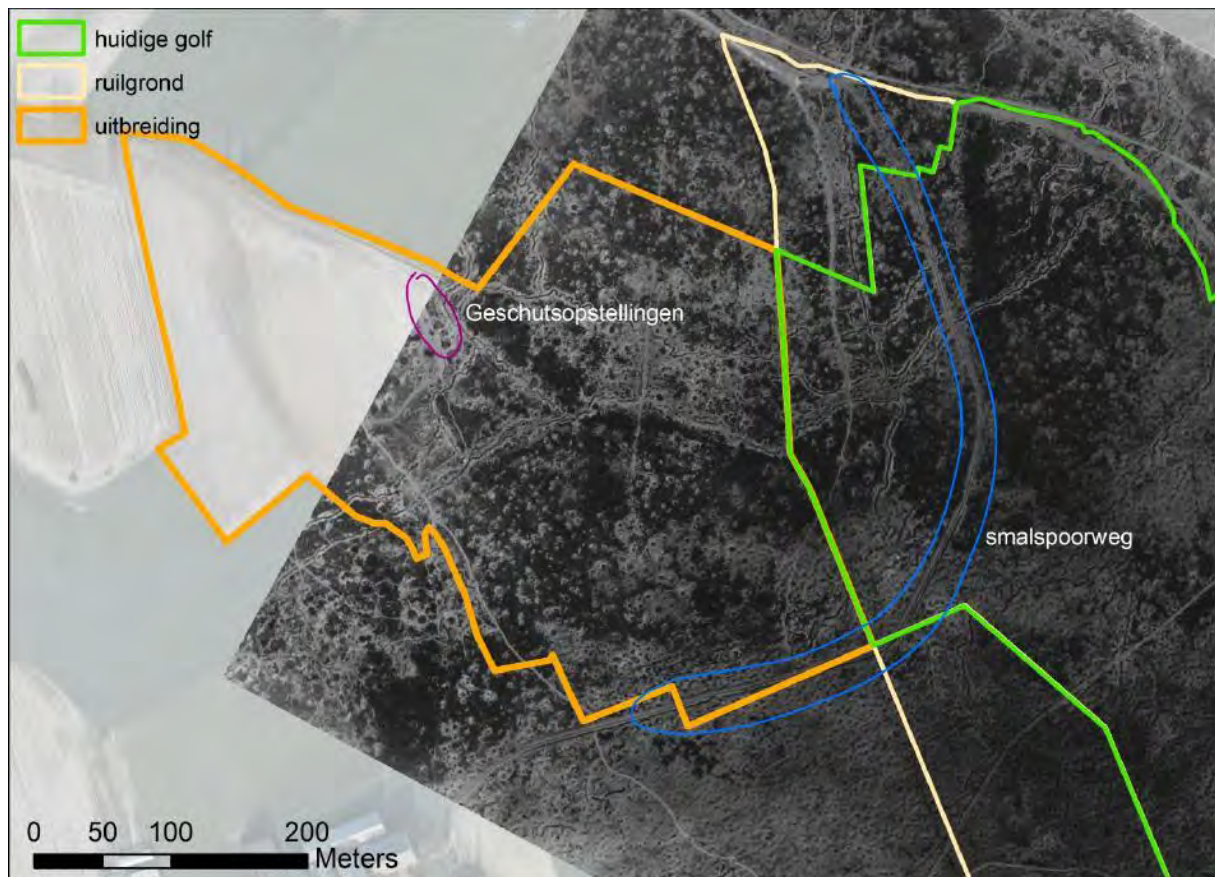

Fig. 23 Het voormalige frontgebied krijgt na de Mesenslag een nieuwe functie: er loopt een Britse smalspoorweg (blauw) door de uitbreidingszone en er bevinden zich enkele mogelijke geschutsofstellingen (omcirkeld met purper). Luchtfoto 6835, 2 juli 1917.

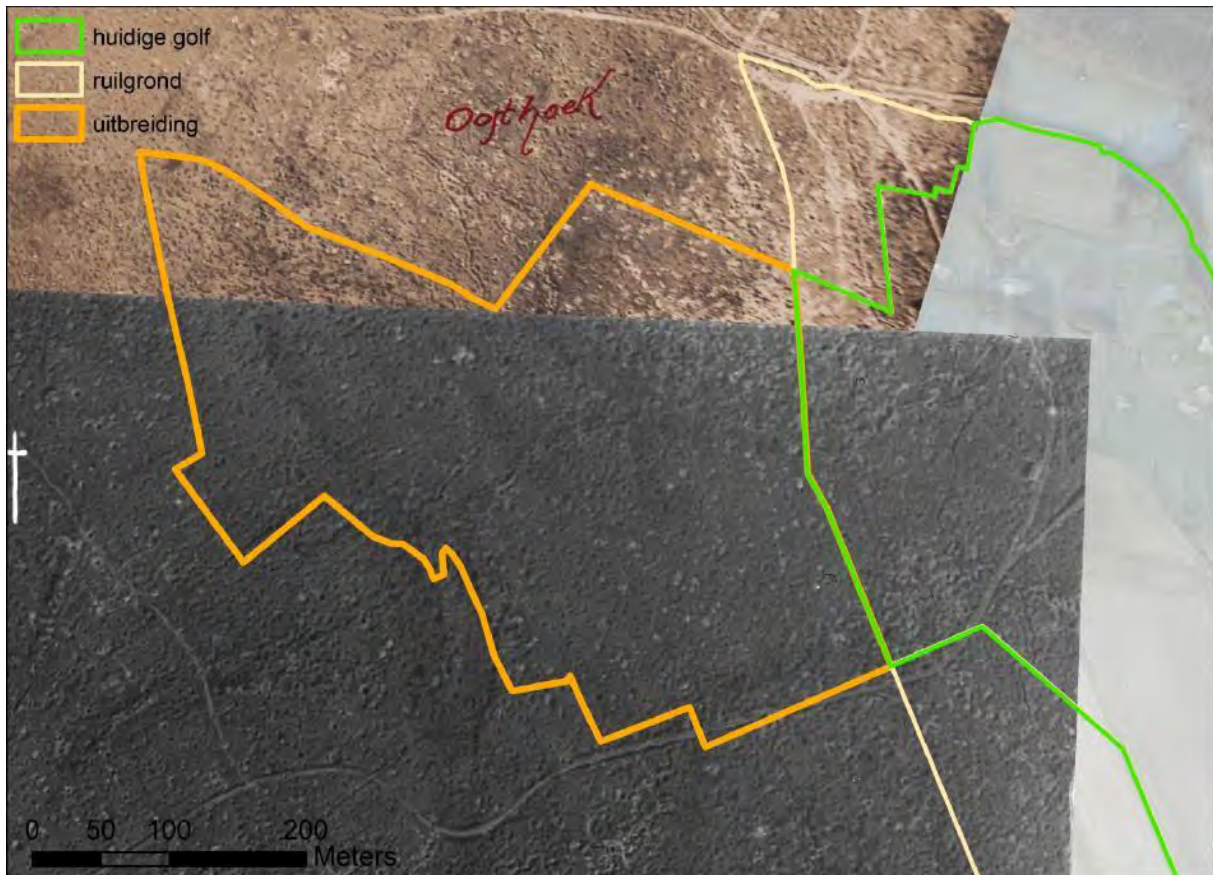
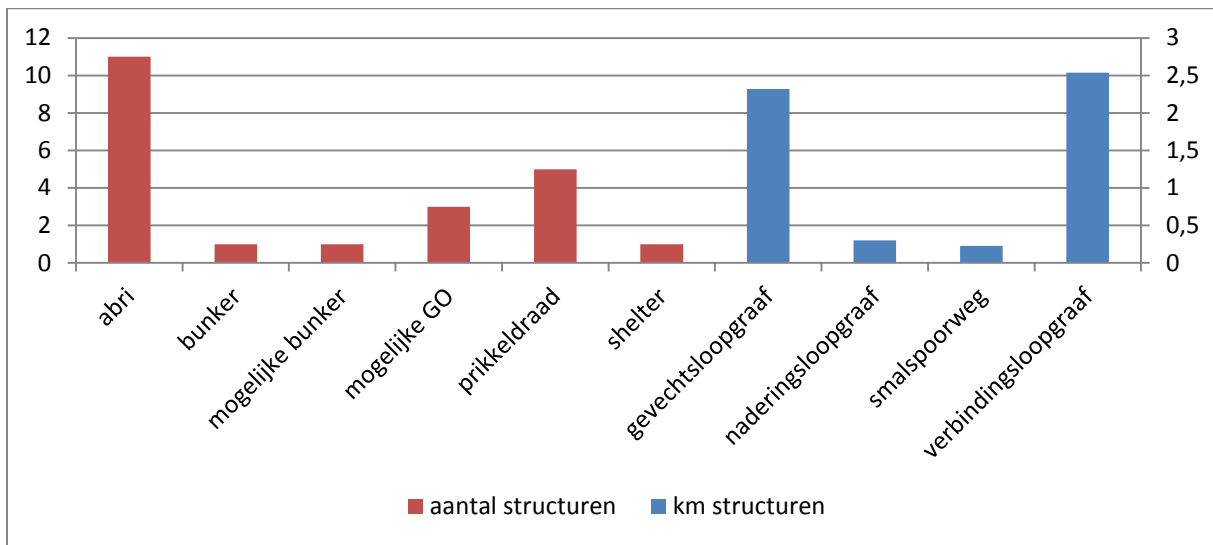

Fig. 24 Luchtfoto's 19460 (onder) & 21421 (boven), 16 september 1918. Dit is de laatste luchtopname die voor deze regio beschikbaar is, er is enkel vernield landschap te zien met vage sporen van de loopgravenoorlog uit de periode 1915-1917. Zonder de voorafgaande tijdsopnames is dit landschap moeilijk te begrijpen.

De uitbreidingszone van de golf is de zone waar er mogelijk ingrepen zullen plaatsvinden die een impact hebben op het bodemarchief en het ondergronds bewaarde erfgoed uit de Eerste Wereldoorlog. Binnen deze zone van 13,79 hectare zijn er op verschillende plaatsen relictten uit de Eerste Wereldoorlog te verwachten. Doordat het studiegebied pal op de frontlijn ligt is er ondanks de kleine oppervlakte van het studiegebied toch een hoge densiteit aan sporen. In het uitbreidingsgebied van de golf zijn er tijdens WO1 ongeveer 5,2 km aan loopgraven gegraven. Daarnaast zijn er verschillende soorten schuilplaatsen (abri, shelter, bunker en mogelijke bunker) en drie mogelijke geschutopstellingen terug te vinden. De ruimtelijke verspreiding van de sporen toont belangrijke clusters aan: namelijk aan weerszijden van het niemandsland de Britse en Duitse frontloopgraaf. Een densiteitsanalyse (Kernel density, zoekradius 10m) van de relevante sporen – de prikkeldraadversperringen zijn uit deze analyse verwijderd - toont de clustering van sporen en geeft tevens aan waar op basis van de luchtfotografie geen structuren vermoed worden (figuur 26). Deze densiteit houdt echter geen rekening met andere kwalitatieve parameters zoals gebruiksduur en historische context. In de zones omheen de Britse en Duitse frontloopgraven Oar Trench en Engländer Trench zijn de meeste sporen in de bodem te verwachten. Op basis van de densiteitskaart en de historische achtergrond is een afgeleide kaart gemaakt met een aanduiding van de belangrijkste zones binnen de uitbreidingszone. Het voornaamste verschil met de kernel densiteit is dat de nadruk eerder wordt gelegd op de frontlijnen waar de loopgraven gedurende meer dan twee

bezet gehouden waren. De Britse verbindingsoopgraven in het westelijke gedeelte lijken veel minder zwaar uitgebouwd te zijn. Deze zonerings- en de bijhorende shapefile kan een belangrijk instrument zijn om de geplande werkzaamheden in de mate van het mogelijke aan te passen.

Grafiek 4: Kwantificering van aangetroffen structuren in het volledige studiegebied

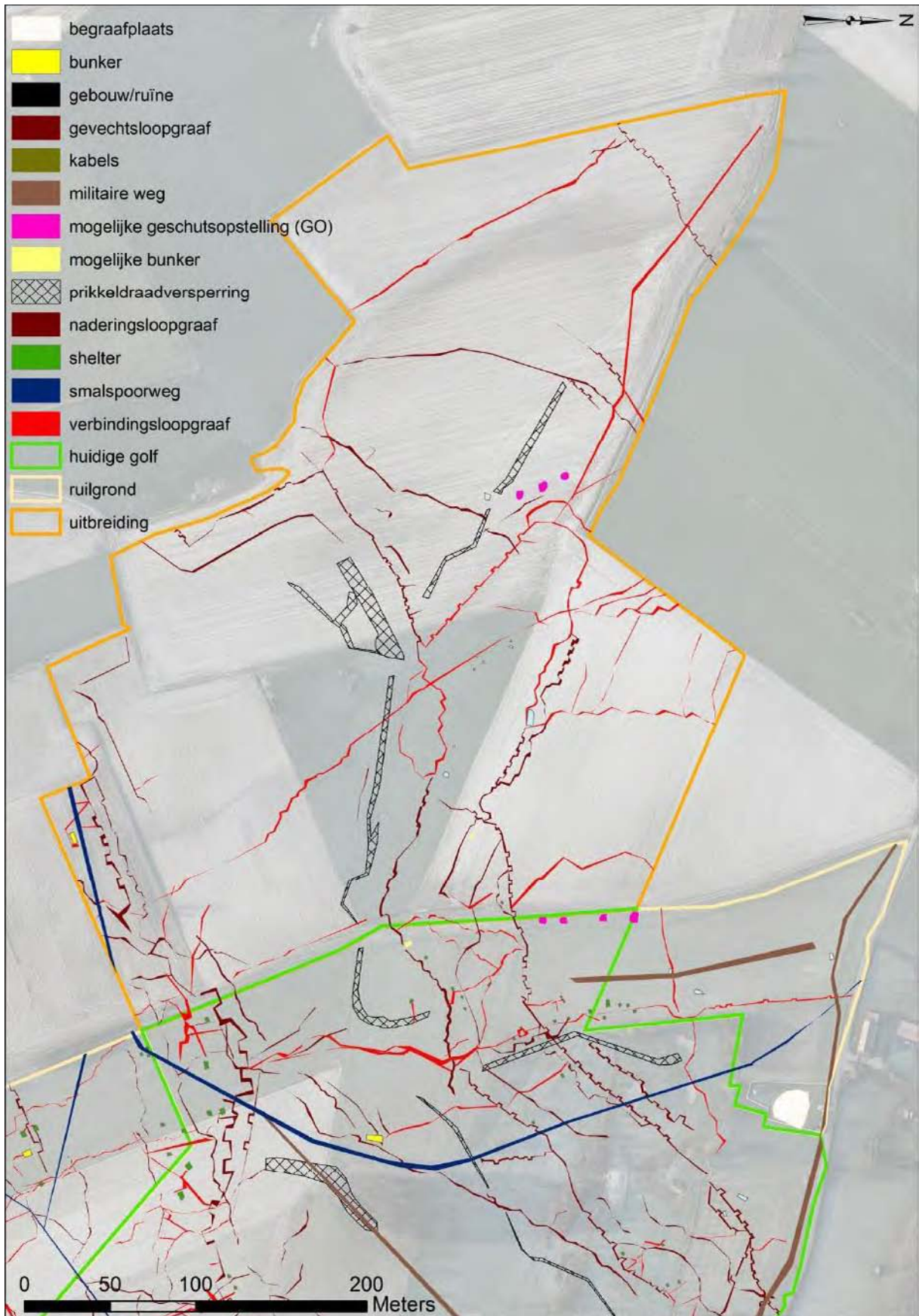

Fig. 25 Overzichtskarta van alle gekarteerde structuren binnen de uitbreidingszone van de golf

Fig. 26 Kernel density van relevante sporen binnen het studiegebied

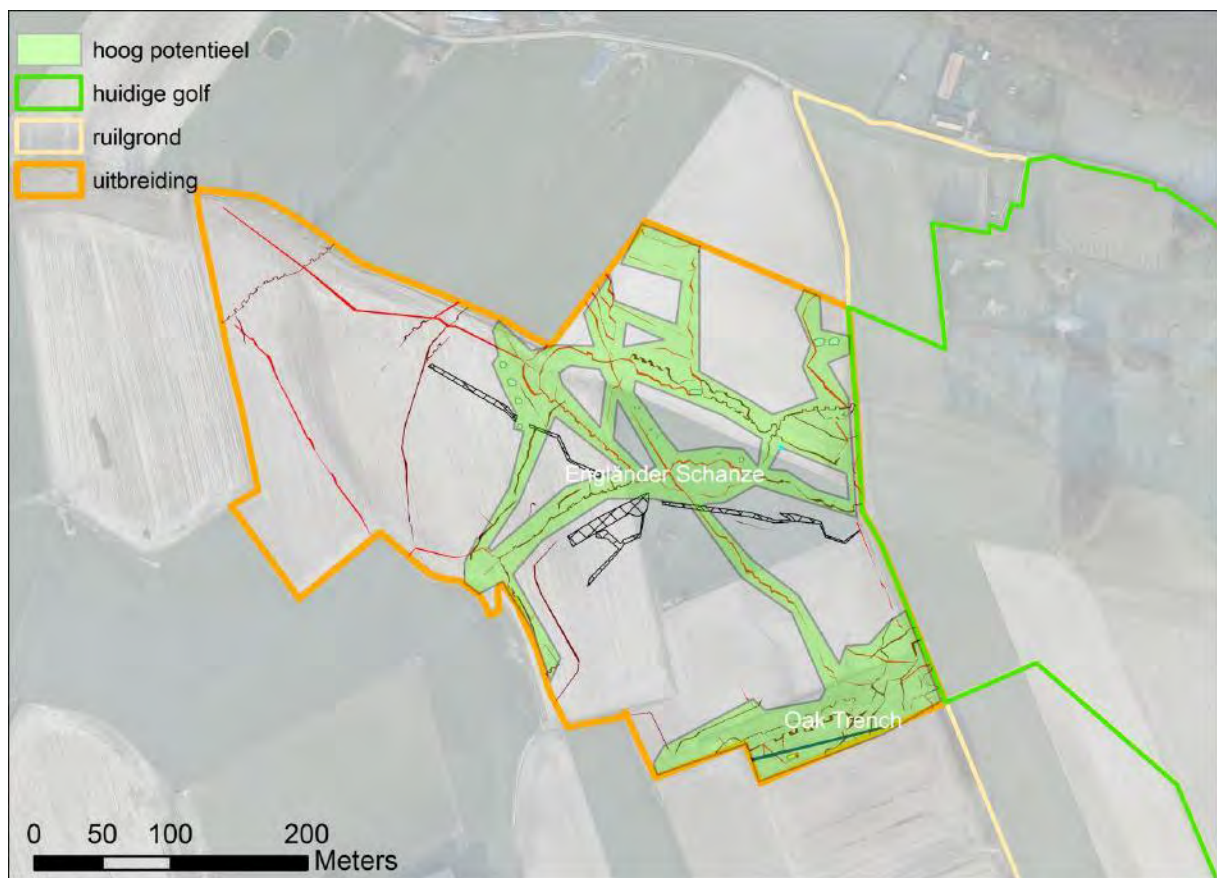

Fig. 27 Aanduiding van de zone met het hoogste potentieel voor WO1-erfgoed.

---

8. Prioriteiten / onderzoeksvragen

Deze historisch cartografische studie maakt duidelijk dat het te verwachten archeologische potentieel van WO1-erfgoed hoog is. De ligging nabij het front en de langdurige bezetting van de loopgraven in het gebied maken dat er vrijwel zeker archeologische restanten uit deze periode kunnen worden aangetroffen. Gezien de densiteit van de potentieel bewaarde oorlogsrelicten in het projectgebied dient rekening gehouden te worden dit erfgoed van de Eerste Wereldoorlog. De densiteit van sporen varieert echter zeer sterk. Het kan aangeraden zijn om het erfgoed in situ te bewaren en bepaalde werkzaamheden of graafwerken op andere plaats te organiseren. De aangeleverd shapefiles met gekarteerde sporen kunnen hierbij een belangrijke rol vervullen.

In het onderzoeksgebied – zowel in het volledige uitgebreide studiegebied als in de uitbreidingszone - is er een aanwezigheid van de aller vroegste loopgraven in de Ieperboog. In de noordelijke sector van de saillant (oa.industrieterrein Boezinge, A19-traject, etc.) is reeds heel wat archeologisch onderzoek gebeurd op loopgraven uit de periode tussen de Tweede en Derde Slag bij Ieper. Van de vroegste fase van de loopgravenoorlog is nog weinig gekend. In het projectgebied is er het potentieel om net deze ontstaansperiode van de stellingenoorlog (Eerste Slag bij Ieper en erop volgende maanden) archeologisch te onderzoeken en documenteren.

Aandachtspunten die gelden voor de volledige uitbreidingszone zijn de aanwezigheid van niet ontplofte explosieven en de mogelijkheid van het vinden van menselijke resten. Beide zijn op basis van luchtfotografische of cartografische gegevens niet te detecteren.

---

9. Deliverables

Ter volledigheid worden nog een aantal extra bestanden digitaal aangeleverd op de bijgevoegd cd-rom.

9.1. Rapport

Pdf van het rapport

9.2. Figuren

Map met hoge resolutie figuren die gebruikt zijn in dit document.

9.3. GIS bestanden - shapefiles:

Er worden vier shapefiles mee aangeleverd:

Huidige golf.shp:

Ruilgrond.shp:

Uibtr

WO1 luchtfoto's.shp: ligging van de luchtfoto's gebruikt in deze studie

Hoog potentieel.shp: aanduiding van de zone met een hoog archeologisch potentieel

Sporen_wo1.shp: gekarteerde sporen. De attribuentabel bevat meer informatie over de sporen. Cf. infra voor meer info.

9.3.1. Sporen_wo1.shp

De attribuentabel van de shapefile "Sporen_wo1.shp" bevat nog extra informatie over de gekarteerde sporen. De

Type: Meer info over de gekarteerde types kan worden teruggevonden in de toegevoegde pdf stichelbaut_phd, hoofdstuk 8.

Abri: schuilplaats (hout en aarde)

Begraafplaats: militaire begraafplaats

Bunker: betonnen schuilplaats

Gebouw: vooroorlogse gebouwen

Gevecht: gevechtloopgraaf

Kabels: ingegraven communicatiekabels

Militaire weg: weg aangelegd door militairen

Mogelijke GO: mogelijke geschutsopstelling

Mogelijke bunker: mogelijke bunker (vaak is er twijfel of het om een betonnen bunker dan wel een aardenabri gaat)

Prikkeldraad: draadhindernis

Sap: naderingsloopgraaf

Shelter: schuilplaats in open lucht

Smalspoor: smalspoorweg

Verbinding: verbindingloopgraaf

Dia opgetekend: een verwijzing naar het unieke ID van de luchtfoto die gebruikt is voor het karteren van de sporen

Nationaliteit: BR: Brits ; D: Duits

Reeds voor: een indicatie van de datering van de sporen. Reeds voor is een terminus ante quem. Het spoor is voor het eerst gezien op een luchtfoto uit deze maand. Zie ook doctoraat Stichelbaut 2009, p. 260 (9.3.1.1)

Bijgekomen: een indicatie van de datering van de sporen. Het spoor is voor het eerst gezien op een luchtfoto uit deze maand. Er bestaat echter ook een vroegere luchtfoto waarop het spoor nog niet te zien is. Zie ook doctoraat Stichelbaut 2009, p. 261 (9.3.1.2)

Nt_mr_in_gebruik: een indicatie van de datering van de sporen. Het spoor is in deze periode vernield of in onbruik geraakt of veroverd tijdens een offensief. Zie ook doctoraat Stichelbaut 2009, p. 261 (9.3.1.2)

9.4. Extra literatuur

Als achtergrondinformatie wordt nog een extra publicatie aangeleverd met meer uitleg over de luchtfoto's, gebruikte methodologie, archiefonderzoek en terminologie.

---

10. Lijst geraadpleegde loopgravenkaarten

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 22nd October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 23nd October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 24th October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 25th October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 26th October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 27nd October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 28th October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 29th October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 30th October 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 1st November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 2nd^t November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 3th November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 4th November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 5th November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 6th November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 7th November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 8th November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 9th November 1914

History of the Great War Maps, The battles of Ypres, 1914, 10th November 1914

Britse loopgravenkaart 28 SW2 01 april 1917 (Western Front Association)

Britse loopgravenkaart 28 SW2, 13 mei 1918 (Imperial War Museum Trench Map Archive)

Britse loopgravenkaart 28 SW2, 19 september 1918 (Imperial War Museum Trench Map Archive)

Duitse loopgravenkaart juni 1917 GenKdoll, AKBd (Bayerisches Hauptstaatsarchiv)

Duitse loopgravenkaart 21 april 1915 GenKdoll, AKBd (Bayerisches Hauptstaatsarchiv)

11. Lijst geraadpleegde en gegeorefererde luchtfoto's

De lijst hieronder bevat de voornaamste referentiegegevens van de geconsulteerde luchtfoto's, de lijst is chronologisch geordend. Elke foto in de UGent databank heeft een uniek ID meegekregen. Naast de datum wordt ook het archief van oorsprong, de huidige referentie in het archief en het historisch referentienummer op de foto's (Stichelbaut 2009)

Eigen ID	Datum	Bewaararchief	Huidige doos / referentie	Historisch referentienummer
16405	4/02/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	B. Fliegerabteilung 292 - 1. Serie	
16410	4/02/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	B. Fliegerabteilung 292 - 1. Serie	
16424	4/02/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	B. Fliegerabteilung 292 - 1. Serie	
16433	10/02/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	B. Fliegerabteilung 292 - 1. Serie	
16435	10/02/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	B. Fliegerabteilung 292 - 1. Serie	
16528	11/02/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 64	
16532	28/02/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 64	
13817	19/04/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 14	367
16147	10/05/1915	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 14	
12505	16/05/1915	Imperial War Museum	Box 19	C272
12506	23/05/1915	Imperial War Museum	Box 19	C318
12515	23/05/1915	Imperial War Museum	Box 19	C332
12444	25/05/1915	Imperial War Museum	Box 17	B 531
12445	25/05/1915	Imperial War Museum	Box 17	B 532
12448	29/05/1915	Imperial War Museum	Box 17	B 535
12464	22/06/1915	Imperial War	Box 17	B 727

		Museum		
6931	22/06/1915	Imperial War Museum	Box Collection	B 727
12478	4/07/1915	Imperial War Museum	Box 17	B 890
9156	18/07/1915	Imperial War Museum	Box 8 B series 855	B 855
9157	18/07/1915	Imperial War Museum	Box 8 B series 857	B 857
6951	26/08/1915	Imperial War Museum	Box Collection	BB122
7189	26/08/1915	In Flanders Fields Museum	IFFM(iff0829)	Box 9 - BB 119
7188	26/08/1915	In Flanders Fields Museum	IFFM(iff0828)	Box 9 - BB 122
9167	26/08/1915	Imperial War Museum	Box 9 BB series 119	BB119
9169	26/08/1915	Imperial War Museum	Box 9 BB series 122	BB122
12481	26/08/1915	Imperial War Museum	Box 17	BB120
12483	19/09/1915	Imperial War Museum	Box 17	BB404
9186	11/10/1915	Imperial War Museum	Box 9 BB series 531	BB531
9191	19/10/1915	Imperial War Museum	Box 9 BB series 621	BB621
12480	23/12/1915	Imperial War Museum	Box 18	BBB5
12498	23/12/1915	Imperial War Museum	Box 18	BBB7
12499	23/12/1915	Imperial War Museum	Box 18	BBB8
6958	23/12/1915	Imperial War Museum	Box Collection	BBB7
20985	8/03/1916	In Flanders Fields Museum	iff0738	KX 240
21525	15/03/1916	In Flanders Fields Museum	iff0564	Bayer. Art.-Flieger-Abtlg. 102 / 75
15819	15/03/1916	IFFM	IFFLF_000564	75
7172	27/03/1916	In Flanders Fields Museum	IFFM(iff0701)	KX 487
7173	27/03/1916	In Flanders Fields Museum	IFFM(iff0702)	KX 484
7174	27/03/1916	In Flanders Fields Museum	IFFM(iff0703)	KX 485
6964	2/04/1916	Imperial War Museum	Box Collection	KX617
12602	9/04/1916	Imperial War Museum	Box 50	KX669

12603	9/04/1916	Imperial War Museum	Box 50	KX670
15835	16/04/1916	IFFM	IFFLF_000578A	338
21541	21/04/1916	In Flanders Fields Museum	ifflf0579	Bayer. Art.-Flieger-Abtlg. 102 / 353
12609	23/04/1916	Imperial War Museum	Box 50	KX764
12531	27/04/1916	Imperial War Museum	Box 54	6B9
12537	29/04/1916	Imperial War Museum	Box 54	6B44
12538	29/04/1916	Imperial War Museum	Box 54	6B45
12548	20/05/1916	Imperial War Museum	Box 54	6B182
7168	21/05/1916	In Flanders Fields Museum	IFFM(ifflf0586)	Bayer. Art.-Flieger-Abtlg. 102 / 654
10820	21/05/1916	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	6 B 203
13788	31/05/1916	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 14	730
9262	17/06/1916	Imperial War Museum	Box 31 6B series 315	6B315
13783	22/06/1916	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 14	886
10174	1/07/1916	Australian War Memorial	WFAPC 28 I	6 B 406
16108	1/07/1916	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 14	
16097	15/07/1916	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 14	Fl 33 M 1038
13890	6/08/1916	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 13	M 1224
7817	22/08/1916	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	82 K 86
13883	25/08/1916	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 13	A-FL-A-213 445a
13887	6/09/1916	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 13	A-FL-213 509a
10817	15/09/1916	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	6 B 690
10818	15/09/1916	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	6 B 691
10819	15/09/1916	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	6 B 693
10823	15/09/1916	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	6 B 694
12623	21/10/1916	Imperial War Museum	Box 53	1B725

14793	21/10/1916	Imperial War Museum	Box 53	1 B 748
7291	3/11/1916	In Flanders Fields Museum	IFFM(Q56780)	6B 1051 - Q56780
6853	25/01/1917	Imperial War Museum	Box Collection	6B1281
13838	25/01/1917	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 12	FL A 250 298
13898	25/01/1917	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 13	FL A 250 311
9315	17/03/1917	Imperial War Museum	Box 135 6B series 1453	6B1453
9318	17/03/1917	Imperial War Museum	Box 135 6B series 1458	6B1458
12921	24/03/1917	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 12 (pack 2)	Fla 250 801
7225	6/04/1917	In Flanders Fields Museum	IFFM(mozlf0005)	
14088	24/04/1917	Imperial War Museum	Box 201	6 B 1609
12929	7/05/1917	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 12 (pack 3)	Fla 250 1411
12934	7/05/1917	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 12 (pack 3)	Fla 250 1425
14090	18/05/1917	Imperial War Museum	Box 202	6 B 1843
14091	18/05/1917	Imperial War Museum	Box 202	6 B 1847
14092	18/05/1917	Imperial War Museum	Box 202	6 B 1850
14086	20/05/1917	Imperial War Museum	Box 137	6 B 1859
14093	20/05/1917	Imperial War Museum	Box 202	6 B 1864
9336	31/05/1917	Imperial War Museum	Box 137 6B series 1995	6B1995
13787	3/06/1917	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 14	FL33 3376
6868	5/06/1917	Imperial War Museum	Box Collection	6B2324
6846	5/06/1917	Imperial War Museum	Box Collection	45k1217
6847	5/06/1917	Imperial War Museum	Box Collection	45k1218
6866	5/06/1917	Imperial War Museum	Box Collection	6B2303
6869	6/06/1917	Imperial War Museum	Box Collection	6B2338
7854	10/06/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 2034

6872	12/06/1917	Imperial War Museum	Box Collection	6B2425
8299	15/06/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Voormezele	2214
6835	2/07/1917	Imperial War Museum	Box Collection	6B32
7835	2/07/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 2709
6806	2/07/1917	Imperial War Museum		4AE207
14130	2/07/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	kanalknie	Fla 250 2688
6833	6/07/1917	Imperial War Museum	Box Collection	6B7
6834	7/07/1917	Imperial War Museum	Box Collection	6B31
7840	11/07/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 2878
7838	11/07/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 2881
7837	11/07/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 2880
14133	9/08/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	kanalknie	Fla 250 3361
6879	20/08/1917	Imperial War Museum		6B3098
21638	11/09/1917	In Flanders Fields Museum	iffif001084	Fl.A.250.3637
20856	16/09/1917	In Flanders Fields Museum	iffif0614	Fl. 250 / 3735
7850	21/09/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 3848
14127	25/09/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	kanalknie	Fla 250 3929
14128	25/09/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	kanalknie	Fla 250 3920
14132	14/10/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	kanalknie	Fla 250 6495
14125	14/10/1917	Koninklijk Legermuseum	kanalknie	6494

		Brussel		
7849	16/10/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 4145
7842	31/10/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 4303
14145	31/10/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Zwarteleen	Fl8 6600
21621	12/11/1917	In Flanders Fields Museum	iffllf001067	Fl.8.6661
14143	12/11/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Zwarteleen	Fla 250 4403
14144	12/11/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Zwarteleen	Fla 250 4388
10826	5/12/1917	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	6 B 59
10322	10/12/1917	Australian War Memorial	WFAPC 28 I	53 B 1594
7832	18/12/1917	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	250 49010
12399	28/12/1917	Imperial War Museum	Box 172	10B249
19045	13/01/1918	Imperial War Museum	Box 180 55 X69B 28O 1918	X69B 55
10973	19/01/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	X 3 BA 32
10350	19/01/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 I	X 3 BA 16
10972	5/02/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	3 BA 189
10975	5/02/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	X 3 BA 78
10982	5/02/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	X 3 BA 77
10982	5/02/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	X 3 BA 77
10977	21/02/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	X 3 BA 205
10984	21/02/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	
14003	9/03/1918	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 23	FL 8 7771
19059	11/03/1918	Imperial War Museum	Box 183 461 3BA 28O 1918	3BA 461
10981	23/03/1918	Australian War Memorial	WFAPC 28 O	3 BA 599

19470	1/04/1918	Imperial War Museum	Box 197 439 X3BA 28S	X3BA 439
19394	7/05/1918	Imperial War Museum	Box 178 113 98K 28O	98K 113
12966	13/05/1918	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 12 (pack 3)	Fla 250 1565
12968	13/05/1918	Bayerisches Hauptstaatsarchiv	Karton 12 (pack 3)	Fla 250 1568
19400	15/05/1918	Imperial War Museum	Box 178 293 98K 28O	98K 293
19401	15/05/1918	Imperial War Museum	Box 178 294 98K 28O	98K 294
19402	15/05/1918	Imperial War Museum	Box 178 295 98K 28O	98K 295
12271	1/07/1918	Imperial War Museum	Box 148	7B1215
12245	31/07/1918	Imperial War Museum	Box 145	7B258
7826	22/08/1918	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	82 K 88
7825	22/08/1918	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	82 K 89
7824	22/08/1918	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	82 K 83
7819	22/08/1918	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	82 K 85
7816	22/08/1918	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	82 K 82
7812	22/08/1918	Koninklijk Legermuseum Brussel	Hollebeke	82 K 87
21421	16/09/1918	IFFM	iffa098030V001	7697
19460	16/09/1918	Imperial War Museum	Box 179 499 10B 28O	10B 499
19461	16/09/1918	Imperial War Museum	Box 179 514 10B 28O	10B 514
19462	16/09/1918	Imperial War Museum	Box 179 518 10B 28O	10B 518

---

12. Bibliografie

- Baker, C. (2011). The Battle for Flanders. German defeat on the Lys 1918. Barnsley, Pen & Sword.
- Chasseaud, P. (1991). Topography of Armageddon. A British Trench Map Atlas of the Western Front 1914-1918. Lewes, Mapbooks.
- Chasseaud, P. (1999). Artillery's Astrologers. A History of British Survey and Mapping on the Western Front 1914-1918. Lewes, Mapbooks.
- Edmonds, E. (1925). History of the Great War. Military Operations: France and Belgium, 1914. olume II: Antwerp, La Bassé, Armentières, Messines and Ypres, October – November 1914. London, Macmillan.
- Hussey, A. and D. Inman (1921). The Fifth Division in the Great War. London, Nisbet & Co.
- Planck, C. (1946). History of the 7th (City of London) Battalion the London Regiment. London, The Old Comrades' Association.
- Porter, H. E. (1921). Aerial Observation. New York, Harper & Brothers Publishers.
- Stichelbaut, B. (2006). "The Application of First World War Aerial Photography to Archaeology: the Belgian Images." Antiquity **80**(307): 161-172.
- Stichelbaut, B. (2006). "The Application of Great War Aerial Photography for Battlefield Archaeology. The Example of Flanders." Journal of Conflict Archaeology **1**: 235-244.
- Stichelbaut, B. (2009). The Interpretation of Great War Air Photographs for Conflict Archaeology & Overview of the Belgian Royal Army Museum's Collection. Images of Conflict: Military Aerial Photography and Archaeology. B. Stichelbaut, J. Bourgeois, N. Saunders and P. Chielens. Newcastle-upon-Tyne, Cambrigde Scholars Publishing: 185-202.
- Stichelbaut, B. (2009). World War One Aerial Photography: An Archaeological Perspective. Department of Archaeology. Gent, Ghent University. Unpublished Phd disseration.
- Stichelbaut, B. (2011). "The First Thirty Kilometres of the Western Front 1914-1918: an aerial archaeological approach with historical remote sensing data." Journal of Archaeological prospecton **18**(1): 57-66.

Stichelbaut, B. and J. Bourgeois (2008). Images of Conflict: An Archival Research of Great War Air Photos and Overview of the Main Applications. Remote Sensing for Archaeology and Cultural Heritage Management. R. Lasaponara and N. Masini. Rome: 59-62.

Stichelbaut, B. and J. Bourgeois (2009). "The Overlooked Aerial imagery of World War One: a Unique Source for Conflict and Landscape Archaeology." Photogrammetrie - Fernerkundung - Geoinformation(3): 231-240.

Bijlage 8: Ministerieel Besluit van 4 juli 2013 tot definitieve aanduiding van ankerplaats 'leperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-Mesen' te leper, Heuvelland, Mesen en Zonnebeke'

Vlaamse Regering

**Ministerieel besluit tot definitieve aanduiding van de ankerplaats
'leperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-
Mesen' te Ieper, Heuvelland, Mesen en Zonnebeke**

DE VLAAMSE MINISTER VAN BESTUURSZAKEN, BINNENLANDS BESTUUR,
INBURGERING, TOERISME EN VLAAMSE RAND,

Gelet op het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 2009 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, gewijzigd bij besluiten van 24 juli 2009, 4 december 2009, 6 juli 2010 en 7 juli 2010, 24 september 2010, 19 november 2010, 13 mei 2011, 10 juni 2011, 9 september 2011 en 14 oktober 2011;

Gelet op het ministerieel besluit van 9 juli 2012 tot voorlopige aanduiding van de ankerplaats 'leperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-Mesen';

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van 18 april 2013,

BESLUIT:

Artikel 1. 'Ieperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-Mesen' te Ieper, Heuvelland, Mesen en Zonnebeke wordt definitief aangeduid als ankerplaats overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009.

Art. 2. § 1. Het algemeen belang dat de aanduiding verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

1° natuurwetenschappelijke waarde:

De natuurwetenschappelijke waarde wordt gevormd door de dominante aanwezigheid van een zuidwest-noordoost gerichte heuvelrug als gevolg van Tertiaire, erosiebestendige kleiige lagen en Quartaire grindafzetting, tevens waterscheidingskam tussen Leie- en IJzerbekken. De specifieke geologische opbouw met afwisseling van Tertiaire zandige en kleiige lagen resulteert in bronniveaus op verschillende plaatsen. De ondiepe, weinig doorlatende lagen veroorzaken tijdelijk stuwwater. Door terugschrijdende bronerosie wordt de heuvelkam versneden tot een golvende helling met afwisselend interfluviale ruggen en valleitjes. Enkele beken hebben nog een vrij natuurlijk meanderend verloop en hun valleien hebben een asymmetrische vorm die stroomafwaarts meer uitgesproken is. De specifieke Tertiaire geologie, met afwisselend watervoerende en niet-watervoerende lagen en aan de basis de zware leperiaanse klei, veroorzaakt verglijdingen op steile hellingen. De dikte van het Quartair dek, die gemiddeld rond de 5m schommelt, kan daardoor op die plekken sterk variëren. De herhaaldelijke verglijdingen en instortingen van de sleufhellingen waren er de oorzaak van dat het Kanaal Ieper-Komen nooit in gebruik kon worden genomen en sindsdien ontwikkelde tot een rijk en gevarieerd natuurgebied met alle successiestadia van open water, moeras en bos.

Reliëf en bodemcondities zijn in belangrijke mate bepalend geweest voor de differentiatie van het grondgebruik, wat resulteerde in een opvallend contrast tussen de bosrijke heuvelrug en de oude landbouwgebieden van de brede valleigebieden. De beboste plekken met een langdurig, ononderbroken bosgebruik worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een zogenaamde oud-bosflora. De heiderelicten op deze plaatsen getuigen zowel van specifieke bosgebruiken (hakhoutbeheer), van perioden van bosdegradatie (wastines) en van de voedselarme bodemcondities. De heide- en oud-bosflora geven aan de bossen een hoge natuurbehoudswaarde.

In het huidige landbouwlandschap herinneren de (knot)bomen, houtkanten, bomenrijen en haagrelict langs perceelsranden en waterlopen, samen met enkele zeer schaarse half-natuurlijke graslandvegetaties, aan de traditionele landbouwgebruiken die tot 18de -19de eeuw in voege waren. Behalve een cultuur-historische hebben ze een landschapsecologische waarde. Poelen zijn nog wijd verspreid aanwezig en niet zelden ontstaan als bom- of mijnkrater, ze zijn van belang als habitat voor amfibieën.

Het laaggelegen moeras- en meersengebied van de Verdrongen Weide en de Zillebeke Vijver (Ieper) komt sinds de herinrichting (1995) tijdens de wintermaanden opnieuw onder water te staan. De begroeiing verwijst naar een eeuwenlang stabiel grondgebruik als vijver, grasland of rietmoeras. In het winterhalfjaar is het gebied nu een belangrijke rust- en foerageerplek voor water- en moerasvogels.

Er zijn sterke relaties tussen reliëf, hydrologische omstandigheden en bodem enerzijds en (historisch) grondgebruik anderzijds: langdurig bos op marginale gronden en steile flanken; grasland op steile valleiflanken, in natte beekdalen en op kleibodems, akkers op beter bewerkbare en van nature meer vruchtbare plekken.

Het langdurig stabiel grondgebruik in combinatie met specifieke abiotische condities wordt weerspiegeld in specifieke, ecologisch waardevolle habitats en flora (bos met oud-bosplanten en heiderelicten, mesotroof elzenbroekbos, licht bemeste, natte graslanden).

2° historische waarde:

De historische waarde wordt bepaald door de aanwezigheid van bossen op de heuvelrug, als delen van een ooit veel uitgestrekter en aaneengesloten areaal, dat een groot deel van de ankerplaats domineerde in de 18de eeuw, en mogelijk ook voordien, en in de tweede helft van de 19de eeuw in aanzienlijke mate reduceerde en fragmenteerde. Vooral de bossen in het bezit van de leperse gasthuizen (cf. Gasthuisbossen) bleven na de Franse Revolutie gespaard van onteigening en verkoop. Als gevolg van hun ligging in de frontzone van de leperboog werden ze tijdens de Eerste Wereldoorlog verwoest, maar nadien meestal heraangeplant. Momenteel zijn ze nog steeds in het bezit van het OCMW. Ondanks het eeuwenlange, dynamische spanningsveld tussen landbouw- en bosgebruik als gevolg van demografische en economische omstandigheden, getuigt de huidige ligging van de bossen op de heuvelrug van de voor landbouw ongeschikte fysisch-geografische terreinkenmerken.

Het 18de eeuwse landbouwlandschap transformeerde als gevolg van de industriële ontwikkelingen en economische factoren in de daaropvolgende twee eeuwen van een kleinschalig bocagelandschap met verspreide bebouwing naar een open, grootschalig landbouwgebied waarin het akkergebruik nog steeds domineert en graslanden beperkt zijn tot beekbegeleidende stroken, steile hellingen en huiskavels. Ondanks de grondige transformatie bleef de basisstructuur bewaard: verspreide bebouwing met weilanden dicht tegen de hoeve en de akkers op enige afstand.

Behalve leper kende ook het kleinere Meseu dankzij de lakenindustrie een voorspoedige stadsontwikkeling in de volle middeleeuwen, later zou de stad verpauperen. Ook de dorpen Zillebeke, Voormezele en Wijtschate dragen een oude dorpsontwikkeling in zich. Meseu en Voormezele hebben onder meer een abdijgeschiedenis.

Als gevolg van de specifieke ontwikkelingen tijdens de initiële fase van de Eerste Wereldoorlog en de bijzondere ligging van de heuvelrug rond leper werd de ankerplaats het toneel van een jarenlange stellingenoorlog waarbij het landschap volledig verwoest werd. Ook de betrokken steden en dorpen werden volledig of nagenoeg volledig verwoest,

Na de oorlog werden de meeste landschapsstructuren naar het vooroorlogse voorbeeld hersteld: wegen, percelen, bossen en hoeves werden op nagenoeg dezelfde plek heraangelegd. Ook in de stads- en dorpskernen werd geopteerd voor een systematische wederopbouw. Door het specifieke materiaalgebruik, de gekozen gebouwtypologieën, de toegepaste stijlen en de gevolgde stedenbouwkundige principes, nauw verbonden met de ideologie en de pragmatiek van het wederopbouwproject, ontstond een samenhangend wederopbouwlandschap dat geënt was op de vooroorlogse landschapspatronen. Samen met de talrijke oorlogsmonumenten, gedenktekens, militaire begraafplaatsen, mijnkraters en relictten van het pokdalig oorlogslandschap herinnert het wederopbouwlandschap aan de belangrijke strategische ligging van de heuvelrug en bepaalt het nog steeds de

huidige aanblik van het landschap waaraan het tevens een eigen identiteit geeft. Alle gebouwen uit de wederopbouwperiode zijn van een zekere historische waarde, omdat ze vertellen over het wederopbouwproject, de praktische uitvoering en de ideeën die eraan ten grondslag liggen. Sommige van deze gebouwen hebben ook een monumentale waarde omdat ze bewust opgericht werden of een constructie bezitten met de bedoeling iets te herdenken bv. de Menenpoort (leper) als exponent hiervan. Ook de hoeves die door het Koninklijk Gesticht van Mesen werden gebouwd en later zijn heropgebouwd zijn bijzonder waardevol door de rijkheid aan geaccentueerde streekeigen bouwelementen.

De nabijheid van leper is mee bepalend geweest voor de landschapsontwikkeling in de ankerplaats. Eén van de vier buitenwijken, de St.-Michielsparochie situeerde zich in de 13de en 14de eeuw in de Verdrongen Weide die in de 17de en 18de eeuw werd gebruikt om door middel van onderwaterzetting de stad te verdedigen. N.a.v. de recente inrichting van het gebied ten behoeve van de drinkwatervoorziening werden de sporen van de middeleeuwse buitenwijk blootgelegd. Voor de middeleeuwse watervoorziening werden ondermeer de Vijverbeek en de Bellewaardebeek afgedamd wat het ontstaan gaf aan de Zillebeke Vijver en Bellewaerde Vijver.

De 17de-18de eeuwse Vaubanvestingen zijn goed bewaard gebleven in het zuiden en oosten van de stad. In de 19de eeuw werden deze vestingen omgevormd tot een parkpromenade in landschappelijke stijl. Hoewel de parkaanleg ervan in beide wereldoorlogen verwoest werd, weerspiegeld de huidige heraanleg ervan nog steeds het oorspronkelijke ontwerp.

Het kanaal leper-Komen getuigt ondertussen van de 19de eeuwse economische belangen en de drang om leper via het waterwegennet toegang te verschaffen tot het Waalse steenkoolbekken. Het onafgewerkte en ongebruikte kanaal en de bijhorende sluizen vormen een waardevol industrieel waterbouwkundig erfgoed.

3° esthetische waarde:

De esthetische waarde wordt bepaald door de grote natuurlijke reliëfverschillen, veroorzaakt door de hydrografie, die zorgen voor een visueel-ruimtelijke compartimentering. De hogere ligging van de heuvelrug valt vanuit het open landbouwlandschap op en de bossen bovenop deze heuvelrug versterken deze visuele begrenzing. Aan weerszijden van de heuvelrug zijn panoramische vergezichten mogelijk. Minder verreikende zichten zijn talrijk vanuit de beekvalleien naar de heuvelkam.

De steilste hellingen van de heuvelrug worden vaak als grasland gebruikt. De bijzondere positie in het landschap en het contrasterende grondgebruik in een overigens door akkers gedomineerd landschap zorgt voor markante terreinovergangen bv. nabij 'Bellewaerde Ridge', op de oostflank van de Bassevillebeek en in de valleien van de Wijtschatebeek en Steenbeek. Op kleinere schaal vormen ook de kanaalsleuf (domein Palingbeek) en de spoorwegsleuf (nabij Hill 60) door hun lagere ligging doorheen de heuvelrug, met aan weerszijden een steile helling, een markant en visueel aantrekkelijk geheel.

Eveneens markant is de contrasterende overgang tussen het leperse stadscentrum en het buitengebied via de goedbewaarde vestingstructuren en het waterrijke voorland (Verdrongen Weide en Zillebeke Vijver). De geometrische structuur van de

vestinggrachten is goed herkenbaar en wordt geaccentueerd door bomenrijen en parkaanleg.

Door hun authenticiteit, intactheid, monumentale vormgeving en ligging hebben enkele oorlogsmonumenten een grote artistiek-landschappelijke waarde bv. Hill 60, Hill 62 en de Menenpoort.

Een bijzondere bijdrage aan de belevingswaarde van het landschap wordt geleverd door de talrijke opvallende Britse begraafplaatsen waarin architectuur en aanleg een grote rol speelden en die steeds was geïnspireerd op het als tijdloos beschouwde neoclassicisme.

4° sociaal-culturele waarde:

De sociaal-culturele waarde wordt getypeerd door de dominante aanwezigheid van openbare bossen op de heuvelrug. Deze bossen werden vanaf de 13de eeuw door rijke patriciërs aan Ieperse liefdadigheidsinstellingen geschonken, die ze op hun beurt nog eeuwenlang in handen zouden houden waardoor ze, heraan geplant na WO I, tot op vandaag openbaar bos zijn gebleven. Deze zogenaamde Gasthuisbossen zijn eigendom van het OCMW en als provinciedomein publiek toegankelijk waardoor ze een belangrijke recreatieve functie hebben gekregen in de hedendaagse vrijetijdsbesteding van de bevolking in de wijde omgeving ervan.

De oorlogserfenis van de 'Ieperboog' geeft het landschap een bijzondere herinnering- en belevingswaarde waardoor jaarlijks vele duizenden bezoekers worden aangetrokken. Het WO I oorlogstoerisme en meer en meer ook de beleving van het platteland draagt bij aan de sociaal-culturele waarde van het gebied. In de ankerplaats zijn in dit opzicht vooral de Britse begraafplaatsen en de talrijke, verspreide relictten van militaire infrastructuur een trekpleister. Ook het langgerekte snoer van mijnkraters op de heuvelrug tussen St.-Elooi en Mesen over Wijtschate, die herinnert aan de Mijnslag van 17 juni 1917, draagt bij aan de sociaal-culturele waarde. De tot vaak diepe waterplassen geëvolueerde kraters vormen stille plekken van herdenking bv. de Spanbroekmolentrechtter of zogenaamde 'Pool of Peace'. Een door zijn omvang bijzonder herdenkingsmonument is de Menenpoort inclusief de hiermee onlosmakelijke verbonden Last Post-ceremonie. Het draagt samen met de andere oorlogssites en musea in de buurt (Zonnebeke en Ieper) bij tot de beleving van en herinnering aan het oorlogsverleden.

Het huidige landschap is echter in aanzienlijke mate het resultaat van de wederopbouw na WO I (1920-1924). Het betreft niet alleen woonkernen met huizen en andere gebouwen maar ook de inrichting en het herstel van het platteland zelf. De Gasthuisbossen bv. werden nagenoeg volledig heraan geplant in deze periode.

Het bouwkundig erfgoed dat volgens de wederopbouwarchitectuur werd opgericht heeft een historische en een sociaal-culturele betekenis, enerzijds als uitdrukking van de historische tijdgeest, anderzijds als hedendaagse herinnering aan de naoorlogse periode.

5° ruimtelijk-structurerende waarde:

De ruimtelijk-structurerende waarde uit zich door het natuurlijk reliëf en in het bijzonder door de zuidwest-noordoost georiënteerde heuvelrug, tevens de waterscheiding tussen het Leie- en het IJzerbekken. De ligging van de heuvelrug is bepalend voor het grondgebruik en de ligging van lokale wegen. Bossen zijn beperkt tot de landbouwkundig minderwaardige gronden op de heuvelrug en steile en vochtige hellingen. Akkers zijn dominant in het westelijke en lager gelegen deel van de ankerplaats. De flanken van de heuvelrug zijn versneden door beekvalleien, die de ruimte daardoor verder compartimenteren. Beekbegeleidende houtige begroeiing en graslandstroken maken de beekvalleien hier en daar nog goed herkenbaar. Het oude wegenpatroon wordt gedictieerd door het reliëf: hoofdwegen meestal op de grote heuvelrug, kleinere wegen vaak op de ruggen tussen de beekvalleien.

De heuvelrug, geaccentueerd door bossen, is de meest dominante reliëfvorm binnen de ankerplaats. Deze wordt alleen kunstmatig versneden door de sleuf van het Kanaal Ieper-Komen en door de spoorweg Ieper-Kortrijk die daardoor de natuurlijke landschapseenheden fysiek scheiden.

De kerktorens van Wijtschate en Mesen en de Vredestoren bij Mesen vormen door hun ligging op de hoogste punten van de heuvelrug en door hun kenmerkende vorm bakens in het landschap. Buiten de grenzen van de ankerplaats zijn de torens van Ieper, de Kemmelberg en de andere toppen van de West-Vlaamse getuigenheuvels belangrijke herkenningspunten. De vestinggrachten van Ieper begrenzen de stedelijke ruimte en zorgen voor de scheiding van de dichtbevolkte stad en het schaars bebouwde buitengebied. De Menenpoort is binnen de vestingstructuren een opvallend baken.

§ 2. De landschapkenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden zijn de volgende:

1. Bosrijk gebied Gasthuisbossen en 't Hooge

- a) heuvelrug, tevens waterscheidingskam tussen Leie- en IJzerbekken, wordt gekenmerkt door verschillende bronniveaus met smalle dalhoofden rond de bronnen en diep ingesneden bovenlopen;
- b) heuvelkam is de hoofdwas van het lokaal wegennet, tevens structurerend element voor de verspreid ingeplante hoeves;
- c) Beekbegeleidende houtige begroeiing accentueert de loop van de Vijverbeek, Drieblotenbeek, Bellewaardebeek en Bassevillebeek;
- d) Bassevillebeekvallei met opvallend steile oostflank;
- e) Bellewaarde Vijver aangelegd ten behoeve van de historische watervoorziening van Ieper;
- f) Na WO I heraangete bossen zijn ruimtelijke dragers van WO I archeologie en zijn door landbouwgebied omgeven;
- g) Binnen boscomplexen getuigen heidevegetaties van historische bosgebruiken (hakhoutbeheer, wastine...);

- h) Uitgesproken reliëfverschillen op de heuvelrug zorgen voor visueel-ruimtelijke compartimentering en vergezichten naar het westen (leper en West-Vlaamse getuigenheuvels);
- i) Weinig bebouwing, verspreid langs wegen;
- j) Concentratie aan WO I relictten (loopgraven, bom- en mijnkraters, gedenktekens, militaire infrastructuur) met volgende oorlogslandschappen: mijnkratersites in Drieblotenbos (Sanctuary Wood), 't Hooge bij Bellewaerde Hoeve en Zwarte Leen;
- k) Begijnenbosstraat, Pappotstraat, Canadalaan, Zandvoordestraat (Observatory Ridge), Bassevillebeek-Herenthage, Waterstraat (Rifle Road) en Drieblotenbos als ruimtelijke dragers binnen WO I frontzone (na Eerste en Derde Slag om leper);
- l) Bouwkundig erfgoed:

- Woningen

- 1) leper, Zillebeke, Bellewaerdestraat rechts van nr.3: Halfbestendige woning, gelegen midden weide, thans gebruikt als stal (DIBE: 30864).
- 2) leper, Zillebeke, Pappotstraat 7, 10: Opzichtershuisje bij landhuis 'Huize Zandberg' wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30887);
- 3) leper, Zillebeke, Meenseweg 469-471: Dubbelhuisjes, boerenarbeiderswoning (DIBE: 30877);
- 4) leper, Zillebeke, Meenseweg 490-496: Woningen, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30880);
- 5) leper, Zillebeke, Meenseweg 498-502: Arbeiderswoningen, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30881);
- 6) leper, Zillebeke, Zandvoordsestraat 61: Boerenarbeidershuisje uit het begin van de jaren 1920 (DIBE: 30896);
- 7) leper, Zillebeke, Bellewaerdestraat 7: conciërge-woningen wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 8) leper, Zillebeke, Passendaleveldstraat 5: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 9) leper, Zillebeke, Pappotstraat 1: Woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 10) leper, Zillebeke, Werviksestraat 210: Woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 11) leper, Zillebeke, Werviksestraat 157/159: Twee dubbelhuizen wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 12) leper, Zillebeke, Zandvoordestraat 108: Boerenarbeiders woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 13) leper, Zillebeke, Werviksestraat 200: Dubbelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- Hoeves

- 1) leper, Zillebeke, Pappotstraat 2: Hoeve 'Ter Kemp' wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30884);
- 2) leper, Zillebeke, Pappotstraat 5: Hoeve 'Lindegoed' wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30885);
- 3) leper, Zillebeke, Pappotstraat 6: Hoeve, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30886);

- 4) leper, Zillebeke, Pappotstraat 8: Hoeve 'Essenhove', wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30888);
  - 5) leper, Zillebeke, Meenseweg 407: Hoeve, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30874);
  - 6) leper, Zillebeke, Meenseweg 472: Hoeve, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30878);
  - 7) leper, Zillebeke, Schachtweidestraat 41: 'Hof Platteelwalle', eertijds omwalde hoeve met wederarchitectuur en regionale stijlkemerken (DIBE: 30891);
  - 8) leper, Zillebeke, Wulvestraat 20: Hoeve 'Hof ter Zoete Ruste', wederopbouwhoeve n.o.v. M. Selly (leper), regionale hoevebouw (DIBE: 30895);
  - 9) leper, Zillebeke, Werviksestraat 171, wederopbouwhoeve (DIBE: 30894);
  - 10) leper, Zillebeke, Meenseweg 564: 's Herenthage Hof', wederopbouwhoeve (DIBE: 30883);
  - 11) leper, Zillebeke, Passendaleveldstraat 3: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 12) leper, Zillebeke, Bellewaerdestraat 2: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 13) leper, Zillebeke, Beukenhorstweg 1: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 14) leper, Zillebeke, Meenseweg 403: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 15) leper, Zillebeke, Pappotstraat 12 : Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 16) Zonnebeke, Zandvoorde, Zillebekerstraat 38: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 17) Zonnebeke, Zandvoorde, Zillebekerstraat 36: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 18) Zonnebeke, Zandvoorde, Kranenburgstraat 22: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 19) leper, Zillebeke, Werviksestraat 173: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 20) leper, Zillebeke, Zandvoordestraat 78: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 21) leper, Zillebeke, Zandvoordestraat 91: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 22) leper, Zillebeke, Schachtweidestraat 43: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- Religieuze gebouwen
    - 1) leper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: voormalige kapel met schooltje gehucht 't Hooge, thans museum 'Hooge Crater', wederopbouwarchitectuur (inventaris WO I: 796);
    - 2) leper, Zillebeke, Meenseweg 467: Kapel en schooltje, (DIBE: 30876);
    - 3) leper, Zillebeke, Zillebekerstraat z.nr. op het kruispunt bij de Kranenburgstraat: houten kruis met ijzeren Christus op arduinen sokkel (DIBE: 33223);

- Kastelen
  - 1) Ieper, Zillebeke, Meenseweg 481: Kasteel 't Hooge, vierde kwart 15de eeuw, tweede helft 18de eeuw, vierde kwart 19de eeuw, Interbellum, vakwerkbouw, classicisme, neorenaissance, cottagestijl (DIBE: 30879);

m) Oorlogserfgoed:

- Militaire begraafplaatsen
  - 1) Ieper, Zillebeke, Canadalaan z.nr.: Britse militaire begraafplaats Sanctuary Wood Cemetery met gedenkteken voor K. Rae (DIBE: 201164);
  - 2) Ieper, Zillebeke, Schachteweidestraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Maple Copse Cemetery met rustplaats vóór toegang, (DIBE: 201165);
  - 3) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: Britse militaire begraafplaats Hooge Crater Cemetery, (DIBE: 201163);
  - 4) Ieper, Zillebeke, Oude Kortrijkstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Railway Wood Cemetery met gedenkkruis R.E. Grave (inventaris WO I: 777);
- Gedenktekens
  - 1) Ieper, Zillebeke, Begijnenbosstraat z.nr.: Gedenkkruisen Captain Bowlby en Captain Skrine (DIBE: 213276);
  - 2) Ieper, Zillebeke, Oude Kortrijkstraat z.nr.: gedenktsteen Liverpool Scottisch (inventaris WO I: 776);
  - 3) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: Obelisk 18th Division (DIBE: 213277);
  - 4) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: Gedenkkruis King's Royal Rifle Corps, (DIBE: 213278);
  - 5) Ieper, Zillebeke, Canadalaan z.nr.: Canadese gedenksite 'Hill 62' (DIBE: 201075);
- Schuilplaatsen/bunkers/depots
  - 1) Ieper, Zillebeke, Begijnenbosstraat 1: Britse betonnen constructie Witte Poort Farm (DIBE: 213527);
  - 2) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: 2 Duitse betonconstructies, bunkers 't Hooge (DIBE: 213545);
  - 3) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: Betonconstructie 1 Sanctuary Wood, bunker (DIBE: 213616);
  - 4) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: Betonconstructie 2 Sanctuary Wood, bunker (DIBE: 213630);
  - 5) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: Betonconstructie 3 Sanctuary Wood, bunker (DIBE: 213544);
  - 6) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: Betonconstructie 4 Sanctuary Wood, bunker (DIBE: 213617);

- 7) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: restanten van drie betonconstructies Sanctuary Wood (Grasbos) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 8) Ieper, Zillebeke, Beukenhorstweg z.nr.: restant van betonconstructie Sanctuary Wood (nog niet opgenomen in DIBE);
- 9) Ieper, Zillebeke, Beukenhorstweg z.nr.: betonconstructie Sanctuary Wood (Hoge Netelaar), (nog niet opgenomen in DIBE);
- 10) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie, bunker, Zwarte Leen 1 (DIBE: 213643);
- 11) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie Zwarte Leen 2, bunker (DIBE: 213644);
- 12) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie Zwarte Leen 3, bunker (DIBE: 213645);
- 13) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie Zwarte Leen 4, bunker (DIBE: 213583);
- 14) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie Zwarte Leen 5, bunker, (DIBE: 213646);
- 15) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie Zwarte Leen 6 (DIBE: 213584);
- 16) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie Zwarte Leen 7 (DIBE: 213626);
- 17) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie Zwarte Leen 8 (DIBE: 213627);
- 18) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Betonconstructie Zwarte Leen 9 (DIBE: 213647);
- 19) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Halfondergrondse constructie Zwarte Leen (nog niet opgenomen in DIBE);
- 20) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Halfondergrondse constructie Zwarte Leen (nog niet opgenomen in DIBE);
- 21) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: resten van een schuingezakte betonconstructie Zwarte Leen (nog niet opgenomen in DIBE);
- 22) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: inslagkuil met betonresten Zwarte Leen (Lege Graskouter) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 23) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: inslagkuil met betonresten Zwarte Leen (Lege Graskouter) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 24) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: restanten smalspoor Sanctuary Wood (DIBE: 2085);
- 25) Ieper, Zillebeke, Kranenbrugstraat z.nr.: WO I- bunkers, Betonconstructie (DIBE: 213531);
- 26) Ieper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Betonconstructie Valeyebosch 1, bunker (DIBE: 213535);
- 27) Ieper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Betonconstructie Valeyebosch 2, bunker (DIBE: 213536);
- 28) Ieper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Duitse mortierstelling Valeyebosch, bunker (DIBE: 213537);
- 29) Ieper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Betonconstructie Valeyebosch 4, bunker (DIBE: 213538);
- 30) Ieper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Restanten van een betonconstructie Groenenburgh (Valleybosch) (nog niet opgenomen in DIBE);

- 31) leper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Restanten van een betonconstructie Groenenburgh (Valleybosch) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 32) leper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Betonconstructie Groenenburgh (Valleybosch) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 33) leper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: restant van een betonconstructie Groenenburgh (Valleybosch) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 34) leper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: restant van een betonconstructie Groenenburgh (Valleybosch) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 35) leper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: restant van een betonconstructie Groenenburgh (Valleybosch) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 36) leper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: sporen van loopgraven Groenenburgh (Valleybosch) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 37) leper, Zillebeke, Kranenburgstraat z.nr.: rechthoekige bodemverzakking met betonsporen Groenenburgh (Notelaerbosch) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 38) leper, Zillebeke, Kranenburgstraat z.nr.: bunkerrestant met inslagkuil Groenenburgh (Hoogendorp) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 39) leper, Zillebeke, Kranenburgstraat z.nr.: vier ondergrondse toegangen Groenenburgh (Vierhoekig Bosselken) (WO I-databank 1329);
- 40) Zonnebeke, Zandvoorde, Kranenburgstraat z.nr.: halfondergrondse bunker Groenenburgh (Hoogendorp) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 41) Zonnebeke, Zandvoorde, Kranenburgstraat z.nr.: halfondergrondse bunker Groenenburgh (Hoogendorp) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 42) Zonnebeke, Kleine leperstraat z.nr.: resten van een betonconstructie Groenenburgh (Kappellestuk) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 43) Zonnebeke, Kleine leperstraat z.nr. (rand weiland en bos): ondergrondse bunker met afgebogen dakplaat Groenenburgh (nog niet opgenomen in DIBE);
- 44) leper, Zillebeke, Werviksestraat z.nr.: Resten van betonsconstructie en halfondergrondse constructies Groenenburgh (nabij Domeinbos) (nog niet opgenomen in DIBE);
- 45) leper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Duitse betonconstructie Hoogeziekenbosch, bunker (DIBE: 213539);
- 46) leper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Duitse bunker Groenenburgh Hoogendorp, bunker (DIBE: 213540);
- 47) leper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Betonrestanten Groenenburgh, bunker (DIBE: 213614);
- 48) leper, Zillebeke, Werviksestraat z.nr.: Duitse bunker Heiliggeestbos, bunker (DIBE: 213399);
- 49) leper, Zillebeke, Werviksestraat z.nr.: Betonconstructie Twaalfgemeten I, bunker (DIBE: 213585);
- 50) leper, Zillebeke, Werviksestraat z.nr.: Betonconstructie Twaalfgemeten II, bunker (DIBE: 213586).
- 51) leper, Zillebeke, Werviksestraat z.nr.: Restanten van een open betonconstructie Twaalfgemeten (Heiliggeestbos), bunker (nog niet opgenomen in DIBE);

- 52) Ieper, Zillebeke, Werviksestraat z.nr.: Ingegraven schuilplaatsen onder WO I golfplaten Twaalfgemeten (nog niet opgenomen in DIBE);
- 53) Ieper, Zillebeke, Werviksestraat z.nr.: Betonrestanten Twaalfgemeten Heiliggeestbos, bunker (DIBE: 213615);
- 54) Zonnebeke, Geluveld, Menenstraat z.nr.: Resten van een betonconstructie Herenthage-Godschalck (nog niet opgenomen in DIBE);
- 55) Zonnebeke, Geluveld, Menenstraat z.nr.: Resten van een betonconstructie Herenthage-Godschalck (nog niet opgenomen in DIBE);
- 56) Zonnebeke, Geluveld, Menenstraat z.nr.: Halfondergrondse betonconstructie Herenthage-Godschalck (nog niet opgenomen in DIBE);
- 57) Ieper, Zillebeke, Drieblotenbos z.nr.: Mijnkraters met bunker, toegang tot ondergrondse tunnel WO I (nog niet opgenomen in DIBE);

- Mijnkraters

- 1) Ieper, Zillebeke, Oude Kortrijkstraat 79: Mijnkrater Railway Wood;
- 2) Ieper, Zillebeke, Oude Kortrijkstraat z.nr.: twee depressies in het grasland bij Bellewaerde Hoeve, restanten van ondiepe mijnontploffingen;
- 3) Ieper, Zillebeke, Oude Kortrijkstraat z.nr.: Mijnkrater (waterplas) nabij R.E. Grave, landschappelijk restant (inventaris WO I: 2118);
- 4) Ieper, Zillebeke, Oude Kortrijkstraat z.nr.: 11 mijnkraters onder Bellewaerde bosje, waarvan één met kraterlip (DIBE: 2118);
- 5) Ieper, Zillebeke, Meensesteenweg 481: Duitse mijnkraters (dd. 6 juni 1916) in het park van het zogenaamde 'Kasteel 't Hooge'. (inventaris WO I: 2046);
- 6) Ieper, Zillebeke, Drieblotenbos z.nr.: mijnkraters met bunker en ondergrondse tunnel WO I;
- 7) Ieper, Zillebeke, Zandvoordestraat z.nr.: Zwarte Leen, krater onder bos (dd. 6 juni 1916);

- Overige

- 1) Ieper, Zillebeke, Canadalaan 26: Oorlogslandschap Sanctuary Wood, met loopgraven, kraters (DIBE: 2045).

n) Archeologisch erfgoed:

- 1) Ieper, Zillebeke, Bellewaardestraat z.nr.: 't Hof Bellewaerde (zonder CAI-nr.);
- 2) Ieper, Zillebeke, Meenseweg z.nr.: Omgeving voormalig kasteel 't Hooge (zonder CAI-nr.);
- 3) Zonnebeke, Geluveld, Meensestraat z.nr.: 's Herenthage Hof vermoedelijk relict van castrale motte, kuil, vergraving (CAI: 71238);
- 4) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Kemp Hof, site met restanten walgracht (CAI: 71231);

- 5) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: Voormalige landbouwnederzetting (CAI: 71234);
- 6) Ieper, Zillebeke, Kranenburgstraat z.nr.: Site van de voormalige Groenenburgh Hoeve (CAI: 71230);
- 7) Ieper, Zillebeke, Zandvoordsestraat-Schachteweidestraat z.nr.: voormalige landbouwnederzetting (CAI: 71232);
- 8) Ieper, Zillebeke, Bellewaerde- en Oude Kortrijkstraat z.nr.: mijnkraterveld en hobbelige weide WO I (zonder CAI-nr.);
- 9) Ieper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: Groenenburgh, sporen van loopgraven in combinatie met bunkers (zie ook hoger onder oorlogserfgoed);
- 10) geruimde Britse en Duitse militaire begraafplaatsen (zonder CAI-nr.);
- 11) Ondergrondse WO I schuilplaatsen met tot nu 26 gekende locaties binnen dit deelgebied (zonder CAI-nr.);
- 12) Graslanden rond de frontlijn van de Tweede Slag om Ieper (mei 1915 – juli 1917) (zonder CAI-nr.);
- 13) Archeologische zone rond Bellewaerde Hoeve met mijnkratersites, tunnelsystemen en ondergrondse loopgraven en WO I schuilplaatsen die getuigen van Mijnslag (dd. 07/06/1917) (zonder CAI-nr.);

o) Landschappelijk erfgoed:

- 1) Ieper, Zillebeke, Canadalaan: wegbepanting met esdoornen aansluitend bij gedenksite 'Hill 62', (DIBE: 201075);
- 2) Ieper, Zillebeke, oud bosrelict en wederopbouwbos (Railway Wood);
- 3) Zonnebeke, Geluveld, Menenstraat z.nr.: Restanten van 19de eeuws kasteelpark Herenthage (thans Godschalck): motte op de Bassevillebeek, restanten van bruggetje bij voormalige vijver en watervalletje;
- 4) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: oud-bosrelict Zwarte leen (Armagh Wood);
- 5) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat z.nr.: oud-bosrelict en wederopbouwbos Drieblotenbos-Hoge Netelaar (Sanctuary Wood);
- 6) Ieper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: oud-bosrelict Groenenburghbos (Shrewsbury Forest);
- 7) Ieper, Zillebeke, Vijfwegenstraat z.nr.: oud-bosrelict Zandvoordebos (Bulgar Wood);
- 8) Ieper, Zillebeke, Meenseweg: Kasteelpark Catalunya;

p) Zichten:

- 1) Ieper, Zillebeke, Oude Kortrijkstraat zicht 80°, naar westen, Ieper, St.-Jan, Frezenberg, Pilkem; zicht over westelijke frontzone (1915-1917) vanaf Bellewaerde Ridge;
- 2) Ieper, Zillebeke, Bellewaerde Ridge nabij Oude Kortrijkstraat zicht 80°, naar zuidwesten, richting Ieper. Belangrijke oorlogsvista vanaf

- hoger gelegen vijandelijke stellingen richting Ieper dat toen geallieerd gebied was;
- 3) Ieper, Zillebeke, Meenseweg nabij 't Hooge zicht 20°, naar westen, Ieper. Zeer belangrijke vista gerelateerd aan oorlogsgebeuren op en langs zogenaamde 'Menin road';
  - 4) Ieper, Zillebeke, Canadalaan zicht 20° noord, vallei Drieblotenbeek en 't Hooge met 'Hooge Crater Cemetery'; frontzone na Tweede Slag om Ieper;
  - 5) Ieper, Zillebeke, Canadalaan vanop Hill 62, historisch zicht ca. 60° naar noordwesten, inkijk in voormalige WO I - 'Salient' tussen Ieper en St.-Jan (Pilkem) tevens relatie met nabijgelegen Maple Copse Cemetery (en vice versa);
  - 6) Ieper, Zillebeke, Canadalaan vanop Hill 62, historisch zicht ca. 20° naar zuidoosten, Observatory Ridge- Doppelhöhe 60 en wederopbouwhoeve (DIBE: 30886);
  - 7) Ieper, Zillebeke, Schachtweidestraat zicht 45° naar zuidwesten, richting Zillebeke en Vijverbeekvallei – massieve, vierkante, Zillebeekse kerktoren als bakken;
  - 8) Ieper, Zillebeke, Zandvoordestraat: tijdens WO I ook Doppelhöhe 60 genaamd. Binnen de geallieerde sector werd deze weg aangeduid als 'Observatory Road', zicht ca. 60° zuidzuidwest, naar vallei Vijverbeek, het Zwarte Leen en de frontzone van 1915-1917 nabij Hill 60;
  - 9) Ieper, Zillebeke, Pappotstraat zicht 80°, naar noordwesten, richting Ieper;
  - 10) Zonnebeke, Geluveld, 's Herenthagestraat, lijnvormige hoogte (WO I, herinneringssite 's Herenthage-Veldhoek) ca. 20° west naar vallei Bassevillebeek en Passendaleveld – Pappotstraat;

2. Ieperse vestingen, Verdronken Weide en Zillebeke Vijver

- a) 17de-19de eeuwse Ieperse vestingen volgens strak geometrisch patroon met grachten, wallen, bastions, hoornwerk en parkaanleg uit late 19de eeuw waarbij bomen de vestingen benadrukken;
- b) Historisch langdurig graslandgebruik als typisch meersengebied langs benedenloop Bollaartbeek;
- c) Zeer kenmerkend overgangsgebied tussen de stad met vestingen en de open ruimte van het omgevende platteland met meersen- en vijvergebied;
- d) Uitgestrekte kunstmatige waterpartijen (excl. vestinggrachten): Zillebeke Vijver, als onderdeel van de historische watervoorziening van Ieper en het recent aangelegde water(buffer)bekken van de Verdronken Weide;
- e) Stadspoorten als opvallende elementen op de historische toegangswegen tot de stad: Rijselpoort en Menenpoort;
- f) Oorlogsmonument Menenpoort;
- g) Bouwkundig erfgoed:
  - Woningen:
    - 1) Ieper, Zillebekevijverdreef
    - 2: Breedhuis, burgerhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

2) Ieper, Zillebeke, Komenseweg 22: villa/hoevegebouwen wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- Hoeves:

- 1) Ieper, Zillebeke, Blauwepoortstraat 14: wederopbouwhoeve (DIBE: 212906);
- 2) Ieper, Zillebeke, Blauwepoortstraat 72, wederopbouwhoeve z.g. 'Drogendale' cf. opschrift boven inrijpoort, n.o.v. architect C. Schmidt (Poperinge) in 1922, teruggaand op regionale 19de eeuwse hoevebouw (DIBE:30865);
- 3) Ieper, Zillebeke, Komenseweg nr. 30: Hoeve 'De Pollepel' 17de eeuw, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30867);
- 4) Ieper, Zillebeke, Rijselseweg 85: Historische hoeve Zuid-Bellegoed, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30514);

h) Oorlogserfgoed:

- Militaire begraafplaatsen

- 1) Ieper, Zillebeke, Rijselseweg z.nr.: Britse militaire begraafplaats Bedford House Cemetery (DIBE: 201157);
- 2) Ieper, z.nr.: Britse militaire begraafplaats Ramparts Cemetery Lille gate (DIBE: 1449);
- 3) Ieper, Zillebeke, Komenseweg z.nr.: Britse militaire begraafplaats Railway Dugouts Burial Ground (Transport Farm) met vijver (DIBE: 791);

- Gedenktekens

- 1) Ieper, Meensestraat z.nr.: Menenpoort (DIBE: 1422);
- 2) Ieper, Meensestraat z.nr.: Bronzen replica Menenpoort (DIBE: 1438);
- 3) Ieper, Meensestraat z.nr.: Bastiaanplaque Menenpoort (DIBE: 1440);
- 4) Ieper, Rijselseweg z.nr.: Rijselsepoort, gerestaureerde stadspoort die deel uitmaakt van de vestinggordel rond Ieper (DIBE: 1817);
- 5) Ieper, Zillebeke, Blauwepoortstraat z.nr.: Gedenkkapel O.L.V. van de Vrede, pijlerkapel (DIBE: 213357);

- Schuilplaatsen/bunkers/depots

- 1) Ieper, Zillebeke, Zillebekevijverdreef z.nr.: Britse betonnen verdedigingsconstructie/ bunker (DIBE: 213400);
- 2) Ieper, Zillebeke, Britse schuilplaats - bunker, nabij Stenen Haan, Ieper, Zillebeke (DIBE: 213398);
- 3) Ieper, Esplanade z.nr.: 2 zogenaamde 'Moir Pillboxes' geprefabriceerde, snel verplaatsbare, cirkelvormige, betonnen mitrailleursposten (WO I) n.o.v. Sir E. Moir van het Britse ministerie van munitie (DIBE: 1450);

- Overige

- 1) Ieper, Vestingen (DIBE: 26651);

- 2) leper, z.nr.: Inscripties Hoornwerk van Antwerpen, muur in een onderaardse gang, in weide ten oosten van de Kasteelgracht en de Leopold III-laan en ten zuiden van de Vaubanstraat met de volgende inscriptie: '55 Coy R.E. Ypres 1914-15-16' (DIBE: 2156);
- i) Waterbouwkundig erfgoed:
- 1) leper, Zillebeke z.nr.: Zillebeke Vijver, historische vijver voor watervoorziening leper;
  - 2) leper, Zillebekevoetweg 2: Waterzuiveringsstation met inbegrip van alle toebehoren, werktuigen en instrumenten (DIBE: 201070);
- j) Archeologisch erfgoed:
- 1) Resten van middeleeuwse buitenwijk (St.-Michielsparochie) in Verdronken Weide (CAI: 75955);
  - 2) leperse vestingen en Hoornwerkpark (zonder CAI-nr.);
  - 3) leper, Zillebeke, Blauwepoortstraat 72. Omgeving huidige hoeve 'Drogendale' (CAI: 71218);
  - 4) leper, Zillebeke, Blauwepoortstraat 14. Omgeving huidige hoeve (CAI: 71219);
  - 5) leper, Zillebeke, Zillebekevijverdreef z.nr.: site met walgracht (volle middeleeuwen) (CAI: 71264);
  - 6) leper, Zillebeke, Komenseweg z.nr.: voormalige hoevesite;
  - 7) leper, Zillebeke, Rijselseweg z.nr.: Bedford House Cemetery, site voormalige hoeve met walgracht (CAI: 71214);
  - 8) Ondergrondse WO I schuilplaatsen met tot nu 4 gekende locaties binnen dit deelgebied;
- k) Landschappelijk erfgoed:
- 1) Struikgewas op de Hoornwerksite (Tweestijlige meidoorn, Eénstijlige meidoorn, Hondсроos, Kroosjes);
- l) Zichten:
- 1) leper, vanaf omwalling naar het zuidwesten, naar voorland (met Verdronken Weide) – historische relatie in 17-19de eeuwse verdedigingsstructuur;
  - 2) leper, vanaf huidig Hoornwerkpark naar het westen, richting stadscentrum. Benadrukt de nabijheid van het stadscentrum en historische relatie binnen het 17de-18de eeuwse verdedigingswerk van de stad (vestingmuren en hoornwerken);
  - 3) leper, Zillebeke, Rijselseweg z.nr.: vanaf Bedford House Cemetery naar het noorden, richting leper –Verdronken Weide;
  - 4) leper, Zillebeke, Rijselseweg z.nr.: vanaf Bedford House Cemetery naar het zuidoosten richting Verwezen kanaal-The Bluff – frontzone na Eerste resp. Vierde Slag om leper;

3. Kern Zillebeke

- a) Dorpskern met historisch stratenpatroon (Blauwepoortstraat, Wervikstraat en Maaldestedestraat), met meeste bewoning aanvankelijk geconcentreerd langs Maaldestedestraat (Zillebeke-Dorp), met centraal de St.-Catharinakerk; Na WO I wordt dorpskern heropgebouwd naar vooroorlogs beeld met een aanzienlijk deel van wederopgebouwde dorpskern met oorspronkelijke kenmerken van bouwkundig erfgoed dat is bewaard gebleven;
- b) Baken: St.-Catharinakerk met de massieve, vierkante kerktoren domineert de omgeving en is een herkenningspunt;
- c) In 2de helft 20ste eeuw, significante uitbreiding met woonwijken en woonlinten langs belangrijkste toegangswegen tot het centrum;
- d) Zwarte Leen, historisch als autonoom gehucht gegroeid is ondertussen door laat 20ste eeuwse lintbebouwing visueel verbonden geraakt met de dorpskern;
- e) Bouwkundig erfgoed:
  - Religieuze gebouwen
    - 1) Ieper, Zillebeke, Zillebeke-Dorp z.nr.: wederopgebouwde St.-Catharinakerk (DIBE: 201158), omgeven door wereldlijk en militair kerkhof zgn. 'Zillebeke Churchyard', afgezet d.m.v. bakstenen muurtje en leilinden; haag aan zuidzijde;
    - 2) Ieper, Zillebeke, Pastoriestraat 1: Pastorie, interbellumarchitectuur n.o.v. G. Lernould (DIBE: 30889);
  - Dorpsgebouwen met (voormalige) openbare functie
    - 1) Ieper, Zillebeke, Zillebeke-Dorp 9. Voormalig gemeentehuis met woning voor gemeenteontvanger en postgebouw met eclectische kenmerken (DIBE: 30898);
    - 2) Ieper, Zillebeke, Maaldestedestraat 4. gemeenteschool voor jongens (DIBE: 21283);
    - 3) Ieper, Zillebeke, Werviksestraat 1-3: voormalige feestzaal met woonhuis van veldwachter en brandwacht (DIBE: 21283);
  - Woningen
    - 1) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 2: Enkelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 2) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 4, 6: twee dubbelhuizen wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 3) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 8,10: Dubbelhuis en enkelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 4) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 12: Herenhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 5) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 14-16: Enkelhuis en dubbelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 6) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 18, 20, 22: Twee dubbelhuizen en enkelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 7) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 21: Enkelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- 8) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 23: Hoekpand wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 9) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 34: Dubbelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 10) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 40: Hoekpand , voormalige herberg wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 11) Ieper, Zillebeke, Zillebeke Dorp 48: Schoolgebouw, wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 12) Ieper, Zillebeke, Pastoriestraat 4: Boerenarbeiderswoning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 13) Ieper, Zillebeke, Werviksestraat 2: Dubbelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 14) Ieper, Zillebeke, Werviksestraat 23, 25, 29: Hoekpand en dubbelhuisje wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 15) Ieper, Zillebeke, Zandvoordestraat 3: Dubbelhuisje wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 16) Ieper, Zillebeke, Zandvoordestraat 13: Dubbelhuis wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- Hoeves

- 1) Ieper, Zillebeke, Blauwepoortstraat 14, wederopbouwhoeve met boerenwoning (DIBE: 212906);

f) Oorlogserfgoed:

- 1) Ieper, Zillebeke, Zillebeke-Dorp z.nr.: Britse militaire begraafplaats 'Zillebeke Churchyard' (DIBE: 201158);
- 2) Ieper, Zillebeke, Zillebeke-Dorp z.nr.: cenotaaf voor militaire slachtoffers (Zillebeke, WO I en WO II) (DIBE: 763);

g) Archeologisch erfgoed:

- 1) Ieper, Zillebeke, Zillebeke-Dorp z.nr.: oude dorpskern rond de kerk;

4. Verwezen Kanaal Ieper-Komen

- a) Kanaal aangelegd gedurende de 19^e eeuw in de natuurlijke vallei van de Palingbeek, met bijbehorende waterbouwkundige infrastructuur zoals sluisen, dijken, jaagpaden, restanten historische kanaalbruggen,...;
- b) Markant lineair element in het open landbouwgebied ten zuiden van Ieper, geaccentueerd door houtige begroeiing in bedding en op kanaalberm;
- c) Het kanaal doorsnijdt de heuvelrug in een sleuf met aan weerszijden steile hellingen onder bos, met taluds en microreliëf ingevolge geologische ondergrond (verglidingen) en impact van WO I, thans opgenomen in het provinciaal domein Palingbeek;
- d) Ten zuidoosten van Hollebeke door moerasbos geaccentueerde kanaalbedding, geflankeerd door verstruweelde berm van verhoogd spoorwegtracé, versterken elkaar visueel;

e) In het domein Palingbeek waren het kanaal en taluds belangrijke onderdelen van frontlinie in WO I. Concentratie aan WO I relictten (schuiplaatsen, kraters, militaire begraafplaatsen) en oorlogslandschap 'The Bluff', met microreliëf van vroegere loopgraven, militaire infrastructuur en bominslagen;

f) Restant van kasteeldomein Palingbeek en brongebied Palingbeek;

g) Bouwkundig erfgoed:

- Woningen
  - 1) Ieper, Zillebeke, Rijselseweg 156: 'De Laatste Stuiver', breedhuis, voormalige herberg/afspanning (DIBE: 30856);
- Hoeves
  - 1) Ieper, Voormezele, Rijselseweg 152: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- Andere
  - 1) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat 5: voormalige zuivelfabriek met schoorsteen (nog niet opgenomen in DIBE);

h) Oorlogserfgoed:

- Schuilplaatsen/bunkers/depots/mijnschachten
  - 1) Ieper, Zillebeke, Bijlanderpad z.nr.: Betonconstructie The Bluff - bunker (DIBE: 213528);
  - 2) Ieper, Zillebeke, Bijlanderpad z.nr.: Britse bunker, Lock 7 (DIBE: 213529);
  - 3) Ieper, Zillebeke, Bijlanderpad z.nr.: Beton restant I - bunker (DIBE: 213609);
  - 4) Ieper, Zillebeke, Bijlanderpad z.nr.: Beton restant II - bunker (DIBE: 213610);
  - 5) Ieper, Zillebeke, Bijlanderpad z.nr.: 3 bunkers nabij speelplein Palingbeek (DIBE: 213611);
  - 6) Ieper, Voormezele, Bijlanderpad z.nr.: diverse resten van (half)ondergrondse betonconstructies langs het Bijlanderpad (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
  - 7) Ieper, Hollebeke, Bijlanderpad z.nr.: halfondergrondse bunker (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
  - 8) Ieper, Hollebeke, Bijlanderpad z.nr.: open betonconstructie op de noordelijke kanaaloever (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
  - 9) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Duitse commandopost (DIBE: 213383);
  - 10) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Duitse betonrestanten II spoorwegbedding (DIBE: 213604);
  - 11) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Duitse betonrestanten III spoorwegbedding (DIBE: 213605);
  - 12) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: resten van een betonconstructie (nog niet opgenomen in inventaris WO I);

- 13) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Duitse betonrestanten IV spoorwegbedding (ID: 213513);
- 14) Ieper, Hollebeke, Kortewildestraat z.nr.: Betonconstructie II Oude Vaart (ID: 213606);
- 15) Ieper, Hollebeke, Kortewildestraat z.nr.: Betonconstructie I Oude Vaart (ID: 213515);

- Mijnkraters

- 1) Ieper, Zillebeke, Bijlanderpad z.nr.: min. 5 mijnkraters nabij 'The Bluff', (DIBE: 2061).
- 2) Toegang tot mijnschacht bij de Bluff (DIBE: 1493).

- Overige

- 1) Ieper, Zillebeke, Prov. Domein De Palingbeek, The Bluff: Restant oorlogslandschap WO I. (DIBE: 2062);
- 2) Ieper, Voormezele, Rijselseweg z.nr.: Demarcatiepaal nr.17 (DIBE: 201153);

- i) Waterbouwkundig erfgoed:

- 1) Ieper, Zillebeke, (midden domein De Palingbeek): schutsluis op de Vaart Ieper-Komen;
- 2) Ieper, Zillebeke, sluizen bij toegang Komense weg en nabij Hollebeke (Kasteelhoek) (DIBE: 201154);

- j) Archeologisch erfgoed:

- 1) Ondergrondse WO I schuilplaatsen met tot nu 17 gekende locaties binnen dit deelgebied (zonder CAI-nr.);
- 2) Zone met tijdens WO I kunstmatig opgehoogde kanaalbermen die als observatiepost en locaties voor ondergrondse schuilplaatsen werd benut: 'Spoilbank', 'The Bluff', 'Triangular Bluff', 'Buffs bank' (zonder CAI-nr.);

- k) Landschappelijk erfgoed:

- 1) Ieper, Hollebeke, (midden golfterrein De Palingbeek): Christusboom (zomereik) spijkerboom met kruis (inventaris WO I: 2093);

5. Bosrijk gebied van Molenbos, domein De Vierlingen, Twaalfgemeten en Hill 60

- a) Heuvelrug met verschillende brongebieden;
- b) Boscomplexen met enkele waardevolle oud-boskernen (o.a. Molenbos, Twaalfgemeten, De Vierlingen) domineren de heuvelrug;
- c) Heideachtige vegetaties getuigen van oude bosgebruiken en beweiding in bos (hakhoutbeheer, wastine,...);
- d) Aanvankelijk aaneengesloten bosareaal thans versnipperd door landbouwgebied met vooral akkerland en hier en daar weiland in natte valleien en op steile flanken;

- e) Domein De Vierlingen: specifieke domeinaanleg met dreven, graslanden, cascadevijvers en bos, vermoedelijk in functie van jacht;
- f) Tracé van spoorweg Ieper-Kortrijk kronkelt dwars door heuvelrug en loopt op de rand van het domein De Vierlingen. Erlangs de opgeworpen, ondertussen beboste, grond tijdens WO I gekend als 'Caterpillar';
- g) Hill 60 en Caterpillar: opvallende relictten van het oorlogslandschap 1914-1918 (mijn- en bomkraters, gedenktekens, overige militaire infrastructuur);
- h) De uitgesproken reliëfverschillen op en nabij de heuvelrug zorgen voor visueel-ruimtelijke compartimentering en bieden vergezichten in verschillende richtingen: naar het (noord)westen in casu richting Ieper vanop heuvelkam (hoogste delen Verbrandemolenstraat, nabij Hill 60 – over ca. 90-120°);
- i) Lage bebouwingsdichtheid, vooral geconcentreerd rond hoofdweg Ieper-Hollebeke, elders verspreid;
- j) Oorlogslandschap met mijnkratersites die talrijke onderling verbonden tunnelsystemen en deep dugouts herbergen: 'Caterpillar', omgeving Hill 60, Larch Wood;
- k) Spoorwegbedding Ieper-Kortrijk en Molenbosstraat als ruimtelijke dragers binnen WO I frontzone;
- l) Bouwkundig erfgoed:

- Woningen

- 1) Ieper, Zillebeke, Komenseweg 80-86: Tweegezinswoningen, wederopbouw - Interbellum (DIBE: 30869);
- 2) Ieper, Zillebeke, Komenseweg 84-86: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 3) Ieper, Hollebeke, Komenseweg 103,109: conciërgewoningen wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- Hoeves

- 1) Ieper, Zillebeke, Komenseweg 78: Wederopbouw hoeve, regionalisme (DIBE: 30868);
- 2) Ieper, Hollebeke, Komenseweg 88: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- Religieus erfgoed

- 1) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat, rechts van nr. 59: Gedenkkapel O.L.V. van Vrede, met recyclage WO I materiaal, pijlerkapel (DIBE: 213358);

- m) Oorlogserfgoed:

- Militaire begraafplaatsen

- 1) Ieper, Zillebeke, Komenseweg z.nr.: Britse militaire begraafplaats Larch Wood (Railway Cutting) Cemetery (DIBE: 201168);
- 2) Ieper, Zillebeke, Verbrandemolenstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Woods Cemetery (DIBE: 201171);
- 3) Ieper, Zillebeke, Verbrandemolenstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats 1st D.C.L.I. Cemetery, The Bluff (DIBE: 201172);

4) Ieper, Zillebeke, Verbrandemolenstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Hedge Row Trench Cemetery (DIBE: 201173);

- Schuilplaatsen/bunkers/depots

- 1) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Betonconstructie Twaalfgemeten II (ID: 213586);
- 2) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Betonconstructie Twaalfgemeten I (ID: 213585);
- 3) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Duitse bunker Heiliggeestbos (ID: 213399);
- 4) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Betonrestanten Heiliggeestbos (ID: 213615);
- 5) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Resten van een open betonconstructie Heiliggeestbos (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
- 6) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Ingegraven schuilplaatsen onder golfplaten in Twaalfgemeten (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
- 7) Ieper, Zillebeke, Komenseweg z.nr.: Duitse bunker, (DIBE: 213530);
- 8) Ieper, Zillebeke, Molenbosstraat z.nr.: Halfondergrondse constructie Molenbos (DIBE: 213532);
- 9) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie 3, De Vierlingen (DIBE: 213533);
- 10) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie 4, bunker, De Vierlingen (DIBE: 213534);
- 11) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Duitse betonnen verdedigingsconstructie De Vierlingen 7, bunker (DIBE: 213542);
- 12) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie 6 De Vierlingen, bunker (DIBE: 213543);
- 13) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie 1 De Vierlingen, bunker (DIBE: 213612);
- 14) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie 2 De Vierlingen, bunker (DIBE: 213613);
- 15) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie 5 Vierlingen, bunker, (DIBE: 213629);
- 16) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie nr. 1 Hill 60 (inventaris WO I: 1398);
- 17) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie nr. 2 Hill 60 (inventaris WO I: 1400);
- 18) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie nr. 3 Hill 60 (inventaris WO I: 1394);
- 19) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Betonconstructie nr. 4 Hill 60 (inventaris WO I: 1396);
- 20) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Duits-Australische schuilplaats-bunker Hill 60 (inventaris WO I: 1388);

- Mijnkraters

- 1) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Mijnkrater en sporen van ondiepe mijnen - Hill 60 (DIBE: 2091);

2) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Mijnkrater Caterpillar (DIBE: 2083);

- Gedenktekens

1) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Gedenksteen 14th Light Division (inventaris WO I: 782);

2) Gedenksteen Hill 60 (inventaris WO I: 783);

3) Gedenksteen Queen Victoria's Rifles (inventaris WO I: 785);

4) Gedenkzuil 1st Australian Tunnelling Company (inventaris WO I: 786);

- Overige

1) Ieper, Hollebeke, Kasteelhoekstraat z.nr.: Sporen van loopgraven in Twaalfgemetenbos (nog niet opgenomen in inventaris WO I);

2) Ieper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: Gedenksite 'Hill 60', geheel van bunkers, gedenktekens, loopgraven, observatieposten, oorlogsmonumenten, schuilplaatsen (DIBE: 201174);

n) Archeologisch erfgoed:

1) Oorlogslandschap Hill 60 en 'Larch Wood' en verder in noordelijke richting naar Zillebeke;

2) Ondergrondse WO I schuilplaatsen met tot nu 4 gekende locaties binnen dit deelgebied, waarvan de deep dugout van Larch Wood bij Hill 60 de meest uitgebreide is,

3) geruimde Britse en Duitse militaire begraafplaatsen;

4) Ieper, Zillebeke, Vaartstraat 7, voormalige omwalde site 'Roosendael Hof' – huidig domein onthaalcentrum De Palingbeek (CAI: 71211);

5) Ieper, Zillebeke, Vaartstraat, voormalige hoeve ten zuiden van omwalde site 'Roosendael Hof' (CAI: 71210);

6) Ieper, Zillebeke, Komenseweg 11: walgrachtsite (CAI: 71227);

7) Ieper, Zillebeke, Vaartstraat z.nr.: walgrachtsite (CAI: 71195);

8) Graslanden rond de frontlijn van de Tweede Slag om Ieper (mei 1915 – juli 1917) (zonder CAI-nr.);

o) Landschappelijk erfgoed:

1) Ieper, Zillebeke, Komenseweg z.nr.: Domein De Vierlingen als oud-bosrelict en wederopbouwbos;

2) Ieper, Zillebeke, Komenseweg z.nr.: Delen van het provinciedomein De Palingbeek als oud-bosrelict en wederopbouwbos;

3) Ieper, Zillebeke, Werviksestraat z.nr.: Twaalfgemeten als oud-bosrelict en wederopbouwbos;

4) Ieper, Zillebeke, Verbrandemolenstraat z.nr.: Molenbos als oud-bosrelict en wederopbouwbos;

p) Zichten:

- 1) leper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr.: zicht 30°, vanaf de heuvelrug naar noordwesten, leper i.b. op de spoorwega sleuf en de er langs gelegen WO I getuigen (Larch Wood, begraafplaats, oorlogslandschap);
- 2) leper, Zillebeke, Zwarteleenstraat z.nr. idem plaats: zicht 30°, vanaf de heuvelrug naar het zuidoosten, op de spoorwega sleuf en de er langs gelegen WO I getuigen (Hill 60 + domein De Vierlingen met de door bos verborgen Caterpillar);
- 3) leper, Zillebeke, Verbrandemolenstraat z.nr.: zicht 45°, vanaf de heuvelrug naar noordwesten, leper, historisch zicht vanop de heuvelrug (Duits, vijandelijk gebied) naar geallieerd gebied rondom leper;

6. Historisch landbouwgebied rond Rozendaal Hof

- a) Heuvelflank met zachte helling met ten noorden Klijtgaatbeek en restant van natuurlijke loop van de Palingbeek;
- b) Zeer open landbouwlandschap, gedomineerd door akkerland;
- c) Schaars bebouwd met verspreid staande hoeves;
- d) Bouwkundig erfgoed:

- Hoeves

- 1) leper, Zillebeke, Komensestraat 32: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 2) leper, Zillebeke, Komensestraat 34: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 3) leper, Zillebeke, Komensestraat 36: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 4) leper, Zillebeke, Rijselseweg 101: Lankhof met motte (DIBE: 30890);
- 5) leper, Zillebeke, Waastensestraat 5: Hoeve wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

e) Oorlogserfgoed:

- Militaire begraafplaatsen

- 1) leper, Zillebeke, Vaartstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Chester Farm Cemetery (DIBE: 201169);
- 2) leper, Zillebeke, Vaartstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Spoilbank Cemetery (DIBE: 201170);
- 3) leper, Zillebeke, Komenseweg 34: Britse militaire begraafplaats Blauwepoort Farm Cemetery (DIBE: 201167);

- Gedenktekens

- 1) leper, Zillebeke, Komenseweg-Blauwe poortstraat: Demarcatiepaal nr.18 (DIBE: 201176);

- Schuilplaatsen/bunkers/depots
  - 1) leper, Zillebeke, Rijselseweg 101: Kazematten op de omwalde terp nabij het Lankhof (DIBE: 2185);
- f) Archeologisch erfgoed:
  - 1) leper, Zillebeke, Rijselseweg 10: Lankhof met motte (CAI: 71302);
  - 2) leper, Zillebeke, Komenseweg z.nr. Restanten walgracht (CAI: 71217);
  - 3) leper, Zillebeke, Komenseweg z.nr. Restanten walgracht (CAI: 71215);
  - 4) leper, Zillebeke, Komenseweg 34. Restanten walgracht + omgeving nabij huidige 'Blauwepoort-hoeve' (CAI: 71216);
  - 5) leper, Zillebeke, Waastensestraat z.nr.: restanten walgracht + omgeving bij huidig Rozendaal Hof (CAI: 71213);
  - 6) leper, Zillebeke, Waastensestraat z.nr.: restanten walgracht + omgeving bij huidig Gistelhof (CAI: 71212);
  - 7) Ondergrondse WO I schuilplaatsen met tot nu 2 gekende locaties binnen dit deelgebied, waaronder de deep dugout bij Rozendaal Hof (Gunnars Lodge);

7. Kern Voormezele

- a) Dorpskern volledig verwoest tijdens WO I, heropgebouwd naar vooroorlogs beeld, langs kruispunt van drie wegen (Voormezele-Dorp, Wijtschaatsestraat en St.-Elooisweg) met parochiekerk in noordwest hoek;
- b) Huidig dorp hoofdzakelijk ontwikkeld ten westen van voormalige, in oorsprong 13de eeuwse abdij, waarvan alleen nog de fundamenten resten;
- c) Kenmerkende wederopbouwarchitectuur;
- d) Bouwkundig erfgoed:
  - Religieuze gebouwen
    - 1) leper, Voormezele, Voormezele-Dorp z.nr.: wederopgebouwde O.L.V. kerk, eclectisch bedehuis (DIBE: 30858) met omringend kerkhof, deels afgezet met muur en haag;
    - 2) leper, Voormezele, Voormezele-Dorp 27: pastorie (DIBE 30859);
    - 3) leper, Voormezele, Wijtschaatsestraat: Klooster met feestzaal (nog niet opgenomen in DIBE);
  - Dorpsgebouwen met (voormalige) openbare functie
    - 1) leper, Voormezele, Wijtschaatsestraat 10: Gemeenteschool met onderwijzerswoning (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 2) leper, Voormezele, Voormezele-Dorp 8: Voormalig gemeentehuis n.o.v. E. Richir en G. Veraart (Brussel) (nog niet opgenomen in DIBE);
  - Overige dorpsgebouwen
    - 1) leper, Voormezele, St.-Elooisweg 1: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

2)	leper,	Voormezele,	St.-Elooisweg	11:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
3)	leper,	Voormezele,	St.-Elooisweg	30:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
4)	leper,	Voormezele,	St.-Elooisweg	32:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
5)	leper,	Voormezele,	St.-Elooisweg	34:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
6)	leper,	Voormezele,	St.-Elooisweg	36:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
7)	leper,	Voormezele,	Voormezeledorp	10:	school/woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
8)	leper,	Voormezele,	Voormezeledorp	14:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
9)	leper,	Voormezele,	Voormezeledorp	16:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
10)	leper,	Voormezele,	Voormezeledorp	18:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
11)	leper,	Voormezele,	Voormezeledorp	20:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
12)	leper,	Voormezele,	Voormezeledorp	22:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
13)	leper,	Voormezele,	Voormezeledorp	34:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				
14)	leper,	Voormezele,	Voormezeledorp	36:	woning
	wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);				

e) Oorlogserfgoed:

- 1) leper, Voormezele, Voormezele-Dorp z.nr. Militaire begraafplaats bij de kerk, Voormezele Churchyard, slechts 1 graf van Britse militair (DIBE:1381);

f) Archeologisch erfgoed:

- 1) Site van de voormalige Augustijnerabdij, ten oosten van huidige dorpskern (CAI: 71296);

8. Bosrijk gebied van de heuvelrug Wijtschate – Hollebeke

- a) Heuvelrug met bronniveaus;
- b) Wegenpatroon gestructureerd door reliëf, specifiek hoofdweg leper-Wijtschate-Mesen-Armentières;
- c) Aanwezigheid van verschillende oude boskernen, als restanten van een voormalig, uitgestrekt bosgebied op de hoogste delen en steilste flanken van de heuvelrug tussen Wijtschate en Hollebeke;
- d) Aanwezigheid van smalle dalhoofden al dan niet met bron(nen) op de heuvelflank meestal onder bos soms grasland, stroomafwaarts diep ingesneden beken;
- e) Uitgesproken reliëfverschillen in het hellinglandschap ten noorden van Wijtschate in combinatie met aanwezige boskernen, houtkanten en

bomenrijen zorgen voor compartimentering en een eerder besloten landschap;

- f) Langdurig gebruikte graslanden in de vallei van de Diependalebeek;
- g) De uitgesproken reliëfverschillen van de heuvelrug zorgen voor visueel-ruimtelijke compartimentering en bieden vergezichten in verschillende richtingen: noordwaarts richting Ieper, zuidoost richting Leievallei en Noord-Frankrijk;
- h) Het Kapelleriebos, Kroonaardbos en omgeving lagen langdurig in de frontlinie tijdens de Eerste Wereldoorlog; een veelheid aan relictten en gedenktekens is nog aanwezig;
- i) Archeologische zone rond St.-Elooi met mijnkratersites, tunnelsystemen en ondergrondse loopgraven, WO I schuilplaatsen en militaire begraafplaatsen die getuigen van Mijnslag (dd. 07/06/1917);
- j) Eekhofstraat en voormalige toegangsdreef naar Palingbeekkasteel (Dammstrasse) als ruimtelijke dragers binnen WO I frontzone;
- k) Lokaal gerestaureerd oorlogslandschap als herinnering aan WO I (site Bayernwald 1915-1917);
- l) Hoeves en landerijen hoofdzakelijk langs de wegen verspreid, getuigen van voortschrijdende bosontginning vanaf medio 19de eeuw;
- m) Bouwkundig erfgoed:

- Woningen

- 1) Ieper, Hollebeke, Armentierseweg 31: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- Hoeves

- 2) Heuvelland, Wijtschate, Hollebekestraat 25: Diepemeershof, wederopbouwhoeve (DIBE: 32749);
- 3) Ieper, Voormezele, Bernikkewallestraat 3: wederopbouwhoeve n.o.v. architect L. Verstraete (Izegem) van 1921 (DIBE: 30848);

- n) Oorlogserfgoed:

- Militaire begraafplaatsen

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Hollebekestraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Somer Farm Cemetery (DIBE: 201039);
- 2) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Croonaert Chapel Cemetery (DIBE: 201034);
- 3) Heuvelland, Wijtschate, Wijtschatestraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Wytschaete Military Cemetery (DIBE: 201043);

- Gedenktekens

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Hollebekestraat z.nr.: Gedenkkruis '19th Western Division', oorlogsgedenkteken (DIBE: 213265);
- 2) Ieper, Hollebeke, Eekhofstraat-Duivenstraat: Gedenkteken Indische troepen (DIBE: 1232);

- Schuilplaatsen/bunkers/depots
  - 1) Ieper, Voormezele, Rijselseweg 214: in de tuin van het landhuis 'Le chalet de la mine' betonnen constructie, Britse mitrailleurpost (DIBE: 213396);
  - 2) Heuvelland, Wijtschate, Hollebekestraat z.nr.: Ondergrondse bunkers en schuilplaatsen in weiland (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
  - 3) Heuvelland, Wijtschate, Ieperstraat z.nr.: betonconstructie Duitse mitrailleurpost Onraet farm 4, bunker (nog niet opgenomen in DIBE);
  - 4) Heuvelland, Wijtschate, Ieperstraat z.nr.: Betonnen verdedigingsconstructie Onraet Farm 1, bunker (DIBE: 213372);
  - 5) Heuvelland, Wijtschate, Ieperstraat z.nr.: Duitse betonnen verdedigingsconstructie Onraet Farm 2, bunker (DIBE: 213483);
  - 6) Heuvelland, Wijtschate, Ieperstraat z.nr.: Duitse betonnen verdedigingsconstructie Onraet Farm 3, bunker (DIBE: 213484);
  - 7) Heuvelland, Wijtschate, Langwegelken z.nr.: resten van bovengrondse constructie Huikerbossen (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
  - 8) Heuvelland, Wijtschate, Rijselstraat z.nr.: Britse schuilplaats, bunker (DIBE: 213377);
  - 9) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Duitse verdedigingsconstructie Wijtschatebos (4) bunker (DIBE: 213490);
  - 10) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Duitse verdedigingsconstructie Wijtschatebos (5) (DIBE: 213491);
  - 11) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Duitse verdedigingsconstructie Wijtschatebos (8) (DIBE: 213492);
  - 12) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Duitse verdedigingsconstructie Wijtschatebos (9) (DIBE: 213493);
  - 13) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Duitse verdedigingsconstructie Wijtschatebos (10) (DIBE: 213494);
  - 14) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Restanten van een Duitse betonnen verdedigingsconstructie Wijtschatebos (3) (DIBE: 213596);
  - 15) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Restanten van een Duitse betonnen verdedigingsconstructie Wijtschatebos (6), bunker (DIBE: 213597);
  - 16) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Restanten van een Duitse betonnen verdedigingsconstructie Wijtschatebos (7), bunker (DIBE: 213598);
  - 17) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Duitse betonnen verdedigingsconstructie Unnamed Wood, bunker (DIBE: 213495);
  - 18) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Duitse betonnen mijnschacht 'Dietrich' Wijtschatebos (1), verdedigingswerk (DIBE: 213496);
  - 19) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Restanten van een Duitse betonnen verdedigingsconstructie Wijtschatebos (2), bunker (DIBE: 213599);
  - 20) Heuvelland, Wijtschate: Gedenksteen Lansier en het 1er Bn. Chasseurs à Pied, bunker (DIBE: 213267);

- 21) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Duitse betonnen constructie Kroonaardbos (3), bunker (DIBE: 213497);
  - 22) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Duitse betonnen constructie Kroonaardbos (4), bunker (DIBE: 213498);
  - 23) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Duitse betonnen constructie Kroonaardbos (5), bunker (DIBE: 213499);
  - 24) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Duitse betonnen verdedigingsconstructie Kroonaardbos (6), bunker (DIBE: 213500);
  - 25) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Duitse betonnen constructie Kroonaardbos (1), bunker (DIBE: 213600);
  - 26) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Restanten van Duitse betonnen constructie Kroonaardbos (2), bunker (DIBE: 213601);
  - 27) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Schuilplaats 1 Bayernwald (inventaris WO I: 1727);
  - 28) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Schuilplaats 2 Bayernwald (inventaris WO I: 2198);
  - 29) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Schuilplaats 3 Bayernwald (inventaris WO I: 2199);
  - 30) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Schuilplaats 4 Bayernwald (inventaris WO I: 2200);
- Mijnkraters
    - 1) Ieper, Voormezele, Eekhofstraat z.nr.: Twee Britse mijnkraters dd. 27/3/1916 bij St.-Elooi Mijnkrater 27/3/1916 St.-Elooi (1) (DIBE: 2096 en 2097);
    - 2) Ieper, Voormezele, Rijselseweg nr. 214: mijnkrater in de tuin van landhuis 'Chalet de la mine';
    - 3) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Mijnschacht Berta 4 Bayernwald (inventaris WO I: 1728);
    - 4) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Mijnschacht Berta 5 Bayernwald (inventaris WO I: 2197);
  - Overige
    - 1) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Militaire site WO I Bayernwald (DIBE: 201030);
    - 2) Ieper, Voormezele, Rijselseweg z.nr.: Reliëfrelict Dammstrasse: 19de eeuwse toegangsweg tot 'White Chateau' (nu golfterrein), tijdens de Eerste Wereldoorlog door Duitsers omgedoopt tot 'Dammstrasse' (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
    - 3) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat: Loopgravenstelsel Bayernwald (inventaris WO I: 465);
    - 4) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: Reliëfrelict 'Sunken road', vooroorlogse holle weg (nu in weiland), tijdens de Eerste Wereldoorlog Duitse toegangsweg tot het front, geportretteerd door Hitler (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
    - 5) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat nr. 77: Oorlogsruiïne 'Red Chateau' of 'Rote Villa', Godschalck (nog niet opgenomen in inventaris WO I);

o) Archeologisch erfgoed:

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Herinneringssite WO I, 'Bayernwald' (zonder CAI-nr.);
- 2) Ieper, Voormezele, Bernikkewallestraat z.nr.: site van voormalige hoeve (CAI: 71303 +71304);
- 3) Heuvelland, Wijtschate, Hollebekestraat nr.25: nabij huidig Diepemeershof, site met walgracht (geen CAI-nr.);
- 4) Ieper, Voormezele, Eekhofstraat z.nr.: site met walgracht (CAI: 71306);
- 5) Ieper, Voormezele, Eekhofstraat z.nr.: site met walgracht (CAI: 71307);
- 6) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr. site met walgracht nabij Diependalebeek (CAI: 71308);
- 7) Ondergrondse WO I schuilplaatsen met tot nu 7 gekende locaties binnen dit deelgebied (geen CAI-nr.);
- 8) Geruimde Britse en Duitse militaire begraafplaatsen (geen CAI-nr.);
- 9) Heuvelland, Wijtschate, Hollebekestraat z.nr.: Britse ondergrondse schuilplaats (CAI: 150762);
- 10) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Walgrachtsite (CAI: 70257);

p) Landschappelijk erfgoed:

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Hollebekestraat z.nr.: Huikerbossen als oud-bosrelict;
- 2) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Kroonaardbos oud-bosrelict;
- 3) Heuvelland, Wijtschate, tussen Kroonaard- en Vierstraat z.nr.: Kapelleriehoek-Ma Campagne (Wijtschatebos) als oud-bosrelict;
- 4) Heuvelland, Wijtschate, Kroonaardstraat z.nr.: Petit-bois als oud-bosrelict;
- 5) Heuvelland, Wijtschate, Kroonaardstraat z.nr.: kruishaag (meidoorn);

q) Zichten:

- 1) Ieper, Hollebeke, kruispunt Duiven-Eekhofstraat z.nr.: zicht 45°, naar zuidoosten, Leievallei, Rijsel-metropool;
- 2) Ieper, Hollebeke, Eekhofstraat z.nr.: zicht 60°, naar zuidwesten, hoogte van Wijtschate en West-Vlaamse heuvels (Kemmelberg en Rodeberg);
- 3) Ieper, Hollebeke, Bernikkelwallestraat z.nr.: zicht 30° in noordoostelijke richting, naar het westelijk uiteinde van de kanaalsleuf (Ieper-Komen) tevens omgeving met microreliëf WO I;
- 4) Ieper, Voormezele, St.-Elooi nabij kruispunt Rijselseweg-Eekhofstraat. Strategisch zicht naar het zuiden, op de noordelijke heuvelflank van Wijtschate (tijdens WO I vijandelijk bezet gebied met ondermeer 'Bayernwald');

- 5) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: zicht 45°, west-noordwest naar West-Vlaamse heuvels (Kemmelberg en Rodeberg);
- 6) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat, noordrand Bayernwald, (historisch) zicht naar het noorden, 15° - WO I-vista vanaf Duitse stellingen richting leper (geallieerd gebied);
- 7) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat, noordrand Bayernwald, (historisch) zicht naar het westen, 20° - WO I-vista vanaf Duitse stellingen richting geallieerd gebied-vallei Wijtschatebeek;
- 8) Heuvelland, Wijtschate, Voormezelestraat, (historisch) zicht naar het zuidwesten, 30° - WO I-vista vanaf Duitse stellingen richting Hollandse schuur, waar frontlinies elkaar dicht benaderden;

9. Kern Wijtschate

- a) Historische plaats op hoogste punt (+85m TAW) en raakpunt van twee heuvelruggen (Mesen-Wijtschate en Kemmel-Wijtschate);
- b) Na WO I werd de dorpskern heropgebouwd naar vooroorlogs beeld, met typische wederopbouwarchitectuur;
- c) Kenmerkend, rechthoekig dorpsplein met kiosk en ten noorden hoger gelegen Kerkplein;
- d) St.-Medarduskerk met hoge slanke toren die voor de wijde omgeving een baken is;
- e) Bebouwing hoofdzakelijk rond dorpsplein (St.-Medardusplein) geconcentreerd en de uitvalswegen (Hospicestraat, Staanijsstraat, Vierstraat, Wijtschatestraat en Wulvergemstraat); In Wijtschate vormen volgende straatsegmenten waardevolle gehelen van bouwkundig erfgoed: Kerkplein 2, 3 en 3a, Kerkplein 6, 7 en 8, St.-Medardusplein 5 en 6, Vierstraat 2, 5 en 6 en Vierstraat 19 en 21;
- f) bouwkundig erfgoed:
  - Religieuze gebouwen
    - 1) Heuvelland, Wijtschate, Kerkplein z.nr.: wederopgebouwde St.-Medarduskerk (DIBE: 32754);
  - Dorpsgebouwen met (voormalige) openbare functie
    - 1) Heuvelland, Wijtschate, St.-Medardusplein 1: Voormalig gemeentehuis thans OCMW-dienstencentrum;
    - 2) Heuvelland, Wijtschate, St.-Medardusplein z.nr.: kiosk;
  - Dorpsgebouwen met woonfunctie
    - 1) Heuvelland, Wijtschate, Kerkplein 10: Twee enkelhuizen met repeterend schema uit het begin van de jaren 1920 (DIBE: 32755);
    - 2) Heuvelland, Wijtschate, St.-Medardusplein 16: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 3) Heuvelland, Wijtschate, St.-Medardusplein 17: handelszaak wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
    - 4) Heuvelland, Wijtschate, St.-Medardusplein 18: kantoor wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- 5) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat 1: woning
wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 6) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat 9: woning
wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

g) Oorlogserfgoed:

- 1) Heuvelland, Wijtschate, St.-Medardusplein z.nr.: Gedenkzuil militaire en burgerlijke doden Wijtschate – WO I en WO II (DIBE: 176);

h) Archeologisch erfgoed:

- 1) Heuvelland, Wijtschate, zone van de volledige dorpskern (geen CAI-nr.);

10. Historisch landbouwgebied tussen Voormezele en Wulvergem

- a) Brede valleien van de Wijtschatebeek en Stuiverbeek aan de voet van heuvelrug Hollebeke-Wijtschate-Mesen;
- b) Hoge heuvelrug Wijtschate-Kemmel (+75m TAW) snijdt zacht glooiend gebied doormidden, en vormt waterscheidingskam Leie-IJzerbekken en grens zandleem-leemgebied;
- c) Enkele brede beekvalleien (Diependale-, Wijtschate- en Stuiverbeek) met nog enkele valleigraslanden;
- d) Nog natuurlijke structuurkenmerken van Wijtschate- en Bollaartbeek met uitgesproken meanderend verloop;
- e) Beekbegeleidende houtige begroeiing (knotwilgen of struweel) fragmentair aanwezig;
- f) Overwegend open landbouwgebied met grote akkerpercelen, graslanden geconcentreerd nabij hoeves (huisweiden);
- g) Wegenpatroon volgens macroreliëfstructuren: lopen over de hoogste lijn van de heuvelrug of volgen kleinere, interfluviale ruggen;
- h) Lage bebouwingsdichtheid, verspreide bebouwing, van vooral landbouwbedrijven met meestal kern volgens wederopbouwarchitectuur;
- i) Visueel-ruimtelijke compartimentering door hoge heuvelrug Wijtschate-Kemmel. Vanaf heuvelrug, in combinatie met de openheid deelgebied, vergezichten in noordelijke (leper) en zuidelijke richting (Douvebeek- en Leievallei);
- j) zone rond Wijtschate met mijnkratersites, tunnelsystemen, mijn- en tegenmijnschachten, en ondergrondse loopgraven en WO I schuilplaatsen en kleine militaire begraafplaatsen die getuigen van Mijnschlag (dd. 07/06/1917);
- k) Wederopbouw woningen en hoeven markeren bijzondere locaties WO I langs lijnvormige hoogte in het landschap: weg leper-Kemmel als ruimtelijke drager binnen WO I frontzone.
- l) Bouwkundig erfgoed:

- Woningen

- 1) Ieper, Voormezele, Kemmelstraat 1-3: Twee identieke hoekhuizen bij de Wijtschatestraat, voormalige herberg (naar verluidt 'De Polka') en beenhouwerij (DIBE: 32621);
- 2) Heuvelland, Kemmel, Kemmelstraat: Hoeve, wederopgebouwd n.o.v. architect M. Hocepied (Moeskroen) van 1921 (DIBE: 32625);
- 3) Heuvelland, Kemmel, Kemmelstraat: Woning z.g. 'Restaurant Richelieu' cf. opschrift; oorspronkelijk dokterswoning. Middenin tuin gelegen herenhuis n.o.v. architect J. Dumont (De Panne) uit begin jaren 1920. (DIBE: 32623);
- 4) Heuvelland, Kemmel, Kemmelstraat: Woning z.g. 'La Joliette' cf. opschrift in mozaïek boven de deur. Villa middenin tuin, Eclectische bouwtrant, uit begin jaren 1920 (DIBE: 32640);
- 5) Ieper, Voormezele, Kemmelseweg 51: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 6) Ieper, Voormezele, Kemmelseweg 55: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 7) Ieper, Voormezele, Kemmelseweg 57: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 8) Ieper, Voormezele, Slijpstraat 8: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 9) Heuvelland, Kemmel, Wijtschatestraat 70: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- Hoeves

- 1) Ieper, Voormezele, Wijtschaatsestraat 27: hoeve, wederopbouwarchitectuur vermoedelijk n.o.v. architect C. Schmidt (DIBE: 30862);
- 2) Ieper, Voormezele, Wijtschaatsestraat 29: hoeve, wederopbouwarchitectuur vermoedelijk n.o.v. architect L. Verstraete (DIBE: 30863);
- 3) Ieper, Voormezele, Kemmelseweg 41: hoeve, wederopbouwarchitectuur n.o.v. architect L. Verstraete (DIBE: 30849);
- 4) Ieper, Voormezele, Kemmelseweg 35: hoeve, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30850);
- 5) Ieper, Voormezele, Kemmelseweg 61: hoeve, naar verluidt voor WO- I met bijhorende brouwerij, wederopbouwarchitectuur (DIBE: 30851);
- 6) Heuvelland, Kemmel, Briekeriesstraat 1: Hoeve, langgestrekte hoeve, n.o.v. architect C. Schmidt (Poperinge) uit begin jaren 1920 (DIBE: 32618);
- 7) Ieper, Voormezele, St.-Elooisweg 56: hoeve met schuren wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 8) Heuvelland, Wijtschate, Kruisstraat 25: boerenwoningen, stallen wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 9) Heuvelland, Wijtschate, Rijselstraat 4: hoeve met schuren wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 10) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat 37: boerenwoning en stallen, schurenwederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- 11) Heuveland, Wijtschate/Kemmel, Wijtschatestraat 76: boerenwoningen, stallen, schurenwederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 12) Heuveland, Wulvergem, Vrooilandstraat 4: boerenwoningen, stallen wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 13) Heuveland, Wulvergem, Vrooilandstraat 8: hoeve/woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

m) Oorlogserfgoed:

- Militaire begraafplaatsen
  - 1) Heuveland, Wijtschate, Kruisstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Lone Tree Cemetery (DIBE: 201036);
  - 2) Ieper, Voormezele, St.-Elooisweg 53: Britse militaire begraafplaats Bus House Cemetery (DIBE: 201147);
  - 3) Heuveland, Wijtschate, Wulvergemstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats R.E. Farm Cemetery (DIBE: 201038);
  - 4) Heuveland, Kemmel, Savaardlindestraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Irish House Cemetery (DIBE: 201003);
- Gedenktekens
  - 1) Heuveland, Wijtschate, Kruisstraat z.nr.: Gedenkplaat Spanbroekmolen (DIBE: 213353).
  - 2) Heuveland, Wijtschate, Voormezelestraat z.nr.: Gedenksteen Lasnier en het 1er Bn Chasseurs à Pied (DIBE: 213267);
  - 3) Heuveland, Kemmel, Kemmelstraat zonder nr.: Gedenksteen 27ste en 30ste Amerikaanse divisies (DIBE: 213260);
- Schuilplaatsen/bunkers/depots
  - 1) Heuveland, Wijtschate, Kruisstraat z.nr.: Duitse schuilplaats Spanbroekmolen, bunker, (DIBE: 213488);
  - 2) Heuveland, Wijtschate, Kroonaardstraat z.nr.: Duitse betonnen constructie Petit Bois1, bunker, (DIBE: 213485);
  - 3) Heuveland, Wijtschate, Kroonaardstraat z.nr.: Duitse betonnen constructie nabij Petit Bois, bunker, (DIBE: 213486);
  - 4) Heuveland, Wijtschate, Kroonaardstraat z.nr.: Duitse betonnen constructie Petit Bois 2, bunker, (DIBE: 213487);
  - 5) Heuveland, Wijtschate, Kroonaardstraat z.nr.: vermoedelijke ligging Duitse schacht Petit Bois, met kraterpoeltje (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
- Mijnkraters en mijnschachten
  - 1) Heuveland, Wijtschate, Kruisstraat: Mijnkratersite met kraterlip (dd. 07/06/1917);
  - 2) Heuveland, Wijtschate, Spanbroekmolen, landschappelijke restanten waaronder ondiepe Duitse krater als depressie langs de rand van de weg (DIBE: 2021);
  - 3) Heuveland, Kemmel, Mandestraat z.nr.: vermoedelijke toegang mijnschacht Petit Bois (nog niet opgenomen in inventaris WO I);

- 4) Ieper, Voormezele, Rijselseweg 214, Mijnkrater (dd. 07/06/1917) St.-Elooi, landschappelijke restanten (DIBE: 2054);
- 5) Heuvelland, Wijtschate, Hollandseschuurstraat 5: Mijnkratersite (dd. 07/06/1917) Hollandse Schuur 1, 2 en 3 en landschappelijke restanten (DIBE: 2020);
- 6) Heuvelland, Wijtschate, Hollandseschuurstraat 5, Landschappelijke restanten (DIBE: 2103);
- 7) Heuvelland, Wijtschate, Hollandseschuurstraat 5, Landschappelijke restanten (DIBE: 2104);
- 8) Heuvelland, Wijtschate, Oosthoekstraat 1: Mijnkrater (dd. 07/06/1917) Maedelstede Farm Heuvelland, Wijtschate, landschappelijke restanten (DIBE: 2049);
- 9) Heuvelland, Wijtschate, Oosthoekstraat z.nr.: Mijnkrater (dd. 07/06/1917) Petit Bois 1, landschappelijke restanten (DIBE: 2076);
- 10) Heuvelland, Wijtschate, Oosthoekstraat z.nr.: Mijnkrater (dd. 07/06/1917) Petit Bois 2, landschappelijke restanten (DIBE: 2105);
- 11) Heuvelland, Kemmel, Wijtschatestraat 29: ondiepe krater in voormalige Britse linies bij ferme Gerardyn, nu grasland (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
- 12) Heuvelland, Wijtschate, Wulvergemstraat z.nr.: Locatie van de schacht naar tunnel Spanbroekmolen in bronbosje (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
- 13) Heuvelland, Wijtschate, Wulvergemstraat: Mijnkrater (dd. 07/06/1917) Kruisstraat 1 (DIBE: 2051);
- 14) Heuvelland, Wijtschate, Wulvergemstraat: Mijnkrater (dd. 07/06/1917) Kruisstraat 2 landschappelijke restanten, (DIBE: 2106);

n) Archeologisch erfgoed:

- 1) Ieper, Voormezele, St.-Elooisweg z.nr.: hobbelige weide met mogelijk WO I sporen (geen CAI-nr.);
- 2) Ieper, Voormezele, vallei van de Diependalebeek, hobbelige weide met mogelijke WO I sporen (geen CAI-nr.);
- 3) Heuvelland, Wijtschate, Wulvergemstraat 76: walgrachtsite (CAI: 70206);
- 4) Heuvelland, Kemmel, Vrooilandstraat z.nr.: walgrachtsite (CAI: 74853);
- 5) Heuvelland, Kemmel, Kemmelstraat z.nr.: walgrachtsite (CAI: 74855);
- 6) Heuvelland, Kemmel, Briekeriestraat 4: walgrachtsite (CAI: 74854);
- 7) Ieper, Voormezele, St.-Elooisweg: walgrachtsite (CAI: 71296);
- 8) Ieper, Voormezele, Abdijmolenstraat 1: walgrachtsite (CAI: 71298);
- 9) Ieper, Voormezele, Slijpstraat z.nr.: walgrachtsite (CAI: 71299);
- 10) Ieper, Voormezele, Slijpstraat z.nr.: walgrachtsite (CAI: 71300);
- 11) Mesen, Armentierseweg 26, springlading in situ onder Hoeve Bassecour of La Petite Douve;
- 12) Ondergrondse WO I schuilplaatsen met tot nu 17 gekende locaties binnen dit deelgebied;
- 13) geruimde Britse en Duitse militaire begraafplaatsen;

o) Landschappelijk erfgoed:

- 1) Heuvelland, Kimmel, Brugkouter z.nr. oud-bosrelict zonder naam;
- 2) Heuvelland, Wijtschate, Vrooilandstraat z.nr. Zwarte Populier (knotboom) – vallei Stuiverbeek;

p) Zichten:

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Kimmelstraat zonder nr.: Gedenksteen 27ste en 30ste Amerikaanse divisies: historisch zicht 90° in oostelijke richting naar hoogte van Wijtschate;
- 2) Heuvelland, Wijtschate, Vierstraat z.nr.: historisch zicht 90°, vanuit vallei van de Wijtschatebeek in oostelijke richting (Hollandse schuur – vijandelijke stellingen WO I);
- 3) Heuvelland, Wijtschate, Gremmerslinde z.nr.: zicht 90°, noord- vallei Wijtschatebeek - leper
- 4) Heuvelland, Wijtschate, Gremmerslinde z.nr.: zicht 90°, zuid- vallei Stuiverbeek-Douvebeekvallei;
- 5) Heuvelland, Wijtschate, Kruisstraat: (historisch) zicht in westelijke richting (45°) vanaf kraterlip mijnkrater Spanbroekmolen (voormalig Duitse frontlinie);
- 6) Heuvelland, Wijtschate, Kruisstraat: (historisch) zicht in oostelijke richting (45°) vanaf oostelijke rand kraterlip mijnkrater Spanbroekmolen. Zicht op Wijtschate en steile heuvelflank van de Wijtschateboog;
- 7) Heuvelland, Kimmel, Wijtschatestraat, vanaf einde lintbebouwing zicht in noordoostelijke richting – vallei Wijtschatebeek en beboste rug van de Wijtschateboog (WO I herinneringssite);
- 8) Heuvelland, Wulvergem, Mesenstraat z.nr.: zicht 90°, oost, heuvelflank Wijtschate-Mesen;

11. Valleigebied van de Steenbeek

- a) Steenbeek loopt aan de voet van heuvelrug Wijtschate-Mesen in diep ingesneden vallei met asymmetrische vorm;
- b) Steenbeekvallei met steile oostflank met overwegend graslanden; akkers op vlakke delen en minder steile hellingen van de heuvelrug;
- c) Aanwezigheid van smalle en diep ingesneden dalhoofden met soms bronnen en stuwwater op de heuvelflank;
- d) Dalhoofden zorgen voor versnijding heuvelrug en visueel-ruimtelijke compartimentering;
- e) Relicten perceelsrandbegroeiing ((knot)bomen(rijen), meidoornhagen en gemengde houtkanten) rond graslanden en langs waterlopen;
- f) Lage bebouwingsdichtheid, verspreide bewoning, vooral hoeves vaak met huisweiden;
- g) 'Messines Ridge' als deel van WO I frontlinie (1915-1917), verschillende relicten en gedenktekens aanwezig. New Zealand Memorial en Vredestoren als bakens;

- h) Hellingflank als ruimtelijke drager binnen WO I frontzone (tussen Eerste en Derde Slag om Ieper);
- i) Uitgesproken reliëfverschil tussen heuvelrug levert hoofdzakelijk vergezichten naar het westen en het zuiden: vanaf de Ieperstraat en Schoolstraat vergezichten naar West-Vlaamse heuvels (Kemmel) en Douvebeekvallei;
- j) Kerktoren Wulvergem, Kemmelberg en Rodeberg als bakens;
- k) Bouwkundig erfgoed:

- Woningen

- 1) Mesen, Nieuwkerkestraat 15: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- Hoeves

- 1) Mesen, Armentierssteenweg 26: 'Neerhof' of 'La Bassecour', wederopbouwhoeve (DIBE: 32773);
- 2) Heuvelland, Wijtschate, Katteputstraat 2: wederopbouwhoeve, tijdens WO I omgedoopt tot 'Ontario farm' (DIBE: 32753);
- 3) Heuvelland, Wijtschate, Ieperstraat 172: boerenwoning en stallen wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- l) Oorlogserfgoed:

- Militaire begraafplaatsen

- 1) Mesen, Nieuwkerkestraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Messines Ridge British Cemetery met 'Messines Ridge Memorial to the Missing' (DIBE: 32787);
- 2) Heuvelland, Wijtschate, Scheerstraat z.nr.: Britse militaire begraafplaats Spanbroekmolen British Cemetery (DIBE: 201041);

- Gedenktekens

- 1) Mesen, Armentierssteenweg z.nr.: The Island of Ireland Peace park, oorlogsmonument, (DIBE: 200693);
- 2) Mesen, Nieuw Zeelandersstraat 1: New Zealand Memorial, oorlogsmonument, (DIBE: 32790)
- 3) Mesen, Mesen, Nieuwzeelandersstraat z.nr.: Gedenkzuil Nieuw-Zeelandse Divisie (inventaris WO I: 2018);

- Schuilplaatsen/bunkers/depots

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Wulvergemstraat z.nr.: Britse betonconstructie, bunker, (DIBE: 213502);
- 2) Heuvelland, Wijtschate, Kruisstraat z.nr.: Duitse schuilplaats Spanbroekmolen, bunker (DIBE: 213448);
- 3) Mesen, Armentierssteenweg z.nr.: Australische betonconstructie, bunker (DIBE: 213429);
- 4) Mesen, Nieuwkerkestraat z.nr.: Duitse bunker, (DIBE: 213430);
- 5) Mesen, Nieuwzeelandersstraat z.nr.: Duitse bunker 1 Nieuw-Zeelandpark (DIBE: 2019);
- 6) Mesen, Nieuwzeelandersstraat z.nr.: Duitse bunker 2 Nieuw-Zeelandpark (DIBE: 2022);

7) Mesen, Nieuwkerkestraat 11: Duitse bunker, Mesen, (DIBE: 2047);

- Mijnkraters

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Katteputstraat 2: Mijnkrater (dd. 07/06/1917) Ontario Farm, landschappelijke restanten (DIBE: 2052);
- 2) Heuvelland, Wijtschate, Wijtschatestraat: Mijnkratersite (dd. 07/06/1917) Peckham, met t.h.v. Wijtschatestraat 76 springlading in situ en landschappelijke restanten waaronder t.h.v. Wijtschatestraat 29 relict van ondiepe mijnkrater (DIBE: 2050);
- 3) Diepliggende tunnels voor de plaatsing van dieptemijnen en Duitse tegenmijnen rond de hierboven vermelde mijnkratersites (Peckham en Ontario farm);

- Overige

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Wijtschatestraat 76: Niet ontplofte dieptemijn bij Peckham (nog niet opgenomen in inventaris WO I);
- 2) Mesen, Mesen, Armentierssteenweg 26: Niet ontplofte dieptemijn onder 'La Petite Douve farm', hoeve Bassecour (nog niet opgenomen in inventaris WO I);

m) Archeologisch erfgoed:

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Schoolstraat z.nr. site van voormalige hoeve;
- 2) Ondergrondse WO I schuilplaatsen met tot nu 8 gekende locaties binnen dit deelgebied
- 3) geruimde Britse en Duitse militaire begraafplaatsen (zonder CAI-nr.);
- 4) Heuvelland, Wijtschate, Wijtschatestraat 76: site met walgracht, tevens site van mijnkrater Peckham (CAI: 70204);
- 5) Heuvelland, Wijtschate, Schoolstraat z.nr.: walgrachtsite (CAI: 70211);

n) Landschappelijk erfgoed:

- 1) Heuvelland, Wijtschate, Kruisstraat 8: kruishaag (Eénstijlige meidoorn) en knotbomen (Schietswilg) met huiskavel;

o) Zichten:

- 1) Mesen, Nieuwzeelandstraat z.nr.: zicht 120°, west Douvebeekvallei. Historisch zicht over WO I-slagveld, Messines Ridge;
- 2) Mesen, Mesen, Nieuwkerkestraat z.nr.: vanaf Britse militaire begraafplaats naar het oosten, zicht (10°) op koepelvormige kerktoeren Mesen;
- 3) Heuvelland, Wijtschate, schoolstraat z.nr. zicht 90° naar Wulvergem (zuidwest) en Kemmelberg (west). Historisch zicht over WO-slagveld, Messines Ridge;

- 4) Mesen, Mesenstraat z.nr.: zicht 45°, noordwest Steenbeekvallei, Wulvergem, zuidoostflank Kemmelberg. Historisch zicht over WO I-slagveld, Messines Ridge;
- 5) Mesen, Armentiersesteenweg, Vredespark: zicht 15° in zuidelijke richting – naar historische hoeve 'La Bassecour';

12. Kern Mesen

- a) Middeleeuwse stadsstructuur met rechthoekig marktplein en aantakende straten;
- b) Een aanzienlijk deel van de wederopbouwoningen in het centrum is bewaard gebleven en geeft Mesen een eigen identiteit;
- c) Het stadhuis van Mesen sluit aan bij de typologie van stad- en gemeentehuizen die systematisch heropgebouwd werden na de Eerste Wereldoorlog;
- d) Naorlogs stadhuis heropgebouwd aan de andere Marktzijde, buiten de historische stadskern, is het gevolg van de ambitie om door inplanting en vormgeving extra uitstraling en representativiteit te geven aan openbare gebouwen;
- e) Marktplein met verschillende gedenktekens aan de Eerste Wereldoorlog: gedenksteen voor de militaire slachtoffers, boom geschonken door Nieuw-Zeeland, de 'Bastiaanplaque' en de Japanse vredespaal;
- f) St.-Niklaaskerk met opvallende koepelvormige toren, aan één kant grenzend aan het buitengebied, is een baken in de omgeving;
- g) Bouwkundig erfgoed:
  - Religieuze gebouwen:
    - 1) Mesen, Featherstonplein z.nr.: Parochiekerk St.-Niklaas, Interbellum, neoromaanse kenmerken, voormalige abdijkerk (DIBE: 32776);
  - gebouwen met een openbare functie:
    - 1) Mesen, Markt 1: Stadhuis, vroeger ook Vredegerecht, n.o.v. architect Ch. Patris uit de jaren 1920 (DIBE: 32784);
    - 2) Mesen, Rijselstraat 21. Voormalige Broederschool, in 1904 opgericht door de Broeders Van Dale (DIBE: 32794);
    - 3) Mesen, Oud Kerkhofstraat 11: Voormalig Zusterklooster, sinds 1878 hier gevestigd rechts ervan, doorsteek - in de volksmond het 'Nunnestraatje'- naar de historische Rijselstraat. (DIBE: 32791);
  - woningen:
    - 1) Mesen, Markt 18: Eclectisch burgerhuis uit begin jaren 1920 (DIBE: 32786);
    - 2) Mesen, Rijselstraat 1: Dubbelhuis uit begin jaren 1920 (DIBE: 32793);
    - 3) Mesen, Gentstraat 12: Eclectisch herenhuis uit de jaren 1920 (DIBE: 32777);

- 4) Mesen, Gentstraat 16-18: Eenheidsbebouwing met twee burgerhuizen n.o.v. architect A. Knein (Elsene), uit het begin van de jaren 1920 (DIBE: 32778);
- 5) Mesen, Kerkstraat 2: Deels vrijstaand hoekhuis bij de Korte Mooiestraat, met laag ommuurde voortuin, eclectische burgerwoning n.o.v. architect A. Knein (Elsene), uit begin jaren 1920 (DIBE: 32781);
- 6) Mesen, Oud Kerkhofstraat 7-9: Tweegezinswoning uit begin jaren 1920 (DIBE: 32792);
- 7) Mesen, Gentstraat 2: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 8) Mesen, Gentstraat 4: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 9) Mesen, Gentstraat 6: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 10) Mesen, Gentstraat 7: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 11) Mesen, Gentstraat 9: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 12) Mesen, Gentstraat 11: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 13) Mesen, Gentstraat 14: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 14) Mesen, Ieperstraat 1: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 15) Mesen, Korte Mooiestraat 1: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 16) Mesen, Korte Mooiestraat 2: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 17) Mesen, Korte Mooiestraat 4: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 18) Mesen, Korte Mooiestraat 5: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 19) Mesen, Korte Mooiestraat 12: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 20) Mesen, Korte Mooiestraat 14: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 21) Mesen, Korte Mooiestraat 18: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 22) Mesen, Korte Mooiestraat 20: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 23) Mesen, Korte Mooiestraat 24: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 24) Mesen, Markt 2: woonhuis, voormalige herberg wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 25) Mesen, Markt 3: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 26) Mesen, Markt 4: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- 27)Mesen, Markt 5: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 28)Mesen, Markt 6: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 29)Mesen, Markt 14: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 30)Mesen, Markt 15: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 31)Mesen, Markt 17: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 32)Mesen, Markt 19: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 33)Mesen, Markt 20: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 34)Mesen, Markt 24: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 35)Mesen, Markt 25: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 36)Mesen, Markt 26: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 37)Mesen, Markt 27: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 38)Mesen, Markt 30: woonhuis/herberg wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 39)Mesen, Markt 31: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 40)Mesen, Markt 32: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 41)Mesen, Markt 33: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 42)Mesen, Markt 34: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 43)Mesen, Markt 35: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 44)Mesen, Markt 36: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 45)Mesen, Markt 37: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 46)Mesen, Markt 38: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 47)Mesen, Markt 39: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 48)Mesen, Markt 40: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 49)Mesen, Omtrek Kerk 1: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 50)Mesen, Omtrek Kerk 2: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 51)Mesen, Omtrek Kerk 3: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

- 52) Mesen, Omtrek Kerk 4: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 53) Mesen, Oude Kerkhofstraat 1: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 54) Mesen, Oude Kerkhofstraat 3: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 55) Mesen, Oude Kerkhofstraat 5: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);
- 56) Mesen, Rijselstraat 6: woning wederopbouwarchitectuur (nog niet opgenomen in DIBE);

h) Oorlogserfgoed:

- 1) Mesen, Markt, z.nr.: Japanse Vredespaal (gedenkteken WO I) (DIBE: 2043);
- 2) Mesen, Markt z.nr.: Bastiaanplaque Mesen (gedenkteken WO I) (DIBE: 2005);

i) Archeologisch erfgoed:

- 1) Mesen, Markt, z.nr.: Restanten van 12de eeuwse drenkput, zogenaamd 'De Flossche';
- 2) Mesen, Featherstonplein z.nr.: Romaanse crypte met gedenkplaat ter ere van gravin Adela van Frankrijk;
- 3) Mesen, z.nr.: deelzone van de oude stadsnederzetting (geen CAI-nr.);

13. Zuidflank van Mesen en Douvebeekvallei

- a) Noordflank Douvebeekvallei met grote akkerlanden en grasland als getuigen van langdurig grondgebruik (boomgaard/grasland);
- b) Sommige graslanden met nog relictten van perceelsrandbegroeiing nl. meidoornhagen;
- c) Valleigrasland en beekbegeleidende houtige begroeiing accentueert de Douvebeekvallei;
- d) Douvebeek met nog natuurlijke structuurkenmerken: meanderende loop;
- e) Historisch tracé Rijselstraat met Steenbrug als oude oversteekplaats van de Douve;
- f) Geringe dichtheid aan bebouwing;
- g) Militaire begraafplaatsen en gedenktekens herinneren aan strategische positie en WO I geweld;
- h) Uitgesproken reliëfverschil in combinatie met omliggend open landschap zorgt voor vergezichten naar Douve- en Leievallei;
- i) Bouwkundig erfgoed:

- Religieuze gebouwen
    - 1) Mesen, Waastenstraat z.nr., Wegkapel, Interbellum, betreedbare kapellen (DIBE: 32800);
    - 2) Mesen, Rijselstraat z.nr., Kruisbeeld, wegkruis (DIBE: 32796);
  - Hoeves
    - 1) Mesen, Rijselstraat 32: Hoeve 'De twaalf bunders', wederopbouwhoeve, regionalisme, gerelateerd aan 'Gesticht van Mesen' (DIBE: 32795);
    - 2) Mesen, Rijselstraat 34: Nazarethhoeve, wederopbouwhoeve, regionalisme, gerelateerd aan 'Gesticht van Mesen' (DIBE: 32797);
    - 3) Mesen, Rijselstraat 45: Bethleemhoeve wederopbouwhoeve, regionalisme, gerelateerd aan 'Gesticht van Mesen' (DIBE: 32798);
- j) Oorlogserfgoed:
- Militaire begraafplaatsen
    - 1) Mesen, Rijselstraat z.nr.: Bethleem Farm West en East Cemetery, militaire begraafplaats (DIBE: 200692);
- k) Archeologisch erfgoed:
- 1) Mesen, Vierkoningenstraat: Paleolithische vindplaats (CAI: 150153);
- l) Zichten:
- 1) Mesen, Daalstraat z.nr., zicht ca. 60° in zuidoostelijke richting over Douve- en Leievallei;

Art. 3. De aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 wordt weergegeven op het plan als bijlage.

Brussel,

11 4 2013

Vlaams Minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand

Geert BOURGEOIS